Ministerul de Interne

284

HĂITUIALĂ ÎNDELUNGATĂ

MINISTERUL DE INTERNE

HĂITUIALĂ ÎNDELUNGATĂ

353

Pentru uzul lucrătorilor Ministerului de Interne

Serviciul editorial, presă și propagandă în rîndul populației
1977

Traducerea : mr. GEORGE ZAGĂR
Coperta executată de COSTEL CRIȘAN

Gilles Perrault, autorul lucrării pe care o prezentăm într-o traducere selectivă, este recomandat — printre altele și de cărțile „Rețeaua marelui șef“ („Orchestra roșie“) și „Dosarul 51“, traduse și tipărite pe plan intern, în anii anteriori — ca fiind o autoritate recunoscută în tratarea de subiecte privind munca de spionaj și contraspionaj.

„Hăituială îndelungată“ — acesta fiind titlul traducerii de față — este rodul mai multor anchete efectuate pe parcursul a peste un sfert de secol, al sutelor de interviuri și al unor documente inedite descoperite de Perrault.

Subiectul cărții cuprinde trei istorii.

Prima istorie este cea a lui Roland Farjon, născut în una din cele mai de seamă familii ale burgheziei franceze, rudă cu generalul de Gaulle. Angajîndu-se în Rezistență, eroul devine unul din principalii șefi ai Organizației civile și militare, *cea mai puternică organizație necomunistă. Hărțuit de nemți, el este capturat, dar evadează opt luni mai tîrziu. Imediat după Eliberare, fiind acuzat de trădare de propriii tovarăși, se sinucide aruncîndu-se în Sena.*

Pentru a prezenta cît mai nuanțat personalitatea și activitatea lui Roland Farjon, autorul descrie din unghiuri interesante organizarea și acțiunile Organizației civile și militare *și, vizavi de ea, lupta Rezistenței franceze — aceasta fiind cea de-a doua istorie cuprinsă în carte.*

În acest cadru, Perrault — trecînd relativ ușor peste începuturile mișcării de rezistență — insistă asupra obiectivelor acesteia, a scopurilor urmărite de cei înrolați în ea, a unora dintre acțiunile întreprinse, a greutăților și trădărilor întîmpi-

nate. La loc de frunte se situează ilustrarea amplei acțiuni de culegere și transmitere a informațiilor despre ocupant, informații ce se dovedesc a fi de un real folos pentru aliați.

Reușind să redea ampla ridicare la luptă a poporului francez împotriva nemților, pentru libertate și independență națională, autorul — deși el însuși necomunist — subliniază în dese rînduri, chiar și tacit, marele adevăr istoric conform căruia singura forță activă, matură, capabilă să lupte cu eficiență împotriva ocupantului s-a dovedit a fi Partidul Comunist Francez, dușmanul cel mai neînduplecat și mai de temut al nemților.

Cea de-a treia istorie este consacrată anchetei întreprinse de Perrault pentru a stabili dacă Roland Farjon s-a sinucis sau nu.

Parcurgînd paginile cărții, cititorul va descoperi aspecte deosebit de interesante și instructive, din care vom evidenția cîteva.

Astfel, lucrarea cuprinde file de o remarcabilă densitate privind eroismul și dăruirea rezistenților, ingeniozitatea, curajul și hotărîrea lor, neclintirea în fața torturilor și chiar a plutonului de execuție, dar și utile retrospecții referitoare la concepera, organizarea, conducerea și desfășurarea acțiunilor de luptă duse împotriva ocupantului.

În context, Perrault subliniază complexitatea, subtilitatea și eficacitatea metodelor folosite de germani în timpul interogării rezistenților, bazate pe cunoașterea profundă și exploatarea slăbiciunilor fiecărui anchetat în parte, precum și metodele de apărare — uneori soldate cu succes — utilizate de aceștia din urmă. De la caz la caz, nemții apelează la bită sau la cada cu apă, dezinformează și întrețin printre membrii Rezistenței o stare de neîncredere generală, exploatează sentimentele anticomuniste ale unor rezistenți, încearcă să ducă tratative cu șefii mișcării, în vederea creării unui front anticomunist.

Deosebit de interesante și instructive pentru lucrătorii de contraspionaj sînt metodele folosite de englezi pentru dezinformarea inamicului cu privire la data și locul debarcării.

Avertizînd cititorul că „Hăituială îndelungată" este într-o oarecare măsură subiectivă, îi recomandăm să o lectureze cu discernămînt și-l asigurăm că va găsi în ea multe idei utile pentru pregătirea sa profesională.

La 23 iulie 1945, după două luni și jumătate de la sfîrșitul războiului, un „Citroën" sclipitor se oprea pe malul Senei, undeva în partea de vest a Parisului. Din automobil coboară Raymond și Renaud Farjon. Sînt fiii lui Roger Farjon, vicepreședinte al Senatului.

Deținînd puterea conferită de bani, familia Farjon s-a lansat încă de la începutul secolului în lupta pentru cucerirea puterii politice. Fiu de deputat, senatorul Roger Farjon nutrea ambiția să-i urmeze lui Albert Lebrun la președinția Republicii, dar războiul, care îi întrerupsese drumul ascendent, putea servi de trambulină fiului său Roland. Acesta, angajat în Rezistență, ajunge, datorită curajului și energiei sale, la cele mai înalte responsabilități. Se întrevede în persoana lui unul din oamenii care, odată cu instaurarea păcii, vor avea sarcina să reconstruiască Franța...

Cei doi frați ai săi au venit să-i recunoască cadavrul ce zăcea pe malul Senei. În spatele lor merge șoferul Rollos, zis Rolls, aflat în serviciul familiei de 24 de ani. Cu două zile înainte, Roland Farjon se aruncase în Sena de pe pasarela de la Saint-Cloud. Pe pasarelă s-au găsit scrisori de adio adresate familiei sale și cîtorva prieteni, în care își exprima hotărîrea de a-și pune capăt zilelor. De aceea, cînd a fost scos din apă un cadavru îmbrăcat în uniformă de căpitan, familia, prevenită, nu a avut nici o îndoială: „Este Roland".

Dacă Roland Farjon nu s-ar fi sinucis, un pluton format din 12 soldați francezi l-ar fi executat. El ar fi suferit, la fortul Bondues de lîngă Lille, acolo unde germanii executaseră pe

atiția dintre cei vînduți de el, supliciul trădătorilor. Cîte victime sînt puse în seama lui Roland Farjon ? Cifrele variază, cele extreme ajungînd pînă la 1800.

Roland începuse prin a fi un erou ; el s-a înregimentat, trup și suflet, în Rezistență, devenind unul din șefii acesteia.

Gestapoul îl arestează la 23 octombrie 1943. Cedează și spune tot ce știe, mergînd pînă acolo încît acceptă să joace rolul de momeală. Este plimbat din închisoare în închisoare. Germanii îl înjură și-l lovesc, iar el urlă de durere. În celule este aruncat un Roland Farjon sîngerînd. Deținuții îl încurajează. El se prezintă. Funcția și trecutul său impresionează. Deținuții încep să vorbească. Cînd trădătorul socotește că a obținut maximum de informații, ciocănește discret în ușă. Naziștii, surîzători, îi șterg sîngele de pe față și el le spune tot ce a aflat. Urmează execuții și deportări. Trădătorul nu cruță nici măcar femeile : „Amintește-ți, mi-ai spus că soția ta îți transmitea mesajele", va spune el la o confruntare.

Evadează la 10 iunie 1944. Tovarășii săi, bănuitori, îl sfătuiesc să se ascundă într-un maquis. El ajunge în regiunea Eure-et-Loir și se acoperă de glorie sub comanda lui Maurice Clavel. Se zice că în zadar și-a căutat aici moartea. Batalionul său participă la eliberarea Parisului. Farjon, plictisindu-se la Bourges, unde primește sarcini de mică importanță, cere să fie mutat într-un regiment de pușcași marini. Luptă în Alsacia înainte de a fi rănit la Menton de explozia unei grenade. Este propus pentru „Legiunea de Onoare".

Dar războiul se termină și deportații se reîntorc acasă. Victimele lui Farjon depun plîngere după plîngere. Procuratura din Lille emite un mandat de arestare. Doi polițiști sînt trimiși în regiunea Haute-Savoie, unde el își petrece convalescența, să-l aresteze. Scapă totuși și își găsește în Sena o moarte mai puțin rușinoasă decît aceea care-l aștepta la Lille.

Este înmormîntat patru zile mai tîrziu. Funeraliile sînt celebrate la Saint-Honoré-d'Eylau. Un drapel tricolor acoperă sicriul și nimeni n-are inima să-l smulgă, socotind că familia nu este cu nimic vinovată.

Sicriul, depus la Boulogne, în cavoul familiei, este unul banal, neremarcîndu-se decît prin presupunerea că omul băgat în el în luna iulie 1945 nu ar fi Roland Farjon, care, probabil, trăiește încă.

Roland s-a născut la 2 februarie 1910, într-o familie de republicani. Tatăl său este industriaș și senator, membru al Uniunii Republicane. Pe mama sa, Edith Farjon, — nepoata unui consilier la Curtea de conturi, fiică de prefect — nu o impresionează nici banii, nici titlurile unei nobilimi pe ducă, ci doar aristocrația republicană a înalților funcționari de stat.

În timpul primului război mondial, copil fiind, Roland Farjon se joacă alergînd în urma regimentelor ce traversează orașul Boulogne în drum spre front. Timp de patru ani, frontul se află la mai puțin de 100 km de casa sa.

În 1920, părinții săi se instalează la Paris, deoarece dezvoltarea firmei „Baignol et Farjon" cere ca aceasta să fie condusă din capitală.

Roland absolvă Școala de științe politice, iar în octombrie 1933 îl găsim în orașul Saumur, unde își satisface serviciul militar. Șase luni mai tîrziu funcționează ca sublocotenent la Regimentul 9 dragoni din garnizoana Epernay. Este fericit, deoarece visează să facă carieră în armată, lucru cu care tatăl său nu este de acord. La 22 martie 1934, se căsătorește cu Monique Sainsère care intră în familia Farjon cu două atuuri : frumusețea și originea socială. Primul îl cucerește pe Roland, al doilea o seduce pe doamna Farjon. Monique este nepoata lui Olivier Sainsère, prieten din copilărie cu Raymond Poincaré. Și încă un detaliu care, în vremea aceea, nu este încă demn de a fi menționat : familia Sainsère este înrudită cu familia de Gaulle.

În octombrie 1934, tînăra familie se instalează la Boulogne. Zestrea lui Monique este investită în construirea unei case.[1]

La 3 septembrie 1939, Roland Farjon pleacă pe front în uniformă de locotenent de dragoni.

*

Chiar dacă afirm că poate Roland Farjon nu este mort, cititorul nu este obligat să creadă. Ar trebui să găsesc perso-

[1] În timpul ocupației, un stat-major al marinei germane se instalează în vila părinților lui Roland Farjon, iar corpul de gardă este cazat alături, în noua casă. După ce cere consimțămîntul mamei sale, Roland expediază la Londra un plan precis al vilei bătrînilor Farjon și bombardierele Lancaster britanice omoară 21 de nemți. Statul-major al marinei nu mai exista, dar odată cu el dispar și cele două construcții. (N.A.)

najul viu, în carne și oase, ceea ce deocamdată nu este posibil. Nu pentru că nu l-aș fi căutat, ci deoarece America de Sud este atît de vastă...

Mai întîi m-a pus pe gînduri înecul. M-a surprins chiar. Nu existau îndoieli cu privire la varianta oficială, dar pentru un bun înotător, sinuciderea în Sena este la fel de greu de admis ca aceea a unui pește într-un acvariu. Farjon fiind un înotător excepțional, se pune, pe bună dreptate, întrebarea de ce dintre multele modalități de a se sinucide, el a ales-o pe aceea a înecului. Opțiunea sa i-a surprins pe toți cei care-i fuseseră apropiați, fără ca aceștia să pună la îndoială verosimilitatea sinuciderii. Ei și-l imaginau mult mai bine ciocnindu-se cu mașina de un copac sau zburîndu-și creierii cu un glonț, murind violent, așa cum trăise. Or, la 21 iulie 1945, Roland avea la dispoziția sa și mașină și revolver.

Dacă i-ar fi repugnat ideea de a-și murdări uniforma, nu i-ar fi fost greu să-și procure puțină cianură. S-ar mai fi putut arunca de la un balcon sau spînzura de un copac.

Rollos, bătrînul și credinciosul șofer, a furnizat o explicație spunînd : „Este adevărat că bietul Roland era un as al înotului, dar, aruncîndu-se de pe pod, s-a lovit cu capul de un bloc de beton și a murit imediat. Cînd am mers să-l recunosc, avea o rană adîncă la cap. Acum înțelegeți ?"

În dosarul pe care l-am întocmit, am un raport al autopsiei făcute la 24 iulie 1945, la trei zile după deces, de către doctorul Piedelièvre — medic-expert pe lîngă Tribunalul Senei, profesor la Facultatea de medicină — însărcinat prin ordonanța adjunctului procurorului Republicii al Tribunalului de primă instanță din arondismentul Sena să cerceteze cauzele morții lui Farjon și să stabilească dacă și cine poartă răspunderi.

În materie de sinucidere, prima sarcină a medicului legist este să demonstreze că este sau nu vorba de așa ceva. Dacă, de exemplu, cadavrul unui înecat prezintă un hematom la tîmplă sau o rană deschisă la abdomen, se poate deduce că nenorocitul a fost „ajutat" să se înece mai ușor. Este vorba, într-un asemenea caz, de crimă, și nu de sinucidere. Profesorul Piedelièvre scrie : „Examinarea externă a cadavrului nu relevă nici o rană, nici o leziune suspectă de nici un fel. Inciziile făcute în diferite părți ale corpului nu au scos la lumină echimoze traumatice. Înainte de a deschide cadavrul, deși nu am remarcat nici o rană, am făcut și examenul radiologic. Nu am

găsit corpuri străine, proiectile de arme de foc. Moartea domnului Farjon este consecința înecului. Nu există nici o urmă de violență, nici o leziune suspectă".

Cum rămîne cu enorma rană observată de Rollos ? „Poate că această rană s-a închis între 23 și 24 iulie, înțelegeți ?" a încercat el să se motiveze ulterior.

„Cum se explică faptul că acest document se află la dvs.?" se indignează Raymond Farjon — care îmi vorbise, de asemenea, de rana enormă de la cap și căruia îi replicasem cu fragmente din raportul lui Piedelièvre — văzînd la mine raportul de autopsie. „Este legal ?" a mai întrebat el. Apoi a continuat : „Cu sau fără rană, Roland se legase. A fost găsită lîngă el o centură. Am stabilit că își legase mîinile pentru a se împiedica să înoate. Asta este explicația".

În plus, Raymond a mai argumentat sinuciderea și prin prezența unei pete întunecate pe brațul lui Roland, provenită de la legare.

Nu este exclus ca brațele cadavrului să fi fost cîndva legate. Raportul de autopsie semnalează : „În diferite părți ale corpului și îndeosebi la mîini epiderma este cojită. Acest fapt nu are nici o legătură cu leziunile vitale".

Înecarea acestui excelent înotător rămîne deci surprinzătoare. Să fi survenit moartea prin hydrocuție ?[1] Este exclus. Raportul de autopsie explică gradul avansat de descompunere a cadavrului prin temperatura ridicată existentă la Paris în acele zile. Dealtfel, expertul s-a pronunțat categoric, spunînd : „La deschiderea toracelui, am putut remarca toate aspectele obișnuite caracteristice cazurilor de înec, adică lichid în pleure și nu anumit grad de edem pulmonar cu enfizem sub-pleural accentuat. Inima era normală".

Rămîne, așadar, în discuție rana aceea mare de la cap, remarcată de Raymond Farjon și Rollos, dar neobservată de specialistul Piedelièvre.

Să fie vorba de halucinații vizuale scuzabile, determinate de o împrejurare tulburătoare pentru un frate și un bătrîn servitor sau de aberații ale memoriei celor pe care i-am interogat după 29 de ani de la producerea evenimentului ?

Orice este posibil, însă nu se poate ca profesorul Piedelièvre să nu fi văzut și să nu fi notat cealaltă rană a lui Roland Farjon, a cărei existență este certă. Fusese rănit la Menton.

[1] Inhibiție a centrilor nervoși datorată unei diferențe bruște de temperatură și presiunii apei, putînd cauza moartea. (N.T.)

În timp ce patrula, la 1 aprilie 1945, pe străzile orașului, în apropierea lui a explodat o grenadă și schijele l-au atins o claviculă. Rănirea a impus spitalizarea și o operație făcută sub anestezie totală, urmată de o convalescență de o lună cu îngrijire medicală zilnică la spital. Cine poate să creadă că cicatrizarea a evoluat astfel încît după trei luni și jumătate să nu rămînă nici o urmă? Cine poate admite că cele două-trei zile în care cadavrul s-a aflat în apele Senei nu ar fi trebuie să pună în evidență locul operației?

Cum se poate presupune că profesorul Piedelièvre, pornit să descopere orice semn de violență, a putut ignora urma spectaculoasă lăsată de un obiect tăios?

Concluziile raportului de autopsie sînt următoarele:

1. moartea domnului Farjon este consecință a înecului;
2. nu există nici o urmă de violență, nici o leziune suspectă;
3. timpul de ședere în apă este de două-trei zile.

Categoric că părerile specialistului sînt în afara oricărei discuții. Problema este de a ști dacă ele se referă, într-adevăr, la cadavrul lui Roland Farjon.

La 22 mai 1940, Roland Farjon cade prizonier. Sora sa mai mică este căsătorită cu Georges Glasser, inginer și bun jucător de tenis, prieten cu Jean Borotra, omul numărul unu al lotului francez pentru Cupa Davis. Borotra, comisar general în Comisariatul General al Educației și Sporturilor, îndeplinește rugămintea lui Glasser de a interveni în favoarea lui Roland. Numele lui este înscris pe lista prizonierilor pentru care guvernul de la Vichy cere repatrierea. La sfîrșitul lunii iunie 1941 Roland este liberat, iar la 7 iulie este numit funcționar la Comisariatul General al Educației și Sporturilor, calitate în care dispune de un permis pentru a circula noaptea și de altul ce-i permite să meargă în Zona liberă.

Pe la mijlocul lunii iulie, își anunță familia că a hotărît să intre în Rezistență. Are 31 de ani.

În 1940, Jacques Arthuys are 46 ani, iar locotenent-colonelul Alfred Touny, 56. Împreună cu Jacques Souchère, începe să recruteze oameni din rîndul puținilor ofițeri care nu l-au urmat pe Pétain. În toamna anului 1940 ei intră în contact cu un grup de civili condus de Maxime Blocq-Mascart. Din fuziunea dintre civili și militari se naște ceea ce se va numi *Organizația civilă și militară* (O.C.M.)

În luna iulie 1941, Arthuys îi spune lui Jacqueline Richet-Souchère, verișoara lui Roland: „Am nevoie de un tînăr. Trebuie să fie entuziast și mai ales neobosit. La vîrsta mea nu mai pot face totul. Nu ar fi bun vărul tău Farjon?"

„La 15 iulie, timp de 3 ore — va scrie Roland Farjon — Arthuys mi-a expus dorințele, scopurile și speranțele sale, spunîndu-mi că are nevoie de oameni. Așa am intrat în Rezistență".

Rolul lui consta în a fi o legătură superioară a șefului O.C.M., organizație care în luna iulie a anului 1941 era o nebuloasă cu contururi vagi, o răspîntie unde se întîlneau grupuri, un centru de primire ce recenza bunele intenții pentru sarcini încă nedefinite, era, cu alte cuvinte, contrariul unei rețele strict operative ce-și recrutează oamenii în funcție de obiectivele urmărite. În această preistorie a Rezistenței, *Organizația civilă și militară* era deja mai numeroasă decît avea să fie *Orchestra roșie* la apogeul ei sau *Confreria Notre-Dame* a colonelului Rémy, chiar în vremea activității sale intense. Numărul membrilor activi și al simpatizanților se ridica la cîteva sute, dar în majoritatea cazurilor această forță nu era valorificată în nici o acțiune. Aveau loc întîlniri, se comentau emisiunile postului de radio Londra, se vorbea despre situația militară, adică se făceau lucruri care mai tîrziu vor fi sancționate cu pedeapsa capitală sau cu deportarea, dar atunci nimeni nu se gîndea la necesitatea vitală de a respecta regulile de siguranță, pentru că Gestapoul și Abwehrul erau amețite de comunicatele speciale ce anunțau victoriile Wehrmachtului pe fronturile iugoslav, grec și sovietic, iar poliția franceză aflată în serviciul nemților își concentra eforturile asupra comuniștilor care își intensificau activitatea în lupta de gherilă. La 21 august, Pierre Georges, viitorul colonel Fabien, lichidează în stația de metro Barbès pe primul dintre ofițerii germani căzuți sub gloanțele francezilor ocupați. Înfruntată la periferiile muncitorești, poliția hitleristă franco-germană nu-și făcea griji din pricina domnilor ce locuiau în cartierele frumoase.

Civilii grupați în jurul lui Blocq-Mascart vor duce războiul cu stiloul în mînă, visînd din bezna ocupației o Franță luminoasă care va renaște odată cu Eliberarea.

Roland Farjon făcea parte în acea vreme din categoria celor ce vedeau posibilă, cel puțin pentru moment, doar munca de informații, tactică care, într-adevăr, se impunea cu atît mai mult cu cît posibilitățile O.C.M. de a face recrutări din rîndul marii burghezii a industriașilor și a înalților funcționari

erau nelimitate. Procedînd așa, organizația reușea să cunoască viața economică franceză, furniturile cerute de germani, contractele încheiate pentru fabricarea materialelor de război, transporturile de trupe efectuate de Societatea Națională a Căilor Ferate.

Trebuiau însă, în vederea unei exploatări maxime a acestor posibilități, clarificate o serie de lucruri, unite unele grupuri împrăștiate, structurată organizarea și create urgent noi legături. Ultima cerință urma să fie sarcina principală a lui Roland Farjon.

Sîmbătă, în casa cu nr. 72 de pe bulevardul Victor Hugo, la familia Arthuys, se jucau partide de bridge, care serveau de acoperire unor persoane ca arhitectul Souchère, Jacqueline Richet-Souchère, colonelul Touny și Roland Farjon. Aici, de la o vreme încetase să mai vină Heurteaux, un colonel cunoscut de Arthuys în septembrie 1940 în gara Saint-Germain-des-Fossés. Dealtfel, în casa cu nr. 72 rareori fusese văzut acest personaj ieșit din comun. Cine era el de fapt ? Un aventurier care se îmburghezise, un burghez ce dusese o viață de aventurier ? Greu de știut, cu atît mai mult cu cît vorbea puțin și mai ales niciodată despre sine.

Colonelul Groussard rezumă astfel fișa biografică a lui Heurteaux : „Militar strălucit în războiul din 1914—1918, a fost apoi, pe rînd, deputat, muncitor la Chicago, fermier, mecanic, reprezentant comercial".

Grăsuț, de talie mijlocie, cu obrajii roșii, Heurteaux, tăcut, abia răspundea la întrebări. Dacă cuvintele îi ies greu din gură, în schimb, ascultă admirabil și ochii săi albaștri fixați asupra interlocutorului exprimă un interes reconfortant. Comentariile sale sînt rare și lapidare. O fi satisfăcut sau dezamăgit ? Greu de spus. Potrivit opiniei unanime care circulă în O.C.M., Heurteaux este un excelent ofițer de informații, ce se remarcă printr-o activitate eficace. El pune bazele unor rețele. Stabilește legături, intră în contact cu Intelligence Service păstrînd, totodată, raporturi privilegiate cu colonelul Ronin, șeful Serviciului de informații de la Vichy.

La Heurteaux ajung informațiile culese de Souchère și Touny.

Colonelul Passy, șeful serviciilor secrete gaulliste, este indignat de faptul că englezii păstrează legături ascunse cu guvernul de la Vichy, dar Arthuys și Touny, neamestecați în aceste legături, socotesc la justa ei valoare șansa de a lucra cu un om ca Heurteaux, specialist în munca de informații.

Dealtfel, și ei sînt de meserie : Touny a comandat Biroul doi al armatei din Lorena, iar Arthuys a manifestat întotdeauna mult interes pentru tehnicile serviciului secret.

Deci O.C.M. era condusă de trei oameni capabili să evite rătăcirile periculoase, care vor distruge atîtea rețele de amatori.

Să ne amintim ce spunea Rémy, și el amator, dar genial : „Unde erau specialiștii noștri ? Rareori găseam specialiști care să fie dispuși să ne îndrume și să ni se alăture. Trebuia să luptăm noi, cei existenți".

Și Passy, promovat șef al serviciului secret, în învălmășeala primelor zile ale Franței libere, afirmă : „Cît despre noi, nu aveam nimic, în afară de bunăvoință. Nimeni nu știa nimic despre ceea ce putea fi un serviciu secret, iar ideile de care dispuneam cu privire la o asemenea muncă, luate din romanele polițiste, s-au dovedit în practică a fi cît se poate de eronate".

În luna martie 1941, asupra colonelului Heurteaux se abate o puternică dramă : fiul său dispare, răpit de germani. Dintre toate suferințele îndurate de rezistenți, cea mai gravă este aceea de a ști că, sacrificîndu-și viața, angajează și existența familiilor lor. Dispariția fiului deschide o breșă în acest bloc de marmură. El face zadarnic demersuri la Vichy, mergînd pînă la a se adresa desperat Comandamentului german din Paris. Este arestat, iar apoi liberat și pus sub supraveghere, fapt care-l obligă să stea liniștit.

Semnalul de alarmă a sunat pentru *Organizația civilă și militară.*

O femeie tînără și sclipitoare ce nu lipsește de la nici o partidă de bridge din casa doamnei Yvonne Arthuys este Vicky Obolensky, de zece ani secretara lui Jacques Arthuys. Născută Vera Makarov, ea s-a căsătorit, cu puțin înainte de începerea războiului, cu prințul Obolensky fără asentimentul soților Arthuys, care nu erau prea încîntați de firea ușuratică, schimbătoare și clevetitoare a emigrantului alb rus.

Cînd, în august 1940, Jacques Arthuys o reîntîlnește pe Vicky Obolensky la Paris, o întreabă simplu : „Continuăm ?" și ea răspunde fără ezitare : „Bineînțeles".

Vicky va lupta în Rezistență pînă la 4 august 1944, cînd ajunge la butucul din Berlin pe care fusese decapitată înaintea ei Käthe Voelkner, din *Orchestra roșie*. Käthe, înainte de execuție, salutase tribunalul simplu, cu pumnul sus, zicînd :

„Sînt fericită că am putut face cît de cît ceva pentru comunism". Vicky, condamnată la moarte, răspunsese de două ori „nu" președintelui completului de judecată care o întreba dacă dorește să prezinte un recurs pentru grațiere.

Avid de răspunderi și nerăbdător să acționeze, Roland Farjon a intrat în O.C.M. în momentul potrivit, cînd hăituiala începută cu Heurteaux continua cu și mai mare intensitate. Doi membri activi sînt denunțați și descoperiți odată cu depozitul de arme pe care îl constituiseră. Industriașul Jean Mayer, care pusese în legătură pe civili cu militarii, este arestat și va muri în deportare. Profesorul Sainte-Lagüe, prieten al lui Blocq-Mascart, cade în mîinile Gestapoului. Șefii O.C.M. sînt constrînși să intre într-o adevărată clandestinitate. Arthuys părăsește Parisul, lăsîndu-și legăturile în mîinile lui Roland Farjon. Acesta călătorește fără încetare atît în zona ocupată cît și în cea liberă. În august este capturat arhitectul Souchère. În noiembrie Gestapoul pune mîna pe colonelul Heurteaux, care va sfîrși războiul la Buchenwald. Arthuys se întoarce la Paris la 18 decembrie. A doua zi se întîlnește într-o cafenea de pe Champs-Elysées cu colonelul Touny, Maxime Blocq-Mascart, Roland Farjon și un necunoscut al cărui pseudonim este „Ma Pomme". La 20 decembrie, după-amiaza, el îl instruiește pe Roland, care, a doua zi dimineața, este sunat la telefon de Yvonne Arthuys ce-i comunică faptul că soțul ei, fondatorul și șeful O.C.M., fusese arestat.

Certitudinea morții lui Vicky Obolensky a venit tîrziu. Ea dispăruse din închisoarea Moabit fără să lase urme. Rămîneau speranțe. Abia în primăvara lui 1946, Obolensky a știut că a rămas singur: anchetatorii englezi găsiseră caietul negru în care erau înscrise execuțiile capitale.

În 1963, spre stupoarea celor ce-l cunoșteau, Nicolas Obolensky devine preot.

La sfîrșitul anului 1973 l-am întîlnit pe preot acasă la Yvonne Arthuys. El mi-a spus: „Păcat că a murit Rambert. El v-ar fi putut vorbi despre vizita pe care i-a făcut-o Roland Farjon în 1970. Evident, Rambert știa că Roland nu a murit, dar nu se aștepta ca el să-l viziteze. Roland l-a întrebat pe Rambert: Pot să mă întorc în Franța? Rambert i-a răspuns: Faptele au fost prescrise. Nu mai avem nimic împotriva dumitale, dar să știi că familiile celor pe care i-ai denunțat, acolo în nord, nu au uitat nimic și nu te-au iertat. Dacă află că ești în Franța, te lichidează".

Recuperator de arme la 17 ani, difuzor al jurnalului clandestin „Vocea Vaticanului" tipărit de călugări dominicani, informator al serviciilor americane, agent de legătură al șefului O.C.M. pentru regiunea pariziană, Charles Verny avusese o lungă carieră în Rezistență, devenind la 20 de ani, în 1943, șeful grupelor de tineret din O.C.M.

În biroul lui din bulevardul Victor Hugo mi-a spus cu tonul cel mai serios: „La început am crezut că Roland s-a sinucis. Acum însă știu că trăiește. Rambert mi-a confirmat în mod categoric. Dispariția lui a fost pusă la cale de doi înalți funcționari din Ministerul de Interne, ei înșiși foști rezistenți. Rațiuni de stat i-au determinat să facă aceasta. Tovarășii noștri din nord însă nu înțeleg așa ceva. Ei doresc pielea lui Roland și cred că pînă la urmă o vor avea. Pentru realizarea scopului propus, au organizat un dispozitiv de supraveghere în jurul familiei sale. Așa-zisa văduvă nu se poate deplasa fără să fie urmărită. S-a stabilit frecvența călătoriilor lui Roland Farjon în Franța. Pot să vă spun, spre exemplu, că anul trecut a aterizat cu avionul pe aeroportul Le Bourget, și nu pe Orly, ceea ce înseamnă că a venit prin Africa. Pînă în prezent, a reușit să se strecoare printre mîinile băieților din nord. Personal, nu sînt de acord cu vendeta lor, dar ei nu pot ierta arestarea femeilor, pe care Roland le-a vîndut nemților. Unele nu s-au mai întors din lagăre. Cum să uiți asta? Cînd îl vor prinde, nu va fi nici proces, nici scandal: va fi găsit un cadavru anonim".

O.C.M. este ca „Frumoasa din pădurea adormită". Letargia care urmează după marile catastrofe apasă asupra ei. Fiecare stă liniștit și se teme de zorii zilei următoare. Multe din rețelele de început ale Rezistenței nu vor supraviețui primului șoc. Unele dintre ele, numărind cîteva zeci de membri, vor dispărea fără să lase urme, în gropile în care sînt aruncați cei executați, iar altele se vor destrăma și cei mai hotărîți dintre membrii lor vor intra în rețele mai norocoase. O.C.M. nu riscă să cunoască un sfîrșit prematur. Este decapitată, dar capetele de schimb nu lipsesc.

Alfred Touny a primit drama cu singe rece, însă știe că s-a făcut o cotitură și că rețeaua va merge de aici înainte pe un drum mărginit de ambuscade.

De statură impozantă, brunet, cu părul deja cărunt, cu o privire vie și uneori insistentă, trădînd o putere de a lua hotărîri extrem de rapide, dar și de gîndire profundă, Touny era un om impresionant.

Touny seamănă prea mult cu Daniel Gallois pentru a nu se înțelege cu el. Același echilibru și aceeași hotărîre, stăpînire de sine, obiectivitate minuțioasă, dispreț pentru vorbărie și grijă pentru folosirea cuvintelor potrivite. Demobilizat, profesorul Gallois vine la Paris după ce încercase zadarnic să treacă în Algeria.

Luna septembrie a anului 1940. La Paris, Touny îl întîlnește pe Gallois căruia îi spune : „Dă-mi informațiile pe care le poți obține ; sînt în măsură să le transmit unor oameni interesați".

Cu timpul, rolul lui Gallois va crește pe măsura răspunderilor colonelului Touny, a cărui mînă dreaptă devine. De ce oare colonelul îl alesese tocmai pe el ? Gallois și-a pus această întrebare și tot el și-a răspuns : „Eu nu aveam copii. În al doilea rînd, a remarcat că sînt deosebit de calm în ceea ce fac. În sfîrșit, pentru că, fiind profesor de literatură și locuind în cartierul său, aveam o acoperire foarte bună : era normal să merg acasă la el să-l meditez pe Bernard, fiul lui cel mai mic".

„Eram profesor de engleză la Institutul catolic, povestește Cyrille Makinsky. Întorcîndu-mă din Zona liberă după armistițiu, am cunoscut-o pe Vichy. Era o prietenă excelentă. Am dansat împreună multe seri. Într-o zi, m-a întrebat : «Vrei să faci ceva ?» Ce să fac ? a fost replica mea. «Eu lucrez cu Arthuys. Vino la el !» a continuat Vicky, îndemnîndu-mă.

M-am dus la Arthuys, acesta m-a trimis la Souchère, iar ultimul m-a pus în legătură cu Touny, un tip ce nu vorbea despre politică, spunînd simplu : «Lupta continuă.» Pentru mine această luptă a luat o formă neașteptată. În septembrie 1940, îl întîlnesc pe tatăl unuia din foștii mei elevi, administrator la „Casanova", un local din Montparnasse, care mă întreabă ce fac. Cum Institutul catolic era închis, i-am răspuns că nu aveam nici o ocupație. «De ce nu lucrați cu mine ?» m-a întrebat el. Apoi a continuat : «Sînt proprietarul unui cabaret, „Monte-Cristo", ce se va deschide în curînd pe strada Fromentin». Dar nu știu meseria de ospătar, m-am scuzat eu. «Se învață repede. Aveți un smoking ? Asta este esențialul» m-a asigurat interlocutorul.

I-am povestit totul lui Souchère și acesta mi-a spus : «Trebuie să accepți. Du-te imediat !».

Iată-mă, așadar, conducînd un local de noapte. Nimeni nu-și închipuie ce mină de informații poate fi un cabaret de acest gen. Vedeam perindîndu-se toată lumea de vază din timpul ocupației, inclusiv pe colaboraționiști. Stulpnagel, șeful Wehrmachtului în Franța, venea foarte adeseori cu statul său major. Masuy, care intrase în slujba Abwehrului, era unul din cei mai asidui clienți. Știam ce regiment sosea sau părăsea Franța și cunoșteam dinainte misiunile celebrei escadrile Richtoffen, deoarece echipajul făcea întotdeauna escală la „Monte-Cristo". Cea mai valoroasă informație a fost cea cu privire la atacarea Rusiei de către Germania. Am aflat-o cu opt zile înainte de declanșarea ostilităților, din gura unui ofițer superior al statului-major. Era pe la ora 6 dimineața. Tipul avea în fața lui pe masă o sumedenie de sticle goale și pe genunchi o dansatoare. Mi-a spus : «Peste opt zile totul este gata, mergem la ruși».

Nu aveam legătură decît cu Touny. El pretindea o compartimentare foarte strictă. Îi dădeam informațiile în timpul unor lungi plimbări pe Champs-Elysées. Adesea venea să bea ceva la „Monte-Cristo" și atunci vorbeam stînd la masa vecină celei la care ședea Masuy. Apoi Touny îmi zicea : «Trebuie s-o șterg. Mai am să mă întîlnesc cu o dansatoare». Cred că dansatoarea lucra undeva în același cartier, dar nu am știut niciodată numele ei".

Masuy, omul cu privirea tăioasă, l-a văzut fără îndoială pe Touny, „pe domnul voinic cu cățelușul". El și-a instalat oamenii la nr. 101 pe strada Henri Martin. În fiecare dimineață la ora la care colonelul Touny își plimba cățelul pe sub ferestrele acestui imobil, Masuy sosea de la reședința sa din Neuilly.

Într-o zi, Abwehrul îl va lansa pe Masuy pe urmele O.C.M., fără ca el să știe vreodată că fusese de atîtea ori, pe stradă și în localul „Monte-Cristo", foarte aproape de prada sa. Masuy pățise întocmai ca Harry Piepe, căpitan în Abwehr, care, venit pe urmele *Orchestrei roșii* la Bruxelles, se instalase, din întîmplare, în imobilul unde Trepper își avea birourile, chiar pe același palier.

Șef de stat-major va fi Michel Pasteau. Cînd intră în O.C.M., la începutul anului 1942, el are deja șase ani de rezistență. Condusese la Addis-Abeba o societate de căi ferate franco-etiopiană, arteră vitală legînd imperiul Negusului cu singura sa ieșire la mare, portul Djibouti. Înainte de invazia italiană, Pasteau ducea o existență ca în romanele lui Kipling, cu cîțiva cai și o panoplie de arme de vînătoare. Sosirea italienilor îi schimbă modul de viață. Rolul său era acum plin de risc. Europa, complice sau timidă, a închis ochii cînd s-a declanșat teroarea fascistă în Etiopia, unde oamenii lui Mussolini se dedau la o suprimare sistematică, prin împușcare, a foștilor elevi ai Academiei militare și luptau împotriva Rezistenței cu o cruzime feroce. Michel Pasteau era în relații strînse cu principalii șefi clandestini, cărora le punea la dispoziție mijloace de transport feroviar, asigurîndu-le mai ales legăturile cu exteriorul. După război, Pasteau va fi singurul străin ce va primi o decorație etiopiană, echivalentă cu Medalia Eliberării din Franța.

Poliția secretă italiană, despre care toți cunoscătorii știu că a fost mai crudă și mai inteligentă decît Gestapoul, bănuia activitatea lui Pasteau, fără însă a o putea dovedi. De aceea, ea a hotărît lichidarea lui. Într-o zi, mașina lui Pasteau este puternic ciocnită de un vehicul blindat italian, dar el scapă și primește scuzele autorităților pentru „stîngăcia" șoferului. Altă dată, intrînd la frizeria la care mergea de regulă, balconul de deasupra intrării se prăbușește aproape peste el. Acoperit de praf și moloz, se mărginește să spună celor doi polițiști italieni apăruți imediat printr-o miraculoasă coincidență : „Ghinion".

Războiul din Europa sporește și mai mult încordarea. Pasteau este mobilizat pe loc. Italienii întăresc supravegherea, iar, în cele din urmă, în februarie 1940, probabil ajunși la capătul răbdării, îl expulzează escortat de patru carabinieri.

Armistițiul din Franța nu-l convinge pe Pasteau să întrerupă lupta începută în Etiopia. El ia legătura cu Biroul doi de la Vichy și lucrează în subordinea căpitanului d'Autrevaux pînă la plecarea acestuia în Anglia. După o serie de arestări care dezorganizează rețeaua, rămîne stingher. Căutînd una nouă, reușește — prin vărul său, notarul Frédéric Pasteau, fost ofițer de cancelarie în armata din Lorena — să-l cunoască pe Touny. Cînd Pasteau termină de relatat experiența sa etiopiană, colonelul Touny ridică brațele și exclamă

încintat : „În sfîrșit, iată unul !" Apoi continuă : „Am în jurul meu mulți oameni foarte devotați și foarte curajoși, dar care nu știu nimic despre această muncă".

Printre acești amatori, Pasteau va fi, într-adevăr, un profesionist.

Dacă Touny, flancat de Pasteau și de Gallois, este capul rețelei, Roland Farjon îi dă acesteia picioarele. Se deplasează de parcă ar avea cizme fermecate. Începînd din luna august poate fi văzut la Mans, Blois, Clermont-Ferrand, Lyon, Marsilia, mărind numărul legăturilor lui Arthuys. Îl întîlnește pe Deconninck, armator din Boulogne, internat la Mordon într-un azil de alienați și îl determină să intre în Rezistență. Deconninck este numit șeful antenei O.C.M. pentru zona de sud. Apoi Farjon se îndreaptă spre nord, însoțit de un delegat al mișcării *Lupta*, unde distribuie două mii de exemplare din ziarul „Rezistența". Renunță însă să înainteze mai mult într-o regiune în care putea fi recunoscut la fiecare pas.

În octombrie, la Paris, ține locul lui Arthuys, la o reuniune a reprezentanților mai multor mișcări și, cu această ocazie, îi cunoaște pe viitorii șefi ai Rezistenței din zona de nord. Între două călătorii, Roland Farjon îl recrutează pe Marcel Berthelot, profesor de limba germană, fost atașat al ambasadei Franței din Berlin, funcționar (de la încheierea armistițiului) într-un oficiu de lucrări publice, căruia Touny îi încredințează sarcina de a centraliza și tria informațiile culese de rețea.

Jacques-Henri Simon, prieten nedespărțit cu Georges Glasser, este în stare de permanentă revoltă din momentul încheierii armistițiului, socotind dezonorantă clauza prin care Pétain acceptase să dea călăului nazist pe antifasciștii germani refugiați în Franța, în zona zisă liberă. Simon, ce va deveni unul din șefii O.C.M., îl aduce și pe prietenul său, avocatul Rebeyrol.

Roland Farjon îl întîlnește pe Claude Bellanger spre a-i transmite vești de la fratele său, cu care fusese tovarăș de captivitate în Germania. Ziarist, Bellanger conduce Centrul de întrajutorare al studenților mobilizați și prizonieri. El este deja în legătură cu O.C.M. ca și André Postel-Vinay. Printre

cei recrutați de Postel-Vinay, Roland Farjon îl descoperă cu surprindere pe André Boulloche, al cărui tată este nepotul fostului guvernator al Indochinei, Léon Boulloche.

In „căsătoria“ sa cu O.C.M., Postel-Vinay a adus o zestre considerabilă: legătura cu Londra. Arthuys umblase mult după această legătură dar, negăsind-o, se resemnase să transmită Biroului doi de la Vichy informațiile adunate de O.C.M. Legătura cu Londra stabilită de Postel-Vinay este într-un fel „bastardă“. El a creat o filieră de evacuare pentru piloții aliați doborîți în Franța. Un maior canadian, numit cu pseudonimul „Ma Chérie“, care se ocupă la Marsilia cu îmbarcarea evadaților, acceptă să transmită informațiile culese de mica rețea organizată de Postel-Vinay. Chiar dacă mesajele parcurg un drum lung, fiind necesare mai multe săptămîni pentru a ajunge la Londra, această cale este mai directă decît cea prin Vichy, unde cine știe în ce mîini intrau.

Viitoarea lunii decembrie 1941 îl ia însă și-l duce pe Postel-Vinay. În ziua de 12, el ia masa cu Roland și îi cere acestuia să-i preia legăturile în caz de nevoie. La despărțire stabilesc o întîlnire pentru ziua de 14, la ora 11, la familia Lefaucheux. La ora 11 și jumătate, Postel-Vinay încă nu venise. Roland părăsește imediat casa și revine peste o oră cînd află despre arestarea tovarășului său, trădat Gestapoului de un agent dublu. Cu o îndrăzneală nebunească, Roland aleargă la biroul său din strada Miromesnil, și arde dosarele lui Postel-Vinay. Apoi cere soților Lefaucheux să-i alerteze pe agenții rețelei, urmînd să reia legătura cu ei în luna următoare.

Roland Farjon pleacă la Marsilia să-l prevină pe „Ma Chérie“. Acesta este de acord să continue cu Farjon misiunea începută cu Postel-Vinay și se angajează să trimită în fiecare lună la Paris un curier.

In acest timp, Arthuys stă ca pe jeratic. Intr-o zi, pe cînd se pregătea să meargă cu Monique la o petrecere, la soții Lefaucheux, Roland primește telefon de la Yvonne Arthuys: „Roland, eu sînt. A venit Gestapoul. Soțul meu abia a avut timpul să fugă, dar toate hîrtiile lui sînt aici“. Cu un sînge rece incredibil sau inconștient de pericol, Roland Farjon trece printre agenții Gestapoului postați în jurul imobilului, intră în apartament și face să dispară documentele cele mai compromițătoare, după care se duce cît se poate de calm să-l întîlnească pe Arthuys la cafeneaua „Le Scossa“ din Piața Victor Hugo. Arthuys refuză să părăsească Parisul, acceptînd doar să nu mai pună piciorul în locuința sa. Gestapoul dă buzna în zorii zilei de 21 decembrie în locuința familiei Lefaurichon, unde este găzduit Arthuys. In ciuda gălăgiei pe care o fac gazdele, Arthuys nu se trezește decît atunci cînd oamenii Gestapoului i-au înconjurat patul. Condamnat și deportat, el va muri în 1943 în lagărul de la Hintzert.

Touny hotărăște să întrerupă activitatea organizației pentru cîteva săptămîni. Roland, neobosit curier al colonelului, pornește totuși pe ruta Bordeaux, Toulouse, Marsilia, Lyon, Vichy, Clermont-Ferrand. Il revede pe „Ma Chérie“, ia contact cu generalul Cochet, mare personalitate solitară a Rezistenței în zona de sud, reînnoadă legăturile cu grupuri din Clermont-Ferrand, caută în zadar să identifice nucleele create de Arthuys în Bretania și în regiunea Bordeaux, profită de trecerea sa prin Vichy pentru a-l determina pe Souza-Dantas, ambasadorul Braziliei, să intervină în favoarea lui Postel-Vinay. El organizează și o întrevedere între Touny și Henri Fernay, șeful mișcării *Lupta*, cea mai puternică organizație din Zona liberă. Cei doi șefi se întîlnesc la Paris, în Piața Trocadero, constată perfecta lor identitate de vederi, dar și incapacitatea de a se ajuta reciproc, motiv pentru care hotărăsc să meargă fiecare pe drumul său.

Împreună cu Claude Bellanger, Farjon întocmește un raport pentru generalul de Gaulle, în care prezintă toate organizațiile de Rezistență existente în zona ocupată. „In vremea aceea, spunea Bellanger, cunoșteam aproape toți rezistenții din Paris, deoarece nu eram atît de numeroși. Am stabilit sute de legături pentru a completa acest tablou, reușind să recenzăm vreo 15 organizații.

O listă numerotată am expediat-o la Londra, în timp ce numele corespunzătoare numerelor au fost trimise printr-o rețea a Intelligence Service. Roland a păstrat copia acestui document extraordinar de prețios“.

Deși porțile lagărului german s-au deschis pentru Roland Farjon de numai 6 luni, el a ajuns să cunoască aproape totul despre Rezistență și să se afirme puternic. Care sînt impresiile despre el? Arthuys îl apreciază pentru entuziasmul său. „Colonelul Touny îl iubea mult pe Farjon, spune Daniel Gallois. Îi aprecia ardoarea, curajul, dezinvoltura. Personal, la prima întîlnire, mi-am format impresii amestecate: cute-

zanță, pasiune, dar și ușurință și lipsă de precauție. Spre exemplu, în cursul unei conversații el numea oamenii cînd cu numele adevărate, cînd cu cele legendate".

Roland Farjon, era, totodată, și omul căruia i se cerea ajutorul la greu. Așa a făcut, spre exemplu, Postel-Vinay. Autor al unei evadări răsunătoare, dar grav rănit la coloana vertebrală și urmărit de Gestapo, el i-a cerut ajutor lui Roland. Cum evadatul nu poate merge, Roland împrumută o bicicletă de la soția tovarășului său de captivitate Fischbacher și îl duce în zona de sud, de unde acesta va ajunge la Londra. Asemenea exemple sînt multe la număr și demonstrează că se conta pe Roland Farjon.

Rollos, șoferul, care continuă să-l ducă la întîlnirile clandestine cu mașina, folosind permisul de liberă trecere al firmei „Baignol et Farjon", este speriat: „De cîte ori nu i-am spus: Roland, riști, gîndește-te la ceilalți! Tot timpul îi vorbea de rău în public pe germani. L-am rugat: Roland, nu scrie numele meu în agendă. Al tău este cunoscut la Londra. Dacă ți se întîmplă ceva, văduva și copiii tăi vor primi pensie. Dar eu ce fac? Odată agenda i-a căzut în rigolă la coborîre din mașină, însă nu și-a dat seama. Agenda era plină de nume. Am distrus-o, bineînțeles".

Raymond Farjon, fratele mai mare al lui Roland, îl judecă fără sentimentalism: „Venea adesea să mă vadă grimat, deghizat și vorbea mult. Și-a vopsit părul roșcat și umbla într-o scurtă. Era puțin teatral".

Preotul Obolensky adaugă: „Era foarte imprudent. Vorbea prea mult. Într-un complot nici colegii tăi nu au voie să știe cît ești de important. Roland zicea: «Știu totul, eu sînt totul. Generalul de Gaulle și cu mine». Roland inventase sistemul podurilor, adică dacă o întîlnire era ratată luni pe un pod, era automat replanificată marți pe podul următor. Într-adevăr, simplu și ușor de reținut, dar imaginați-vă cît era de neplăcut să te plimbi de colo, colo pe un pod; toată lumea se putea întreba ce faci acolo! Mai ales iarna. Și cînd Roland te aștepta mergînd încoace și încolo cu pas marțial, numai liniștit nu erai. Pe deasupra, avea un costum de croială militară, ce-l făcea remarcat".

Francis Michel, student în medicină, al cărui apartament din Paris servea de adresă conspirativă, îl judecă sever: „Nu este ce ne trebuie. E un zăpăcit, un conspirator de operetă".

„Farjon? Mă înspăimînta, va spune André Boulloche. Era foarte vorbăreț. Făcea pe importantul. Un naiv, fără minte. Altfel, nu era antipatic, dimpotrivă. Toată lumea spunea: «Este nebun, va sfîrși negreșit în ștreang»".

Într-adevăr, șase luni de libertate pentru un naiv care n-a încetat să străbată Franța costumat în conspirator, vorbind de rău pe ocupant și amestecînd pseudonimele multor rezistenți, asta înseamnă deja o bunăvoință a destinului. Reprimările vor fi mai aspre, nemiloase chiar pentru zăpăciți. De fapt, cariera de membru al O.C.M. a lui Roland Farjon va ajunge în curînd la capăt, deoarece clandestinătatea este o tactică pe care el nu se gîndea s-o folosească.

„Blocq-Mascart, povestește Obolensky, stătea întotdeauna ca pe jeratic. Trăia cu spaima permanentă că este urmărit. Cînd aveam întîlnire, pregătea dinainte o explicație pentru cazul în care am fi fost interogați. Dacă ne întîlneam în scuarul Boucicaut la ora 9 dimineața, îmi spunea tot timpul: «Nu atrage atenția că sîntem aici amîndoi? Privește femeile și vitrinele pentru a nu atrage atenția!» Mai rău te enerva în acest fel și la sfîrșitul întîlnirii erai epuizat, dar el a supraviețuit, ceea ce înseamnă că sistemul său a fost bun".

În martie 1942, este arestat senatorul Farjon. În ciuda celor 65 de ani și a unui accident cardiac cu aparențe de infarct, fostul vicepreședinte al Senatului participă activ la acțiunile clandestine, punînd la dispoziția O.C.M. posibilitățile oferite de firma al cărei proprietar este. Aceasta aprovizionează depozitele din Zona liberă cu vagoane care, în principiu, nu sînt verificate la trecerea liniei de demarcație. Roland profită și strecoară în vagoane scrisori, mesaje și aviatori aliați din filiera „Ma Chérie". Din fericire, germanii nu găsesc nici aviatori, nici mesaje în timpul unui control inopinat, ci scrisori ai căror expeditori vroiau numai să evite cenzura. Senatorul este totuși arestat împreună cu fiul său Raymond și cinci colaboratori. Roland, avertizat, dispare. Conduși la Ministerul Poștelor, prizonierii sînt interogați de membri ai poștei militare germane.

Raymond este liberat, dar senatorul și un director al firmei, Marcel Barbier, vor fi judecați de un tribunal german. Sentința sună astfel: trei luni de închisoare pentru Barbier, o lună pentru Roger Farjon.

Roland se gîndește la documentul întocmit împreună cu Claude Bellanger. Chiar cifrat, textul este exploziv. L-a ascuns în casa bătrînilor Farjon, împreună cu care locuiește.

De îndată ce senatorul este arestat, documentul bombă este ascuns de șoferul Rollos într-un dulap de pe palier, unde se aflau niște suluri de hîrtie igienică. A doua zi îl scoate de acolo și-l pune într-un cărucior de copil. Sorții Farjon, escortați de Claude Bellanger, împing căruciorul, în care se afla și fetița l-r France, în direcția străzii Millet-de-Brou, unde au închiriat un apartament. Aici se vor instala după nașterea celui de-al treilea copil. Roland amenajează o ascunzătoare pentru document, între două scînduri ale unui dulap, după care răsuflă ușurat.

La cîteva zile, un ordin de misiune al Comisariatului General al Educației și Sporturilor îl trimite în regiunea Tarn. Pavajul de pe străzile Parisului începuse să-i frigă tălpile.

Abia a plecat Roland că Monique a și primit un telefon de la portăreasa din strada Millet-de-Brou : „Doamnă, puteți să-i puneți cruce apartamentului : germanii au intrat și s-au instalat înăuntru...".

Monique, însărcinată în luna a noua, trece prin clipe groaznice. În acest timp se întoarce senatorul Farjon după luna de zile petrecută la închisoarea Cherche-Midi. Ea îi spune de document. Senatorul este categoric : „Îți interzic să mergi acolo. Este o nebunie".

Ea se duce totuși, convinsă că Roland îi va aproba gestul. Apartamentul este gol, dar portăreasa nu vrea să-i dea cheile. Monique se întoarce abătută și naște un băiat pe care-l va numi Richard.

Cît despre document, acesta va petrece războiul între două lamele de lemn, ca un loz mare oferit de hazard, lipsindu-i pe nemți de posibilitatea de a decapita dintr-o lovitură aproape 15 organizații clandestine.

Ce este *Organizația civilă și militară* în primăvara anului 1942 ? O rețea operativă cu posibilități remarcabile, dispunînd deja de surse numeroase și bine informate, dar care prezintă caracteristica deplorabilă de a nu servi la nimic. La ce bun să ai informații, dacă nu ești capabil să le transmiți la beneficiarii lor potențiali ? Pentru că legătura cu Vichy, deschisă de Heurteaux, s-a închis după arestarea acestuia. Touny era în relații cu maiorul Baril de la Biroul doi, dar acesta

este mutat în Africa de Nord. Dealtfel, Touny, peste măsură de dezgustat de politica colaboraționistă, nu mai crede în oamenii de la Vichy.

Pe maiorul canadian „Ma Chérie" nu-l poate folosi, deoarece acesta organizează transportul oamenilor, nu al mesajelor. Pe de altă parte, informațiile încredințate aviatorilor fugari nu ajung la Londra decît după mai multe săptămîni, iar posibilitățile lui Claude Bellanger de a avea legătura cu capitala britanică sînt prea sporadice pentru a permite transmiterea valului de informații care-i parvin lui Touny.

După căderile din decembrie 1941, recrutările au reînceput în ritm intens : organizația își împinge tentaculele în toate direcțiile. Contrar multor altora, ea nu se localizează într-un singur sector geografic și nici nu se mărginește să folosească numai anumite categorii profesionale. Singura sa exclusivitate — foarte prețioasă pentru culegerea de informații — constă în a recruta din vîrful piramidei sociale. Tenta sa militară îi conferă o vie putere de atracție asupra ofițerilor de rezervă, recrutați mai ales de Louis Rouzée.

Absolvent al Școlii de ofițeri, căpitanul Rouzée luptă vitejește la Luxembourg, unde o mașină explodează aproape sub el, apoi se retrage și este încercuit. Somat să se predea, nu se supune. Cu 15 oameni se strecoară printre posturile inamice, străbătînd în 19 zile 300 km prin zona ocupată. Ajungînd în Franța, ia cunoștință că fratele său mai mic a fost grav rănit, că cel mai mare are fractură de craniu și că tatăl său a decedat. Născut în 1856, trecut prin trei războaie fără să participe la nici unul, tatăl lui Louis Rouzée este descoperit, în ajunul intrării germanilor în Paris, într-un puț secat. El ascunsese acolo niște arme de care urma să se folosească o unitate comandată de unul din fiii săi. Dar efortul fusese prea mare pentru bătrînul cu inima slăbită de cei 84 de ani.

Prin foștii săi colegi de școală militară, Rouzée intră în contact cu numeroși ofițeri de rezervă, ce ocupau în viața civilă posturi importante, utilizabili în munca de informații. El organizează în bistrourile pariziene întîlniri în grupuri mici, la care emite ideea : „Nu știm exact ce vom face, dar trebuie să fim pe aproape".

Unii nu voiau să facă nimic, alții se gîndeau doar la cîștig. Se întîmpla chiar ca entuziasmul celor ce recrutau să-i pietrifice pe candidații circumspecți. Unul din aceștia avea să spună : „Erau prea imprudenți. Îmi amintesc de o masă organizată la localul „Pam-Pam" de pe bulevardul Saint-Michel.

Erau acolo și Farjon și Arthuys. A fost groaznic! Înțeleg să ai opinii, dar nu găsesc necesar să le urli în gura mare. Ei zbierau. Le-am spus: Ascultați, sînteți simpatici, dar eu nu pot. Înțelegeți, aveam și eu familie".

Inginer de poduri și șosele la Soissons, André Boulloche este recrutat de Postel-Vinay și la rîndul său îi aduce pe șeful său, Pierre Pène și apoi pe colegul lui, Bertin. La sfîrșitul fiecărei săptămîni, Boulloche își intîlnește la Paris legătura, căreia îi transmite informațiile culese. Ei mai comunică și prin corespondența scrisă cu cerneală simpatică (zeamă de lămîie). Localizarea trupelor germane în regiunea Aisne este floare la ureche pentru niște ingineri de poduri și șosele, pe care funcția oficială îi obligă să circule pretutindeni cu permise de liberă trecere. De asemenea, legăturile lor zilnice cu antreprenorii din regiune le permit să cunoască totul cu privire la lucrările ocupantului.

Boulloche și colegii săi se interesează mult de Margival, unde germanii construiesc peste 150 de lucrări. Planurile acestora urmează a fi trimise la Londra. Reperarea terenurilor de parașutare și constituirea unor depozite de explozivi, pentru acțiunile viitoare, dau o notă de atracție fastidioasei cantități de informații. Și totuși Boulloche se plictisește: „Transmiteam cîte un mesaj în fiecare săptămînă, recrutam oameni, dar aveam impresia că toate acestea erau inutile. Totul aducea a amatorism. În plus, nici nu aveam sentimentul că riscăm cine știe ce. Treaba devenea mașinală. Continuam să acționăm, însă întrebam: La ce bun?"

Rețeaua nu funcționa bine. Mai exact, funcționa în circuit închis și se asfixia. Nimic mai deprimant decît culegerea de informații despre care nu știi unde pleacă și nici dacă ajung la destinație. Cînd Pierre Pène va fi arestat, el va vedea în dosarul Gestapoului faimosul plan al lucrărilor de la Margival, obiect al atîtor eforturi depuse în zadar. Și mai descurajatoare este absența unor îndemnuri din afară. Ar fi fost necesare chestionare amănunțite trimise din exterior la care să răspundă fiecare agent al rețelei. Să nu mai vorbim despre felicitările venite din partea serviciilor aliate: extrem de rare, ele umpleau inimile de bucurie. Decepții, nerăbdare, indignare. La urma urmei, oamenii își riscau pielea pentru nimic. O.C.M. este ca acele rețele adormite în timp de pace care așteaptă cu răbdare ora acțiunii. Deși sîntem în război, avem de-a face cu un somn epuizant al unei rețele formate din oameni suferinzi de insomnie.

În aceste clipe apare Rémy.

Îmbarcat cu destinația Anglia, sub nasul avangărzilor germane, cu voința de a lupta, el își descoperă, odată ajuns pe insulă, o puternică dorință de a-și revedea familia. Singurul mijloc onorabil ar fi să se reîntoarcă în Franța însărcinat cu o misiune secretă. „M-am ocupat de o serie de treburi, spune el colonelului Passy. Am multe relații care ne-ar putea fi utile".

Într-adevăr, avea asemenea relații în lumea cinematografului. La declanșarea războiului tocmai încerca să toarne un film despre Cristofor Columb. Acum însă nu mai poate fi vorba despre descoperirea Americii, ci despre redescoperirea Franței ascunsă sub mantaua de plumb a ocupației. „Cunosc mulți artiști ce vorbesc sau cîntă la radio, continuă Rémy. Poate că este posibil să convenim asupra unui cod ce mi-ar permite să vă transmit mesaje pe care m-aș obliga să le introduc în textele lor".

„Bine, spune Passy, să mă mai gîndesc".

Ideea, deși nu este nouă, i se pare fericită. El vorbește cu englezii. Aceștia însă refuză propunerea.

Se vor lipsi ei de acela despre care șeful lui Intelligence Service va spune la sfîrșitul războiului: „Este agentul cel mai extraordinar din cîți mi-a fost dat să cunosc"?

Nu, decizia de refuz este revocată. Passy fixează candidatului o întîlnire la Londra. Și unul și celălalt sînt novici în activitățile secrete.

Rémy, agentul secret al Franței libere, ajunge în teritoriul ocupat cîteva săptămîni mai tîrziu și-l străbate fără încetare. Deoarece nu cunoaște niște reguli pe care să le respecte, le inventează singur. Mai mult misionar decît adevărat clandestin, el judecă oamenii după privire, inflexiunea vocii, gesturi. Apreciere hazardantă, în care o eroare poate fi fatală.

Prin el află englezii, în mai 1942, despre existența unei rezistențe comuniste. Rémy îl întîlnește pe Beaufils, conducător comunist clandestin, și descoperă că vorbesc același limbaj.

— Așa cum știi, spune Touny, Heurteaux este în mîinile dușmanului. Dar am putut intra în legătură cu elementele organizației. Numai că nu avem nici o posibilitate de legătură cu Londra.

— Vom rezolva uşor aceasta, răspunde Rémy.
— Nu prea avem bani...
— O să mă ocup şi de asta. Cum se prezintă reţeaua?
— Este încă în embrion, dar dispun de agenţi valoroşi...
— Vom proceda astfel, dacă sînteţi de acord: agenţii dv. vor lucra mai întîi în reţeaua mea, dar de îndată ce structura organizaţiei dv. va fi gata, veţi constitui o reţea independentă.
— Mi se pare că este o soluţie înţeleaptă.

Înţelegere imediată, ca şi cu Beaufils. Rémy îi va fixa lui Touny pseudonimul Langlois, deoarece locuieşte pe strada general Langlois. Sufocat de numărul mare de nume pe care trebuie să le reţină, Rémy stabileşte pseudonime uşor de memorat, dar de o transparenţă supărătoare. Pe un anume Louis îl numeşte Joe, pe Tom, Degeţel, pe Colas, Nick. Profesorii şcolilor de spionaj nu rîd, pe bună dreptate, de un asemenea sistem.

Contactul între Touny şi Rémy a fost organizat de Berthelot prin Brossolette. Socialistul Pierre Brossolette — fost elev al Şcolii normale superioare, fost reporter de radio, concediat pentru faptul că se ridicase împotriva acordului de la München, cadru didactic pe care regimul de la Vichy nu l-a mai acceptat la Universitate — şi-a deschis o librărie pe strada Pompe. Intrat în Rezistenţă, din primele clipe s-a angajat cu tot sufletul.

Într-o zi, din întîmplare, Marcel Berthelot intră în librărie şi-l recunoaşte pe fostul său elev de la şcoala normală. Evocarea trecutului duce la comentarea prezentului. Berthelot, prezentat lui Rémy, îl aduce şi pe Touny.

Ce însemna pentru rezistenţi apariţia emisarului Franţei libere? Rémy încarnează puterile depline şi un prestigiu puternic. A sosi de la Londra înseamnă a fi marţian. A dat mîna cu generalul de Gaulle, dispune de legături necesare pentru a exista şi de o visterie de război indispensabilă pentru a trăi. De aceea, şefii reţelelor au tendinţa, în faţa acestui împărţitor de mană, să-şi mărească efectivele, să-şi laude proiectele, să se umfle în pene, într-un cuvînt.

Modestia şefului O.C.M. nu putea decît să-l seducă pe Rémy.

Dacă Arthuys este fondatorul O.C.M., iar Touny omul ce menţine organizaţia, Rémy o va face să rodească. Cu deschiderea spre Londra, un vînt proaspăt primeneşte atmosfera stătută în care se demoraliza organizaţia. În această primă-

vară a anului 1942, Rémy aduce o ştire grozavă: cei mai pesimişti dintre aliaţi situează data debarcării în luna iulie 1943. Deci doar un an de zile pentru a recruta armata secretă care să lupte în spatele inamicului. Această scadenţă reclamă şi mai acut necesitatea culegerii de informaţii militare şi economice. O reţea ad-hoc, numită *Centurie*, este creată în sinul O.C.M. Legăturile sale cu Londra vor fi asigurate prin centrala lui Rémy. Ea este instalată în strada Dufrenoy, la doi paşi de domiciliul lui Touny. Foarte aproape, pe bulevardul Lannes, se înalţă admirabila reşedinţă a lui Karl Oberg, şeful suprem al Gestapoului în Franţa.

Cu *Centurie* se realizează, în sfîrşit, superbele potenţe ale unei reţele recrutate din rîndul celor ce ocupă posturi cheie. Se ştie totul despre traficul feroviar francez: Touny este prietenul directorului general; Lefaucheux cunoaşte mai mulţi ingineri şi şefi de serviciu. Ce cîştig de timp, în raport cu alte organizaţii care, recrutînd de la bază, sînt obligate să colaţioneze elementele minuscule ale unui mozaic pentru a însăila fresca! Acelaşi lucru la P.T.T., unde inspectorii şi şefii de serviciu dau traseul, compoziţia şi modul de protecţie ale cablurilor subterane şi interurbane, semnalează în cele mai mici detalii mijloacele de transmisie folosite de inamic, fac propuneri de sabotaje, care vor spori dezordinea în comunicaţiile germane. Mai mult, datorită agenţilor P.T.T., corespondenţa circulă în saci sigilaţi repede şi discret, iar armele şi aparatele de emisie-recepţie călătoresc prin Franţa în camionetele poştei.

Touny îi semnalase lui Rémy existenţa la Caen a unui membru al O.C.M. cu calităţi remarcabile, Marcel Girard, a cărui reţea acoperea deja coasta normandă de la Cherbourg la Le Havre. După o lună de la întrevedere, zugravul Duchez, agent al lui Girard, sustrage cu o îndrăzneală nemaipomenită, din biroul „Organizaţiei Todt“, unde lucrează, o hartă de trei metri lungime şi 70 centimetri lăţime. Ea conţine ceea ce va fi zidul Atlanticului în zona debarcării deja aleasă de strategii aliaţi. Totul este prevăzut în această hartă: lucrări fortificate, amplasamentele depozitelor de muniţii şi provizii, unghiul de tir al fiecărei baterii. În mod normal, responsabilii „Organizaţiei Todt“ ar fi trebuit să semnaleze furtul. Dar frica de Gestapo îi opreşte de la aceasta. Zidul Atlanticului va fi construit între Cherbourg şi Honfleur aşa cum figura pe plan şi cum îl va cunoaşte în cele mai mici detalii ale sale statul-major aliat. Harta subtilizată de Duchez urmează filiera Girard-Berthelot-Touny, care este uluit, şi ajunge la

Rémy, pe punctul de a se îmbarca pentru Anglia. El o va lua fără să aibă timpul să descopere fabuloasa pradă procurată de O.C.M. În acest fel, statul-major aliat avea să știe, cu doi ani înainte, ce opoziții urmau să întîmpine diviziile debarcate. După Eliberare, Rémy va mulțumi O.C.M. Chiar dacă Rezistența nu ar fi făcut decit aceasta, existența ei tot ar fi fost justificată.

Cînd Rémy revine în Franța, cîteva luni mai tîrziu, în toamna anului 1942, raportul lui Touny confirmă primele sale impresii. „Fondurile pe care i le-am dat au fost bine întrebuințate. O.C.M. se dovedește foarte activă".

Centurie este pe roate.

Și armata secretă ? „Noi am început, zice Touny, să luăm măsuri de recrutare. Pentru moment, principalele elemente de care dispunem se află în nordul Franței și în regiunea Bordeaux".

Bordeaux înseamnă Grandclément, despre care va mai fi vorba.

Nordul Franței înseamnă Roland Farjon.

Lucien Delassus locuiește într-o căsuță pe o stradă din Arras. Acest agent, salariat la căile ferate, este un om simplu, vînjos și sincer, adică imaginea regiunii sale în care oamenii rezistă ocupației așa cum respiră. Este, dealtfel, o veche obișnuință : pe cotropitori i-au avut în spinare și în perioada 1914—1918, iar orașul Arras, bombardat fără milă timp de patru ani, a fost devastat și ruinat, dar niciodată cucerit.

Regimentului 39 Panzer condus de generalul Schmidt nu i-a fost prea ușor la Arras. Au trebuit să vină trupe S.S. din regimentul „Cap de Mort" să ardă și să masacreze întocmai ca în Ucraina : aproape 400 de civili împușcați fără a fi judecați ; 55 de soldați francezi asasinați pentru exces de vitejie. Bun început pentru „colaborare". Și încă nu-i totul : departamentele din nord și Pas-de-Calais trec sub administrația militară germană din Bruxelles. Ce înseamnă asta ? Că francezii nu mai sînt francezi. Prin bunăvoința mareșalului Pétain, care privește cu ochii săi albaștri, senini, Franța este ciopîrțită.

Pentru Delassus rezistența a început din 1940, cînd distribuia manifeste imprimate la Lille. Apoi s-a ocupat de ziarul „Vocea Nordului", care a însemnat un sprijin deosebit pentru Rezistența din nord. Personal procura hîrtia necesară și o depozita la Lobbedez, fostul primar din Arras. Un alt tovarăș o lua cu mașina și o ducea la Lille. Odată tipografia a întîrziat și cei doi s-au întors în ziua aceea fără ziare. Tocmai atunci o patrulă germană i-a oprit pentru a percheziționa mașina. Fiind agent la căile ferate, Delassus are un permis de liberă trecere pentru zona interzisă de pe coastă pe care îl folosește cînd distribuie ziarele.

„Într-o zi, spune Delassus, merg la Boulogne cu tovarășul meu Eugène D'Hallendre. Intrăm într-un restaurant. La o masă vecină, niște indivizi discutau și vorbele lor arătau că nu-i iubeau pe germani. Cînd am terminat de mîncat, D'Hallendre i-a dat un exemplar din „Vocea Nordului" celui care vorbea cel mai tare, Marc Scaillerez, funcționar la uzina «Baignol et Farjon».

Nu peste multă vreme, Scaillerez ne-a găsit și ne-a propus : «Știu de la Roland Farjon că distribuiți „Vocea Nordului" și că sînteți rezistenți de nădejde. Vreți să mergeți mai departe ? Roland ar dori să creeze o rețea a O.C.M. la Arras. Sînteți de acord s-o puneți voi pe roate și să vă întîlniți cu Farjon ?»

Întîlnirea a avut loc la 4 iulie 1942, în gara Arras, între Farjon, Scaillerez, D'Hallendre și mine. Farjon ne-a făcut din primele clipe o foarte bună impresie".

Roland a primit de la Touny comanda regiunii A, care cuprindea departamentele din Nord, Pas-de-Calais, Somme, Aisne și Sena Inferioară. Această regiune concentrează principala putere industrială franceză și populația cea mai numeroasă. Ea este de importanță strategică crucială, pentru că Aliații vor debarca la Pas-de-Calais.

„El ne-a dus la hotelul „Modern", își amintește Scaillerez, ne-a oferit un dejun și ne-a spus că vrea să recrutăm oameni, să organizăm ceva serios. I-am spus :

— Domnule Farjon, sînt de acord să pornim la drum, dar cu o condiție : să primim un mesaj de la Londra pentru a fi siguri că mergem pe calea cea bună.

— Normal. Îl veți avea. Ce mesaj doriți ?

— Ei bine, să ni se transmită prin radio : Cei patru prieteni din Arras s-au întîlnit.

Și, într-adevăr, mesajul a fost transmis nu o dată, ci de trei ori, la 11, 12 și 13 iulie. Era ceva să asculți la radio și să știi că este vorba despre tine".

Guy Mollet, deputat și primar la Arras, povestește : „Îmi amintesc de o adunare care a avut loc, în februarie 1943, acasă la doctorul Artisson. Trebuiau fixate noile structuri departamentale ale organizației. Un om important venise de la Paris în acest scop. Șefii erau la primul etaj cu el, iar vreo duzină de persoane așteptam la parter. Nu voi uita apariția pe scară a oaspetelui, un tip frumos și bine legat, cu fața deschisă, sinceră. Era Roland Farjon. Ne-a citit lista responsabililor departamentali și ne-a spus ce așteaptă de la noi. Avea comportarea severă a unui șef. Tocmai de aceea, nu am putut concepe trădarea sa. Și totuși, trădind, cu prestigiul său atît de mare, a putut îndeplini foarte eficace sarcina de momeală a Gestapoului".

Antonin Mans nu era predestinat Rezistenței. Hazardul a vrut ca el să se împrietenească la universitate cu un anume Jean Moulin. Cei doi s-au întîlnit apoi în 1937 la Amiens. Mans lucra ca director la serviciul de sănătate, Moulin ca secretar general la prefectură. După tentativa de a se sinucide în miinile germanilor și liberarea sa ulterioară, viitorul șef al Rezistenței, Jean Moulin, va poposi la familia Mans, unde va lăsa niște documente ce-i vor fi restituite mai tîrziu în gara Saint-Lazare. Apoi Jean Moulin va dispărea în noapte, astru stins, care încă mai luminează.

„Picarzii au rezistat înaintea tuturor, afirmă Antonin Mans cu accentul celor din sud. Ei erau obișnuiți cu invaziile. Mulți aveau în casă ascunzători amenajate încă din primul război mondial. Eu, meridional exilat la Amiens, fusesem derutat de comportarea lor. Erau rezervați, nu deschideau niciodată ușile. Aceasta le-a servit activității lor clandestine".

În ceea ce-l privește pe Mans, el a debutat printr-o acțiune al cărei pitoresc trădează pe cel născut la Montpellier. Cinci sute de prizonieri de război francezi sînt închiși în cetatea din Amiens. El urmărește să-i reformeze — ceea ce înseamnă liberarea lor : distribuie captivilor cinci sute de buletine de reformare spunîndu-le : „Vă conduc eu la gară. Dar atenție ! Pe drum luați o înfățișare de oameni prăpădiți". Și medicul trece în fruntea cohortei de falși șchiopi, de oameni care, prin „gemetele lor de durere", suscită pe străzile din Amiens surîsul condescendent al învingătorilor.

În vara anului 1940, muncitorii de la căile ferate golesc un tren și distribuie populației proviziile destinate Germaniei, precum și 3000 metri de stofă.

În acea vară decedează, printr-o coincidență stranie, cel puțin pentru ocupanți, cetățenii cei mai stimați și iubiți din Amiens. Cortegiile funebre sînt formate din mulți oameni. Trebuie spus că cimitirul se afla de cealaltă parte a frontierei stabilite de ocupant între nordul Franței și restul țării.

Plecați cam cîte cinci sute de la casa celui „decedat", la mormînt nu mai ajung nici 50. Pînă să înțeleagă Comandamentul german cum stau lucrurile, va trece mult timp.

Cînd se va institui serviciul de muncă obligatorie, medicii din Somme vor distribui atîtea certificate de boală, încît departamentul lor se va putea lăuda cu cel mai mic procentaj de oameni trimiși la muncă forțată.

„În 1941, André Tempez a venit la mine : «Doctore Mans, mi s-a spus că vei fi de acord. Vrei să intri într-o organizație a Rezistenței ?» Ulterior am aflat că era vorba de O.C.M. Fost ofițer de stat-major, Tempez conducea niște echipe ale Apărării pasive. Am acceptat și i-am propus să organizez Rezistența în cadrul Apărării pasive de care răspundeam în toată regiunea Somme. Aveam cîte o echipă în fiecare canton, condusă de cîte un om bine cunoscut de mine și în care aveam încredere. În acest fel puteam asigura legăturile sub o acoperire oficială și chiar folosind mașina doctorului german din comandament, Berns, căruia îi prezentam rapoarte despre starea sănătății din departament. El nu cunoștea nimic despre serviciile de igienă și avea nevoie de mine în vederea întocmirii propriilor rapoarte.

La indicația lui Tempez, am plecat la Paris pentru a-l întîlni pe Roland Farjon. A doua mea legătură a fost Pène, care era șef la Poduri și șosele în regiunea Aisne. Ca semn de recunoaștere, Farjon mi-a dat jumătate dintr-o carte de vizită, restul aflîndu-se la Pène.

Farjon a venit des la noi. Locuiam la Cottenchy, la 12 km sud de Amiens. Părea un băiat bine crescut, destul de monden. Ne-a mărturisit dorința sa de a face politică după război. Această ambiție a născut în mine singura rezervă cu privire la Farjon. Era optimist și extraordinar de întreprinzător.

Începînd din 1942 au apărut însă unele divergențe între noi. Tempez și cu mine doream să ne consacrăm exclusiv activității informative. Munca noastră consta în culegerea de date în legătură cu evoluția apărării coastei de nord. Am început cu bateriile de companie, am continuat cu artileria grea

de la zidul Atlanticului și am sfîrșit cu rampele de lansare pentru V1. Asta mi se părea important. Or, începînd cu 1942, Farjon și alți emisari din Paris aduceau tot mai des vorba despre acțiunea directă — armata secretă — și voiau să înceapă parașutarea de arme, lucruri cu care nu eram de acord deoarece aflasem că după asemenea parașutări avuseseră loc, în nord, o serie de incidente. Cît despre acțiunea directă știam că după un atentat și reprimarea care urma imediat, nu mai primeam informații cîteva săptămîni, devenind surzi și orbi. I-am explicat lui Farjon, dar el mi-a spus că trebuie să executăm ordinele".

„O bruscă încetinire în căderea mea, își amintește Passy, mă făcu să înțeleg că mi se deschisese parașuta. Aveam un spectacol feeric: forma mare, neagră a bombardierului care se îndepărta luminat dintr-o parte de razele lunii; zece parașute ce coborau încet; în timp ce sub mine scînteiau, ca niște stele, cele trei lumini de balizaj".

Colonelul Passy, șeful Serviciului de informații gaullist, omul care știa toate numele, toate rețelele, toate secretele, era lansat cu parașuta, cu o imprudență inacceptabilă, în ghearele Gestapoului.

Într-adevăr, Passy era personalitatea a cărei capturare, cum spunea și Churchill, putea însemna un dezastru național. Prin Intelligence Service dealtfel, Churchill s-a opus parașutării lui Passy în Franța ocupată. Era un lucru nemaivăzut în istoria spionajului pe timp de război: un șef al unui serviciu secret în teritoriu inamic! Dar Passy are acordul lui de Gaulle și, în plus, atu decisiv, va avea cu el o pastilă de otravă fulgerătoare, de care să se servească la nevoie.

Și Boulloche avusese o pastilă de otravă. Inginerul de drumuri, plictisindu-se în regiunea Aisne, plecase la Londra spre a se angaja într-o unitate combatantă. Acolo însă i se spune că experiența sa de viață clandestină este prea prețioasă pentru a nu fi utilizată. Prin urmare, Boulloche este retrimis în Franța să răspundă de Rezistența din regiunea Parisului. Dar, la 12 ianuarie 1944, se întîmplă un eveniment pe care inginerul îl povestește mai tîrziu astfel: „Lucram cu adjunctul și secretara mea în apartamentul nostru de la ultimul etaj al unui imobil din strada Sănătății. Cineva bate la ușă. Aveam un cod de recunoaștere, pe care atunci l-am recunoscut vag. Am deschis. Pe palier erau doi oameni cu revolverele în mînă și, în spatele lor, agentul meu de legătură. Cei doi au strigat: Sus mîinile! La rîndul meu, am strigat în mod absurd: Ce-i asta? Și m-am năpustit printre ei. Au tras amîndoi în același timp. Un glonț mi-a străbătut corpul puțin deasupra șoldurilor. Am căzut. Oamenii Gestapoului veniseră singuri, dovedind că sînt curajoși. Dacă aș fi tras primul, îi puteam omorî. Aveam întotdeauna o pastilă cu otravă în buzunar și luasem hotărîrea s-o înghit dacă eram capturat. Pentru că, într-adevăr, știam prea multe. Întins pe dușumea mi-am dat seama că, oricum, sînt pierdut. Voiam să mai văd cel puțin ce se va petrece cu mine în următoarele 24 de ore. Acest glonț mi-a salvat, de fapt, viața pentru că fără nici o îndoială aș fi înghițit otrava dacă aș fi fost arestat nevătămat".

Passy și-a ascuns otrava într-un inel fabricat special, potrivit indicațiilor sale.

Înainte de a pleca la aeroport, Passy își spală mîinile și fața. A uitat însă să-și scoată inelul de pe deget. În cîteva minute, buzele își dublează volumul, iar pleoapele i se umflă atît de tare încît aproape că nu mai vede. Otrava se dizolvase. El cere și obține o nouă pastilă pe care o învelește în celofan. Prima tentativă eșuează, pilotul neputînd repera luminile de balizaj. A doua reușește și Passy este întîmpinat de oamenii lui Rémy. Colonelul Passy vine în Franța împreună cu un ofițer englez, Yeo-Thomas, însărcinat de autoritățile britanice să constate la fața locului în ce constă realmente Rezistența. Yeo-Thomas a trăit 35 de ani la Paris și vorbește un argou infinit mai bogat decît cel al lui Passy.

Cei doi parașutiști au adus cu ei arme, devize străine și documente ce vor fi duse la Paris pe căi ocolite. Passy și tovarășul său de călătorie nu păstrează asupra lor decît două valize cu niște haine și pornesc, pe biciclete, în direcția Lyons-la-Forêt în regiunea Eure. Dacă aud un zgomot suspect, ei se aruncă în șanț și stau liniștiți. Dar una din cele două valize, pe care Yeo-Thomas a legat-o prost de portbagaj, cade mereu făcînd zgomot.

Imediat ce ajung la un loc sigur, Yeo-Thomas izbucnește: „De ce dracu ați luat două valize?"

Este deschisă valiza care tot căzuse pe drum și se constată cu stupoare că ea conține un post de emisie-recepție, revolvere și grenade.

Ajuns la Paris, Passy ia dejunul la Roland Farjon cu care, într-un fel, este rudă: tatăl soției colonelului s-a căsătorit a doua oară cu o verișoară a soției lui Roland.

Roland îi vorbește lui Passy despre dificultățile și tensiunea generate de viața clandestină, dar colonelul nu se lasă impresionat. El îl anunță pe Roland că nu prevede nici un eveniment decisiv înainte de un an. Era vorba, bineînțeles, despre debarcare, pe care Passy o vede posibilă abia în luna martie a anului 1943. Vestea sună ca o ghilotină pentru niște oameni convinși că aliații vor debarca cel mai tîrziu peste trei luni. Conștient de impresia deplorabilă produsă de știrea sa, Passy va renunța repede să mai facă vreun pronostic. El va înmulți numărul întîlnirilor cu rezistenții, însoțit fiind de Roland Farjon și știind că cel mai elementar calcul al probabilităților îi poate scoate în cale un agent infiltrat de Gestapo.

Rezistenții nu așteaptă efuziuni lirice, fraze răsunătoare de la Passy. Drama lor este că își riscă zi de zi viața pentru acțiuni a căror importanță le apare aproape întotdeauna derizorie.

„În mod practic nu ne-a spus aproape nimic, povestește doctorul Mans. Noi am vorbit și i-am explicat situația. Un tip sobru, foarte inteligent și sigur de el; ne-a lăsat o impresie deosebit de frumoasă".

Reuniunea a avut loc la prefectura din Amiens, în biroul lui Mans. O fugară expresie de stupoare s-a putut citi pe fața trimisului de la Londra atunci cînd, la intrarea în clădire, santinelele germane i-au prezentat armele. Apoi, instalat într-o mașină cu cruce roșie a Serviciului sănătății, colonelul inspectează cîteva dintre grupele amplasate de Tempez și Mans sub acoperirea de Apărare pasivă.

Urmează pe itinerar Lille și Arras. Roland îl însoțește. „Nu găsesc că Farjon era imprudent, va spune Passy. Vă dați seama că dacă l-aș fi considerat astfel, nu aș fi stat nici măcar o oră cu el. Dimpotrivă, am avut cea mai bună impresie despre Roland Farjon. Era foarte bine văzut în nord. Nu întotdeauna s-a întîmplat astfel. Adeseori mi se cerea să schimbăm responsabilii. Cu el însă nu s-a întîmplat așa. Era nu numai acceptat, ci și iubit.

M-am întors la Paris cu certitudinea că erau de ajuns cîteva săptămîni de efort pentru ca regiunea A să fie gata să îndeplinească toate sarcinile pe care i le-am fi stabilit, chiar dacă armata secretă, în această regiune, trebuia să se reducă numai la forțele O.C.M."

Catherine Izard, soția unui fost avocat, militant în O.C.M., mi-a povestit: „După Eliberare am funcționat în cadrul cabinetului generalului de Gaulle, ocupîndu-mă de problemele sociale. Am primit o misiune în Elveția. În ziua plecării, soțul meu m-a însoțit pînă la autocarul pentru aeroport. Acolo am văzut oprindu-se la cîțiva metri de noi o superbă limuzină neagră. I-am spus soțului: Privește, mai există colaboraționiști! În vremea aceea, numai traficanții de mărfuri la negru aveau asemenea mașini cu șoferi. Apoi am văzut coborînd din mașină un bărbat. Soțul mi-a spus: «Dar este Roland Farjon!» Era total uluit, deoarece cu cîteva luni de zile înainte se anunțase sinuciderea lui Farjon. Acesta nu a putut să ne evite: era la doi pași de noi, surprins și el de întîlnire. Am văzut pe fața lui o expresie de mirare. Apoi, l-a privit pe soțul meu și i-a întins mîna, dar a fost refuzat. Am fost surprinsă de acest gest, deoarece soțul meu era de o curtoazie desăvîrșită. Farjon a rămas o secundă cu mîna întinsă, apoi s-a întors și a dispărut în aerogară".

— Sînteți sigură că era, într-adevăr, el? am întrebat-o.

— Soțul meu îl întîlnise prea de multe ori în timpul războiului pentru ca să fie posibilă o eroare. Nu, nu încape nici o îndoială. El avea, dealtfel, un fizic ce nu putea fi uitat. În mod sigur și el l-a recunoscut perfect pe soțul meu, pentru că altfel nu i-ar fi întins mîna. Era Roland Farjon. Nici nu mai încape discuție.

— Nu vă amintiți data acestei întîlniri?

— Trebuie să fi fost în iarna anilor 1945—1946, dar nu aș putea da o dată precisă.

— Sînteți sigură că era posterioară apariției anunțului despre sinucidere?

— Evident! Tocmai de aceea întîlnirea mi s-a părut extraordinară. Dacă l-am fi întîlnit înaintea pretinsei sale morți, ar fi fost o întîlnire banală. Stupoarea ne-a pironit locului, literalmente.

Cincizeci de persoane îmi făcuseră cunoscută certitudinea lor cu privire la faptul că Roland Farjon trăiește. Știam de la Yvonne Arthuys și de la preotul Obolensky despre vizita făcută de Roland lui Rambert. Dar Rambert luase secretul cu el în mormînt. Pentru prima dată aveam în față un martor care spunea: „Roland Farjon există. Eu l-am întîlnit după moartea sa".

În primăvara anului 1943, în afară de comuniști, în zona de nord nu mai există nici o organizație de rezistență care să se poată compara cu O.C.M. Rețeaua sa de informații, *Centurie*, este un model al genului. Ea dispune de surse situate la nivel înalt în toate serviciile publice aflate în contact cu ocupantul, dar și de o armată de spioni. Mii de ochi observă în permanență mișcările inamicului, examinează lucrările sale. Mii de urechi înregistrează frînturi de informații. Vîrsta comandantului, moralul soldatului sosit de pe Frontul de răsărit cu picioarele înghețate, opinia unui tanchist despre colonelul care-l comandă. Informații fără însemnătate la prima vedere, care-l descurajează pe cel ce le culege, simple pîraie în Franța, ele devin însă fluviu la Londra și permit statelor-majore aliate să întocmească „harta vie" a armatei inamice.

Passy, care apreciază mult rețeaua *Centurie*, îi cere lui Marcel Berthelot o strictă despărțire de restul O.C.M., dar, în același timp, implantarea organizației lui Touny i se pare atît de propice, încît face o derogare de la regula compartimentării între sectorul acțiune și cel de informații și toți membrii O.C.M. primesc ordin să transmită pe cale ierarhică datele obținute despre forțele inamice.

Cît despre armata secretă a Rezistenței, O.C.M. înțelege cel mai bine concepția londoneză. Passy a constatat aceasta în nordul Franței. Yeo-Thomas revine entuziasmat dintr-o inspecție făcută în regiunea Nivernais. A găsit acolo două mii de oameni gata să se bată. Șeful lor este un voinic, energic, care nu are complexe. Și-a ales ca pseudonim numele lui Napoléon și admite să i se spună Napo. Un maior de jandarmerie i-a pus la dispoziție cei 350 de oameni ai săi. În subordinea sa se mai află un secretar general de prefectură și un director de la serviciul apelor.

În sud-vest și în est, aceeași apariție a unor unități secrete. Departamentul Aube, care nu ține de O.C.M., este deja gata pentru luptă și luarea puterii. Touny, în decembrie 1942, dispune de 16 unități de cîte 33 oameni fiecare, încadrate cu ofițeri de rezervă. Viitorul prefect și viitorul comandant al garnizoanei Troyes sînt deja numiți. Ei vor dispune de mijloace de transport, stocuri de benzină și instalații de prim ajutor. Terenurile de parașutare sînt recunoscute. Primarii de încredere au fost contactați. Ceilalți vor fi înlocuiți cu alte persoane, fidele cauzei. Rezistența este în strînsă legătură cu serviciile de drumuri, gaz și electricitate.

În primăvara anului 1943, colonelul Touny își evaluează efectivele la 32000 de oameni. Londra va înregistra mai mult

de 65000 în toamnă și numărul va crește progresiv pînă la Eliberare. Touny, cînd i se vorbește de armată secretă, începe prin a diviza zona ocupată în șase regiuni stabilite potrivit structurii regiunilor administrative. Reflex normal al unui ofițer de stat-major. Odată instalate cadrele la nivelul regiunii, departamentului și arondismentului, nu mai rămîne decît să fie adunate efectivele adecvate. Și în această privință O.C.M. va da un bun exemplu celorlalte organizații, ale căror efective răzlețe vor risca întotdeauna să se risipească din lipsa de încadrare prealabilă.

Cînd se pune problema, în octombrie 1942, de a găsi un șef pentru statul-major al armatei secrete din zona de nord, Rémy este însărcinat de Londra să dea comanda generalului Basse. Acesta însă, căutat de Gestapo, fuge în Zona liberă. În această situație, Rémy nu ezită : „Încrederea ce o am în Langlois (Touny), spune el, impresia de forță, înțelepciune, calm, experiență pe care le degajă acest om mă îndreptățesc să-l propun la conducerea statului-major din zona ocupată.

După ce am obținut consimțămîntul lui, trimit la Londra o propunere în acest sens. Spre marea mea surprindere, Londra se opune categoric. Insist. Din nou răspuns negativ. Abia mult mai tîrziu mi s-a spus că statul-major din zona ocupată, trebuind să grupeze toate organizațiile de rezistență existente în teritoriul său de competență, este necesar să aibă un șef recrutat din afara acestor organizații".

În acest timp Roland străbate în lung și în lat regiunea A, fără însă a scăpa din vedere rețeaua *Centurie*, grupul P.T.T., căile ferate și Comisariatul General al Educației și Sporturilor. „Era un element dintre cele mai active, spune Marcel Berthelot, și închegase în regiunea lui o rețea foarte serioasă de care s-a ocupat pînă la arestarea sa. Niciodată nu am conceput să mă lipsesc de el. Nordul și Pas-de-Calais erau prea prețioase. Știam că debarcarea va avea loc acolo sau în Normandia. Un băiat foarte bun, uneori puțin cam imprudent, dar plin de ardoare. Era devotat trup și suflet sarcinii pe care o primise".

Chiar și din punct de vedere financiar el este un model. Firma familială continuă să-i înmîneze retribuția sa de director al filialei „Yamilé". Banii primiți ca șef de serviciu la Comisariatul General al Educației și Sporturilor sînt însă în

întregime vărsați la O.C.M. Înainte ca fondurile de la Londra să fie transmise prin Rémy, în mai multe rînduri Roland a salvat finanțele organizației.

Monique Farjon nu-și prea vede soțul. Ea a acceptat de la început riscurile cu o mare putere de înțelegere. Epocile violente i-au făcut întotdeauna pe oameni să se autodepășească, descoperindu-și calități pe care nici nu le-ar fi bănuit.

Soții Roland și Monique Farjon nu mai locuiesc împreună cu părinții lui. Apartamentul din strada Millet-de-Brou este ocupat în continuare de germani. De aceea, ei s-au instalat la etajul al V-lea, în apartamentul familiei Cotnareanu — refugiată în S.U.A. Aici îl primesc la dejun pe Passy. Yeo-Thomas va dormi doar o noapte la ei și, din prudență, nu va mai reveni, deoarece a fost zărit de Christian și se teme de limbuția copilului de opt ani.

Și soții Farjon trebuie să se mute: un serviciu german se interesează de locatarii apartamentului lui Cotnareanu. Se mută din nou la părinții lui, la etajul al doilea. Dar siguranța lui Roland cere să locuiască într-un apartament conspirat. Toată corespondența din regiunea A sosește la el. Ar fi irațional ca aceasta să intre în casa senatorului, mai mult decît suspect în ochii germanilor.

Roland închiriază deci pe strada Clichy, la nr. 24, un apartament vast în care se instalează cu Royaux, zis Duval, fidelul său agent de legătură.

La rîndul ei, Monique se instalează cu copiii în vechiul și liniștitul castel Montigny-sur-Loing, fără însă ca în acest fel să fie scutită de emoții. În clipele grele ale Rezistenței, cîte un tovarăș de-al lui Roland, cu Gestapoul pe urmele sale, îi cere adăpost. Unul din aceștia este Jacques-Henri Simon, avocat la Curtea de casație.

În vara anului 1943, într-una din zile, Simon ajunge acasă pe bicicletă. Locuia pe strada Beauséjour, în plin centru al ghettoului invizibil. Își reazemă bicicleta în hol, cînd, deodată, apare portăreasa: „Domnule Simon, fugiți! șoptește ea, fără să întoarcă capul. În casă la dv. sînt nemți. Alții doi vă pîndesc în camera mea".

Simon scapă. Roland îi vine în ajutor: el aleargă la colonelul Touny, al cărui apartament este vecin cu cel al lui Simon.

— Unde este colonelul ? o întreabă pe soția acestuia.
— Nu știu !
— Nu este cumva la Jacques Simon ?
— Nu, nu cred. De ce ? sună răspunsul ei întrebător.

— Deoarece Gestapoul este la Simon, o informează bărbatul.
— L-a arestat ? îl interoghează ea.
— Nu, a scăpat. Noi sîntem într-o cafenea alături și supraveghem strada pentru a-i preveni pe prieteni, o liniștește Roland.

Dar mama lui Simon trece neobservată și cade în cursă. Germanii întorc casa pe dos, ocazie cu care subtilizează obiectele prețioase. Șeful lor se năpustește asupra genții bătrînei și găsește în ea o fotografie a lui Simon în uniformă de căpitan: „Este fiul dumitale, nu-i așa ?" Ea neagă, apoi, înțelegînd că această fotografie poate să-l piardă pe fiul ei, profită de o clipă de neatenție pentru a pune mîna pe ea și a o rupe. Condusă imediat la hotelul „Cayré" și interogată asupra gestului de un ofițer al Abwehrului, ea dă următoarea explicație: Am rupt fotografia fiindcă nu am vrut ca un ofițer francez să asiste, chiar în fotografie, la spectacolul degradant al unei bande ce jefuiește pretextînd o percheziție în prezența ofițerului ce o comandă și care o lasă să-și facă de cap".

Ofițerul se îngălbenește, respiră greu, își strînge buzele, bate călcîiele și, salutînd impecabil, spune: „Doamnă, aveți dreptate".

Bătrîna este pusă în libertate. Simon va trimite, după aceea, următoarea scrisoare de protest guvernatorului militar, generalului von Stülpnagel:

„Am aflat că, sub pretextul unei percheziții întreprinsă în apartamentul meu, o serie de indivizi purtînd uniforma Wehrmachtului mi-au jefuit bunurile în prezența unui ofițer al armatei germane.

Furtul comis în casa mea nu mă miră, deoarece știu că la fel se întîmplă pretutindeni unde operează Gestapoul. Vom rezolva această problemă, așa cum se cuvine, mai tîrziu. Dar, ceea ce este mai grav, mai multe sute de dosare conținînd piese autentice, de neînlocuit, care sînt proprietatea clienților mei au fost aruncate și călcate în picioare.

În calitatea dv. de guvernator militar al Franței, sînteți responsabil de buna comportare a trupelor germane. Vă declar, deci, dv., von Stülpnagel, că dacă — în ziua în care generalul de Gaulle va intra în Paris — nu-mi vor fi restituite complete și în ordine dosarele, vă voi chema personal în fața tribunalului competent, cu toate consecințele de drept".

După ce a pus la cutie scrisoarea, Simon se ascunde la Montigny-sur-Loing, de unde Roland îl va ajuta să treacă în Spania.

În august 1943, în urma unui denunț, Gestapoul dă buzna în birourile lui Blocq-Mascart, din bulevardul George al V-lea. Colaboratorul lui Blocq-Mascart spune polițiștilor că patronul este la domiciliul său și, după plecarea lor, se abține să-l anunțe telefonic, așa cum s-ar fi cuvenit. Din fericire, portăreasa imobilului în care locuia Blocq-Mascart, dîndu-și seama ce va urma, deschide, cu multă siguranță, un apartament în care nu se afla nimeni, spunînd că aparține persoanei căutate de germani.

Gestapoul se retrage dezamăgit.

Arras, oraș de reședință al regiunii Pas-de-Calais.

De la faimosul mesaj al celor „patru prieteni din Arras", rețeaua O.C.M. merge ca pe roate sub conducerea exercitată de la distanță de Roland Farjon.

Primul șef departamental este doctorul Duflot. Dacă activitatea sa profesională îl obligă să renunțe repede la răspunderea de șef, în schimb el continuă să participe la acțiunile cele mai periculoase, mai ales la parașutarea de arme. Permisul său de liberă trecere îi dă dreptul să circule cu mașina chiar și noaptea. Deoarece mesajele B.B.C. sînt transmise la ora la care are consultații, recepționarea o face soția lui. El se întoarce extenuat din expedițiile sale nocturne, dintre care multe au loc în apropierea îngrijorătoare a cantonamentelor germane. Doctorul Duflot participă și la mai multe operații de scoatere din țară cu avionul a unor persoane. Astfel, la 20 martie 1943 părăsesc Franța în acest mod generalul Beynet, aghiotantul acestuia și un colonel. Passy îi întîlnise la Paris și le îndeplinise dorința de a se alătura lui de Gaulle. Tot din ordinul lui Passy, transmis prin Roland Farjon, O.C.M. din Arras organizează plecarea maiorului Gaujour, care duce cu el situația dispunerii detaliate a forțelor aeriene inamice în Franța.

Succesorul lui Duflot la conducerea departamentului este Pierre Baudel, un profesor despre care Guy Mollet spunea că este deosebit de curajos. Baudel dispune de toate calitățile, dar și de un grav defect : are gradul de soldat. La Paris sînt unii care mormăie : un soldat în fruntea unui departament.

Guy Mollet răspunde de sectorul informațiilor. În mod normal, funcția ar fi trebuit să fie îndeplinită de colegul său Raoul François, un bărbat debordînd de vitalitate. El însă a fost promovat șef al informațiilor pentru regiunea A. Promovat din prudență, după părerea lui Guy Mollet : „Raoul François, spune el, dealtfel admirabil băiat, era înspăimîntător de vorbăreț. Vroia să știe totul despre fiecare și cerea o listă completă a tuturor membrilor O.C.M. Ajunsese pînă acolo încît să-și constituie și o arhivă. Chiar înaintea arestării sale, am evacuat din casa lui o mulțime de documente compromițătoare. Această manie îi îngrozea pe tovarăși și unii voiau chiar să-l lichideze. Pe el care a murit ca un erou !"

Dar Raoul François, deși numit la regiune, păstrează în Pas-de-Calais o rețea oficială, dublînd-o pe aceea a lui Mollet.

Acesta povestește : „Într-o zi, Raoul sosește la mine cu niște foi mari făcute sul sub braț. Era schița rampelor de lansare a rachetelor V1 de pe coastă. Am fost surprins văzîndu-l cu asemenea documente minuite atît de imprudent. «Cel mai bine, mi-a răspuns el, este să te comporți ca și cum nu ar fi vorba de nimic deosebit». Dacă l-ar fi controlat o patrulă de poliție sau ar fi dat peste el un biciclist... ? ! De fapt, aducîndu-mi schițele respective, nu făcea altceva decît să-mi dea peste nas : în mod normal eu trebuia să-i furnizez aceste informații".

Coasta fiind considerată zonă interzisă, pentru a pătrunde în interiorul ei era necesar un permis special. Dar Delassus și tovarășii săi înlătură dificultatea : „Cînd trebuia să introduc în zonă un tovarăș, își amintește el, telefonam șefului de district din Etaples și-l rugam : Trimiteți o brigadă de lucru pe calea ferată ! Baudel sau François soseau prefăcîndu-se că inspectează punctul de lucru și brigada avansa pînă în zona interzisă".

Delassus servește și drept curier, asigurînd legăturile. El duce la Amiens, capitala regiunii A, toate informațiile culese în zona Pas-de-Calais, făcînd, totodată, recrutări în condiții mai puțin sofisticate : i se indică cutare persoană a cărei adeziune pare posibilă și el îi propune înrolarea. Simplu și direct în contactele umane, Delassus s-a speriat totuși de cîteva ori și a bătut repede în retragere.

Jean Dordain are 38 de ani în 1940 și un magazin de confecții cu firma „Paris-Vêtements" pe strada Saint-Auber. Prestanță, privire rece ; unul din Don Juanii de provincie.

În mod brusc, totul se schimbă. Războiul îi deschide un cimp de acțiune nesperat.

„Aventurierul, scrie Sainte-Beuve, este acela care nu zice niciodată nu lucrurilor".

Dordain se aruncă în Rezistență cu o pasiune rece, care nu are nimic comun cu patriotismul călduros al oamenilor din Arras. Anticomunismul și antisemitismul îi țin loc de opinie politică. Dacă ar fi fost, într-adevăr, patriot, ar fi refuzat afacerile cu ocupantul. La drept vorbind, Rezistența este pentru el un joc, cu atit mai pasionant cu cît îi inventează singur regulile. El găsește în Rezistență un mijloc de ciștig pe măsura dorinței sale. Mult mai tirziu, cind zarurile vor fi încetat să se mai rostogolească, el va fi ruinat, dezonorat, învins, dar în clipa în care intra în celula închisorii, poate că a repetat fraza rostită de un agent francez al Gestapoului în momentul aflării verdictului de condamnare la moarte : „Am trăit trei vieți : mi se poate lua una".

Numai jucătorii știu dacă au pierdut sau nu, deoarece spectatorii ignoră adevărata miză.

Dordain începe munca de informații în toamna anului 1941 cind închide magazinul pentru a se putea consacra noii sale ocupații. Distribuie ziarul „Vocea Nordului", recrutează intens, participă la salvarea a vreo 30 de aviatori aliați, cărora le dă haine civile din propriul magazin. De asemenea, ascunde prizonieri ruși evadați din lagăre, foarte numeroși în nord. Face rost de acte false, identifică terenurile de parașutare susceptibile de a fi omologate de Londra.

Femeile continuă să-l servească. El o intilnește pe Madeleine Marécaux, al cărei amant principal, Baillard, este comisar de poliție la Liévin. Dordain îl înrolează pe Baillard care se dovedește în foarte scurt timp a fi un ajutor deosebit de prețios. O.C.M. obține de la el toate documentele false necesare.

*

Prima scrisoare este surprinzătoare.

„AVERTISMENT

Am remarcat că prea multă lume comandă în organizația dv. : aceasta nu trebuie să se mai întimple, o comandă unică fiind de preferat tuturor șefilor care vor să comande înainte de a fi fost ei înșiși comandați. Fiți mai ferm cu oamenii dv., cît nu este prea tîrziu !

Specialistul dv. pentru căutarea terenurilor de parașutare să facă treabă bună.

Cu deosebită stimă,

Masca".

Sub semnătură, un desen în formă de mască. Ar fi ridicol dacă nu ar fi tragic. Cine este acest anonim ? Ce știe despre organizație ? Pentru ce acest avertisment insolit ? Omul nu este de cealaltă parte a baricadei, altfel nu ar scrie. Atunci de ce să se limiteze la a dojeni, cind ar fi atit de simplu să vorbească cu unul din șefii O.C.M. ? El cunoaște cel puțin domiciliul lui Jean Dordain, din moment ce lui i-a expediat această scrisoare.

Specialistul parașutărilor este Jean-Pierre Deshayes. Colonelul Passy l-a detașat pe acest veteran al acțiunii clandestine în regiunea de nord pentru a dirija aici toate operațiile aeriene. Este scund, îndesat, vinjos. Poliția germană îl va numi „sugrumătorul". Cum a reușit „Masca" să-l cunoască pe importantul Jean-Pierre Deshayes ?

Scrisorile următoare îngrijorează din ce în ce mai mult. Este clar că anonimul cunoaște precis O.C.M. din Pas-de-Calais. Avertismentele sale se multiplică. „Masca" reproșează mai ales lui Dordain vorbăria imprudentă. Apoi urmează această scrisoare :

„Ce mutră vor face aceia care vor merge să-l aresteze pe Mellaye joi dacă în loc să găsească documente în servieta sa, vor găsi numai ceva de mîncare și hîrtii fără valoare ?

Aviz : pregătiți aceasta fără știrea celui în cauză. În acest fel, ei vor fi obligați să-i dea drumul din lipsă de probe. Nu vorbiți despre aceasta NIMANUI. Vorba multă strică, nu uitați !

Cu deosebită stimă,

Masca".

Cu deosebită stimă ! Acest om este nebun dacă încheie un asemenea strigăt de alarmă cu o imbecilă formulă de politețe ? Este alertat Mellaye. El este, într-adevăr, arestat, apoi i se dă drumul. Servieta sa era ireproșabilă.

De astă dată „Masca" își exprimă satisfacția :

„CONFIDENŢIAL

Sper că acum aveţi încredere în mine. Mellaye a fost arestat joi 13, dar aşa cum v-am spus, din lipsă de probe, ei au trebuit să-i dea drumul, din fericire pentru dv. şi organizaţie. Prudenţă mare în viitor.

Un anumit căpitan american se află în pădurea Lucheux ; să nu îmbătrînească acolo, înţelegeţi de ce ; dacă eu ştiu aceasta, şi alţii ca mine pot s-o ştie.

Nu comunicaţi, dacă este posibil, decît în ultima clipă informaţiile pe care le culegeţi, pentru a evita scurgerile !

Ce veţi aduce interesant de la Amiens ? Nu fiţi prea încrezător, nu vă luaţi după aparenţe !

Anunţaţi de urgenţă că locul unde se tipăreşte „Vocea Nordului" este cunoscut la Lille şi că, în cîteva zile, se va face o descindere.

Sper că într-o zi vom avea plăcerea să ne întîlnim. Atunci vom putea discuta amîndoi şi vom face o treabă bună. Cred că ziua respectivă nu va mai întîrzia, deoarece ştiu că se va petrece ceva şi vreau să evit aceasta înainte de sosirea prietenilor noştri.

Vă voi ţine în permanenţă la curent cu faptele şi gesturile celor care vă spionează. Nu uitaţi să ardeţi scrisoarea, ca şi pe celelalte. Cu aceasta, termin astăzi.

Salutări respectuoase,

Masca".

Aviz important : pentru a reuşi în cursa ce o pun la cale tuturor celor care ne vor răul, TĂCERE, TĂCERE şi vom învinge.

„PRUDENŢA ESTE MAMA SIGURANŢEI"

Mai rău ca orice este acest amestec de sfaturi cu tîlc şi indicaţii de o precizie extraordinară.

Se ştie că trebuie să taci şi că prudenţa este mama siguranţei, dar nu se ştia că tipografia din Lille a ziarului fusese descoperită şi că aviatorul-căpitan din pădurea Lucheux fusese reperat. „Sper că într-o zi vom avea plăcerea să ne întîlnim..." Ce aşteaptă acest nebun ? Ce plăcere găseşte să se joace de-a şoarecele şi pisica ? O.C.M. din Arras este în mare pericol. Frica este mărită de caracterul perfect iraţional al comportării „Măştii". Nimeni nu înţelege nimic, iar ea continuă :

„În ciuda cererii mele, Domnul Dordain (sic) Jean nu a ştiut să tacă ; dacă fapta se va repeta, mă voi vedea obligat să încetez orice corespondenţă cu dv.

A VORBI PREA MULT ESTE DĂUNĂTOR, AVIZ !

Masca".

Nici deosebită stimă, nici respectuoase salutări : este supărat. Dar nu este decît un nou avertisment, şi nu ruptura. „Masca" trimite apoi pe adresa lui Jean Dordain un plic mai voluminos decît cele precedente. Scrisoarea este scurtă :

„Alăturat este un document foarte secret pe care trebuie să-l transmiteţi la LONDRA CÎT MAI REPEDE POSIBIL".

Documentul era compus din nouă file dactilografiate, pe foiţă, aflate într-o copertă de carton îngălbenit. Cîte mîini febrile au întors aceste pagini ? Cîţi cititori îngroziţi au parcurs această lungă listă, care ocupă patru file din nouă ? Cîţi au simţit inima oprindu-li-se cînd şi-au descoperit numele pe lista morţii ?

Pe copertă este scris : „DOSAR SECRET" şi subtitlul : „Organizarea serviciilor de contraspionaj GERMANO-FRANCEZE".

Iar jos, în dreapta : „Masca".

În interior, pe pagina întîi : „Raport asupra organizaţiei paramilitare şi cooperării cu I.S., 20.5.1943."

Trebuie spus că O.C.M. era adesea numită organizaţie paramilitară. Raportul este fără echivoc. Autorul începe amintind destrămarea unei reţele în regiunea pariziană prin cîteva sute de arestări. „Ca urmare a acestor arestări, am fost însărcinat să mă ocup de agenţii care s-ar putea afla în regiunea de nord şi în Pas-de-Calais. Împreună cu cîţiva agenţi buni, francezi adevăraţi, am reuşit să descopăr nu numai agenţii spionajului, dar şi principalele elemente subversive sub forma unei vaste organizaţii paramilitare. Şefii sînt aleşi din rîndul comercianţilor, funcţionarilor din administraţie, prefectură, poştă etc. şi, bineînţeles, poliţie. Organizaţia funcţionează întocmai ca o armată, cu cadre, grade şi misiuni".

Autorul prezintă apoi un tablou general al organizaţiei din Arras, indică sectoarele de activitate şi ajunge la lista membrilor identificaţi. O sută patru nume. În capul listei „Jean Dordain (sic), agent de legătură de prim ordin". Apoi doctorul Duflot şi doctorul Artisson.

Numele care urmează aparţin unor membri ai O.C.M. sau ai altor organizaţii ca „Vocea Nordului", „Libe-Nord" etc.

Ce era de făcut ? Cei ale căror nume erau trecute pe listă nu puteau fugi abandonîndu-şi familiile, nu-şi puteau găsi ascunzători şi alte mijloace de existenţă. De la data întocmirii raportului trecuseră mai multe săptămîni şi nu se petrecuse nici un incident. În finalul documentului se vorbeşte de oameni însărcinaţi cu „suprimarea oricărui membru ce nu dă satisfacţie organizaţiei sau s-ar lăsa pradă indiscreţiei". Şi, în continuare : „Fiecare persoană care aduce un membru trebuie să răspundă de el cu riscul vieţii sale".

Se simte în acest paragraf stilul romanesc al „Măştii", nu al O.C.M.

Fiecare îşi continuă activitatea, avînd deasupra capului o sabie a lui Damocles, care nu are nimic simbolic. Oamenii din nord ştiu din primul război că germanii execută şi cu toporul.

„Masca", fără să ia în seamă fiorii ce-i transmite rezistenţilor, promite noi documente şi, pentru prima dată, vorbeşte de eventualitatea unei întîlniri viitoare printr-un intermediar :

„Cred că voi avea în curînd nevoie de ajutorul vostru ; vă voi trimite pe cineva în timp util. Sînteţi capabili să-mi procuraţi un aparat de fotografiat de format foarte mic, cu care vă voi îmbogăţi colecţia de documente ?

Sper să putem discuta împreună într-o zi. Pentru ultima oară, ÎNDOIŢI-VĂ DE TOŢI CEI CARE VĂ ÎNCONJOARĂ, printre ei se ascund, sub aparenţe cinstite şi prieteneşti, agenţi ai serviciului de contraspionaj german.

Cu deosebită stimă

Masca".

Într-una din scrisori, aflată un timp în posesia lui Delassus, „Masca" dezvăluie numele trădătorului : Baillard, comisarul de poliţie din Liévin, recrutat de Jean Dordain.

Bilanţul este repede stabilit : el este catastrofal. Activ, aparent devotat, ocupînd funcţii propice persoanelor clandestine, comisarul Baillard ştie aproape totul despre O.C.M. din regiunea Pas-de-Calais. Acum este lesne de înţeles dorinţa lui, manifestată în mai multe rînduri, de a-i întîlni pe şefii reţelei. Numai Baudel şi Deshayes, avertizaţi de un al şaselea simţ, au refuzat orice contact cu el.

Parisul, alarmat, începe o anchetă rapidă. Ea confirmă acuzaţia „Măştii". Baillard făcuse parte din personalul ambasadei Franţei la Berlin, după 1920. Agent al coloanei a cincea, el a venit la Liévin în iunie 1940. De aici călătoreşte frecvent la Berlin şi la Bruxelles. Informaţiile culese la faţa locului sînt copleşitoare. La 15 iulie 1943, doctorul Duflot stă de vorbă cu comisarul de poliţie din Béthune care exclamă : „Baillard ? A arestat şi deportat trei sute de persoane din arondismentul nostru !" Unii membri ai O.C.M. află cu stupefacţie că Baillard făcea parte din organizaţie, dar nu se miră de trădarea lui. Doctorul Cualacci se miră : „Cum de a fost înrolat ?! Toată lumea ştie că lucrează pentru nemţi !"

Dordain este mîhnit, statul-major departamental, copleşit. Fiecare are în minte cele o sută patru nume ale raportului redactat de Baillard.

La 15 iulie, la întoarcerea de la Béthune, doctorul Duflot îi cheamă la el pe Pierre Baudel, Jean-Pierre Deshayes, André Hannebicque şi Jean Dordain. Baudel şi Deshayes hotărăsc executarea trădătorului. Dordain este însărcinat să-l pedepsească. El îi cere lui Baillard să vină la o întîlnire în seara zilei de 17 într-o localitate de lîngă Arras.

În după-amiaza zilei de 17, un ultim consiliu de război este reunit în casa lui Wailly. Se confirmă condamnarea la moarte. O gardă înarmată este adusă acolo. Sentinţa va fi executată de Jean Dordain şi André Hannebicque.

Baillard soseşte cu maşina în jurul orei 9 seara însoţit de secretarul său, Scherrer. Amîndoi sînt prietenoşi, degajaţi. Li se dă să bea. Devin pe jumătate beţi cînd Dordain şi Hannebicque scot armele şi trag.

În servieta lui Baillard este găsit un permis de circulaţie prin Germania, paşapoarte în alb cu toate ştampilele necesare, liste de rezistenţi şi un dosar referitor la un trafic de arme al căror beneficiar este un maquis din regiunea Corrèze. Toate documentele vor fi date lui Roland Farjon, care le va transmite la Londra.

Se proiectase incendierea casei lui Baillard imediat după executarea sa, pentru a distruge documentele sale şi mai ales raportul fatal cu cele o sută patru nume. Incendierea nu are loc, nu se ştie de ce. Baillard este lichidat fără însă a se lua măsuri de parare a consecinţelor trădării. A doua zi, Dordain îi dă o armă lui Georges Beaucourt şi-i ordonă să o execute pe Madeleine Marécaux, dar acesta va fi arestat înainte de a-şi îndeplini misiunea.

La 19 iulie, Jean Dordain și André Hannebicque părăsesc orașul Arras. Dordain este însoțit de metresa sa Céline Lecouffe și fetița lor. Céline figura pe lista cu cele o sută patru nume.

Dintre restul persoanelor trecute pe acea listă neagră, majoritatea ignoră încă faptul că numele lor sînt cunoscute de inamic, iar cei care știu stau și așteaptă. Cum să fugă lăsîndu-și soțiile și copii pradă torturii și morții ?!

„Noi aveam pe micuța Françoise în vîrstă de 14 luni, spune soția lui Duflot, și urma să nasc al doilea copil. Ne-am petrecut noaptea arzînd exemplare din „Vocea Nordului". Nemții au venit la 20 iulie, la ora 5 dimineața. Au golit și au răsturnat totul, inclusiv leagănul fetiței, dar nu au găsit nimic, nici măcar niște planuri ascunse în spatele unei oglinzi".

În aceeași zi, serviciul de poliție secretă de care depindea Baillard arestează optzeci și trei de rezistenți din Arras și din împrejurimi. Din aceștia circa treizeci aparțin O.C.M. Unii dintre cei arestați nu figurau pe listele lui Baillard. Lovitura înseamnă decapitarea O.C.M. și paralizarea Rezistenței. Jean-Pierre Deshayes, responsabilul operațiilor aeriene, își datorează salvarea refuzului său încăpățînat de a se întîlni cu Baillard.

Pierre Baudel se refugiază la Paris. Negăsindu-l, poliția germană o arestează pe soția lui, căreia îi redă libertatea după trei săptămîni.

Optzeci și trei de prizonieri sînt interogați fără încetare în localurile poliției secrete germane. Compartimentarea era atît de neglijentă, regulile de securitate atît de puțin respectate în O.C.M., încît nu este prea greu pentru anchetatori să găsească fișele care le mai lipsesc. Unii prizonieri, literalmente distruși de dezastru, se lasă în voia soartei. „Citroënurile" negre ale poliției străbat străzile orașului de dimineața pînă seara, ajungînd și prin satele regiunii pentru a aduce alți captivi.

La 27 iulie, Lucien Delassus se scoală și deschide obloanele ferestrei înainte de a se rade. De obicei, le deschidea după ce se rădea. Și-a schimbat, spre norocul lui, obișnuința. A agățat oglinda la fereastră și se rade. În acest fel el vede pe stradă trecînd încoace și încolo o mașină ocupată de patru bărbați. Delassus își spune : „Gestapoul îl caută pe Baudel". Cînd mașina trece a patra oară, el hotărăște să fugă.

În stradă, mașina oprește chiar în fața lui. Un german scoate capul și întreabă : „Îl cunoașteți pe domnul Delassus ? Locuiește pe strada Séraphin-Plaisant, la numărul 40". Delassus răspunde că nu cunoaște persoana respectivă, că strada aceasta se numește Branly și că imobilul din care ieșise poartă numărul 49. Într-adevăr, municipalitatea schimbase numele străzii din Séraphin-Plaisant în Branly, iar casa lui Delassus căpătase de puțină vreme numărul 49 în locul celui de 40.

Dezamăgiți, nemții merg la primărie să se intereseze unde se află strada cu pricina... Cît despre Delassus, el se îndreaptă spre serviciul său. Căutat și aici de Gestapo, Delassus fuge și se ascunde într-un maquis din Charentes.

În zorii zilei de 20 iulie, Gestapoul a pătruns în magazinul lui Jean Dordain din strada Saint-Aubert și a confiscat stocurile. Magazinul „Paris-Vêtements" este amenajat ca librărie în care pînă la sfîrșitul ocupației va fi vîndută literatură colaboraționistă. Sînt operate percheziții la toți prietenii negustorului fugar. Poliția germană din Arras a transmis semnalmentele lui Dordain și ale metresei lui tuturor serviciilor germane. Atît siguranța națională, cît și jandarmeria franceză, la rîndul lor, îl caută pe asasinul comisarului de poliție Baillard și difuzează instrucțiuni de cercetare în țară. Se promite un premiu important celui care-l va găsi. Timp de o lună cuplul fugar nu găsește ascunzătoare. Rătăcind din oraș în oraș, din hotel în hotel, ajunge la Paris, unde Dordain îl reîntîlnește pe Pierre Baudel, găzduit în strada Clichy, în apartamentul conspirat al lui Roland Farjon.

André Hannebicque, membru al comandoului de execuție, a fost deja prins de poliția secretă germană. Menghina se strînge.

Singura șansă de a scăpa ar fi ca Dordain să părăsească Franța. Roland este de acord și cere un avion „Lysander". Este refuzat. Dordain și Baudel sînt prea mici ca Londra să riște un avion pentru salvarea lor. Dar Farjon mai dă o soluție : filiera de evadare clasică prin munții Pirinei. Dordain și Baudel ar putea pleca cu un grup de aviatori aliați. Inconvenientul acestei formule este că trebuie mers pe jos 14 ore pentru a trece munții. Baudel se înfurie : „Dacă nu ni se pot da două locuri în avion după ceea ce am făcut, nu voi pleca. Sînt cardiac. Niciodată nu voi putea merge atît de mult și nu vreau să-i întîrzii pe ceilalți, să le compromit trecerea". „Dacă rămîi dumneata, rămîn și eu", spune Dordain. Minunată fraternitate ! Dordain este sincer ?

În această ultimă săptămînă de august 1943, Jean Dordain nu devenise încă nici escroc, nici trădător, nici asasin.

Nu era decit executantul urmărit al lui Baillard. Mai tirziu, se va pune întrebarea dacă el nu a introdus cu bună știință un agent dușman în sînul O.C.M. Răspunsul pare să fie negativ, în ciuda unor scrisori acuzatoare ale metresei lui Baillard, Madeleine Marécaux, agentă a poliției secrete germane. Arestată după Eliberare, condamnată la moarte în baza unei depoziții copleșitoare a lui Dordain, grațiată, ea îl acuză pe acesta de a fi știut încă de la început adevăratul rol al comisarului. Ar putea fi vorba de răzbunare. Dacă Dordain ar fi fost încă de atunci trădător, Farjon, Baudel, Deconninck și mulți alții ar fi fost deja arestați.

Așadar, cei doi rămîn la Paris. Dordain îl roagă însă pe Baudel să părăsească chiar în aceeași seară apartamentul foarte expus al lui Farjon. Mai tirziu el va spune: „Acest apartament nu este altceva decit cutia de scrisori la care sosește, la orice oră din zi și din noapte, corespondența din cele șase departamente ale regiunii A. Pierre spune că noaptea nu se poate odihni. Fiecare vizitator aduce știri despre o nouă lovitură în sectorul respectiv. Piloții aliați doboriți vin unii după alții. Îi propun lui Pierre să locuiască cu noi".

Baudel acceptă. Stau toți trei într-o cameră din strada Vaugirard. Singurele lor resurse provin din vînzarea — prin intermediul unei prietene credincioase — a hainelor pe care Dordain a avut precauția să le scoată din magazin a doua zi după executarea lui Baillard. Lipsindu-le tichetele de alimente, trebuie să mănînce la restaurantele pieței la negru, unde prețurile sînt mari.

Situația se complică odată cu apelul soției lui Dordain. Acesta o trimisese, împreună cu cei doi băieți ai lor, să se ascundă undeva în regiunea Lozère. Aici însă nu au ce mînca. Singura soluție este să-i aducă la Paris, unde vor locui la hotel sub adevărata lor identitate. Pentru a limita riscurile, vor schimba zilnic hotelul. Și cum au venit cu opt valize grele, Dordain și Baudel le cară în fiecare dimineață pînă la hotelul cel mai apropiat.

Roland Farjon se străduiește să le găsească un apartament. Totodată, vrea să le facă rost de lucru celor doi militanți experimentați, pe care lipsa de ocupație îi consumă. De ce nu în Sena Inferioară? Touny a înglobat-o în regiunea A pentru motivul că distrugerea podurilor Senei, a doua zi după debarcare, va tăia comunicațiile între acest departament și Normandia de Jos, de care ar fi trebuit, în mod normal, să depindă. Dintre departamentele încredințate lui Roland Farjon

acesta este cel mai puțin bine încadrat cu rezistenți. Este cu atît mai supărător cu cît coordonarea mișcărilor de rezistență a fost încredințată O.C.M. Dordain este născut la Rouen, unde locuiește unul din frații săi.

Baudel și Dordain sînt capabili să ia în mînă organizația departamentală, propunere pe care ei o acceptă. Nu peste mult timp însă se va regreta economia de două locuri făcută într-un avion „Lysander".

„Masca"? Adevărata sa identitate nu va fi cunoscută decît mai tîrziu. Era Scherrer, secretarul comisarului Baillard. Nimeni nu va descoperi vreodată motivele reacțiilor sale. Nimeni nu va ști de ce a ales această manevră romanescă și puțin eficace de a contracara trădarea șefului său.

Din prudență refuza orice legătură directă cu protejații săi sau încerca un amețitor sentiment de putere să țină în mînă sforile tuturor „marionetelor" din Arras?

De ce a întîrziat atît să denunțe un trădător? Ar fi putut fi porumbelul salvator al O.C.M. Așa a fost doar un corb. Straniu personaj! Își dădea oare seama de miza jocului? Înțelegea el că „marionetele" sale sînt oameni asupra cărora avea putere de viață sau de moarte? Nu-și dădea seama că jocul se va sfîrși în mod fatal? A murit, ducînd cu el secretul, poate derizoriu, în seara de 17 iulie 1943, victimă a cursei pe care o întinsese cu propriile sale mîini.

Dacă nu se găsește nici un avion „Lysander" disponibil pentru a-i salva pe cei doi fugari urmăriți de toate organele de poliție din Franța și Germania, în schimb, tot atunci, se găsește un „Hudson" de nouă locuri pentru a-l transporta la Londra pe senatorul Farjon, tatăl lui Roland.

Bătrînul, în ciuda oboselii, este întotdeauna gata de luptă. Passy și Yeo-Thomas vor să-l folosească: cine oare poate mai bine să-i introducă în mediul politic, decît acest vicepreședinte al Senatului? Roger Farjon este cu atît mai potrivit, cu cît Yeo-Thomas a primit misiunea să-i întîlnească pe Jules Jeanneney, președintele Senatului, și pe Edouard Herriot, persoane cu mare prestigiu în Anglia și în America. „Guvernul britanic, scrie Passy, ține foarte mult să fie informat cu privire la ceea ce gîndesc înțelepții celei de-a treia republici, neștiind ce preț să pună pe declarațiile șefilor de mișcări sau ai formațiunilor politice clandestine, pe care nici nu-i cunoștea".

Herriot şi Jeanneney, oameni cumsecade dar fantome politice, sînt deci aleşi să vorbească aliaţilor despre Franţa.

Roger Farjon începe prin a-i face cunoscut lui Yeo-Thomas regretul său că a votat pentru Pétain. În vîltoarea înfrîngerii, nu văzuse altă ieşire, dar profesiunea sa de credinţă gaullistă este categorică. Giraud[1] trebuie să-şi limiteze ambiţia la comanda forţelor militare. Aliaţii ar comite cea mai mare greşeală dacă l-ar sprijini împotriva lui de Gaulle.

Passy, încurajat de acest fericit debut, grăbeşte plecarea lui Yeo-Thomas la Lyon şi Grenoble. Între timp Herriot este arestat. Roger Farjon propune o întîlnire cu Jules Jullien, fost ministru al poştelor şi prieten intim cu Herriot şi cu Jeanneney. Acesta din urmă are vederi identice cu cele ale senatorului Farjon. Singurul patron posibil este de Gaulle, căruia îi revine sarcina de a forma un guvern provizoriu şi de a propune o nouă Constituţie. La rîndul său, Jullien vorbeşte aproape acelaşi limbaj.

Satisfăcut de acest sondaj, ce-l bucură şi mai mult pe Passy, Yeo-Thomas se întoarce la Paris, renunţînd, din lipsă de timp, să mai întîlnească încă cîteva personalităţi politice cu care senatorul l-ar fi putut pune în legătură.

Cuvintele spuse ulterior la Londra despre Jules Jeanneney vor face o impresie atît de bună, încît de Gaulle îşi va exprima dorinţa de a-l avea alături la Adunarea Consultativă de la Alger.

O.C.M. îl desemnează să meargă la Alger pe senatorul Farjon, dîndu-i mandat s-o reprezinte la Adunarea Consultativă. Gurile rele spun că soţia senatorului vedea în această călătorie un mijloc de a consolida marele destin politic pe care-l prevestea fiului său Roland. Scrisoarea adresată de Farjon junior lui de Gaulle, compusă simplu şi direct, nu este însă cea a unui arivist.

„25 septembrie 1943

Generale,

Îmi permit să vă transmit aceste cuvinte prin scumpul meu tată, care pleacă la Alger pentru a reprezenta în sinul consiliului consultativ mişcarea noastră.

Legăturile familiale îndepărtate ce ne unesc şi vechimea mea în Rezistenţă îmi permit să vă spun cît de mare îmi este bucuria să ştiu că purtătorul prezentei scrisori, pentru care

[1] General francez (1879—1949), şeful Africii Franceze. (N.T.)

am, pe lîngă afecţiune familială, o admiraţie totală, va putea fi pe lîngă dv. reprezentantul acestei Rezistenţe, pentru care numeroşii noştri tovarăşi au renunţat la totul. Sînt convins că el va şti, datorită propriei răspunderi ca şi îndelungatei sale experienţe politice şi industriale, să vă aducă tot ajutorul pe care, fiecare în domeniul nostru, ne străduim să vi-l dăm.

Tatăl meu nu aşteaptă de la dv. decît învăţămintele dobîndite de cînd vă ocupaţi de redresarea ţării noastre, pentru a vă oferi la rîndul său toată experienţa pe care Rezistenţa a acumulat-o în lupta ei zilnică.

Nu ezitaţi, Generale, să folosiţi toate serviciile oferite, precum şi propria sa activitate.

Aici, pe teritoriul Franţei, nouă ne revine sarcina să continuăm, siguri de victorie, opera începută, după exemplul dv., pentru folosul ţării.

Uneori, prin rudele soţiei mele, am veşti despre apropiaţii dv. rămaşi acasă. Ştiu că familiile fraţilor dv. sînt bine, în ciuda unor dificultăţi pe care le-au întîmpinat. Ele suportă cu vitejie greutăţile, aşa cum, dealtfel, vă place să vi le închipuiţi.

Fiţi sigur, Generale, de toată credinţa şi afecţiunea mea respectuoasă".

Roland a semnat „89180", numărul său de înregistrare la Londra.

Alegerea senatorului pentru plecarea la Londra surprinde pe membrii O.C.M., mai ales că sînt desemnaţi cîţiva oameni însărcinaţi să-i asigure securitatea pe timpul călătoriei. Vicky Obolensky, uimită, i se adresează soţului ei :

„Ce ? Se riscă pielea nu ştiu cîtor oameni pentru a-l trimite în Anglia pe acest bătrîn ?"

Ea ignoră drumul întortochiat al politicii. Mulţi continuă şi astăzi să creadă că a fost vorba de o eroare : Londra l-ar fi cerut pe Roland, dar s-a comunicat greşit prenumele senatorului.

Două zile după ce i-a scris lui de Gaulle, Roland ia masa împreună cu mama sa şi Yeo-Thomas la restaurantul „Regina Christine". Spre sfîrşitul dejunului, apare în fugă un om care strigă: „Alarmă! A fost percheziţionat apartamentul din strada Pompe".

Arhivele sînt capturate. Serreules, căzut în cursă, scapă ca prin minune.

Un anume Marchal fusese parașutat de Londra pentru a prelua funcții importante în conducerea armatei secrete. O colaboratoare a lui Serreules îi aranjează oaspetelui să locuiască într-un apartament situat pe strada Michodière la nr. 8. Marchal are însă obiceiul să-și schimbe camera în fiecare seară. Abia după opt zile de la sosire, la 24 septembrie, el intră în apartamentul de pe strada Michodière. Denunțat de portăreasa imobilului, care aflase cu ce se ocupă cotrobăindu-i prin buzunare, Marchal este arestat în zorii zilei de 25 septembrie 1943. Înghite pe loc pastila de cianură, dar moare abia după două ore, ceea ce înseamnă groznic de mult.

Capturînd arhiva din strada Pompe, Gestapoul pune mîna pe textele în clar ale tuturor mesajelor schimbate cu Londra în ultimele trei luni. De asemenea, găsește copiile rapoartelor lui Serreules, din aceeași perioadă, precum și documentele destinate curierului pe luna octombrie.

„Piesele cele mai importante, scrie Serreules, erau cele care conțineau numele adevărate ale unui număr de personalități...".

Pseudonimul lui Roland figura pe lista șefilor și era indicat drept comandant al regiunii A.

În primăvara anului 1943, Churchill proclamase: „Înainte de căderea frunzelor, germanii vor fi atacați pe noi fronturi și va fi prăpăd în sud, vest și la nord".

Dar frunzele s-au așternut într-un covor de culoarea sîngelui, sub pașii rezistenților, și cel de-al doilea front tot nu s-a deschis. Încă șase luni de așteptare, în cel mai bun caz. Cine va supraviețui?

Atmosfera este încordată în O.C.M. Arestările în Pas-de-Calais sînt neînsemnate față de prăbușirea regiunii B. Căderea centralei lui Serreules din strada Pompe l-a pus pe inamic în posesia unor documente revelatoare. Serviciile secrete dușmane se întăresc și recrutează tot mai mulți francezi. Tortura este folosită foarte frecvent, înmulțind trădările.

Roland Farjon întreprinde ultimul său turneu. Pe la mijlocul lunii octombrie, merge la Amiens pentru a cere schema terenurilor de parașutare și a organiza echipe de primire.

În regiunea Somme, serviciul de informații funcționează exemplar. Nici o mișcare de trupe germane nu scapă nesemnalată la Londra, nici o fortificație nu se ridică fără a i se întocmi și transmite planul. Se cunosc coordonatele tuturor aerodromurilor, efectivele și armamentul tuturor unităților inamice. Dosarele acțiunilor de atunci, astăzi îngălbenite de vreme, stau și acum mărturie cu privire la bogăția și precizia mesajelor transmise peste Canalul Mînecii. O funcționară de la prefectură, Solange Lecaillet, intră în posesia codului secret al lui Darnand, șeful miliției [1]. Datorită O.C.M., implantată în P.T.T., colonelul Touny poate citi toate telegramele miliției.

În regiunea Somme oamenii se dovedesc însă mai puțin obișnuiți cu acțiunea directă. Fără îndoială că ordinele lui Passy sînt clare în privința separării grupelor de informații de cele de acțiune, dar necazul este că cele din urmă sînt pe atît de pasive, pe cît de eficace se dovedesc primele. Roland întreprinde un nou demers pe lîngă doctorul Mans:

„Mă întreb dacă nu încerca să iasă în evidență, spune acesta. Eu și Tempez i-am răspuns: Sîntem mai vîrstnici decît dumneata și am văzut destule. Nu o să ne sacrificăm oamenii pentru plăcerea de a figura în comunicate. Dacă ne batem, cel puțin să știm pentru ce. Roland mi-a răspuns: «Doctore, sînt sigur că oamenii dumitale nu sînt de aceeași părere. Dovedește-mi contrariul și voi fi și eu de acord cu dumneata». Am acceptat propunerea lui și el a mai adăugat: «Aș prefera să-mi arăți sectoarele de pe coastă». Am plecat cu mașina să vizităm patru sectoare de pe coastă. I-a văzut pe cei patru șefi, le-a pus întrebări privind oportunitatea acțiunii directe și a fost surprins constatînd că ei reacționează la fel ca mine. «Oricum ne vine destul de greu să culegem informații. Dacă mai începem să aruncăm și grenade, nu mai putem face nimic», i-au spus ei".

Roland se întoarce dezamăgit. André Tempez, la rîndul lui, a demisionat în 1943 pentru a protesta împotriva inițiativelor lui Roland. Touny s-a străduit în van să-l determine să revină, argumentînd că parașutarea armelor nu era ideea lui Roland, ci un ordin al Londrei.

Un alt demers al lui Roland provocase deja un val de indignare. El căuta ascunzători pentru unitățile zise „de luptă și de informații". Acestea trebuiau să fie parașutate în spatele liniilor germane, după debarcare, cu scopul de a informa statele-majore aliate despre mișcările trupelor inamicului. Știrea este îmbucurătoare: această preocupare însemna desigur iminența debarcării. Dar surîsul îngheață pe buze în clipa în

[1] Organ menit să susțină forțele germane de ocupație împotriva Rezistenței franceze. (N.T.)

care Roland continuă : „Pentru ca operatorii parașutați să-și poată găsi rapid un refugiu, eu trebuie să transmit la Londra numele și adresa celor care-i vor găzdui".

Și dacă listele cad în miinile Gestapoului ? Și dacă mesajele sînt interceptate ? Cițiva responsabili se interesează la Touny în legătură cu această măsură irațională, concepută de imprudentul Farjon. Touny confirmă că Londra a emis un asemenea ordin.

Roland se întoarce la Paris după eșecul de la Amiens. La 21 octombrie, ia masa cu soții Obolensky într-un mic restaurant de lîngă Saint-Sulpice. Nicolas Obolensky, la sfatul lui Touny, se angajase interpret al „Organizației Todt", care folosea, în condiții monstruoase, mii de prizonieri sovietici : „Inginerii, relatează Obolensky, aruncau în aer cu dinamită stînci fără a-i preveni pe prizonieri și mulți dintre ei mureau sub dărîmături". Obolensky a reușit să creeze printre captivi grupuri de acțiune pe care le-a pus în legătură cu rezistenți locali și cu francezi din Saint-Malo.

La 23 octombrie, are loc o întîlnire scurtă în stația de metro George al V-lea. Roland schimbă cîteva cuvinte cu un funcționar al Ministerului de Finanțe, Gardellini, și-i fixează o altă întîlnire pentru a doua zi. De acolo se duce la Champs-de-Mars, unde trebuie să-l vadă, la ora 17, pe maiorul Coigny. Se prezintă un agent de legătură care-l conduce pe strada Cognacq-Jay, la numărul 11, unde așteaptă Coigny. Acesta, ocupat, îl roagă să aștepte puțin.

La ora 18 și 15 minute, opt polițiști germani se năpustesc în apartament și-i arestează pe Coigny, generalul Verneau, agentul de legătură și pe Roland Farjon.

Însărcinat de Touny cu legăturile îndepărtate, cu explorările riscante, ce-l expuneau mai mult decît pe oricine nenorocirilor ; în legătură directă cu tot ce rezistă în O.C.M. și în jurul acestei organizații ; unul din șefii rețelei de informații *Centurie*, șef în statul-major parizian al regiunii A, ce făcea multe inspecții în orașe în care putea fi recunoscut la fiecare pas ; intervenind oportun cînd Gestapoul năvălește la Arthuys, Postel-Vinay, Jacques-Henri Simon ; cunoscut de sute de militanți de rînd ; familiar marilor șefi ; unul din oamenii cheie ai Rezistenței franceze și, desigur, unul dintre membri ei cei mai activi — Roland Farjon a rezistat doi ani și două luni.

Istoricii care văd totul prin unghiul statisticii vor spune într-o zi că această longevitate rezistentă este excepțională.

Ar putea fi umplute trei pagini cu nume prestigioase de bărbați și femei ce nu au rezistat atît de mult, fără să fie taxați din această cauză ca imprudenți.

Nu imprudența este cauza arestării lui. A căzut ca urmare a trădării. Pe Verneau, victimă a prăbușirii unei rețele britanice, îl căuta Gestapoul. Acest general a debutat la Vichy, răspunzînd de Biroul doi ale cărui informații le trimitea aliaților. După invadarea Zonei libere, el se străduise zadarnic să activeze jalnica armată mareșalistă. Trecut în clandestinătate, el înființase *Organizația de rezistență a armatei*, care avea afinități politico-sociale evidente cu O.C.M.

Imprudent a fost Roland Farjon. Rezistența era și ea o imprudență. Fiecare militant acționa potrivit temperamentului său. Nimeni, printre foștii săi tovarăși, nu-și amintește de un Roland îngrijorat, abătut, chiar și în cele mai grele momente. El și-a urmat nestingherit drumul, neatins de îndoieli, derulîndu-și în față covorul roșu al viitoarelor sale onoruri. Era prea mult pentru cineva care șocase prin fizicul și dezinvoltura sa.

Imprudența lui Roland Farjon nici nu se mai discută. Ea face parte din propria-i ființă, ca mustața și ca ochii săi negri.

Dar faptele sînt încăpățînate, spunea Lenin. Nimic și nimeni nu poate șterge această dublă certitudine : în doi ani și două luni de activitate intensă, fără nici un moment de răgaz după șocurile loviturilor, fără nici o ședere salvatoare la Londra, unde își mai trăgeau sufletul șefii Rezistenței prea hăituiți, Roland Farjon nu a făcut nimic care să ducă la arestarea vreunuia din tovarășii săi, iar atunci cînd cade în miinile dușmanului, aceasta se datorește trădării care răscolește o altă rețea.

Sîmbătă 23 octombrie 1943, poliția nazistă îl arestează pe omul care poate să-i dea în gheare pe toți șefii O.C.M. și pe cițiva dintre principalii conducători ai Rezistenței din Europa.

Duval, agent de legătură și om bun la toate al lui Roland, află încă în aceeași seară că șeful său a fost arestat. Apartamentul din strada Clichy, unde locuiesc amîndoi, mișună de polițiști germani. El avertizează familia Farjon. A doua zi dimineața, mama lui Roland se întîlnește pe stradă cu colonelul Touny. Acesta își scoate pălăria și se îndreaptă s-o salute. Ea se preface că nu-l vede. A înțeles colonelul avertismentul ? S-a abținut el să se ducă în dimineața zilei de

25 octombrie la intilnirea pe care o fixase cu Roland în fața bisericii din Auteuil ? Nu se știe. Arestarea îi este, în orice caz, confirmată în cursul zilei de 25 octombrie.

După 30 de ani, soția lui Touny își amintește că el i-a spus : „Dacă Farjon este arestat, va trebui să dispar". Realitatea este că Touny s-a răzgîndit, așa cum rezultă din cele spuse lui Gallois : „Aștept 24 de ore să văd dacă se fac arestări. Dacă da, mă dau la fund".

Colonelul îi indică totuși lui Gallois o frază pe care probabil o va pronunța la telefon : „Să fii gata. Dacă te sun și îți spun această frază, să vii să mă aștepți în stația de metro Trocadero", încheie el.

Cei doi se întîlnesc în stație, în urma mesajului telefonic, și Gallois îl vede pe Touny cu o valiză. Colonelul murmură : „Sînt înăuntru haine, două revolvere, acte false și niște dolari. Acum, să mergem la Louvre".

Noaptea muzeul este închis, dar Touny deschide o ușă dosnică și urcă o scară ce duce direct la apartamentul administratorului, Jaujard. Touny îl prezintă pe Gallois căruia îi explică : „Dacă mă dau la fund, aici va fi ascunzătoarea mea, sub acoperiș. Podul este atît de mare și plin încît este greu de scotocit. Dumneata îmi vei aduce știrile și tot prin dumneata voi transmite ordinele".

Apoi Touny se întoarce la apartamentul său din strada General Langlois. Șef al O.C.M., el este de puțină vreme președinte al *Comitetului de coordonare militară a zonei de nord*, organism ce regrupează pe șefii militari ai principalelor mișcări. În această toamnă a anului 1943, în care represiunea se dezlănțuie din plin, Touny este fără îndoială ultimul dintre marii șefi care continuă să trăiască la el acasă și sub adevăratul lui nume. Pseudonimul „Langlois" îl protejează prea puțin, pentru că Rémy, potrivit obișnuinței sale, a ales calea cea mai simplă, fixîndu-i numele străzii.

Roland era unul din cei cinci sau șase intimi admiși în strada General Langlois.

Chiar în ziua de 25 octombrie, Duval difuzează un avertisment general, determinat de arestare.

Pène a plecat deja la întîlnirea fixată de Roland. El este șef al O.C.M. în regiunea Aisne și imprimă activității un ritm infernal : parașutări de arme și explozivi, sabotarea căilor ferate și a ecluzelor, evacuarea aviatorilor doborîți, fără a mai vorbi de obișnuita muncă de informații, care este condusă la fel de eficace ca și în alte părți. De obicei, Pène îi raportează lui Roland Farjon prin intermediul lui Deconninck sau Rollet.

De acestă dată trebuie însă să-l vadă personal. Întîlnirea este fixată la intersecția bulevardului Malesherbes cu strada Anjou. Trei indivizi înaintează spre el. Sînt îmbrăcați în impermeabile și fiecare are mîna dreaptă înfundată în buzunar :

„Dumneata ești domnul Taille ?" întreabă unul din ei. Taille era pseudonimul lui Pène.

„Am pretextat o întîlnire cu o fată și am așteptat lîngă ei. Dar fata nu venea, și pe bună dreptate. După ce mi-am privit nervos ceasul de cîteva ori, am plecat furios. Polițiștii nu au reacționat în nici un fel. Rareori mi-a fost atît de frică", relatează Pène.

Semnalul de alarmă dat de Duval ajunge în aceeași zi la Amiens. Roland trebuia să se întîlnească aici, a doua zi, cu mai multe persoane. Acestea nu se prezintă la întîlnire, iar polițiștii veniți de la Paris se întorc dezolați.

Ordinul colonelului Touny sună : „Continuăm !"

După două săptămîni încrederea este restabilită. Roland se ține bine. Nu a vorbit. Această frumoasă comportare nu surprinde pe nimeni, nici chiar pe cei ce nu-l simpatizau.

Astăzi se știe ceea ce tovarășii săi nu cunoșteau atunci : Roland nu a fost torturat. Condus în clădirea Gestapoului din bulevardul Foch, a primit doar cîteva palme și lovituri de picior, evident un tratament ușor.

Oare germanii ignorau importanța capturii lor ? Ei cunoșteau valoarea lui Roland. Există în acest sens dovada furnizată de un mesaj al trădătorului „Tilden".

Lucienne Dixon intră în *Confreria Notre-Dame* în luna decembrie a anului 1941. Rémy îi alege pseudonimul de „Jeff" datorită omonimiei cu un celebru manager de box, Jeff Dixon. În 1943, ea recrutează un sportiv, profesor de tenis care primește pseudonimul de „Tilden [1]". Deși personajul suscită multe rezerve, din lipsă de oameni competenți, este numit la conducerea serviciului radio, deoarece este operator calificat. La 4 noiembrie 1943, douăsprezece zile după arestarea lui Roland, goniometrele germane interceptează o transmisie făcută dintr-un imobil situat în strada La Boétie. Cele trei ieșiri ale clădirii sînt blocate de polițiști, iar soldații instalează puști mitraliere pe acoperișurile vecine. „Tilden" este prins în fața „pianului", din cauza sa.

[1] Tilden era un celebru campion de tenis american. (N.T.)

Alarmat de numărul mare de goniometre prezente pe străzile Parisului, Rémy ordonase tuturor „pianiştilor" să emită din afara capitalei sau în cel mai bun caz de la periferie. „Tilden", care nu voia să se despartă de metresa sa, Zo, a găsit de cuviinţă să-şi instaleze aparatul de emisie-recepţie la ea. Odată prins, el este dus la sediul serviciilor de detecţie din bulevardul Suchet. De aici se ia legătura cu toate serviciile germane. In strada Henri-Martin, la numărul 101, unul din subordonaţii lui Masuy primeşte următoarea comunicare : L-am arestat pe un anume „Tilden" detectat de serviciile noastre gonio. Il aveţi în fişe ?

Omul lui Masuy verifică. Un anume Parsifal, deja capturat, l-a indicat pe „Tilden" ca fiind şef al unei centrale radio.

„Trimiteţi-l aici, propune subordonatul lui Masuy, ne ocupăm noi de el".

„Tilden" este transferat la Masuy pe la ora 9 seara. La început refuză să vorbească, dar este suficient să fie băgat cu capul în apă pentru a ceda şi a accepta să redacteze un lung raport despre activităţile sale, plin de nume şi adrese, pe care Michel Pasteau il va găsi după Eliberare în arhivele germane din bulevardul Foch.

Reţeaua legendară a lui Rémy şi-a trăit traiul.

„Au fost de ajuns 15 zile, spune Rémy, după trădare pentru a ruina eforturile făcute din greu timp de trei ani".

In luna noiembrie 1944, *Confreria Notre-Dame* este virtual distrusă. Reţelele care aveau relaţii strînse cu ea sînt grav ameninţate sau chiar distruse.

Or, ce altă reţea mai mult decit O.C.M. a întreţinut relaţii strînse cu *Confreria Notre-Dame* ? Incă de la intilnirea sa cu Touny, Rémy i-a atras pe cei mai buni agenţi pentru ca recolta de informaţii să nu zacă netransmisă. El a sprijinit cu agenţii săi formarea organizaţiei *Centurie*, deşi tot reţeaua lui asigura manipularea informaţiilor, cifrarea şi transmiterea acestora prin radio şi curieri. Agenţii de legătură ai O.C.M. frecventează centrala lui Rémy, din strada Dufrenoy, unde, dealtfel, şi colonelul Touny vine aproape zilnic. Şefii de aici se cunosc între ei şi lucrează mină în mină. In timpul inspecţiei pe care o face, Passy este surprins şi totodată alarmat de nerespectarea regulilor de compartimentare. El îi ordonă lui Berthelot să despartă categoric *Confreria Notre-Dame* de *Centurie*.

Acesta eludează însă ordinul prin infiinţarea centralei Coligny, unde se regăsesc toţi specialiştii lui Rémy, centrală care va fi însărcinată să asigure transmisiunile O.C.M., *Confreriei Notre-Dame* şi ale altor două reţele. Ideal ar fi, evident, ca fiecare organizaţie să dispună de propriul său sistem de transmisiuni, dar lipsa de operatori radio îl constrînge pe Passy să comită erezia înfiinţării unei singure centrale. Există imprudenţe necesare. Centrala Coligny este dată în vileag de Parsifal şi „Tilden". Consecinţele trădării sînt cele arătate de Rémy : destrămarea *Confreriei Notre-Dame* şi ameninţarea altor trei reţele, printre care şi O.C.M., ce folosea şi ea serviciile centralei Coligny.

„Din clipa în care germanii au pus mîna pe centrală, afirmă Berthelot, reţeaua era condamnată".

A doua zi după capturarea sa, „Tilden" îi duce pe oamenii lui Masuy la garajul ce adăpostea sediul centralei Coligny. Pe unul din pereţi se afla o hartă a Franţei, iar pe ea erau indicate prin puncte roşii posturile de emisie şi terenurile de aterizaj clandestin, fapt cu totul inadmisibil. In afară de echipamentul radio, sînt găsite o serie de documente preţioase : copiile mesajelor schimbate cu Londra, care, în mod normal, ar fi trebuit să fie distruse. Informaţiile transmise în Anglia vor permite în mai multe cazuri serviciilor secrete germane să ajungă la surse, unele din ele aparţinînd O.C.M. Este una din primele breşe deschise în organizaţia lui Touny. Grupul P.T.T. reuşeşte să distrugă la timp o corespondenţă a O.C.M., aflată pe drum spre Londra. Dar breşa se lărgeşte enorm odată cu intrarea germanilor în posesia mai multor valize conţinînd arhivele centralei. La vederea acestei comori, un german a exclamat uimit : „Avem de lucru cel puţin un an de zile !"

Masuy, bun ciine de vînătoare, lasă în seama funcţionarilor de poliţie exploatarea arhivelor şi continuă să caute. Este un profesionist. De talie mijlocie, cu faţa hotărîtă, buzele subţiri şi strînse, privirea magnetică, Georges-Henri Delfanne, zis Masuy, s-a cunoscut pe sine însuşi în timpul războiului. Se născuse, cu treizeci de ani în urmă, în Belgia. La 16 ani debutase ca hamal la Căile ferate belgiene, iar apoi a fost, pe rînd, reprezentant comercial, soldat, plasator de bijuterii, misit. Afacerile sale eşuează una după alta. „Norocul, va scrie el, îmi scăpa în clipa cînd trebuia să-l apuc şi, întotdeauna, cădeam pe caldarîm".

In 1939, se căsătoreşte şi se lansează în vînzarea prin corespondenţă a hainelor, dar descoperă în curînd o activitate mai bănoasă.

Evreii germani incearcă să fugă de nazism. Solicitat de un cuplu de exilaţi, Masuy organizează evadarea familiei acestora şi a citorva prieteni. Este remunerat din belşug şi reputaţia sa face inconjurul micii colonii evreieşti exilată in Belgia. Masuy merge in Germania pentru o nouă afacere. Este imediat arestat, fiind victima unui provocator. Intre inchisoare şi colaborarea cu Abwehrul, Masuy alege repede. Se intoarce la Bruxelles, după şase zile, insărcinat cu o misiune de spionaj, pe care o execută superb. Abwehrul primeşte de la el planul de apărare al sectorului Anvers, descrierea pieselor de artilerie grea şi nomenclatura unităţilor militare cu bază in regiune. Toate aceste informaţii vor uşura mult peste citeva săptămini invazia fulger a Belgiei neutre. Călduros felicitat, gratificat cu o primă considerabilă, Masuy este totuşi arestat de siguranţa belgiană ca urmare a unei imprudenţe comise de un funcţionar al ambasadei Germaniei.

Incarcerat, transferat in Franţa după ofensiva germană, Masuy este in cele din urmă liberat de stăpinii săi şi işi reia activitatea după un stagiu de perfecţionare făcut in Germania.

Stăpinii il repartizează „Biroului Otto", ingenioasă creaţie a Abwehrului, ce presupune impletirea comerţului de contrabandă cu contraspionajul. Traficul oficinelor lui Otto va alimenta casele de bani ale Abwehrului şi va permite o recrutare intensă de agenţi şi colaboraţionişti. Pe de altă parte, va oferi o excelentă acoperire pentru treburile secrete.

Această idee, la urma urmei banală, de a finanţa activitatea de informaţii cu fondurile realizate prin vinzarea unor mărfuri la negru, este aidoma unui cancer instalat in organismul slăbit al ţării invinse. Se poate face avere in şase luni, avere adevărată, ce iţi permite să cumperi castele somptuoase pe ai căror pereţi să fie agăţate tablouri celebre, iţi aduce in pat pe cele mai frumoase fete din Paris şi iţi aruncă la picioare pe toţi oamenii fascinaţi de aur.

Apare o gloată de intermediari care se ocupă de acest trafic: oameni condamnaţi, cu cazier judiciar incărcat, femei de lume infierbintate, traficanţi jalnici, ridicaţi deodată la rangul de oameni de afaceri.

Inşişi evreii nu scapă ocazia de a servi „Biroul Otto", reperind stocurile de mărfuri deţinute de alţii ca ei. Şi deasupra acestei drojdii omeneşti, onorabili industriaşi, negustori respectabili participă de bună voie la goana după aur.

Puţin le pasă că acest aur era murdar şi plin de singe. Intraţi cu ei in imobilul din strada Henri-Martin, domeniul lui Masuy şi al Serviciului economic francez! Două mari

portrete vă intimpină: al lui Hitler şi al lui Göering. Printre baloturile de mărfuri inghesuite in salon, alături de un expert ce examinează atent un eşantion de ţesătură, trei oameni in genunchi, cu cătuşele la miini, plini de singe. Altă dată este o femeie care plinge, cu privirea pierdută. Adesea trebuie ridicată vocea, in timpul discuţiilor asupra preţurilor, pentru a acoperi urletele celor ce sint torturaţi in incăperea de alături.

Sute de vizitatori onorabili au văzut aceste scene, au auzit ţipetele, dar nici o reclamaţie nu a fost inregistrată. Ei inchideau ochii şi işi astupau urechile. Epurarea de după Eliberare nu-i va atinge. Vor continua să-şi vadă de treburile lor. Nici unul dintre ei nu omorise, nu martirizase. Impreună, executaseră programul anunţat de Hitler, incă inainte de război: „Voi face ca totul să fie infectat".

Masuy nu-şi pierde capul. De bani nu duce lipsă. In 1943, cheltuieşte, in medie, zilnic mai mult de un milion de franci. Soţia şi cei trei copii ai săi sint instalaţi intr-un hotel particular la Neuilly. Adesea ii duce la plimbare in pădurea Boulogne, intr-o frumoasă trăsurică trasă de un poney.

Dar ploaia de aur şi deliciile unui lux nesperat nu-l sustrag pasiunii sale: vinătoarea de oameni. El şi-a alcătuit haita aproape numai din transfugi. Mina sa dreaptă este un fost pompier, căruia Masuy i s-a prezentat ca un membru al Rezistenţei, in căutare de arme. Decit să fie impuşcat sau deportat, pompierul se inrolează şi devine ajutorul cel mai activ şi mai neinduplecat. Alături de el lucrează un băiat de 17 ani ce participase la faimoasa manifestaţie a studenţilor organizată la Arcul de Triumf, la 11 noiembrie 1940. Un an mai tirziu, tinărul trimite la spinzurătoare cinci oameni ai Rezistenţei. Al treilea locotenent al lui Masuy este un fost agent de legătură in Rezistenţă care, de la arestare, acceptă să-şi vindă foştii tovarăşi.

Masuy excelează in manipularea oamenilor. Contrar majorităţii colegilor lui, el nu-şi pierde timpul cu discursuri politice ucigătoare şi nu caută să-i convingă pe prizonieri că ei sint agenţi inconştienţi ai „iudeo-bolşevismului". Departe de a-l sfărima pe captiv cu injurii şi ameninţări („Teroristule! Derbedeule! O să te impuşc!"), ii dă surpriza unui adversar inţelegător, care-l admiră: „Bravo, băiete, lucrai bine. Ai jucat, ai pierdut. Cred că aş putea limita pagubele tale dacă nu faci pe idiotul". Formula sa obişnuită, pronunţată cu voce calmă este: „Aşează-te acolo! Scrie pe această foaie de hirtie: voi vorbi".

Dacă această formulă nu declanşează mărturisirile, scoate dintr-un sertar cîteva obiecte din oţel inoxidabil, cu şuruburi de precizie şi rotiţe delicate, făcute evident pentru a tăia. Le etalează pe birou şi-l întreabă suspinînd pe captiv: „Nu cred că vrei să mă obligi să mă servesc de astea ?"

Mulţi cedează spaimei. De fapt, Masuy ignoră la ce pot servi acele obiecte de care, dealtfel, nu se va servi niciodată. A descoperit aceste instrumente în vitrina unui magazin specializat în material chirurgical.

Pentru recalcitranţi există măciuca şi supliciul băii. Cu alte cuvinte, tortura nu se va ridica niciodată în strada Henri-Martin la gradul de demenţă sadică atins în alte părţi. Rémy va spune la procesul lui Masuy: „Cred sincer că metodele folosite în strada Henri-Martin nu au depăşit pe cele admise de serviciile de contraspionaj din întreaga lume. Ele rămîn, în orice caz, mai blînde în raport cu torturile folosite în Algeria de tovarăşii mei paraşutişti. Dar care dintre noi poate da asigurări că rezistă măciucii ce sfarmă oase şi băii în care fiecare cufundare înseamnă o înecare reînnoită ?"

„Tilden" nu a vrut să încerce. El a intrat imediat în serviciul lui Masuy, iar acesta îl foloseşte potrivit instinctului său sigur şi directivelor nemţilor: urcînd. „Tactica mea era întotdeauna să merg în sus, niciodată să cobor", mărturiseşte el. Îl vrea pe Rémy aflat la Londra, dar care se pregăteşte să vină în Franţa. Tînjeşte, de asemenea, după O.C.M. şi „Tilden" i-a dat deja prima verigă, pe „Jeff". Aceasta asigura legătura între *Confreria Notre-Dame* şi organizaţia colonelului Touny.

Situaţia devine din ce în ce mai grea. La 6 noiembrie, două zile după arestarea sa, „Tilden" îi conduce pe oamenii lui Masuy în Piaţa Ternes, unde urmează să se întîlnească cu doi agenţi ai lui Rémy. Unul din ei îi bruschează pe poliţişti în clipa în care i se pun cătuşele, scapă de două gloanţe, este atins la braţ de al treilea, evită placajul unui agent de poliţie francez ce continuă să-l urmărească, dispare într-o staţie de metro, sare într-un vagon al cărui conductor alarmat refuză să pornească garnitura şi-l predă urmăritorului. Rezistentul îi explică acestuia şi altui poliţist, venit între timp în ajutor, că este urmărit de Gestapo, iar cei doi, dovedindu-se patrioţi, îl felicită. La capătul puterilor, găseşte un portar de imobil care acceptă să-l ascundă.

Londra poate afla prin el despre trădarea lui „Tilden". Masuy joacă în această situaţie cea mai mare carte. După două zile îl pune pe „Tilden" să facă cunoscută la Londra, prin intermediul aparatului de emisie-recepţie, operaţia din Piaţa Ternes şi să precizeze că el şi celălalt agent al lui Rémy au scăpat din cursă. „Tilden" codifică docil mesajul şi-l transmite în ritmul său obişnuit, bine cunoscut de corespondentul său londonez. Dar o notă bună pentru el: semnează „Tilden". În mod normal, aceasta ar fi suficient pentru a convinge centrala engleză că el emite sub control. I se spusese şi i se repetase că orice mesaj pe care nu-l va semna „Edmond" va fi considerat ca fiind transmis sub control inamic. Absenţa „semnăturii de siguranţă" nu scapă lui Rémy şi tovarăşilor săi de la Londra, dar reacţia lor este cea clasică în asemenea împrejurări.

„Bietul de el, îl compătimesc pe „Tilden", abia a scăpat de Gestapo. Emoţia l-a făcut să uite semnătura bună".

S-au văzut chiar specialişti englezi răspunzînd iritaţi unor nenorociţi operatori radio capturaţi: „Aţi uitat semnătura de siguranţă. Fiţi atent data viitoare !..."

Aşadar, Londra are în continuare încredere în „Tilden". Masuy poate pune la punct cursa în care speră să-l prindă pe Rémy. Absorbit de acest obiectiv esenţial, el îl însărcinează pe sergentul Bleicher cu ofensiva împotriva O.C.M.

Acest sergent al Abwehrului ar merita gradul de general. Încă unul pentru care războiul a fost ocazia unei renaşteri ! Avea 40 de ani la debut şi renunţase definitiv la visul său din tinereţe de a deveni un mare muzician. Fusese funcţionar de bancă şi fiscal, proprietar de bazar în Maroc, agent comercial al unei firme de produse chimice. Din cauza vederii sale slabe este afectat jandarmeriei militare. În 1941, într-una din zile, cînd se plictisea de moarte în Cherbourg, zeul Bachus bate de trei ori anunţînd piesa cu o sută de acte în care Bleicher va juca zece roluri de compoziţie. Un muncitor beat, lucrînd la depozitul de benzină al armatei germane, se plînge unui soldat german de insistenţele unei femei care-i cere informaţii. Este minusculul debut al unei mari drame: nimicirea reţelei *Interallié*. Urcînd pe filieră pînă la Paris, descoperind-o pe Mathilde Carré, „Pisica" fatală, pe care o aduce în patul lui şi o determină să-şi trădeze tovarăşii, Bleicher începe cu surle şi trîmbiţe o carieră strălucitoare.

Nu se va mai întoarce la Cherbourg şi, dacă rămîne pînă la capăt subofiţer, o face din orgoliu: „dacă nu pot să ajung

general, rămîn sergent". În cîteva luni, ajunge asul contra-spionajului german, echivalentul de partea vînătorului a ceea ce este Rémy ca vînat.

Îmbrăcat modest, cu înfățișarea unui francez de rînd, el pătrunde în mai multe rețele, își face loc și începe intrigi complicate, care-i îngrijorează pe superiorii săi. Dar cînd se crede că totul este ratat și că șoarecii vor scăpa, el își scoate ghearele și prinde prada.

Masuy îi oferă posibilitatea de a adăuga O.C.M. la colecția trofeelor sale.

La 18 noiembrie, 14 zile după arestarea sa, „Tilden" telefonează lui „Jeff" și-i propune să se întîlnească la ora 18 în fața gării Muette.

„Jeff" nu are nici un motiv să bănuiască ceva suspect. Ea este o veche prietenă a lui „Tilden", căruia îi spune Bobbie, așa cum îi ziceau toți membrii clubului unde el dădea lecții de tenis. „Jeff" l-a introdus în *Confreria Notre-Dame*. Dezastrul din săptămîna precedentă îi este cunoscut fetei, dar „Tilden" îi dă o explicație plauzibilă: a reușit să scape în Piața Ternes și se ascunde de atunci la o rudă în vîrstă. A dorit să o vadă, deoarece Londra i-a cerut, printr-un mesaj primit în acea dimineață, să o întîlnească pentru ca ea să-l pună în legătură cu O.C.M. „Jeff" trebuie, de asemenea, să-i dea bani și să-i facă rost de acte de identitate. „Tilden" îi mai spune femeii că a reușit să salveze un aparat de emisie-recepție cu ajutorul căruia este în contact zilnic cu centrala engleză.

„Jeff" îi dă ceva bani și promite să execute instrucțiunile. Stabilesc o nouă întîlnire. Ea o informează pe Vicky Obolensky despre situația prietenului ei.

Cursa este bine regizată. „Tilden" trebuie să devină un agent „în aer", care caută legătura. Emițătorul ce-l „are" îi permite să transmită ordine emanînd, chipurile, de la Londra și constituie, totodată, o momeală suplimentară pentru Touny: O.C.M., devenită mută prin dispariția centralei Coligny, va profita de ocazia fericită de a recupera un „pianist" și „instrumentul" său.

Cu două zile înainte de această primă întîlnire, se petrecuse un episod tragicomic, fără nici o legătură directă cu operația lansată de Bleicher, dar care dădea fiori. Masuy duce la spital pe rezistentul rănit în încăierarea din Piața Ternes. Nenorocitul fusese prins în cele din urmă. Masuy se așază la volanul mașinii sale, dar, în clipa în care urma să demareze, zărește un trecător oprit în fața imobilului de la nr. 101: „Parcă am văzut mutra asta undeva!", monologhează el. Iese

din mașină, lipește țeava pistolului de spatele trecătorului și-l împinge în biroul său. Mai tîrziu, la întoarcerea de la spital, rezistentul îl regăsește la Masuy pe trecătorul terorizat, ce suportase deja proba băii. El are în mînă un pahar de coniac, dar tremură atît de tare, încît alcoolul se varsă pe covor. Este pus să semneze o declarație prin care se angajează să nu spună niciodată ce a văzut și ce a auzit. Masuy, țintuindu-l cu privirea, îi dă sfatul: „Data viitoare încearcă să nu mai staționezi în fața acestei case".

Nu este greu de imaginat înmărmurirea bietului om, agățat în stradă, dat pe mîna unei bande de furioși, dezbrăcat, băgat în cada plină cu apă rece în mijlocul lunii noiembrie și ciomăgit de două namile care-l întreabă dacă cunoaște persoane cu nume ca „Șoim", „Pițigoi" și alte păsări.

O parte din agenții lui Rémy aveau, într-adevăr, ca pseudonim nume de zburătoare.

Partea nostimă este că Touny, ignorînd urmărirea declanșată de Masuy și Bleicher, trece în fiecare dimineață pe sub ferestrele lor, ducîndu-și în lesă cățelușul.

Touny, informat de cererea lui „Tilden", îl însărcinează pe Daniel Gallois să vadă cum stau lucrurile.

„Jeff" își întîlnește din nou protejatul la 20 sau 21 noiembrie. Îi aduce un palton și o pălărie pentru a-i schimba înfățișarea. Cît despre actele de identitate false, ea îi dă o adresă de la care să le procure.

„Tilden" insistă să intre în contact cu O.C.M. Încetineala lui „Jeff" îl face să-și piardă răbdarea.

„Jeff" o revede imediat pe Vicky. Aceasta o întreabă: „Ai încredere în el?" „Tot atît cît în oricare alt tovarăș", vine răspunsul. „De ce?" insistă ea. Zvonuri ciudate circulă despre el", o lămurește Vicky.

„Jeff" refuză să acorde cea mai mică crezare acestor riscuri. „Tilden" nu se lasă. Nu înțelege aceste amînări. De ce O.C.M. nu vrea să se supună ordinelor? Mesajul Londrei este categoric: el trebuie să intre în legătură cu O.C.M.

„Jeff" o întîlnește pe Vicky în mai multe rînduri, dar fără rezultat. Vicky Obolensky refuză chiar să-l întîlnească pe „Tilden".

Gallois trebuie să ia o hotărîre. El o cunoaște pe „Jeff", pe care o stimează. Garanția ei nu i se pare de neglijat. Pe „Tilden", Gallois nu-l văzuse decît o dată. Prea puțin ca să-și facă o părere. Destul, pentru a avea un vag sentiment de neliniște. În incertitudine, el o lasă pe Vicky să hotărască, spunîndu-i: „Dumneata cunoști persoana. Noi nu avem nici un

mijloc de a ne face o părere motivată despre ea. Dacă ai încredere în «Tilden», noi îl vom încerca cu precauţiunile necesare ; dacă nu ai încredere, îl lăsăm să cadă. Ai mînă liberă".

Vicky se gîndeşte cîteva secunde, apoi mărturiseşte : „Nu mă simt liniştită". „Bine, o aprobă Gallois, îl lăsăm baltă, cel puţin deocamdată".

Touny aprobă soluţia. Flerul lui Vicky a dus la eşec manevra regizată de Bleicher.

La 25 noiembrie, „Tilden" telefonează la „Jeff" şi îi solicită o întîlnire : „Am să-ţi spun ceva senzaţional".

Ea îl invită la cină a doua zi.

Uluită, copleşită, „Jeff" află de la „Tilden" despre arestarea lui cu trei săptămîni în urmă, despre carnetul găsit la el, în care figurau o serie de adrese, inclusiv a ei, ceea ce era fals, despre torturile suportate în strada Henri-Martin, alt neadevăr spus. „Tilden" o asigură că a simulat colaborarea pentru a-şi păstra teren de manevră şi o roagă pe „Jeff" să obţină de la Londra un avion care să vină să ia patru persoane : „Jeff", „Tilden", metresa sa Zo şi un alt agent al reţelei lui Rémy, pe nume Chauveau.

Oare s-a răzgîndit trădătorul ? Sînt cîteva elemente pozitive, ce pot fi înscrise la creditul său. În primul rînd, mesajul emis sub control german, care nu cuprindea „semnătura de siguranţă". Apoi, la 14 noiembrie, el s-a întîlnit cu un agent al lui Rémy, Chauveau, şi i-a mărturisit că este arestat şi că lucrează sub control german.

Chauveau organizează evacuarea lui „Tilden" şi a metresei sale, dar acesta refuză soluţia : „La ce bun ? Scap de nemţi şi dau peste Intelligence Service". Situaţia clasică a semitrădătorului care nu a spus prea mult, dar destul pentru a apărea în faţa justiţiei. Chauveau va avea mai multe întîlniri cu „Tilden" fără ca acesta să aducă banda lui Masuy la întîlniri, ceea ce pare să contrazică teza lui Rémy, potrivit căreia scopul „pianistului" era ca, prin Chauveau, să pună mîna pe şeful operaţiilor aeriene ale *Confreriei Notre-Dame*. În faţa eşecului lui „Tilden", Masuy l-ar fi arestat cel puţin pe Chauveau pentru a-i smulge informaţiile de care avea nevoie.

De asemenea, senzaţionala mărturisire făcută de trădător lui „Jeff" nu este pentru Rémy decît o nouă manevră pusă la cale de tandemnul Masuy-Bleicher. Aceştia speră că avionul trimis să-l ia pe fugari îl va aduce pe Rémy în Franţa.

„Jeff" le spulberă speranţele. Îi spune lui „Tilden" că nu are nici un mijloc de comunicare cu Londra şi că, în orice caz, ea refuză să plece : fiul ei, de naţionalitate americană, este internat la Compiègne şi nu vrea să atragă represalii asupra lui.

„Tilden" îşi exprimă o vie şi firească dezamăgire. În caz că e sincer şi caută o portiţă de ieşire, „Jeff" i-a trîntit-o în nas. Dacă este instrumentul germanilor, Rémy nu va fi prins şi, cum el a eşuat şi în tentativa de infiltrare în O.C.M., situaţia sa devine periculoasă. Un trădător are valoare doar atîta vreme cît produce...

Un singur lucru apare ca cert : Abwehrul este blocat. Interogat după război, sergentul Bleicher va mărturisi : „«Tilden» cunoştea o altă femeie care făcea parte din O.C.M. şi a încercat prin intermediul ei să fie admis în această organizaţie. A întîmpinat însă o rezistenţă de nepătruns".

Dar represiunea acţionează cu doi pumni. Două zile după întîlnirea cu „Jeff", care semnifică eşecul Abwehrului, Gestapoul loveşte în plin O.C.M.

Maxime Blocq-Mascart, tot pe drumuri de cînd portăreasa l-a scăpat de arestare, s-a instalat în clădirea cu nr. 13 de pe strada Vieux-Colombier, într-o cameră pusă la dispoziţie de doamna Drouin. Pentru Blocq-Mascart acest domiciliu prezenta interes deoarece era situat în vecinătatea locuinţei familiei Obolensky. Curţile celor două imobile comunicînd, se puteau întîlni discret.

La 28 noiembrie, domnişoara Garnier, prietenă a lui Maxime, sună la uşa acestuia. Nefiind acasă cel căutat, ea se pregăteşte să plece. Este însă întîmpinată de proprietăreasă, doamna Drouin, care o pofteşte la ea în aşteptarea lui Maxime. În timp ce femeile stau de vorbă, cineva sună la uşă. În prag sînt doi poliţişti ai Gestapoului cu pistoalele în mîini. Ei cer să vadă pe un anume Alex.

Numai că acest Alex murise de trei săptămîni. Agent principal al *Confreriei Notre-Dame*, el avusese ghinionul să ajungă la centrala radio condusă de „Tilden" în clipa în care „pianistul" sosea acolo cu oamenii lui Masuy. O rafală l-a doborît. Este drept că poliţiştii de la uşa doamnei Drouin sînt dintr-o unitate a Gestapoului din Bordeaux şi că ştirea morţii lui Alex nu fusese, probabil, transmisă atît de departe.

Percheziţia făcută le relevă oamenilor Gestapoului că apartamentul este locuit totuşi de un bărbat. Dacă domnişoara Garnier l-ar fi aşteptat pe Maxime în camera acestuia, cu greu ar fi putut afirma că nu-l cunoaşte pe locatar. Aşa, ea declară că l-a întîlnit de cîteva ori pe scară : un domn gras

şi mic de statură. Adică opusul lui Maxime. Doamna Drouin este însă obligată să dea mai multe amănunte despre chiriaşul său. „Este domnul Baudouin, un biet om a cărui casă a fost distrusă de bombardament", îl compătimeşte ea pe chiriaş.

Descumpăniţi, poliţiştii se adresează din nou domnişoarei Garnier : „Ce faceţi aici ?" „Sînt o veche prietenă a doamnei Drouin. I-am adus cîteva mere", răspunde ea.

De fapt, fructele erau destinate lui Maxime. Acesta poate sosi dintr-o clipă în alta.

„A fost o treabă negîndită din partea lui Maxime instalarea la doamna Drouin, va spune Maud Lemarié. Maxime ştia că doamna Drouin avusese neplăceri cu germanii şi că soţul ei fusese arestat. Nu am înţeles niciodată o asemenea imprudenţă".

Iată deci că prudentul Blocq-Mascart se face vinovat de uşurinţa pe care i-o reproşează atît de vehement lui Roland Farjon.

Cei doi fii ai soţilor Drouin serviseră în cadrul Forţelor Franceze Libere. Rémy încredinţase comandamentul sectorului Brest inginerului Drouin, ofiţer în rezervă, mutilat în primul război mondial, ce-i furnizase, încă de la început, o imensă hartă pe care erau indicate toate instalaţiile germane din port şi din radă, inclusiv bateriile antiaeriene.

Dar Drouin fusese arestat după cîteva săptămîni, victimă, se pare, a imprudenţelor comise de nişte tineri. Condamnat atît pentru înrolarea băieţilor săi în armata lui de Gaulle, cît şi pentru propria sa activitate, Drouin a murit în închisoarea germană din Siegburg la 15 mai 1942. Ultimele sale scrisori parvenite clandestin soţiei sale o implorau să stea departe de orice activitate periculoasă. Curajoasa Jeannette Drouin nu-l ascultase. Ea se instalase la Paris şi luase legătura, fără ştirea lui Rémy, cu cîţiva agenţi ai *Confreriei Notre-Dame* şi cu alţii din O.C.M. Ea prezentase colonelului Touny pe primii agenţi care aveau să constituie grupul P.T.T. Recrutată în 1941 de *Confrerie*, dar îndepărtată din reţea după arestarea soţului ei, Jeannette aduce în 1942, prin O.C.M. şi fără ca Rémy să bănuiască, concursul consistent al grupului P.T.T., datorită căruia legăturile *Confreriei* cunosc o ameliorare certă.

Blocq-Mascart nu este tulburat de aceste antecedente. Mai mult : el ştie că doamna Drouin adăposteşte la nevoie pe unii dintre cei mai importanţi agenţi ai lui Rémy. Alex a fost ultimul.

Şi iată că spre locuinţa lui Blocq-Mascart, în această seară cînd cei doi poliţişti germani îl aşteaptă, se îndreaptă şi Maud Lemarié. Situaţia este cu atît mai gravă, cu cît Maud fusese de curînd interogată cu privire la nişte manifeste şi scăpase ca prin minune. Maxime a chemat-o în seara aceasta la ora şase. Vizitatoarea o găseşte pe portăreasă în faţa camerei sale, cu braţele încrucişate. „Ceva în atitudinea ei mi s-a părut bizar, îşi aminteşte ea. M-am oprit. Fără să-şi mişte braţele, mi-a făcut un semn însemnînd : şterge-o ! Mi s-a părut că văd bărbaţi în camera ei. M-am întors şi am intrat în casa din faţă, pe partea opusă, unde locuia tovarăşul nostru Roger Dusseaulx, viitorul deputat. De acolo am zărit oameni mişcîndu-se în apartamentul doamnei Drouin. Imediat am plecat la staţia de metro, unde am avut norocul să-l întîlnesc pe Maxime care se întorcea acasă".

Imprudent, dar norocos, Blocq-Mascart era salvat a doua oară.

Domnişoara Garnier şi Jeannette Drouin sînt duse în strada Saussaies. Prima primeşte de la un ofiţer sarcina să redacteze toastul pe care el urma să-l pronunţe în aceeaşi seară la un banchet al poliţiştilor germani şi francezi. Ea îl compune potrivit indicaţiilor lui şi încheie la întîmplare: „Trăiască Hitler ! Trăiască Pétain !" Urmarea : trei luni la închisoarea Fresnes, apoi la fortul Hâ din Bordeaux. Va fi liberată în aprilie 1944.

Doamna Drouin, deportată, va muri, sleită de vlagă, la întoarcerea din Germania.

Familia Obolensky părăseşte cu regret casa în care locuia. Tipografia Curţii de apel, instalată la demisolul imobilului, ar fi fost un bun pretext de acoperire în caz de cursă întinsă tovarăşilor săi. Trebuie totuşi căutat un refugiu. Unde ? La Yvonne Arthuys. Nu înseamnă însă oare că se comite o altă imprudenţă, de vreme ce Jacques Arthuys a fost deportat de germani ?

A doua zi după lovitura eşuată a Gestapoului, urmează una a Abwehrului. La 29 noiembrie, seara, „Tilden" o revede pe „Jeff". Se străduieşte să minimalizeze „senzaţionala" sa mărturisire din ziua de 26, afirmînd că germanii sînt interesaţi mai ales de o sumă de 100.000 franci, pe care O.C.M. trebuie să-i furnizeze.

Într-adevăr, Bleicher l-a obligat să transmită la Londra un mesaj prin care cerea o asemenea sumă. „Tilden" a precizat chiar că banii trebuiau vărsați agenției A.F. 197 de la Banca Națională de Scont, pe numele Lambert, contul 9948. Urmăreau oare să descopere o nouă filieră sau să huzurească pe banii Londrei? Masuy este putred de bogat, dar serviciile secrete cele mai instărite fac eforturi mari pentru a smulge bani adversarului, ca și cum acesta ar fi cel mai important lucru.

Dar „Tilden" își mai încearcă o dată norocul: „Spune-i colonelului că trebuie să-l văd urgent", se adresează el femeii. „Care colonel?", întreabă „Jeff", abținîndu-se să pronunțe numele Touny. „Colonelul, șeful", precizează „Tilden". „Jeff" afirmă că nu-l cunoaște.

În aceeași zi, „pianistul" trimite la Londra, sub controlul lui Bleicher, următorul mesaj: „Aștept instrucțiuni privind activitatea mea. Stop. O.C.M. și-a redus activitatea ca urmare a arestării lui Dufort și Alex. Stop. Ați făcut ce era necesar pentru bani? Stop. Sînt în situație foarte grea, moralul bun. Stop. Contez pe dv. pentru a mă salva".

La primirea mesajului, Rémy are următoarea reacție: „Nu știm cine este Dufort despre care vorbește. Dar știm că informația lui cu privire la situația O.C.M. este falsă".

Rémy și tovarășii săi au presimțit la 13 noiembrie trădarea lui „Tilden" și bănuielile lor au fost după aceea confirmate categoric. Ei știu, de asemenea, că O.C.M. este intactă, dar ignoră identitatea lui Dufort.

Dufort sau Dufaure era pseudonimul lui Roland Farjon, în momentul arestării sale.

Să încercăm să înțelegem.

Abwehrul știe că Roland este arestat și îl apreciază drept un prizonier destul de important pentru ca această captură să antreneze distrugerea centralei și reducerea activității O.C.M. Și totuși, neglijînd calea pe care prizonierul ar putea s-o deschidă spre O.C.M., Abwehrul își bate capul 15 zile să cucerească această citadelă numai prin modesta „Jeff". De ce? Prin ce aberație tandemul Masuy-Bleicher nu cere să i se predea importantul Dufort, spre a-l vedea cum se comportă într-o baie?

Este drept că Roland se află în mîinile S.D.-ului. Ar refuza acesta să facă un cadou serviciului rival? Tot ce se poate. Relațiile dintre cele două servicii sînt proaste. O luptă surdă le opune și loviturile piezișe ce le schimbă se înmulțesc. Bleicher a jucat feste colegilor săi din S.S. în cîteva rînduri. Aceștia se simt fericiți, lăsîndu-l pe genialul sergent să bată pasul pe loc, în timp ce ei păstrează atuul decisiv.

Dar ce așteaptă pentru a-l juca ei înșiși? Războiul intern dintre cele două servicii nu frînează represiunea, ci dimpotrivă, o înzecește printr-o concurență sălbatică și o rivalitate neîncetată. De ce Gestapoul nu profită de ocazie spre a-i ridiculiza pe Bleicher și Abwehrul? Gestapoul posedă omul care-i poate da toată O.C.M., iar imobilul din bulevardul Foch are cadă de baie la fiecare etaj.

Dacă a vrut să aștepte eșecul serviciului rival pentru a-i dovedi incapacitatea, nu a sosit oare momentul?

Pentru un motiv misterios, pe care va trebui să-l lămurim, Gestapoului nu-i prea pasă de O.C.M. Se preocupă atît de puțin de această organizație, încît îl expediază în provincie pe Roland Farjon. În mod curios, plecarea lui Roland coincide cu începutul manevrei inițiate de Hugo Bleicher, ca și cum Gestapoul nu ar fi vrut să-l lase pe Roland la îndemîna Abwehrului.

De la 11 noiembrie, Roland Farjon este oaspetele de onoare al foarte modestei închisori din Saint-Quentin.

Monique a aflat de arestarea lui Roland de la cumnatul ei Raymond Farjon: „Roland a fost prins. Nu se știe nimic mai mult. Trebuie să așteptăm", i-a comunicat el.

Monique s-a mutat în septembrie la Paris, nemaiputînd suporta plictiseala și singurătatea. S-a instalat cu cei trei copii pe bulevardul Flandrin, la nr. 8, într-un apartament spațios, unde venea și Roland din cînd în cînd.

După 15 zile de neliniște, Monique primește o scrisoare prin care o doamnă, Cabot, de la „Ajutorul național", o anunță că Roland este închis la Saint-Quentin și-i sugerează să meargă să-și vadă soțul. Este o cursă? Scrisoarea precizează că Roland are dureri la piciorul drept. În acest detaliu autentic Monique vede dovada bunei credințe a expeditoarei.

Ea cere sfatul unui văr, colonelul Henry, inspector al culturilor „Societății generale", o mare bancă, proprietară a unor terenuri și grădini din exploatarea cărora completa aprovizionarea cu alimente a personalului ei. Datorită acestei funcții, oarecum fictive, Henry dispune de un permis de liberă trecere prin toată Franța. El lucrează pentru *Organizația de Rezistență a Armatei*, înființată de generalul Verneau, arestat odată cu Roland.

Monique şi Henry pleacă la Saint-Quentin la 19 noiembrie şi iau legătura cu doamna Cabot de la „Ajutorul național", organizaţie de binefacere. Dinamismul ei călduros îi cucereşte de la început. Ea le spune : „Reveniţi mîine şi vă voi introduce în închisoare. Aduceţi ceva pentru gardieni".

A doua zi ei aduc o sticlă de şampanie şi cîteva pachete de ţigări. „O să fie foarte bine, le dă asigurări doamna Cabot. Nu vă faceţi nici o grijă". Le mai spune că a mijlocit deja evadarea cîtorva prizonieri. Trucul său favorit : saltelele de paie. Dispune de o echipă de tineri care schimbă aşternutul din închisoare şi băieţii au scos în mai multe rînduri cîte un captiv ascuns într-o saltea.

Trioul se îndreaptă spre închisoare. Doamna Cabot şi Monique duc fiecare cîte un sufertaş cu emblema „Ajutorului naţional". Mica închisoare din Saint-Quentin nu are gardă exterioară. Doamna Cabot sună la poartă, intră cu pas hotărît şi ordonă unui soldat german de vreo 50 de ani : „Hans, adu-mi registrul !" Colegul lui Hans, cam de aceeaşi vîrstă, nu pare mirat de prezenţa însoţitorilor doamnei Cabot. Cei doi gardieni primesc cu mulţumire şampania şi ţigările. Apoi unul dintre ei îi conduce pe vizitatori la celula lui Roland.

Acesta crede la început că soţia sa şi vărul ei au fost, de asemenea, arestaţi. Monique exclamă : „Dar eşti îmbrăcat ca şi cum ai merge într-un minister, nu ca într-o închisoare !" Roland, strălucitor, îmbrăcat într-un costum albastru, este dinamic, plin de speranţă, cîtuşi de puţin abătut. Colonelul Henry se retrage discret pentru a o lăsa pe Monique cu soţul ei.

Roland îi povesteşte cum s-a petrecut arestarea. Spre marea lui surprindere, nu a fost torturat. Convins de incapacitatea sa de a suporta tortura, în prima noapte a încercat să se spînzure cu cordonul canadienei, dar acesta s-a rupt. Nu ştie de ce a fost expediat la Saint-Quentin după 15 zile de încarcerare la Fresnes. Arde de nerăbdare să profite de condiţiile uşoare de a evada oferite de această închisoare. Să vină Deconninck, prietenul său credincios, să conceapă împreună un plan de evadare.

Vizita durează aproape un sfert de oră, după care Hans îi conduce pe vizitatori la ieşire. Colonelul a reţinut cu grijă configuraţia încăperilor. Doamna Cabot se desparte spunînd lui Monique : „Reveniţi peste o săptămînă. O să vedeţi, îl scoatem de aici".

Şase zile mai tîrziu, la 25 noiembrie, Monique aşteaptă în faţa închisorii sosirea doamnei Cabot. Spre surprinderea ei, o vede venind însoţită de Deconninck. Acesta duce împreună cu doamna Cabot un coş mare cu alimente. Ea a hotărît să-l prezinte pe Deconninck drept unul din ajutoarele sale. Totodată a adus gardienilor două sticle de vin şi ciocolată. Intrînd pe coridorul închisorii, Deconninck zăreşte un felinar masiv şi îi suflă lui Monique: „Lichidăm gardianul?" Ea nu ştie dacă e doar o glumă. Totul pare necrezut de simplu... Gardianul deschide uşa celulei şi dispare cu o lăudabilă discreţie.

Roland străluceşte de bucurie. Numai că el are veşti proaste despre O.C.M. : „Germanii ştiu totul despre noi, îi spune el lui Deconninck. Am rămas uluit de ce cunosc nemţii. Să-i spui colonelului Touny să dispară imediat : l-au reperat şi-l pot aresta din clipă în clipă. Acelaşi lucru pentru Berthelot, Pasteau, Pène : să dispară urgent în maquis. La fel, Duval, Baudel şi Dordain sînt reperaţi".

El termină cu lista responsabililor regiunii A. Deconninck îşi notează numele pe o foiţă de ţigară, pe care o ascunde în pantof. Apoi îşi ia rămas bun, spunînd : „Vom veni să te luăm. Iată şapte ţigări : una pe zi. Peste cel mult şapte zile vei fi liber". „Glumeşti ? Nu e posibil !", se îndoieşte Roland. „Ascultă, am văzut cum se intră. Este o închisoare cu totul deosebită".

Cititorul puţin avertizat asupra obiceiurilor din vremea aceea va spune că o asemenea scenă nu era posibilă şi că orice rezistent, citind prezenta relatare, nu va crede. Dar aşa a fost.

Să trimiţi la Saint-Quentin un şef de importanţa lui Roland Farjon era deja o aberaţie, dar să-i laşi posibilitatea de a-şi primi adjunctul într-o închisoare de operetă, în tête-à-tête, fără nici o supraveghere, aceasta înseamnă curată demenţă...

În Gara de Nord, Monique este aşteptată de André Bignier, tatăl său vitreg, dar şi de Duval care-i face semn cu mîna. Ea se duce spre Duval şi acesta îi spune : „Trebuie să-ţi prezint pe cineva capabil să-l scoată pe Roland".

Este aproape ora 9 seara. Monique şi Duval iau metroul şi coboară în staţia din Piaţa Ternes. Duval pare nervos. Se întoarce de cîteva ori spre a verifica dacă nu sînt urmăriţi. O fundătură întunecoasă. Monique este neliniştită. Duval îi face semn să aştepte şi intră într-un gang. Cînd se întoarce, spune : „Poţi veni". Urcă scara urmat de Monique şi sună la uşa unui local de dans. Omul care le deschide are fizicul pro-

fesiunii sale: băiat frumos, de 30—35 ani, privirea seducătoare, gesturile elegante. Profesor de dans, Robert K. este cunoscut sub numele de Brummel.

Personajul pare ciudat și manierele sale nu sînt agreate de Monique. Acest Brummel este al optulea copil al unei familii foarte bogate. El a ales aventura, angajîndu-se în trupele franchiste. Apoi a organizat evadarea mai multor zeci de prizonieri francezi, după ce a fugit el însuși din lagărul în care fusese aruncat în 1940.

Pe unul din pereți, Monique vede fotografia unor persoane cunoscute: „Cunoașteți familia G.?" întreabă ea. Brummel este prietenul lor intim. Monique devine și mai neliniștită: verișorii săi, cei din familia G., sînt cunoscuți ca colaboraționiști.

În timp ce-i răspunde lui Brummel la întrebările privind închisoarea Saint-Quentin, cineva deschide ușa. Brummel se ridică și poartă o discuție în șoaptă cu femeia care băgase capul pe ușă. „Nu fiți îngrijorată, este soția mea", spune el. De ce aceste mistere? În ciuda promisiunii cu care se încheie discuția: „Aveți încredere, îl voi scoate de acolo", Monique este neliniștită. Pe scară, îl întreabă pe Duval: „Cine-i acest om? Îmi face o foarte proastă impresie". „La fel gîndesc și eu, dar este recomandat de familia Lefaucheux".

Pierre Lefaucheux se împrietenise atît de mult cu Roland, încît acesta voia să-l desemneze tutore al copiilor săi în cazul cînd nu ar fi supraviețuit războiului. Ușurată, descoperind acest prieten în spatele misteriosului Brummel, Monique merge a doua zi la Sofka Nossovitch, prin care știe că poate intra în legătură cu familia Lefaucheux. Sofka, prietenă cu Vicky Obolensky, locuiește pe strada Saint-Florentin, într-o mică cameră situată la același etaj cu redacția revistei „Grădina Modelor". Membrii O.C.M. își dau aici întîlniri acoperite de mulțimea redactorilor și vizitatorilor. La redacție Monique o întîlnește pe Marie-Hélène Lefaucheux care îi spune: „Să nu faci nimic. Evadarea este treaba noastră. Ne ocupăm noi de totul".

Operația era fixată pentru prima săptămînă din decembrie. În dimineața respectivă, Monique, ajunsă mai devreme la gară, vede pe peron un grup format din Pierre Lefaucheux, soția sa, Duval și Brummel ce duce o valiză lungă și plată, similară celor în care sportivii transportă rachetele de tenis. „Sînt nebuni!" își zice ea. Soții Lefaucheux și Duval nu i se par a fi potriviți pentru o lovitură de acest gen. Monique se răsgîndește și merge la Sofka să-i ceară explicații. Ziua se

termină fără noutăți de la Saint-Quentin, dar în dimineața următoare, Sofka o anunță dezolată: „Au ratat, Roland a fost între timp transferat în altă parte".

După o săptămînă, Monique se duce la Saint-Quentin. Doamna Cabot îi rezervă o primire rece: „Cine erau oamenii pe care mi i-ați trimis? o ia ea la rost. N-aș putea spune unde a fost transferat soțul dv. Oricum, acum nu mai au încredere în mine". Doamna Cabot îi dă totuși adresa unui birou german unde putea obține informații.

Biroul este instalat într-o casă somptuoasă. Monique urcă treptele și intră în încăperea gardianului. Simte fiori de spaimă. Pe pereți sînt agățate instrumente de tortură: lanțuri grele, cătușe, bice, cravașe. Cel mai oribil obiect este o cască cu cîteva tije prin înșurubarea cărora se poate exercita o presiune progresiv insuportabilă asupra capului victimei.

La primul etaj, pe palier, la un birou mic se află o funcționară a Wehrmachtului, un șoarece cenușiu, cum li se spunea acestora. Ea o ascultă pe Monique cu o înfățișare ostilă, apoi consultă un registru și spune: „Nu, Roland Farjon nu figurează la noi".

Dar Monique a văzut degetul funcționarei încetinindu-și mișcarea aproape imperceptibil pe un rînd scris cu roșu și a putut citi: „Forjon. Arras".

Merge la Arras în aceeași săptămînă, însoțită de cumnatul ei Francis Déon. La închisoarea Saint-Nicaise, un german le spune că Roland nu este încarcerat la Arras și le sugerează: „Ar trebui să-l căutați la Loos, închisoare din Lille".

A doua zi, Monique se află la Loos. Gardianul îi spune: „Nu este aici".

Se întoarce acasă. Este 4 ianuarie 1944. A început un an nou și s-a pierdut orice urmă a lui Roland Farjon.

Adesea, în timp ce foștii săi tovarăși îl acuzau în fața mea pe Roland de trădare și acte de gravă imprudență, trebuia să mă stăpînesc să nu strig: „Dar voi, ce-ați făcut voi pentru el?"

Închisoarea Saint-Quentin. O clădire de cărămidă, înconjurată de un zid modest la mijlocul căruia se află o muche numai bună pentru a ușura escaladarea. Odată trecut zidul, lîngă el dai de clădire. Spațiul pentru rond este lat cît o potecă. Santinelele postate la ferestre nu ar putea în nici un

caz să-i oprească pe asediatorii intrați în incintă, din cauza unghiului nefavorabil de tir. Între gratiile de la poartă și ușa clădirii sînt mai puțin de doi metri.

Înăuntru, doi militari germani de vreo 50 de ani și cîțiva gardieni francezi, probabil puțin tentați să moară pentru Hitler.

Ofițerul german care ordonase încarcerarea lui Roland într-o asemenea închisoare ar fi meritat să fie pedepsit de superiorii săi pentru imprudența sa inadmisibilă. În mod normal, tovarășii lui Farjon ar fi trebuit să-l scoată de acolo. Chiar dacă simpatia pentru un om aflat în pericol nu era o motivație suficientă, salvarea unui șef important cerea mobilizarea generală.

Roland Farjon era important. Dacă Abwehrul și Gestapoul știau, cum putea O.C.M. să ignore ?

Stranie concepție : printre zecile de mii de oameni ai organizației nu se găsește o mînă de luptători capabili să-l elibereze pe Farjon.

Hotărîrea luată este aceea de a tocmi un mercenar care s-o facă. „Nu te mai ocupa de aceasta, i s-a spus lui Deconninck, plătim un tip care preia această misiune".

Liberarea lui Roland urma să se facă potrivit planului de mai jos :

ORA : 18,30

EFECTIV : *Grupul A*, grup de atacare a închisorii germane, format din patru oameni, dintre care unul îmbrăcat în uniformă de ofițer Gestapo și vorbind curent limba germană, doi înarmați cu măciuci și arme silențioase și un șofer cu caschetă germană ;

Grupul B, grup de neutralizare a polițiștilor francezi, format din 12 persoane împărțite în patru echipe a cîte trei oameni, fiecare grup fiind condus de cîte un șef înarmat cu revolver ;

Grupul C, grup de acoperire, format din trei oameni înarmați cu arme automate.

MANEVRE PRELIMINARE : izolarea telefonică a închisorii prin secționarea cablurilor germane și franceze de-a lungul străzii Longueville ; echipele din grupul B reperează amplasamentul fiecărui agent de poliție și stau la pîndă, ascunse în jurul închisorii ; camioneta este adusă în strada Montmorency ; grupul C supraveghează străzile învecinate.

ACȚIUNEA PROPRIU-ZISĂ :

Grupul A : „Citroënul" avînd număr al poliției germane se oprește în fața intrării închisorii. Șoferul rămîne la volan. Cei trei oameni coboară. Ofițerul Gestapoului apasă de patru ori, reglementar, pe sonerie. Gardianul german aprinde lampa electrică de deasupra porții și deschide ferestruica. Ofițerul se așează în plină lumină, cu profilul în fața ferestruicii și vorbește în limba germană cu tovarășii săi, astfel încît să adoarmă bănuielile polițiștilor francezi aflați lîngă intrare și ale gardianului german.

Există nouă șanse din zece ca gardianul să deschidă fără a cere explicații, la simpla vedere a ofițerului.

Grupul A pătrunde între cele două ziduri ale incintei. În acel moment poarta se închide și germanul este ucis înainte de a ajunge la ușa a doua supravegheată, probabil, de dinăuntru de-al doilea german.

Grupul A străbate cei 13 metri ai curții interioare și se află în prezența celui de-al doilea german. Acesta stă în picioare în cadrul ușii propriu-zise a închisorii sau în hol. Îl omoară fără a atrage atenția gardianului șef francez, a cărui lojă este alături. Unica cheie ce deschide toate celulele se găsește în camera de gardă a germanilor.

Se deschide celula. Roland, eliberat, este încadrat de grupul A, care iese în liniște din închisoare și urcă în mașină. Roland este lăsat la o persoană sigură opt zile. Mașinii i se scot numerele germane, după care este garată într-o fermă situată la cîțiva kilometri de acolo.

Oamenii din grupul A pleacă la Paris cu primul tren.

Grupul B : Dacă echipa A reușește, acesta nu trebuie să intervină. În caz contrar, dacă germanii strigă, gardianul șef, atras de zgomot, va încerca să telefoneze. Firul fiind tăiat, el va alarma pe gardienii francezi. Grupul B va interveni, va neutraliza pe colaboraționiști, îi va dezarma, recomandîndu-le prudență. Dacă aceștia rezistă, sînt suiți în camionetă și li se dă drumul undeva la șase km de Saint-Quentin.

Grupul C : Dirijează operația, supraveghează împrejurimile și îndeosebi ușa închisorii.

EFECTIV-ARMAMENT-MATERIAL :

Partea inamică : doi soldaţi germani ; două revolvere ; o armă automată ; un gradian-şef francez colaboraţionist ; un revolver ; patru gardieni francezi.

Partea noastră : Grupul A (Paris) are patru oameni, două arme silenţioase, două măciuci, un „Citroën" o uniformă de ofiţer Gestapo, o caschetă germană ; Grupul B (Saint-Quentin) e format din 12 oameni şi dispune de patru revolvere şi o camionetă cu prelată ; Grupul C (Saint-Quentin) dispune de trei oameni şi trei arme automate.

Strategia nu ar fi fost mai bine elaborată dacă ar fi trebuit să fie atacată închisoarea Fresnes sau Santé. 19 oameni pentru cinci poliţişti francezi şi doi soldaţi germani de 50 de ani. Singurul regret este, evident, acela că nu a fost pus în practică.

Adevărul dur este că prizonierul din Saint-Quentin fusese abandonat de ai săi. Nu cumva începuse să-i trădeze ?

La 12 noiembrie, trei săptămîni după arestarea lui Roland, doctorul Antonin Mans ascultă buletinul de ştiri difuzat de Londra la ora şapte dimineaţa, aşa cum face întotdeauna înainte de a merge la biroul său de la prefectura din Amiens. Lingă el se află tînărul Pierre, pe care familia Mans îl ascunde de cînd acesta a refuzat să lucreze într-o uzină germană. Se aude soneria. Mans îşi priveşte soţia şi schimbă postul, punîndu-l pe radio Paris, înainte de a stinge aparatul. Simpla ascultare a emisiunilor engleze se poate solda cu pedeapsa capitală. Apoi deschide uşa. Vreo zece soldaţi germani îndreaptă spre el armele automate. Sînt însoţiţi de un civil.

— Sînteţi doctorul Mans ?

— Exact.

— Poliţia germană, urmaţi-ne !

Mans îşi spune : „Este pentru Pierre". El se mai gîndeşte şi la coroana pe care a depus-o împreună cu prietenii săi în ajun, în ziua aniversării armistiţiului din 11 noiembrie 1918, la monumentul morţilor din Amiens. Dar abia a ieşit din casă şi îşi dă seama că este ceva mult mai grav. Două maşini cu mitraliere staţionează în faţa casei, înconjurată de o companie de infanterie.

Omul Gestapoului îi ordonă să urce într-una din maşini. Emoţia îi răscoleşte vezica. „Opriţi, cere el şoferului, vreau

să urinez". Şoferul refuză. „Foarte bine, voi face în maşină". După un schimb de cuvinte cu ceilalţi germani, şoferul opreşte. Şase soldaţi îl ţin pe Mans sub ameninţarea armelor. Doctorul este tulburat : el care aproape se certase în octombrie cu Farjon, nefiind de acord cu acţiunile violente, directe, este tratat ca un periculos terorist. Atîtea forţe pentru el nu pot însemna un sfîrşit bun. Un licăr de lumină în bezna din suflet : corespondenţa din ultima lună cu informaţiile culese este, din ajun, în siguranţă la tovarăşul său Martellet. Doamna Mans este foarte îngrijorată. În jurul orei opt şi jumătate, ea telefonează la prefectură pentru a cere să i se trimită o maşină. Merge la biroul soţului ei, dar pe drum îl vede pe secretarul lui, François Vignolle, ducînd o valiză grea. Cere şoferului să oprească şi-l întreabă pe Vignolle ce se întîmplă. Acesta îi spune : „Martellet a fost arestat. Înainte însă mi-a dat această valiză cu corespondenţă pentru a o pune la adăpost în biroul doctorului. Doamna Mans şi Vignolle intră la prefectură, unde Gestapoul scotoceşte deja birourile serviciului de sănătate. Vignolle se îngălbeneşte, pune valiza jos şi se adresează unui funcţionar : „Cavillon, du asta şi arde-o". Poliţiştii nu observă nimic.

Interogatoriul lui Antonin Mans a început în condiţii mai degrabă liniştitoare. „Ofiţerul care s-a ocupat de mine în primele două zile a fost cumsecade, povesteşte Mans. Spre exemplu, a făcut în aşa fel încît să mă întîlnesc cu Tempez pe un coridor. Sînt sigur că a urmărit în mod special aceasta. Voia să ştiu că Tempez este prins. Am văzut pe biroul ofiţerului documente care ar fi trebuit să fie la Londra de multă vreme şi, în timp ce el mă interoga, m-am străduit să citesc hîrtiile pe care le răsfoia.

Astfel am putut descifra numele celor patru responsabili de sectoare de pe coastă la care îl condusesem pe Roland Farjon spre a-i dovedi că nimeni la noi nu voia să treacă la acţiune directă. Am hotărît să fac totul pentru a-i salva pe aceşti patru tovarăşi ca şi pe alţi cîţiva ale căror nume le-am putut citi pe acele foi".

Doctorul Mans va reuşi datorită incompetenţei medicului militar german Kawert, un ignorant în materie de igienă, ca şi predecesorul său, Berns. „Destul de în vîrstă, gras, el era preocupat mai ales de satisfacţii gastronomice, îşi aminteşte doctorul Mans. Aveam obligaţia să-i semnalez maladiile epidemice, deoarece autorităţile germane îşi îndepărtau trupele de orice focar contagios. Mă gîndeam să exploatez această prudenţă în momentul debarcării, determinîndu-i să evacueze

niște sectoare cheie. Pe scurt, cum Kawert nu cunoștea nimic despre igienă, nefiind specialitatea sa, eu îi redactam rapoartele pentru care el primea felicitări de la superiorii săi din Paris. Arestarea mea l-a deranjat. El mi-a trimis vorbă, întrebînd dacă accept să continuu a-i face rapoartele. Am acceptat, cerînd însă ca secretarul meu Vignolle să aibă acces în celula mea".

Astfel Mans îi dictează lui Vignolle un raport straniu semnalînd o epidemie de difterie izbucnită în patru cantoane de pe coastă. Vignolle, o clipă uimit de această explozie difterică, înțelege repede mesajul și notează fără să se mai mire. Cei patru responsabili în pericol sînt imediat alarmați de el.

Dar nici unul nu se ascunde. Doi sînt arestați, puțin bătuți și apoi liberați, după ce au repetat că i-au întîlnit pe Tempez și Mans numai pentru activitățile de apărare pasivă.

„Eu cunoșteam poate două sute de nume, conchide Mans. Farjon nu știa dintre ele decît patru. Am citit aceste patru nume pe hîrtiile germanului care m-a întrebat dacă îi cunosc pe purtătorii lor și de ce îi vedeam".

Rémy va scrie, zece ani mai tîrziu, în „Operațiunea Jéricho": „Arestarea este datorată trădării de către un membru al O.C.M. venit recent de la Paris cu niște ordine categorice, pe care doctorul Mans și Tempez au refuzat să le execute, socotindu-le inoportune și periculoase.

Vizitatorul a emis ipoteza că agenții grupului nu ar fi de aceeași părere. Doctorul a procedat loial, sprijinindu-l pe trimisul de la Paris să poată sta de vorbă cu patru dintre ei și în acest fel s-a edificat. Dar el nu a uitat nici una dintre vizitele sale..."

În plus, o confruntare îl convinge pe Mans că a fost trădat. Pentru că relatarea lui coincide cu cea pe care a făcut-o, acum 20 de ani, colonelului Rémy, să împrumutăm de la acesta niște cuvinte pline de sens: „Într-o noapte, ușa celulei sale s-a deschis. Însoțit de polițistul anchetator, apăruse vizitatorul de la Paris.

— Doctore, a spus el, puteți vorbi. Ei au toate hîrtiile!

Mans l-a privit în față ca și cum îl vedea pentru prima oară.

— Doctore, a reluat individul, mă recunoști?

Închis în tăcerea sa, prizonierul a zis «nu» mișcînd capul.

— Hai, doctore! a insistat mizerabilul.

Mans nu s-a clintit. Exasperat, germanul i-a dat o pereche de palme, după care s-a retras cu informatorul său fără să fi obținut ceva".

Rémy ascunde numele mizerabilului din bunăvoință pentru familia acestuia, dar noi știm cine era „trimisul de la Paris"...

Un alt doctor, de data aceasta din Arras.

Doctorul Duflot fusese ridicat de Gestapo în zorii zilei de 20 iulie, victimă a trădării de către Baillard și a tergiversărilor „Măștii", lăsîndu-și soția pe punctul de a naște al doilea copil.

Nașterea, opt zile mai tîrziu, a micuței Brigitte a fost pentru polițiștii germani ocazia unui șantaj stîngaci. Ei l-au anunțat pe Duflot că soția sa este pe cale să moară din cauza nașterii și că i se permite s-o vadă pentru ultima dată dacă consimte să vorbească. Duflot este contrariat, socrul său este ginecolog și medic șef al maternității din Arras. După cîteva ezitări, i s-a spus lui Duflot că socrul său, depășit de situația gravă a fiicei sale, a chemat un profesor eminent din Lille. Duflot a cerut numele lui. Profesorul, al cărui nume i s-a dat, nu era ginecolog.

Controlul sanitar al bordelurilor din Arras era asigurat tot de tatăl doamnei Duflot, fapt care-l punea în relații cu medicii germani ai comandamentului. Astfel, el a reușit să obțină o autorizație pentru o întîlnire între fiică și ginerele prizonier pentru ca acesta să poată strînge în brațe pe noua născută, Brigitte.

În timp ce-și îmbrățișa copilul, soția îi suflă la ureche vestea unei parașutări reușite.

O altă întrevedere urma să lase doctorului Duflot o amintire de neșters. Într-o noapte a fost scos din celulă și condus într-o încăpere în care a venit însoțit după cîteva minute și Roland Farjon. Germanii au îndreptat o lampă foarte puternică asupra lui Farjon și l-au întrebat pe Duflot: „Îl cunoașteți?" El a răspuns negativ. Atunci germanii au inversat situația și, la întrebarea lor, Farjon a răspuns: „Da, este doctorul Duflot din Arras". „Cînd l-ați văzut ultima oară?" Farjon a indicat data. „În ce scop?" „El mi-a dat planurile de apărare din Calais". Această declarație a atras asupra lui Duflot tratamentul obișnuit al Gestapoului. Apoi germanul l-a apucat pe Farjon de veston și i-a spus doctorului: „Nu astfel de oameni vă trebuiau în Rezistență. Acesta este un trădător, un laș".

Un al treilea medic, din Boulogne, membru al O.C.M., fusese arestat, pe nedrept, pentru apartenență la o altă or-

ganizație pe care însă o ignora. Șansele sale de a scăpa erau mari, cu condiția să nu se descopere că face parte din *Organizația civilă și militară*.

Dar iată-l confruntat cu Roland Farjon, care-i spune: „Nu nega, doctore, este inutil. Ei sînt la curent".

Doctorul admite că-l cunoaște pe acuzator, dar afirmă că ignoră orice fel de activitate clandestină. Farjon, fumind cu dezinvoltură țigara oferită de un polițist, persistă: „Mai bine este să mărturisești fără ocolișuri ceea ce este zadarnic să negi".

Ravagiile nu se limitează la corpul medical. Ar mai putea fi relatate și alte scene de acest fel: un prizonier ce neagă, convins că o mărturisire l-ar conduce la locul de execuție, vede deodată apărînd un Farjon deconectat, care, cu o singură frază, îi distruge sistemul de apărare: „Nu vă încăpățînați, acești domni știu totul".

Cîți nevinovați nu au căzut din greșeală? Rezistența a fost vremea bănuielilor. Imaginația, alimentată de îngrijorare, agravează o trădare deja de proporții. Nu au fost șefi, chiar dintre cei mai puțin contestabili, care să nu fi avut la un moment dat blana de hermină albă mînjită cu noroiul suspiciunii.

Rémy însuși, cînd se întoarce în iunie 1943 la Londra, este luat din scurt cu privire la catastrofele care se abătuseră asupra *Confreriei Notre-Dame*. Cerberii londonezi cred că el a fost instrumentul dezastrului și că imunitatea sa se explică prin trădare. „De cîte ori, va scrie Passy, în timpul războiului și după aceea, nu am auzit cuvinte asemănătoare despre sute de agenți care fie că nu fuseseră arestați de Gestapo, fie că ieșiseră vii din beciurile naziste! Chiar și cei torturați sau împușcați adeseori nu au scăpat de ipotezele răuvoitoare. Puțini au fost cei care, într-un moment sau altul, nu au fost ținta unor reflecții infamante".

Nici Passy nu scapă: „Unii mergeau pînă acolo încît afirmau că eu am stabilit o legătură secretă cu Himmler sau cu unul din oamenii săi și că toți agenții trimiși în Franța erau imediat arestați", își amintește el. Această impresie este confirmată, la puțină vreme după parașutarea lui Passy, printr-o telegramă personală trimisă de Claude Dansey, unul din șefii de la Intelligence Service. Dansey îi cere lui Passy să semnaleze de urgență volumul traficului feroviar pe linia Paris-Strasburg, trafic inexistent de mai multe săptămîni. Passy răspunde că acesta este nul. Era oare vorba de un test? La întoarcerea sa la Londra are confirmarea: „I-am spus glu-

mind cîteva cuvinte lui Claude cu privire la întrebarea cu traficul Paris-Strasburg. Mi-a răspuns foarte serios: Sînt fericit că ați răspuns așa cum ați răspuns".

O.C.M. este măcinată de îndoieli și bănuieli. S-ar putea scrie o carte cu valul de insinuări născute în timpul spaimei. Un singur exemplu, care însă spune totul: colonelul Touny, ale cărui rămășițe pămîntești se odihnesc astăzi în cripta de la Mont-Valérien, ca simbol al zecilor de mii de morți ai Rezistenței, Touny pe care toți ai săi îl venerează astăzi, a fost cîndva bănuit a fi agent inamic, deoarece nu era de conceput că el scapă de arestare continuînd să trăiască în casa lui sub adevăratul său nume.

Ghinion sau, poate, imprudență.

În dimineața zilei de 23 octombrie, Roland merge la poștă să plătească abonamentul de telefon al apartamentului său clandestin. El bagă mașinal chitanța în buzunar. Gestapoul îl capturează după cîteva ore, găsește chitanța și dă buzna în strada Clichy, la nr. 24. Acolo găsește: două revolvere Colt, trei sute de cartușe și o mulțime de documente. Dintre acestea să cităm pentru moment pe cele a căror importanță este evidentă: o foaie volantă pe care Roland a notat viitoarele sale întîlniri cu Touny, Pène și tovarășii din Amiens; lista militanților din Aisne dispuși să adăpostească un operator radio; o corespondență sosită de curînd de la Pas-de-Calais și alta din Somme; trei rapoarte privind situația din zona Senei Inferioare, scrise de Baudel și de Dordain; adresele conspirative din Amiens, printre care și cea a lui Martellet; un manuscris pe care erau trecute în clar numele lui Mans și Tempez; un raport din Boulogne-sur-Mer transmis prin Arras.

O mină de aur. După treizeci de ani, cei ce cunosc această captură îl învinuiesc pe Farjon de ușurință nebunească.

În imensa lor majoritate, profesioniștii au stat departe de Rezistență, pînă în momentul în care victoriile aliaților au situat-o în rîndurile învingătorilor.

Cînd vine vorba despre Rémy, marele patron, profesioniștii zîmbesc cu un aer de superioritate: într-adevăr, lui Rémy îi este recomandat un tînăr cu privire vicleană, al cărui tată este un colaboraționist. Rémy are la început unele temeri. Îl acceptă însă și îl afectează pe Capri legăturilor sale personale. Bilanțul trădării acestuia, potrivit cuvintelor lui Rémy,

este : „Şaizeci de arestări, cincizeci şi două de deportări, patrusprezece morţi în lagăre, un mort în închisoare, două execuţii, doi dispăruţi. Nu sînt sigur că această listă este completă".

Prea puţin satisfăcut de agentul său de legătură, Rémy îi dă o nouă sarcină : el va trebui să supravegheze casele din care operatorii radio transmit şi-i va preveni dacă eventual vor apărea goniometre germane. Consecinţa : Capri îl va conduce pe inamic la posturile emiţătoare, adică la centrul vital la reţelei. Acelaşi dezastru la *Alianţa*, unde trădarea unui singur om duce la capturarea şefului şi a mai mult de 150 de agenţi.

Echitatea cere, totuşi, o selecţie în greşelile ce i se reproşează lui Roland Farjon. Funcţia pe care o deţinea, adică responsabil al regiunii A în statul-major naţional al O.C.M., făcea ca informaţiile şi rapoartele trimise din departamentele zonei respective să ajungă în apartamentul său clandestin. Numărul 24 de pe strada Clichy era, de fapt, centrala regiunii A, cutia sa de scrisori. Faptul că o cutie de scrisori este plină nu poate să mire, nici să indigneze. Acesta a fost şi cazul centralei din strada Pompe şi tot astfel s-ar fi petrecut cu orice centrală descoperită de inamic. Capturarea corespondenţei din regiunea Somme şi Pas-de-Calais era, în consecinţă, inevitabilă. E inadmisibilă prezenţa acelei foi volante pe care Roland notase întîlnirile sale viitoare cu Touny, Pène şi ceilalţi tovarăşi din Amiens. Mulţimea de întîlniri stabilite explică, dar nu scuză greşeala. În plus, se pune întrebarea : de ce trebuia să scrie în clar adresele conspirative din Amiens sau numele lui Mans şi Tempez. Imprudenţa este, în acest caz, de neînţeles.

Foarte grav a fost nu că o comoară atît de compromiţătoare se afla în apartamentul său clandestin, ci faptul că multă lume i-a cunoscut adresa. Nu degeaba Dordain, fugind din Arras, avea să spună : „Este un adevărat butoi cu praf de puşcă. Pierre Baudel se plîngea că noaptea nu te poţi odihni acolo. Fiecare vizitator aduce ştirea unei noi arestări în sectorul lui. Piloţii aliaţi doborîţi vin unii după alţii". Găzduirea acestora într-un apartament atît de deocheat denotă demenţă. Filierele de evadare erau deosebit de vulnerabile şi Londra repeta fără încetare ordinul categoric de a nu le amesteca cu reţelele. O viclenie germană banală consta în a paraşuta în Belgia şi în nordul Franţei falşi aviatori aliaţi, chipurile doborîţi de forţele nemţeşti antiaeriene. Agenţii astfel infiltraţi străbăteau toată filiera pînă la Pirinei. Apoi Gestapoul intervenea şi zdrobea toate verigile lanţului. Intercalarea verigii de aur din strada Clichy în acest lanţ era un fapt iraţional.

Un butoi cu praf de puşcă... Este surprinzător că nu a sărit în aer mai devreme. Acestea sînt faptele. Verdictul trebuie dat de cei care au suferit sau au murit din cauza documentelor capturate la Roland. O singură certitudine : sentinţa, oricît de severă, nu ar putea fi sancţiunea unei crime de trădare.

Trădarea este totuşi proclamată.

Şefii lui Roland, ca şi aproape toţi tovarăşii lui, ignorau existenţa documentelor şi consecinţele inevitabile ale capturării lor de către Gestapo.

Abia în anul 1974, la 31 de ani după eveniment, doctorul Mans va afla că arestarea lui s-a datorat unei imprudenţe şi nu trădării. El credea că a fost dat pur şi simplu nemţilor de Roland. Tempez a murit cu aceeaşi convingere, iar doctorul Duflot, decedat cu cîţiva ani în urmă, nu ştia că planul de apărare al oraşului Calais transmis lui Roland a putut fi găsit în strada Clichy.

Gestapoul se abţine să menţioneze capturarea documentelor. Jocul său presupune să se creadă în trădare, deoarece cunoaşte din experienţă prăbuşirea intimă a soldatului cînd află de trădarea generalului. De fapt, ce se întîmplase ? Roland fusese plimbat prin mai multe închisori din regiunea A. La 13 şi 14 noiembrie, Amiens. Între 14 noiembrie şi 9 decembrie, Saint-Quentin. Urmează Arras între 9 şi 17 decembrie. Apoi, pînă la 22 februarie, Loos. În fiecare oraş are loc confruntarea cu membrii O.C.M. capturaţi înaintea sau din cauza lui Roland. Cum poate acesta să-i incite la stoicism în faţa supliciilor, el care i-a compromis în mod deplorabil ? Dimpotrivă, datoria lui Roland Farjon este să procedeze astfel încît să-i scutească de torturi inutile, din moment ce germanii „ştiu". Dacă se teme de ceva, Roland se teme de momentul fatal, în care Gestapoul îşi poate da seama că este o mare prostie să anchetezi „coborînd", contrar principiului lui Masuy şi al tuturor poliţiştilor din lume, care întreabă : „Care sînt legăturile cu şefii ?"

Profesioniştii căliţi ar admite — este chiar un obicei al lor — sacrificiul cîtorva pioni provinciali pentru salvarea şefilor din Paris. Dar adversarul nu cere un asemenea sacrificiu, ci îi solicită lui Roland doar confirmarea, nu denunţarea.

Astfel, două logici se dezvoltă în paralel, contradictorii şi, cu toate acestea, admisibile. Roland Farjon nu a trădat.

Arestarea tovarășilor lui se datorește capturării documentelor din apartamentul său. Dar ei ignoră episodul din strada Clichy și cred, pe bună dreptate, că este vorba de trădare.

Prostește procedează numai germanii, întrucît se folosesc de responsabilul regiunii A într-un mod total irațional. Comoara din strada Clichy ar fi trebuit să-i lămurească.

La 11 noiembrie, chiar înaintea mutării sale la Saint-Quentin, Roland a fost dus în fața germanului Ernst, unul din cei mai buni polițiști ai Gestapoului. Acesta i-a pus două întrebări: „Cine este președintele Comitetului Central? Cine prezidează Consiliul Național?" Răspunsul la prima întrebare era: colonelul Touny, dar Roland a spus că nu știe. Ernst l-a rugat să mai reflecteze, adăugind că el cunoaște răspunsurile, dar că vrea să-l testeze. Roland a păstrat tăcerea, iar Ernst nu a insistat.

Secretul cazului Farjon se află în întregime în acest fapt verificat: Ernst nu a insistat.

„Din adîncul inimii, nu sînt supărat pe Roland Farjon, va mărturisi Mans. Adică, nu-l consider trădător. După părerea mea, ne-a dat pe mîna dușmanului din ordin. Nu am dovada în acest sens, dar este convingerea mea intimă, pe care mi-am format-o în lungile reflecții din celulă și lagăr. O asemenea explicație se potrivea prea bine cu cadrul acțiunii aliaților de dezinformare în legătură cu debarcarea. Trebuia ca germanii să fie determinați să creadă că debarcarea va avea loc în departamentele de pe coasta de nord, și nu în Normandia. I-am spus aceasta soției mele, încă de la întoarcerea mea din deportare, în mai 1945, și acesta este și motivul pentru care nu am răspuns la convocarea din bulevardul Suchet, unde urma să depun mărturie împotriva lui Farjon".

Chiar dacă o asemenea explicație pare inexactă, nu este totuși lipsită de interes. Într-adevăr, statul-major aliat știa că debarcarea ar fi putut eșua dacă germanii ar fi cunoscut dinainte data și locul alese pentru operație. Este drept că specialiștii admiteau ideea imposibilității unui secret total. Singura soluție consta în înșelarea repetată a adversarului, astfel încît acesta să nu mai pună nici un preț pe informațiile adevărate, culese de el, în special prin canalul organizațiilor clandestine. Astfel, cel puțin două rețele au fost distruse în vara anului 1943 în asemenea condiții încît prăbușirea lor putea fi pusă în seama unei hotărîri deliberate a șefilor de la Londra. Rezistenții capturați au mărturisit că debarcarea este prevăzută pentru începutul toamnei anului 1943. După mai multe alarme false de acest gen, serviciile secrete germane au început să nu mai aibă încredere în informațiile smulse Rezistenței. La 5 iunie 1944, serviciile lor de ascultare au captat celebrul mesaj „Les sanglots longs des violons de l'automne..." [1], parola care anunța debarcarea.

Germanii îi cunoșteau semnificația teoretică dar, prea adeseori păcăliți, refuzară să-i dea crezare.

Oare rețelele fuseseră abandonate cu sînge rece inamicului? Indicii numeroase și concordante lasă să se creadă acest fapt. Dar nu există dovadă. Dacă există, este probabil că va fi împiedicată ieșirea ei la lumină.

Cele două rețele aparțineau S.O.S. [2] (Special Operations Executive), organism de sabotaj creat în 1940 de Churchill, avînd ordinul: „Dați foc Europei!" După război, guvernul britanic s-a scuzat pentru faptul că nu putea da nici o explicație acțiunilor întreprinse de S.O.E.: din nefericire arhivele arseseră. După 20 de ani ele renășteau din cenușă și un istoric oficial publica în Anglia o lucrare voluminoasă despre S.O.E. Lucrarea a suscitat polemici atît de violente, încît s-a hotărît să nu fie difuzată în Franța. Autorul afirma că teza abandonării deliberate a rețelelor în mîna dușmanului, în scopuri de dezinformare, era pur și simplu fructul unei fantezii. El recunoștea însă că dosarele privitoare la manevrele de dezinformare nu îi fuseseră puse la dispoziție. De fapt, slăbiciunea acestei teze este aceea că se bazează pe stîngăcii atît de exorbitante, încît ele nu se pot explica decît printr-o voință deliberată de a abandona rețelele.

Daniel Gallois relatează: „În vara anului 1943 am fost avertizați (era o punere în gardă, nu un anunț): debarcarea va avea loc în octombrie sau noiembrie. Noi am luat măsuri, am organizat maquis-ul, am distribuit arme. A fost o acțiune ucigătoare. Germanii au descoperit o mulțime de lucruri pe care pînă atunci le ignorau. Din această cauză nu a mai existat comandă a O.C.M. la Eliberare. Cine ar putea spune dacă afacerea Farjon a fost legată de această falsă alarmă?"

[1] „Suspinele lungi ale viorilor toamnei", versuri din poezia „Cîntec de toamnă" de Verlaine. (N.T.)
[2] Serviciul special de acțiune. (N.T.)

Michel Pasteau, șeful statului-major al lui Touny, este, din acest punct de vedere, cel mai indicat să emită un aviz autorizat: „Catastrofele au început în iulie 1943. Am primit ordin să intrăm în dispozitiv. În consecință, oameni care continuaseră să exercite funcții oficiale și-au părăsit posturile pentru a participa la luptă. Unii au spus că s-au îmbolnăvit, alții, că au un deces în familie etc. Aceste dispariții simultane, fiind numeroase, au fost remarcate de serviciile de poliție germane. Cînd oamenii au reapărut, după falsa alarmă, au fost arestați. Fără îndoială, am constituit instrumentul unei manevre engleze de dezinformare, care a fost pentru O.C.M. începutul marilor catastrofe".

Cine a dat ordinul de intrare în dispozitiv ?

Desigur nu B.C.R.A.[1], de care depindea O.C.M.

Passy, șeful său, repetase încă din primăvara anului 1943, în cursul misiunii sale în Franța, că debarcarea nu va interveni mai devreme de un an.

„Noi nu am trimis niciodată un astfel de ordin, spune Passy. Dacă a fost dat, numai S.O.E. putea face asta".

Mai mulți șefi ai O.C.M. erau în contact strîns, în vara lui 1943, cu una din rețelele S.O.E., ai cărei membri, torturați, au mărturisit că debarcarea va avea loc în toamnă.

În timpul detenției doctorului Mans în închisoarea din Amiens s-a petrecut un eveniment neașteptat: închisoarea a fost atacată de o escadrilă condusă de căpitanul Pickard. Era operația „Jéricho", organizată de Dominique Ponchardier, șeful rețelei *Sosies*. Aceasta se întîmpla la 18 februarie 1944. Cîțiva oameni ai rețelei *Sosies* erau încarcerați la Amiens.

Ponchardier hotărîse o lovitură pentru scoaterea acestora din închisoare, dar niște împrejurări defavorabile au împiedicat realizarea ei. Fără să se descurajeze, Ponchardier a cerut sprijin, cu atît mai mult cu cît în închisoare se mai aflau și peste trei sute deținuți politici, dintre care mulți urmau să fie executați. Acțiunea condusă de Pickard era delicată. Trebuiau să zboare la foarte mică înălțime, în bătaia tunurilor inamice și să bombardeze cu grijă închisoarea, spre a nu-i îngropa pe prizonieri sub dărîmături.

Mans iese din celulă. Spectacolul care i se înfățișează este dantesc. Pretutindeni părți de corpuri omenești și bălți de sînge. Nouăzeci și cinci de morți și optzeci și șapte răniți

[1] Organism de contraspionaj, culegere de informații și acțiune al Franței combatante, al cărui șef era André Dewavrin, zis Passy. (N.T.)

din rîndul prizonierilor. Un nor des de praf plutește deasupra închisorii bombardate. Germanii, înnebuniți, își descarcă armele orbește. Ei au avut douăzeci de morți și șaptezeci de răniți. Ponchardier și oameni săi, în jurul închisorii, trag asupra siluetelor în uniformă.

Aproape cinci sute de prizonieri reușesc să fugă. Doctorul Mans nu se numără printre aceștia. Ieșind în holul închisorii, el vede o femeie ale cărei coapse au fost smulse de o explozie. Soțul ei, plîngînd, stă lîngă ea în genunchi. Venise să-și ia soția, care urma să fie liberată în cursul aceleiași zile. Ea îi spune: „Nu plînge, du-te... îți vei reface viața". Mans este pironit locului: „Mi-am spus: dacă fugi, nu te vei mai putea niciodată întoarce ca medic la Amiens". Doctorul trimite la infirmerie după materiale de prim ajutor. De la prînz pînă la căderea nopții el va îngriji zeci de răniți. Femeia cu picioarele amputate nu va supraviețui, dar mulți alții îi vor datora ei viața. Mans nu este singurul care a procedat astfel. Și căpitanul Tempez, șeful Apărării pasive, a renunțat la libertate pentru a lua conducerea unei echipe improvizate de salvare. Împreună cu oamenii săi, el degajează prizonierii și gardienii striviți sub dărîmături.

Gestapoul a stabilit un cordon de securitate în jurul închisorii, iar seara, îi ia pe supraviețuitori. Soldații Wehrmachtului îl iau aproape cu forța pe Mans din mîna polițiștilor, pentru a-i oferi băutură. Șeful local al Gestapoului își exprimă admirația pentru „eroica abnegație" a medicului și îi promite o liberare apropiată. Și totuși, Mans va fi deportat într-unul din lagărele cele mai atroce, de unde se va întoarce epuizat, dar nu distrus.

Destinul doctorului Duflot fusese similar: lagărul Dora, apoi Gross-Rosen. În primăvara lui 1945, gardienii îi aduc un bolnav suferind de mastoidită și îi spun: „Dacă ești, într-adevăr, doctor, acum este momentul s-o dovedești".

Duflot operează cu o lingură și un cuțit bine ascuțite, știind că viața lui atîrnă de reușita operației. Reușește. La apropierea trupelor sovietice, S.S.-iștii evacuează lagărul Gross-Rosen. Henri Duflot hotărăște să rămînă cu muribunzii. Un comando de parașutiști sovietici îl eliberează. Germanii declanșează imediat un contraatac. Parașutiștii îi adună pe prizonieri: „Nu o să putem rezista, ne vom retrage împreună".

Duflot îmbracă o uniformă de ofițer parașutist. Este poate singurul deputat U.N.R.[1] care a purtat vreodată uniforma Armatei roșii.

„Soțul meu, spune doamna Duflot, s-a întors cu un avion canadian, în ziua de 26 iulie, puțin după miezul nopții. El mi-a povestit: «La coborîrea din avion, am fost luat cu forța de oamenii D.G.E.R. care m-au interogat cu privire la Farjon. Cred că interogatoriul a avut loc la hotelul Lutetia». Apoi soțul meu s-a întors la Arras.

Cînd am aflat din ziare despre decesul lui Farjon — era prin octombrie sau noiembrie — soțul meu m-a luat cu el și am mers la Paris. Acolo, a dat un bacșiș băiatului de la morgă și acesta i-a arătat cadavrul despre care se zicea că este al lui Farjon. Era un bărbat de vîrsta aproximativă a lui Farjon, dar al cărui cap fusese mutilat de elicea unui vapor. Nici talia nu corespundea. Așa mi-a spus soțul meu ieșind de la morgă. Eu îl așteptasem în mașină".

S-a vorbit mult despre vizita doctorului Duflot la Institutul medico-legal: vechii militanți din regiunea A vedeau în relatarea lui dovada înșelăciunii. Guy Mollet mi-a spus: „Ai venit prea tîrziu: Duflot a murit. El îl cunoștea bine pe Farjon pentru că a stat mult timp în aceeași celulă și l-a văzut și dezbrăcat. Dar nu a văzut la cadavru o mare cicatrice pe care Roland o avea pe piept. Capul era strivit. Duflot a susținut că nu era Farjon".

O mare cicatrice pe piept... Intimii lui Roland sînt categorici — inclusiv cei ce speră în supraviețuirea sa: corpul său nu avea nici o cicatrice înainte de a fi rănit de o schijă de grenadă la 1 aprilie 1945. Încarcerat cu Roland cu doi ani mai înainte, doctorul Duflot nu putea, evident, să cunoască existența acestei cicatrici, decît dacă inspectorii de la D.G.E.R. l-ar fi informat. Ipoteza, fragilă, nu mai poate fi verificată.

Mărturia detaliată a doamnei Duflot suscită, de asemenea, confuzie. Ea situează moartea lui Roland și călătoria la Paris în octombrie sau noiembrie 1945. Sinuciderea intervine în noaptea de 21 sau 22 iulie. Înmormîntarea, potrivit spuselor familiei Farjon, a avut loc la 26 iulie, adică la cîteva ore după aterizarea doctorului Duflot. Cum se pot împăca aceste date aparent contradictorii? I-am scris doamnei Duflot:

„Singura soluție a acestei mici enigme este după părerea mea aceasta: dacă la Institutul medico-legal se fotografiază cadavrele care se aduc acolo, băiatul a putut să-i arate soțului dv. niște fotografii, dîndu-i astfel posibilitatea să constate că acel cadavru nu era al lui Farjon".

Doamna Duflot mi-a sugerat să verific cronologia: oare familia Farjon nu s-a înșelat asupra datei înmormîntării? Pe de altă parte, ea a admis că voiajul la Paris ar fi putut avea loc înainte de octombrie, la o dată mai apropiată de pretinsa sinucidere.

Sfatul era bun. Familia Farjon se păcălise cu 24 de ore. Documentele de la Pompele funebre atestă categoric că funeraliile lui Roland au fost celebrate la biserica Saint-Honoré d'Eylau la 27 iulie, urmate în aceeași zi de înhumare.

În mod teoretic, această nouă cronologie lasă suficient timp doctorului Duflot să vadă cadavrul sinucigașului. Data aterizării sale la Paris este autentificată de livretul lui militar: 26 iulie. Cît despre oră, soția lui o situează în jurul miezului nopții. Polițiștii de la D.G.E.R. îl puteau foarte bine duce direct la morgă, imediat, în ziua de 26 sau în noaptea de 26 spre 27. Mașina transportînd sicriul a părăsit Institutul medico-legal în ziua de 27 iulie la ora 8 și 40 pentru a merge direct la biserică.

Dar doamna Duflot, admițînd totuși în mod sincer erorile posibile ale memoriei sale, după treizeci de ani, persistă în mărturie. Împreună cu soțul ei a venit special la Paris pentru identificare. Ea l-a așteptat în mașină și își amintește cuvintele lui: „Este prea simplu... arunci un vagabond sub elicea unui vapor și strigi apoi că este Roland Farjon!..."

Henri Duflot, al cărui caracter excludea orice imaginație, a murit convins de supraviețuirea lui Roland. El nu mai punea la îndoială trădarea. „El care era atît de blînd și de calm, relatează doamna Duflot, îmi spunea întotdeauna: «Dacă-l întîlnesc pe Farjon pe stradă, îl împușc»".

Jean Dordain știa că, dacă ar fi fost capturat, ar fi fost pierdut. Nu i s-ar fi iertat executarea comisarului Baillard.

Împreună cu Pierre Baudel, Dordain a acceptat să-și continue activitatea în regiunea Sena Inferioară, unde Roland Farjon le-a încredințat coordonarea tuturor mișcărilor de re-

[1] Union pour la Nouvelle République (Uniunea pentru Noua Republică), grupare politică formată în 1958 pentru susținerea politicii generalului de Gaulle. (N.T.)

zistență din zonă. În timpul lunii septembrie, o serie de întilniri aproape zilnice reunesc pe cei trei oameni. Pierre Baudel, fost responsabil al departamentului Pas-de-Calais, căutat cu ardoare, este expus unor riscuri deosebite. Același lucru se petrece și cu Dordain, care manifesta multă îndrăzneală. Polițiile franceză și germană îl caută fără încetare. Pe capul lui s-a pus un mare preț. Dordain este copleșit de problemele materiale. Trebuie să-și întrețină soția legitimă și pe cei doi copii pe care i-a cazat într-un sat din regiunea Seine-et-Marne. Adresa i-a fost indicată de o tînără, Fernande Amand, ucisă de Dordain, un an mai tîrziu, cu un glonț tras în ceafă. Este necesar, de asemenea, să le întrețină pe amanta sa, Céline Lecouffe, și pe fetița lor, Janine. De unde bani pentru atîtea guri ? Fondurile salvate de la dezastrul din Arras sînt epuizate.

Roland Farjon îl sprijină cu bani pînă este arestat. După acest eveniment, Dordain, încolțit de foame, începe să se ocupe de speculă. A avut inspirația de a-și face un stoc de rezervă, adăpostit undeva în Corrèze : haine de piele și pantaloni de golf. Fernande Amand este însărcinată să vîndă marfa.

De obicei, Dordain primește de la Fernande banii rezultați din vînzare în cafeneaua „Cavalerul de Malta". La 8 decembrie 1943, la prînz, Dordain și Céline Lecouffe merg la cafenea pentru a primi banii pe o haină de piele, bani pe care Fernande tărăgănează să-i dea de cîteva zile. O echipă de poliție franco-germană, de vreo 15 oameni, condusă de Rudi von Merode, îl așteaptă pe Dordain în cafenea. Abia intrat în local, Dordain este lovit, trîntit pe dușumea și imobilizat cu cătușe. Prima întrebare a lui Rudi este :

„Dordain, tu aparții de Intelligence Service ?"

Prizonierul clatină capul. Rudi continuă : „Tu ne-ai omorît oamenii la Arras ?"

„Nu, am fost amestecat indirect în această afacere".

Patru mașini îi transportă pe polițiști și pe prizonieri. Fernande Amand va fi pusă în libertate în aceeași seară. După Eliberare, Dordain se va institui procuror, judecător și călău și o va executa pe denunțătoare.

Convoiul se oprește în fața unui imobil din strada Général Dubail, în arondismentul 16. Imobilul, proprietatea unei evreice, a fost rechiziționat de Rudi von Merode. Cea mai mare parte a victimelor sale au văzut în Rudi von Merode un boier prusac. El era de fapt francez, se numea Frédéric

Martin și exercita la Metz profesiunea de antreprenor de lucrări publice. Înainte de război, i se încredințează construcția unor lucrări de fortificație. Este contactat de serviciile de spionaj germane cărora le dă, pentru bani, planurile fortificațiilor. Descoperit, Martin este condamnat în 1936 la zece ani detenție. Ofensiva victorioasă a Wehrmachtului îl eliberează. Are 35 de ani. Ca și Masuy, a început cu spionaj, a continuat cu afacerile și a sfîrșit cu crima.

Recrutat de „Biroul Otto", el se specializează în repararea imobilelor susceptibile de a fi rechiziționate, asigură cu ajutorul unei echipe de oameni înarmați pînă în dinți protecția transferărilor de fonduri, se evidențiază în acțiunea de recuperare a aurului a cărui deținere a fost decretată ca ilicită. Oamenii săi străbat Parisul oferindu-se să cumpere aur și devize la prețul cel mai mare al pieții la negru. Cei dispuși să vîndă sînt tîriți în birourile lui Rudi, molestați și „ușurați" de aur și devize.

Gestapoul îi deportează pe cei care comit imprudența să protesteze. Prada este enormă : multe tone de aur. Mai mult, anchetele nu au reușit să evalueze confiscările operate evreilor trimiși în lagărele de exterminare.

Rudi mai prestează și o intensă activitate polițienească pentru Abwehr și Gestapo. De statură atletică, amator de băutură și femei, Rudi își supune victimele unor tratamente brutale, folosind atît cada cu apă, cît și bătaia cu pumnii și cu măciuca, totul desfășurîndu-se într-o ambianță de nebunie furioasă. Cînd Rudi este sătul, are obiceiul să descarce revolverul în pereți spre emoția echipierilor săi. Aceștia sînt, în majoritate, oameni condamnați de justiție, cu caziere încărcate. Rudi exercită asupra bandei o autoritate suverană. Nimeni nu-i discută capriciile. Uneori el se năpustește în mod inexplicabil, asupra prizonierului. Dacă este în toane bune, se întîmplă să-l pună pe captiv în libertate. Între două reprize de bătaie, el îi oferă lui Dordain șampanie.

Dordain se află într-o situație grea. Calificat ca „terorist", află că este posibil să fie împușcat fără judecată în termen de șase ore. Descoperă apoi cu spaimă numărul și importanța acuzațiilor ce i se aduc. Zecile de tovarăși capturați la Arras după executarea lui Baillard i-au pus în spinare care mai de care mai mult, știindu-l fugit. Aceasta este regula jocului. Toată Rezistența a procedat astfel. Așa a vorbit și Roland Farjon despre Jacques-Henri Simon, pe care-l știa în siguranță la Alger. Important este ca cel în cauză să nu fie prins, dar Dordain a avut neșansa să cadă.

Interogatoriul lui începe punctat cu lovituri și stropit cu șampanie. În încăperea alăturată Céline Lecouffe este maltratată sub privirea micuței Janine.

A doua zi, 9 decembrie, este arestat și Pierre Baudel. O scrisoare îl va disculpa pe Dordain, după război, de a-l fi denunțat pe Baudel. Céline Lecouffe, deportată, se întoarce din lagăr tuberculoasă în ultimul grad.

În timp ce-și trăia ultimele zile într-un sanatoriu elvețian, Dordain a informat-o cu privire la bănuielile ce apăsau asupra lui. Ea i-a expediat lui Maxime Blocq-Mascart o scrisoare prin care l-a absolvit pe Dordain de orice răspundere; ea își recunoaște vina cu privire la arestarea lui Baudel. Un om al lui Rudi îi spusese că aparține unei rețele a Rezistenței. Îl crezuse și, la insistențele lui, convinsă de buna sa credință, îi dăduse adresa lui Pierre Baudel.

În timp ce acesta, 15 zile după interogatoriu, era încă de nerecunoscut, Dordain scăpase ușor.

Rudi și banda sa își îndreptară furia nebunească asupra învățătorului socialist Baudel „care își punea elevii să defileze cu pumnul ridicat și cîntînd Internaționala". O altă explicație a unui asemenea tratament ar fi aceea că Baudel nu vorbise, în timp ce Dordain trecuse în serviciul lui Rudi. Trădarea nu era totală. El i-ar fi putut vinde pe mulți din tovarășii ce acționau liberi în Pas-de-Calais. Slăbiciunea sa s-a limitat la facilitarea unei fructuoase exploatări de către Rudi a întîlnirilor notate pe o agendă.

Ulterior i se va reproșa imprudența de a păstra o astfel de agendă. „Era normal, va spune Dordain, spre a se justifica, să ne notăm întîlnirile fixate cîteodată cu două-trei săptămîni înainte. Teama de a nu uita mai ales întîlnirile din Paris ne obliga să le notăm. Aveam capul plin de grija familiilor și a greutăților materiale, astfel încît mintea nu ne mai era atît de limpede încît să memorăm aceste întîlniri. Dintotdeauna, cu Farjon sau cu Duval stabileam două sau chiar trei întîlniri pentru cazul în care primele nu ar fi avut loc.

Asemenea procedee erau curente la Paris în toate mișcările de Rezistență. Dacă se mai adaugă la aceasta că ordinele de la Londra cereau să se schimbe locul de fiecare dată, va fi și mai evidentă necesitatea de a nota întîlnirile în agendă".

Pe agenda găsită de Rudi era menționată o întîlnire cu Paul Duval, agentul de legătură al lui Roland Farjon. Dordain trebuia să-l întîlnească la 16 decembrie în scuarul Montholon, în strada Lafayette.

În ziua și la ora fixată, scuarul este împînzit de oamenii lui Rudi. Semnalmentele lui Duval, condamnat la moarte în contumacie încă din 1941, le sînt cunoscute. Dordain, așezat pe o bancă, joacă rolul de momeală. Nici nu ar putea face altceva. Condamnarea sa pentru trădare va fi fondată pe unele arestări din Rouen, care n-ar fi avut loc fără cooperarea sa activă.

Duval intră încrezător în scuar. Doi agenți se apropie de el pe la spate. La doi pași de banca pe care stătea Dordain, ei îl imobilizează.

Asupra lui Duval se găsește o agendă ce cuprinde, între altele, adresa lui Sofka Nossovitch.

Vicky Obolensky este imediat informată despre arestarea lui Duval. Ea merge a doua zi la prietena sa Sofka Nossovitch spre a o sfătui să fugă.

În acea dimineață, Nicolas Obolensky trebuia să ducă o serie de acte de identitate false la un anume Duroc în strada Castellane. El hotărăște să meargă pe jos, deoarece controalele în metrou sînt din ce în ce mai frecvente. Odată îndeplinită misiunea, el se întoarce liniștit, fericit de a se fi debarasat de documentele compromițătoare. Nu o găsește pe Vicky acasă, în strada Cassette. Pe la ora unu și jumătate, el telefonează la redacția revistei „Grădina Modelor" în imobilul căreia locuia Sofka și întreabă de Vicky. „A plecat cu Sofka, îi răspunde directoarea, dar nu erau singure. Ar trebui să veniți..." El aleargă într-un suflet, evită cu prudență intrarea principală, se îndreaptă spre o ușă secundară și trece pe dinaintea unei prăvălii pe a cărei proprietăreasă o cunoștea.

Aceasta îl oprește: „Nu urcați! Au fost arestate amîndouă". Ea le văzuse pe cele două femei ieșind din imobil încadrate de mai mulți polițiști. Trecînd prin fața prăvăliei, Vicky a ridicat mîinile spre a-i arăta cătușele.

Copleșit, Obolensky se întoarce acasă și distruge toate documentele ascunse în cărțile bibliotecii.

Lejeune, alias Bastien, intră în curtea redacției „Grădina Modelor" și urcă scara ce duce la camera lui Sofka. Unul din responsabilii regiunii A, Lejeune se străduie să astupe breșa formată prin confiscarea documentelor lui Roland Farjon. Negăsind-o pe Sofka, coboară scara întunecoasă. O siluetă se desprinde din umbră și îi barează trecerea. Lejeune se aruncă înainte, îl trîntește pe individ și fuge urmărit de tirul imprecis al unei arme.

Gifiind, se întîlnește cu André Deconninck, ce mergea la Sofka : „Nu te duce !" A doua oară, Deconninck scapă in extremis de sub nasul lui Rudi.

Michel Pasteau, șeful statului-major al lui Touny, ajunge acasă la Sofka la ora 6. Îi duce viitoarea corespondență pentru a o dactilografia în vederea expedierii ei la Londra. Întîlnirea a fost fixată în ajun, în condiții care ilustrează prudența lui Pasteau : Sofka și el au stat împreună la coadă, în fața unui cinematograf de pe Champs-Elysées, ceea ce le-a permis să stea de vorbă fără să atragă atenția. El detestă întîlnirile fixate la intersecții, unde primul venit trebuie să se plimbe încoace și încolo, fără a avea la îndemînă o justificare imediată dacă vreun polițist prea curios se interesează.

El ajunge în strada Saint-Floretin cu trei minute înainte și privește vitrina unui magazin de bijuterii. La ora 6 fix începe să urce scara. Bate, dar ușa nu se deschide. Coboară fără să vadă nimic din cauza întunericului. Ajuns la parter, simte țeava unei arme lipită de spate. Oamenii lui Rudi îi pun cătușele. Pasteau capturat, Gestapoul se află în inima O.C.M.

Oamenii lui Rudi îl duc pe Pasteau în redacția revistei „Grădina Modelor", într-o încăpere în care lucrează cinci dactilografe. Unul din ei, triumfător, îi telefonează lui Rudi : „Am prins unul !" Pasteau este așezat pe un scaun. Gardienii țin revolverele îndreptate spre el. Au neglijat să-l percheziționeze. Corespondența pentru Londra se află în buzunarul interior al hainei. El se ridică. Gardienii tresar și-l iau la ochi. El se scuză că-i este cam frig și începe să se plimbe prin încăpere, încoace și încolo, cu brațele încrucișate la piept, ușor aplecat înainte, cum ar face un om zgribulit de frig. Gardienii se liniștesc și treptat, treptat nu-i mai acordă atenție. „Este trucul clasic al prestidigitatorilor, îmi va explica el, să-l hipnotizeze pe spectator printr-o gimnastică anodină care îi adoarme atenția. Mergeam ca un automat, mă întorceam exact în același loc..." Ultima din cele cinci dactilografe este o fată voinică, brunetă, cu fața simpatică. De fiecare dată cînd ajunge lîngă ea, Pasteau o privește fix în ochi. După 20—30 de asemenea curse, cu un gest rapid el scoate plicul cu corespondența pentru Londra și îl lasă să cadă lîngă mașina de scris. O rotație a palmei a fost suficientă, deoarece Pasteaua păstrase mîinile încrucișate la piept. Fata rămîne nemișcată. La trecerea următoare el îi face un mic gest însemnînd : „Scoate-l". După cîteva minute, fata se ridică, arată plicul gardienilor și zice : „Trebuie să duc asta patronului, este urgent". Aceștia sînt de acord.

Directorul aruncă o privire pe hîrtiile din plic și descoperă cu stupoare că ele nu au nimic comun cu revista : planuri de terenuri de aviație ; informații feroviare ; schițe de fortificații...

Sosește o mașină care îl transportă pe Pasteau la sediul din strada Général Dubail.

Rudi îl interoghează cu privire la motivele vizitei sale la „Grădina Modelor". „Mergeam să întîlnesc o femeie". Și Pasteau o descrie pe Sofka. Afirmă că a întîlnit-o la un cinematograf și insinuează cu reticențe de gentlemen că acordul ei a fost atît de afectuos încît îi făcea o vizită convins fiind de triumful său. Pasteau este confruntat cu Vicky și Sofka. Aceasta din urmă confirmă, pudică, povestea lui Pasteau. Femeile sînt scoase din încăpere și interogatoriul continuă :

„Cunoști oameni care fac spionaj ?" întreabă Rudi. „Da, desigur", vine răspunsul. Colosul și acoliții săi își rețin respirația. „Cine ? Vorbește !" se precipită Rudi. „Căpitanul Benoît...", precizează rezistentul. „Benoît ? Cine este ?" cere lămuriri anchetatorul. „Acela din filmele...", răspunde Pasteau. „Ce filme ?" insistă Rudi. „Nu ați văzut filmele de spionaj al căror erou este căpitanul Benoît ?" se miră cel întrebat. Tăcere de piatră, apoi fiarele se ridică de pe scaune cu o încetineală periculoasă.

Pasteau își spune : „Am mers prea departe, o să iasă rău". Atunci se deschide ușa și intră o somptuoasă creatură. „Avea cam 20 de ani, își va aminti Pasteau. Era, într-adevăr, superbă, așa îmbrăcată într-un furou lung de catifea neagră, purtat direct pe piele. Puțin intrigată, i-a strigat lui Rudi : «Mergem să cinăm, da sau nu» ?

Rudi își consultă ceasul, privește creatura în negru și discută cu oamenii lui. «Ce facem ? Dacă îl trimitem la Fresnes, trebuie să-i completăm documentele...» Creatura se strîmbă. Putea fi ratată o petrecere ce avea loc seara la Folies-Bergères.

«Bine, rămîne aici», hotărăște Rudi".

De la această scenă vine salvarea lui Pasteau. El este condus într-o casă de pe strada Petrarca. Imobilul, proprietatea unor evrei, servește drept cartier general al lui Rudi von Merode. Loja gardianului se

găsește la subsol. O încăpere dă spre stradă, alta spre curte. Pasteau este aruncat în încăperea din fund, după ce i se scot cătușele. Mai sînt încă doi prizonieri : unul este Brummel, prins probabil tot la Sofka. Celălalt, proprietar de hotel, nu are nici o legătură cu Rezistența. Escorta părăsește încăperea apăsînd pe un buton care comandă grilajul de la intrare. Un gardian se instalează pe un scaun în prima încăpere, cu arma în mînă. El îi supraveghează pe cei trei prizonieri prin ușa de comunicare rămasă deschisă.

Ca și ceilalți doi, Pasteau s-a întins pe dușumea. „Asta e, ești prizonier", meditează el și tot nu-i vine să creadă. Parcă își aude bunicul care-i spunea în copilărie : „Michel, dacă va fi război, ține minte : ori viu ori mort, dar niciodată prizonier". Bunicul nu mai contenea să-i povestească isprăvile căpitanului Lux, agent al Biroului doi, capturat în cursul unei misiuni în Germania, care evadase acrobatic din închisoare.

Pasteau hotărăște să evadeze dimineața pe la ora 5.

În jurul acestei ore, deschide un ochi și vede tot un singur gardian în încăperea de alături. Brummel și patronul de hotel dorm. Ar trebui să fugă, dar oare acum este momentul potrivit ? Nu ar fi mai prudent să aștepte ora la care ia sfîrșit interdicția circulației pe timp de noapte, pentru a elimina riscul de a fi arestat de vreo patrulă ? Și-a scos pantofii. Gardianul nu l-a simțit sculîndu-se și înaintînd încet spre el. Cu o detentă puternică s-a aruncat asupra lui și i-a astupat gura cu mîna. Lupta e scurtă, dar sălbatică. Prizonierul iese învingător, dar cu trei coaste rupte. Gardianul va supraviețui stării de strangulare avansată. Pasteau îl scotocește prin buzunare, îi ia banii și smulge din agendă o foaie pe care scrie : „Domnului Rudi, cu buna amintire a căpitanului Benoit". Agață foaia cu un ac de reverul hainei gardianului și se repede spre butonul ce comandă grilajul de la ieșire. Surpriză, sînt trei butoane. Care era cel bun ?

Brummel, cu cătușele la mînă, nu putea fi de ajutor ; el a rămas spectator la luptă.

Patronul de hotel își exprimă dezacordul : situația îl face să presimtă ceva rău.

Pasteau se întreabă dacă vreunul din butoane nu declanșează cumva semnalul de alarmă. Se întinde pe jos exact în locul unde se afla atunci cînd unul dintre oamenii escortei a declanșat închiderea grilajului. Apreciind înălțimea aproximativă, revine la intrarea în lojă, respiră adînc și apasă. Grilajul se deschide. Cei trei prizonieri se află pe trotuar. „Ne despărțim", hotărăște Pasteau, al cărui domiciliu se află în apropiere.

Brummel, trădat de cătușe, este cules de pe stradă de niște polițiști francezi care-l predau Gestapoului.

După spusele unei prietene de-a sa : „El le-a arătat germanilor legitimația de fost combatant în slujba lui Franco. Ei l-au întrebat dacă este anticomunist și la răspunsul său afirmativ, a fost imediat liberat".

Doamna Pasteau s-a perpelit toată noaptea în așteptarea soțului. Către ora opt și jumătate colonelul Touny telefonase dorind să vorbească cu Pasteau. Ea se întreabă ce să facă cu hîrtiile periculoase ale soțului său. În final, se hotărăște să o trimită pe sora sa să le ducă la Simone Lacoste, o prietenă bună. Aceasta le examinează și le pune pe foc.

Michel Pasteau ajunge acasă pe la ora șase dimineața. În timp ce își schimbă hainele cît se poate de repede, îi spune soției : „O să mă caute Gestapoul. Nu m-ai văzut". „Ia-ți cel puțin aparatul de ras și peria de dinți", îl îndeamnă ea. „În nici un caz !" se împotrivește urmăritul.

El coboară în fugă scara și spune portăresei : „Dragă doamnă, vor veni polițiștii. Dacă le spui că m-ai văzut, nu scapi cu viață. Nu știu cînd și cum, dar vei muri". Înspăimîntată, biata femeie jură să nu spună nimic și se va ține de cuvînt. Admirabile portăresele !

Doamna Pasteau așteaptă cu sora sa producerea inevitabilului. Nu poate să fugă, deoarece are doi copii : unul de 10 luni și altul de 2 ani. Problemă eternă și insolubilă a aproape tuturor rezistenților.

Echipa lui Rudi sosește în forță și se oprește în baie. Aparatul de ras și periuța de dinți sînt la loc vizibil. Negăsind pe soț, sînt ridicate soția și cumnata. În strada Général Dubail, Rudi spumegă de furie. El se năpustește la doamna Pasteau fluturîndu-i fila de agendă găsită pe reverul gardianului : „Nu numai că evadează, dar își și bate joc de noi", spumegă el. Rudi o dă pe mîna unui tînăr care o interoghează cu privire la activitățile soțului.

Femeia contestă că ar cunoaște ceva. În timpul unei pauze, ea riscă o întrebare : „Sînteți francez. De ce lucrați pentru germani ?" Băiatul o privește, apoi îi răspunde cu un ton

calm : „Doamnă, am fost obișnuit la părinții mei să-mi beau ciocolata dimineața, să fumez un pachet de țigări pe zi și să merg cu mașina. Toate astea le-am găsit la Gestapo".

Care a fost soarta acestui tînăr după Eliberare ? Fără îndoială că și astăzi continuă să-și savureze ceașca sa de ciocolată matinală.

Doamna Pasteau și sora sa vor fi liberate după-amiaza. „Rudi și-a dat seama de importanța funcției mele, explică Pasteau. El și-a zis : Am avut în mînă un stîlp de bază al O.C.M. și l-am lăsat să scape. Dacă se află, ajung pe frontul rusesc. Era mai bine să le dea drumul soției și cumnatei mele, datorită cărora spera, dealtfel, să mă prindă iar".

Într-adevăr, doamna Pasteau va fi supravegheată și filată multe săptămîni.

După două zile, ea îl întîlnește pe Touny. Cum Simone Lacoste aruncase în sobă prețioasele hîrtii, ea se temea de reacția colonelului. Acesta însă murmură cu blîndețe : „Doamnă, ce mai contează la noi un incendiu". Apoi îi dă știri liniștitoare despre soțul ei : „L-am văzut. Rănile sînt în curs de vindecare. Nu vă faceți griji pentru el. În curînd va fi în completă siguranță".

Michel Pasteau l-a întîlnit, într-adevăr, pe Touny pentru a-i da raportul. Evadat, viitorul său de clandestin este compromis, deoarece în strada Général Dubail fusese fotografiat și i se luaseră amprentele.

„Ești ciumat, conchide Touny. Te afli în primejdie și constitui un pericol pentru toți. Te voi trimite la Alger pentru a ne reprezenta la Adunarea Consultativă. Ascunde-te și telefonează-mi peste 15 zile".

Pasteau va atinge recordul neegalat de a rata de șase ori, între 5 februarie și 5 iunie, plecarea cu nu avion clandestin. Într-o noapte va vedea avionul „Lysander" sfărîmindu-se de sol sub ochii lui. O foarte drăguță tînără trăiește odată cu el această așteptare : Jacqueline Mella. Secretară a lui Jacques Simon, ea a fost capturată de Gestapo, dar a fost liberată după 8 luni de detenție petrecute la Fresnes. Pentru Pasteau explicația este evidentă : „Germanii știau că Simon se va întoarce în Franța. I-au dat drumul secretarei lui cu speranța ca prin ea să ajungă la el. Jacqueline a fost în permanență filată".

Dacă Pasteau va vedea soarele libertății, în schimb Paul Duval va muri în fața unui pluton de execuție, într-un șanț

de la fortul Bondues, lîngă Lille. Brummel va supraviețui și va deveni președintele Comitetului de epurare al arondismentului 16.

Vicky Obolensky și Sofka Nossovitch, luate lui Rudi de Gestapo, sînt interogate în strada Saussaies. Sofka a fost „scăldată" și lovită cu sălbăticie de Rudi, care voia s-o oblige să mărturisească ascunzătorile posibile ale lui Pasteau. Ea va rămîne pe jumătate surdă.

Și Vicky și Sofka sînt compromise de hîrtiile găsite la domiciliul lui Roland Farjon. Acesta, în cursul interogatoriului, a pretins că cele două prenume reprezintă pseudonime masculine, dar explicația nu a mai fost crezută de la lovitura dată la „Grădina Modelor". Vicky, om de bază al O.C.M. de la înființarea organizației, nu ignora nimic din organigramă și cunoștea pe fiecare din membrii statului-major, în frunte cu Touny.

Dordain, răspunzător de capturarea mai multor militanți din Sena Inferioară, îi va imputa lui Farjon arestările care nu se explicau numai prin confiscarea agendei. El a mers cu Gestapoul la un rezistent, Candelier, cunoscut de Farjon. Poate că cineva l-a întrebat pe Dordain de ce Gestapoul a trebuit să aștepte două luni pentru a exploata denunțul făcut de Roland Farjon și prin ce întîmplare această exploatare coincide exact cu capturarea lui Dordain. Tribunalul militar din Metz i-a pus probabil această întrebare lui Dordain, atunci cînd l-a judecat și condamnat, la 5 decembrie 1953, la zece ani muncă silnică. Timp de 9 ani, Dordain a încercat să acrediteze legenda, pentru el salvatoare, povestind și scriind că oamenii Gestapoului, surîzînd cu subînțeles, i-au arătat un dosar Farjon. Cine însă a văzut vreodată vreun polițist recunoscînd în fața unui anchetat că un prizonier anterior arestat nu a vorbit ?

În schimb, Sofka Nossovitch este sincer convinsă atunci cînd Rudi îi arată șase file scrise de Roland Farjon. Interogatoriul din strada Saussaies o convinge și mai mult : „Gestapovistul, pentru a afla mai mult decît spuneam, repeta : «Roland a vorbit și răsvorbit»", își amintește ea.

Arestările de la revista „Grădina Modelor" sînt așadar puse în seama lui Farjon. Nimeni nu știe că Gestapoul a descoperit adresa lui Sofka Nossovitch în agenda lui Duval, denunțat la rîndul lui de agenda lui Dordain.

Vestea vinovăției lui Roland se răspîndește și se impune cu forța evidenței în rîndul celor liberi. Și în închisori se petrece același lucru, pentru că închisorile sînt niște fantastice cutii de rezonanță, unde cel mai mic murmur se amplifică în ecouri. Veștile se răspîndesc șoptite în timpul plimbării, la duș, la distribuirea supei, pe coridoare: „Roland a vorbit". Din mulțimea de îndoieli se naște certitudinea. Chiar dacă Sofka nu este convinsă de trădare în seara arestării, a doua zi va căpăta această convingere, cînd Duval îi va șopti: „Ei știu mai mult decît noi. Roland le-a spus totul".

Toți cei ce credeau că Roland a trădat erau bătuți, hărțuiți, înfometați, sătui de neliniște și nenorocire. Viitorul le oferea moartea. Nu avuseseră niciodată de-a face cu poliția, și aceasta se numea acum Gestapo. Cine ar putea să-i acuze pe acești jalnici judecători?

După 30 de ani însă adevărul a ieșit la lumină. Se cunoaște totul despre evenimentele din decembrie 1943. Un magistrat a întocmit dosarul, procurorul a redactat rechizitoriul, apărarea a pledat, judecătorii au deliberat, iar presa a prezentat pe larg dezbaterile și a publicat verdictul. Nimeni nu ar trebui să ignore astăzi modul în care Rudi a găsit drumul revistei „Grădina Modelor".

Am stat multe ore de vorbă cu Obolensky, pe care îl admir pentru simplitatea lui, pentru faptul că a reușit să se detașeze de vanitate. Nu a căutat să pară mai mare la umbra imensă a soției sale, decapitată de naziști. Fiecare rețea, fiecare mișcare își are eroina sa. Supraviețuitorii nu-și aleg în secret, în inima lor, eroina în mod obligatoriu în raport cu funcțiile îndeplinite sau cu serviciile aduse, ci și pentru strălucirea unui surîs, blîndețea unei priviri, vorbele de încurajare, într-un cuvînt pentru frumusețea care neagă moartea.

O plimbare pe străzile Kievului, capitala Ucrainei. Pe ziduri, afișe violente:

„Astăzi 100 locuitori din Kiev au fost împușcați ca măsură de represalii împotriva unui act de sabotaj. Acesta este un avertisment.

Kiev, 22 octombrie 1941.

Comandantul orașului: Eberhard."

„Cazurile de incendiere și sabotaj foarte frecvente mă obligă să recurg la măsurile cele mai severe. 300 locuitori din Kiev au fost împușcați astăzi.

Eberhard

General-maior, comandantul orașului.

Kiev, 2 noiembrie 1941."

„La Kiev au fost avariate intenționat instalații de telecomunicație. Cu titlu de avertisment pentru populație împotriva altor acte de sabotaj, 400 persoane au fost împușcate în oraș.

Eberhard

General-maior, comandant al orașului.

Kiev, 29 noiembrie 1941."

Opt sute de civili împușcați în octombrie și noiembrie. Un Oradour-sur-Glane[1] pe lună. Este vorba de toamna lui 1941, cînd populația era timorată de înfrîngere. Armata roșie se luptase totuși pe viață și pe moarte pentru Kiev. Statul-major învins a avut un sfîrșit demn de tragediile antice: încercuiți într-o pădure, ofițerii au refuzat să se predea și au luptat patru zile cu revolverele și grenadele. Un contraatac sovietic ajunge la o imensă groapă anti-tanc plină cu cadavre. Șapte mii de civili, în majoritate femei și copii, fuseseră uciși cu mitraliera.

Apocalipsul avea să dureze doi ani. La 29 și 30 septembrie 1941 au fost secerați, într-o vale, cu mitraliera, 33 771 evrei. O singură cifră care însă vorbește despre toată oroarea acestor doi ani: 195 000 cetățeni executați dintr-o populație de mai puțin de un milion. Din zece locuitori ai Kievului, naziștii au ucis doi și au deportat șase.

În toamna anului 1943, pierderile Wehrmachtului au sporit furia ocupantului. Cum și pietrele trebuiau să dispară, dinamita a distrus monumente milenare. Era necesar să fie ștearsă din memoria secolelor chiar și cultura ucraineană: un milion și jumătate de lucrări, printre care și documente de neînlocuit, au dispărut. În ciuda apropierii fulgerătoare a coloanelor sovietice, naziștii au găsit timpul să-i tortureze pe cei din închisori înainte de a-i ucide.

Apoi asasinii au început să se retragă, cu coada între picioare, prin pădurile dese din care-i lovea focul partizanilor. Ocupanții se retrăgeau amestecați: Abwehr, Gestapo, Ge-

[1] Comună franceză în regiunea Haute-Vienne, a cărei populație de 642 locuitori a fost în întregime masacrată de germani la 10 iunie 1944. (N.T.)

heime feldpolizei[1], S.D. Fuga nu-i separa pe cei reuniţi de acţiunile executate cu metode identice. Oroarea nu era un privilegiu S.S. Dincolo de Bug, începea pentru fasciști o altă lume, în care nu mai existau criterii morale.

Nu ne imaginăm ce a fost acest război. Numai orașul Kiev a avut mai mulți oameni împușcați decît întreaga Franță. În debandada retragerii se află și Unitatea 716 din Geheime feldpolizei. Rolul Unităţii 716 era de a distruge reţelele de informaţii ale partizanilor și avea oameni, în general, în vîrstă, aproape toţi exersînd înainte de război profesie juridică (avocaţi, notari, judecători de instrucţie). Pe faţa lor se citește un sentiment de ușurare: unitatea lor părăsește frontul sovietic și merge în Franţa, la Arras.

Cînd veţi afla că unul din șefii acestei unităţi, doctorul Schott, va spune unor prizonieri, membri ai O.C.M., că ar prefera să se sinucidă decît să cadă viu în mîinile sovieticilor, îi veţi înţelege motivele.

Vor folosi ei oare la Arras metodele aplicate pe frontul sovietic? Hotelul în care se vor instala în februarie 1944 va răsuna de strigătele celor torturaţi?

Au simţit în spinare greutatea zdrobitoare a Armatei roșii și știu că au pierdut războiul. Kievul nu va mai fi cucerit; vor pierde Varșovia, Praga, Budapesta. Au traversat Germania pe care valuri de bombardiere o transformă zi de zi în ruine. Aliaţii suie de-a lungul cizmei italiene. Fiecare știe că debarcarea este iminentă. De aceea, oamenii Unităţii 716 nu-și vor mai risca ultima șansă de a-și salva pielea. Nici un caz de tortură nu va putea reproșa O.C.M. acestei unităţi.

Fără tortură, fără brutalităţi. Schott și oamenii săi își vor face totuși datoria.

Păcat pentru Roland.

Dușmanii săi proclamă: „Nici măcar nu a fost torturat!"

Curajul său fizic era atît de evident, încît ar fi rezistat. Oricît de paradoxal ar părea la prima vedere, toţi prietenii lui Farjon confirmă că loviturile de măciucă sau cada cu apă ar fi fost pentru el mai puţin periculoase decît un profesionist al interogatoriului, bun meseriaș. Cît de ușor este să faci un om să vorbească...

[1] Poliţia secretă de campanie subordonată atît Abwehrului, cît și Wehrmachtului — l. germană. (N.T.)

Mai întîi, ce înseamnă a „vorbi"? Pentru a înţelege, vă rog să reflectaţi la următoarea întîmplare adevărată: odată au fost capturaţi doi agenţi în momentul parașutării. Primul, ameninţat cu tortura în caz că nu vorbește, a vrut cu orice preţ să salveze reţeaua pe care împreună cu tovarășul său trebuia s-o contacteze. Ca atare, s-a lansat cu dibăcie într-o descriere minuţioasă a taberei unde fuseseră pregătiţi pentru misiunea lor. Nimic nu lipsea: numărul și forma barăcilor; fotografiile lipite pe pereţi; ticurile comandanţilor; prenumele barmanului de la bufet etc. Omul Gestapoului nota fără să clipească, aparent satisfăcut să înregistreze niște nimicuri. Prizonierul ieși foarte mulţumit de la interogatoriu: îl păcălise pe anchetatorul naiv. Tovarășului său, imediat introdus în birou, omul Gestapoului îi spuse cu un ton de profundă plictiseală:

„Ascultă, faci ce vrei. Dacă taci, voi fi obligat să te înmoi puţin și apoi să te împușc. Așa este regula. Acestea fiind zise, puţin îmi pasă că vorbești sau taci: noi avem la voi un agent și știm totul despre misiunea voastră".

Parașutistul zîmbește batjocoritor, dar zîmbetul i se șterge de pe faţă cînd germanul începe să descrie cu voce obosită tabăra de antrenament. Convins că a fost trădat încă înainte de a-și fi luat zborul, prizonierul spune tot despre misiunea sa.

Care dintre cei doi a „vorbit"?

Cuvîntul cel mai anodin este ucigător. Ar trebui să poţi tăcea total. Comuniștii aveau această regulă pe care au respectat-o adeseori.

Să admitem că pînă acum Roland nu a vorbit. S-a mărginit să confirme ceea ce era scris în hîrtiile găsite la el. Este adevărat, dar jocul nu se oprește aici. Bieţii tovarăși arestaţi, stupefiaţi de invitaţia lui de a nu se încăpăţîna într-o tăcere inutilă, de ce nu ar vorbi, din moment ce șeful lor este de acord?

Prin ce miracol aceste mărturisiri s-ar limita la faptele cunoscute de germani din documentele găsite la Roland? Invitat să confirme aceste noi mărturisiri ale căror limite nu-i sînt cunoscute, cum ar putea Roland să evite progresul anchetei? Angrenajul odată declanșat, nu este în putinţa nimănui să oprească moara care macină oamenii.

Cu Schott, începe o altă partidă.

La început Roland dispune de un atu preţios: stă în închisori de peste trei luni și șocul arestării este mult tocit. Cîţi au rezistat traumatismului arestării? Clandestinul este

omul marilor scufundări. Ca și înotătorul, el poate ceda amețelii și tot ca acesta poate sucomba din cauza unei cufundări prea brutale. A jongla cu identitățile, a îmbrăca voluntar niște aparențe sociale, a sări capra peste niște interdicții, a da o perpetuă reprezentație, a te simți în imaginar ca peștele în apă, totul este amețitor. Și deodată piesa este terminată, clovnul nu mai ride și agentul dezbrăcat într-un local mirosind a bere și tutun privește pe polițistul care introduce o hirtie în mașina de scris : „Numele, prenumele, profesia..." Șocul este puternic.

Al doilea atu al lui Roland : el nu este un prizonier vanitos, cum sînt mulți, cum a fost Parsifal, de pildă. Masuy a obținut de la Parsifal informații care i-au permis distrugerea centralei de transmisiuni Coligny.

„Parsifal, scrie Rémy, a suportat cu stoicism supliciul cadei cu apă și nu a dat adresa centralei sale decît în clipa în care a apreciat că a intrat în funcțiune dispozitivul de siguranță. Într-adevăr, Masuy nu a mai găsit nimic. Schimbînd tactica, Masuy l-a condus pe prizonier într-o cameră din hotelul Continental, unde i-a oferit o masă, urmată de țigări".

Masuy scrie : „Atunci am stat de vorbă. L-am făcut pe Parsifal să cedeze, flatîndu-i vanitatea. El era foarte mîndru să-mi arate cum funcționa sistemul lui".

Omul ce rezistase torturii vorbește, dă nume, spune esențialul, cu singurul scop de a-i dovedi lui Masuy că este un șef mare. Lungă este lista clandestinilor care nu au rezistat deloc nevoii de „a părea".

Dar Roland are fisura comună, accesibilă tuturor polițiilor din lume : ca orice om, este un animal logic.

„Nu-mi era teamă decît de femei și de oamenii simpli, îmi spunea un comisar ce a interogat atît pe cei mai prăpădiți membri, cît și pe șefii *Organizației armatei secrete* (O.A.S.). Mari sau mici, toți îmi relatau situații în care evident erau și puncte slabe, imposibilități. Le spuneam : Nu vreau decît să vă cred, dar trebuie să admiteți că aici ceva nu este în regulă. Nu este logic. Am convingerea că sînteți capabili să-mi dați o explicație mai rațională. Femeile și subofițerii se încăpățînau s-o ție pe-a lor. În zadar încercam să-i conving că nu puteau fi, spre exemplu, în aceeași clipă, în două locuri diferite. Ei se încăpățînau să repete că totuși așa este. Într-o asemenea situație ești blocat. Zid. Ofițerii simțeau intim, dureros necesitatea unei relatări logice, raționale. Ei cooperau cu mine la construcția logică. Și cum singura explicație logică a conduitei lor, a folosirii timpului lor, a legăturilor lor trecea în cele din urmă prin mărturisirea vinovăției, ei terminau în general printr-o confesiune satisfăcătoare".

Aceasta este și metoda lui Schott.

Oamenii săi sînt împărțiți în două echipe : una îl interoghează pe prizonier, cealaltă, invizibilă, analizează depozițiile, reperează pasajele a căror țesătură este subțire și întocmește lista noilor întrebări. La ce bun tortura ? Ea nu este decît un drum mai scurt pentru oamenii grăbiți și duce adeseori în fundături, deoarece torturatul inventează orice pentru a-și curma suferințele. Tăind cu foarfeca caierul de mărturisiri, tortura nu aduce decît fragmente dispersate. Schott și oamenii săi torc tot caierul cu răbdare și blindețe, fără să rupă firul.

Să taci, torturat fiind, presupune eroism. Pentru a da unei relatări mincinoase aparențele autenticului, a păstra în memorie masa detaliilor pe care anchetatorii le-au notat, a răspunde fără ezitări, a te feri de curse, a rezista de unul singur împotriva unei echipe, ca un șahist ce dă simultane, a anihila neliniștea paralizantă, foamea ce încetinește reflecția, speranța care enervează, a ieși învingător din această înfruntare epuizantă — sînt necesare calități poate mai puțin răspîndite decît simplul eroism.

Claude Bellanger posedă aceste calități, cărora li se adaugă un anumit dar pentru previziune. În 1933, la venirea lui Hitler, Bellanger a spus : „Va fi război". În 1940, intrînd în Rezistență spune : „Într-o bună zi voi fi arestat". De atunci nu a întreprins nimic fără justificare, nu a mers niciodată la o întîlnire fără o acoperire „oficială". În martie 1942 el este vîndut de un locotenent al serviciilor de la Vichy. Acesta, arestat, a dat sute de nume pentru a se salva.

La 30 martie 1942, locotenentul declară Gestapoului : „Șeful mișcării de rezistență *Maintenir* este Claude Bellanger. El conduce activitatea din biroul său de într-ajutorare a prizonierilor de război, din Paris, Piața Saint-Michel, nr. 5". Bellanger, care ignoră denunțul, primește vizita mai multor provocatori. El îi gonește cu vehemență, arătînd cu mîna spre portretul mareșalului Pétain din holul de la intrare : „Cum îndrăzniți, în această casă, sub acest portret !..." se „revoltă" el. Nici o urmare supărătoare. A fost salvat și de abundența mărturisirilor făcute de locotenent : Gestapoul nu știe asupra cui dintre cei trădați să se repeadă mai întîi.

Totuși Claude Bellanger este arestat, după un an, la 2 martie 1943, în urma unui alt denunț făcut de un individ ce va fi găsit spînzurat într-o pădure. Nimeni nu ar paria nici doi gologani pe șansele lui Bellanger. Germanii au două denunțuri referitoare la el. Fratele său mai mic a și fost arestat și condamnat. El hotărăște să se lupte și-și mobilizează întreaga capacitate: „Voi juca pînă la capăt... Am gonit din minte tot ce se referea la „pămînturile" necunoscute pe care anchetatorii nu trebuie să le cunoască. Mi-am compus, element cu element, un personaj de nebănuit, ireproșabil. Nu mai sînt, nu mai vreau să fiu decît acest personaj. Totul este împins încă mai departe decît conștiința mea obscură. La această performanță mă ajută, cu sălbăticie, voința. Sînt sigur și de ea și de mine".

O șansă și un atu puternic. Șansa constă în aceea că este de fiecare dată interogat de un alt german. De fiecare dată Bellanger se prezintă la interogatoriu cu fața senină a nevinovatului convins că se află în prezența unui om inteligent. Este o adevărată bucurie să-și cunoască dosarul mai bine decît noul venit.

Atuul rezidă într-o cunoaștere perfectă a limbii germane. Cînd omul Gestapoului dictează procesul-verbal de interogatoriu, Bellanger rectifică cîte un cuvînt periculos, plasează un adjectiv favorabil, intervine în redactare.

Într-o zi, în cursul unui interogatoriu, germanul îi propune să-și cheme soția. Bellanger ridică receptorul, dar se răzgîndește. „Mi-am spus: eu îmi risc pielea și sînt sigur de mine, dar nu pot fi sigur de nimeni altul".

El a impus reguli riguroase celorlalți deținuți din închisoarea Fresnes. În celula sa, liniștea este obligatorie în toate după-amiezele: „Nu voiam ca celula să devină un tripou în care să nu mă pot gîndi. Aveam nevoie de liniște spre a mă concentra. Nu vă închipuiți efortul necesar pentru a inventa o viață imaginară, activități factice și pentru a susține acest univers în întregime fabricat. Era epuizant. Trebuia să memorez fiecare detaliu al depozițiilor mele, pe măsură ce le inventam. Cea mai mică contradicție mi-ar fi fost fatală".

După cinci luni de la arestare, Gestapoul îi dă drumul, literalmente uzat. Această liberare obținută numai cu o vie forță intelectuală valorează cît toate evadările din lume.

Daniel Gallois, care l-a înfruntat pe Schott și echipa lui, spune: „Aveau mijloace pentru orice fel de comportare. Erau foarte bine informați. Dispuneau de o mulțime de documente ce le permiteau să știe multe lucruri. Erau de meserie. Anchetatorul meu — care m-a interogat o lună — judecător de instrucție, putea foarte ușor, prin întrebări, să-l prindă pe unul lipsit de sînge rece. Își făcea munca metodic, cu inteligență. Interpreții erau excelenți.

Interogatoriul constituia o probă grea. Odată trei tipi, schimbîndu-se, m-au anchetat timp de 37 ore fără întrerupere. În ziua aceea mi-am zis: Voi ajunge la limita puterilor, 37 de ore în picioare, cu un proiector aprins în ochi".

Gallois este o stîncă și ca fizic și ca moral. Un sînge rece absolut, o impasibilitate totală.

Și Marcel Barthelot l-a înfruntat pe Schott. Fostul șef al rețelei *Centurie* are astăzi peste 90 de ani. În persoana lui, Schott a avut un adversar de o forță intelectuală și fizică puțin obișnuită, cu opt ani de armată, o cunoaștere perfectă a limbii germane și un lung stagiu la ambasada Franței din Berlin, în timpul căruia realizase o aprofundată cunoaștere a obiceiurilor hitleriste.

„Schott fusese avocat la Plauen, în Saxa, spune Barthelot. Tortura nu intra în obișnuințele lui. Nu cred că a fost nazist, cel puțin la început. Am avut cu el conversații degajate, fără nici o legătură cu cazul meu. Vorbeam despre Germania, despre civilizația ei. Uneori era binevoitor; alteori dezagreabil. În interogatoriile propriu-zise, dădea dovadă de iscusință și inverșunare redutabile. Spre exemplu, el hotărîse să mă determine să mărturisesc că am transmis o anumită informație la Londra. Știam că este capul meu în joc, deoarece în baza acestui mesaj fusese executat un bombardament în care muriseră 30 de germani.

După ore și ore de interogatoriu am spus: De acord, scrieți și semnez".

„În seara acelui interogatoriu extenuant, continuă Daniel Gallois, sînt anunțat că mi se schimbă camera de detenție. Am fost dus într-o celulă subterană, unde am rămas cinci săptămîni în întuneric complet.

La interogatoriul următor sînt întrebat:

— Sînteți mai bine dispus?

— Bineînțeles! Dar nu pot decît să repet ceea ce v-am spus deja.

— O luăm de la început.

El a încercat să mă pună în contradicție cu mine însumi. Nu m-am lăsat păcălit. Seara, am răsuflat ușurat cînd am văzut că sînt dus în celula mea. Dar, gardianul mi-a spus: «Mare nenorocire!» și la mîinile aflate la spate, mi-a aplicat cătușe fixate cu un lanț de perete. Mi-a pus pe jos o gamelă din care trebuia să mănînc ca un cîine.

Am fost susținut de mai multe lucruri: amintirile personale și speranța. Îmi spuneam că după iad, va fi poate un purgatoriu, dacă nu un paradis. Am fost susținut însă mai ales de forța fabuloasă a orgoliului. Bucuria cu care mă întorceam în celulă spunîndu-mi: astăzi m-am dovedit mai puternic decît ei, este de nedescris. Pînă la urmă, eu am fost cel mai puternic".

Relatarea lui Gallois ar putea fi reluată aproape cuvînt cu cuvînt de Roland Farjon. Condițiile de detenție sînt aceleași; celulă și cătușe la mîinile răsucite la spate, timp de 13—14 ore pe zi. Nu acestea sînt însă pericolele ce-l vor face să cedeze pe Roland, ci altul. El este curajos, dar nu are statura intelectuală a profesorului Gallois, iar iscusința sa nu se poate compara cu aceea a ziaristului Bellanger. Într-un cuvînt, nu este suficient de înarmat pentru a susține duelul cu avocatul Schott.

În februarie 1944, Roland are la activ peste trei luni de detenție. A fost mutat din închisoare în închisoare. În mod inexplicabil, nimeni nu l-a întrebat despre legăturile sale cu statul-major al O.C.M.

Schott îi va pune, în sfîrșit, această întrebare esențială, la care un răspuns evaziv nu este posibil. Roland trebuie să dea nume. Documentele sale confiscate în strada Clichy i-au denunțat funcția: responsabil al regiunii A pe lîngă statul-major parizian. Cui trimitea corespondența? De la cine primea ordine? Cui raporta?

„M-am trezit în fața doctorului Schott, va scrie Farjon, și a interpretului Robert. Mi-am dat seama că interogatoriul va căpăta o turnură diferită de celelalte. Timp de două zile am fost interogat cu privire la șeful meu din conducerea O.C.M.

Epuizat fizic, înfrînt de un anchetator care își știa admirabil meseria și cunoștea dosarul mai bine decît mine, am cedat oferindu-i numele lui Pasteau, Gallois (pentru a-l salva pe colonel) și Pène".

„S-ar putea spune că Roland a trădat pentru că a dat Gestapoului numele meu, meditează Pasteau, dar este tot atît de adevărat că el, probabil, credea că eu mă aflu la Londra".

Daniel Gallois afirmă: „Roland s-a gîndit probabil: «Dacă trebuie să dau pe cineva, atunci să-l dau pe Gallois. Odată arestat factotumul său, colonelul va fugi». Aceasta însemna, la urma urmelor, trecerea ștafetei, transferarea responsabilităților asupra altuia, care să reziste la rîndul său un timp. Dacă era la capătul puterilor, înțeleg un asemenea raționament din partea lui Roland".

Pasteau și Gallois sînt singurii a căror amărăciune este de înțeles pentru că, într-adevăr, numele lor au fost date Gestapoului. Și totuși, ei caută o explicație logică, dacă nu chiar o scuză.

Pasteau nu mai riscă nimic, deoarece fuge în Anglia. Pène și mai puțin: el s-a cufundat într-o clandestinătate totală, știindu-se în pericol de la arestarea lui Roland.

„Tot ce ceream agenților noștri, avea să-mi spună colonelul Passy, era să reziste 48 de ore. După acest interval, cei aflați în pericol trebuiau să fie la adăpost. Dacă continuau să se expună, o făceau pe pielea lor, fiindcă nimeni nu-i mai putea scăpa în caz de catastrofă".

Touny, știm, se ascunsese în podul muzeului Louvre. Calmul ce-a urmat arestării lui Roland îl liniștise. Dar de ce nu a dispărut la primirea mesajului de alertă lansat de prizonierul de la Saint-Quentin?

La 25 noiembrie 1943 Roland îl avertizase pe André Deconninck: „Colonelul trebuie să dispară imediat".

Odată cu el era necesar să se dea la fund și Pasteau, Berthelot și alții. Nimeni nu se mișcă însă. După două luni și jumătate, Touny continuă să-și plimbe cățelul pe strada Henri Martin și să locuiască la domiciliul său, sub adevăratul nume. Nici un șef de rețea, nici un responsabil de mișcare nu se afla în acea vreme în această situație neobișnuită; toți se cufundaseră de mult în clandestinătate. Rari sînt cei care au avut șansa de a fi informați de un tovarăș aflat în mîinile dușmanului despre pericolele ce-i amenințau.

Colonelul La Rocque se află într-un lagăr nazist, după ce a fost deținut cîtva timp într-o casă particulară din Neuilly, în tovărășia șefului *Orchestrei roșii*. Din 1940 pînă în 1942 a pierdut timpul la Vichy, fără să-și găsească un rol de prim plan, la care importanța trupelor ce le comandase i-ar fi dat dreptul. În iulie 1942 ia legătura cu serviciile secrete ale Marii Britanii și apoi creează o rețea de informații numită *Klan*. Gestapoul îl arestează la 9 martie 1943. El va suporta cu curaj deportarea, va reuși să evadeze, va fi tratat cu asprime de către de Gaulle după întoarcerea sa în Franța și va muri în semidetenție, desperat, dar ridicul convins că rigoarea generalului era motivată de dorința de a-l îndepărta ca pe un periculos rival.

Familia sa se străduiește și reușește, după ani de eforturi, să-i obțină reabilitarea.

La Rocque avea la Vichy un fel de ajutor în persoana ofițerului Grandclément. Bărbat frumos, de 35 de ani, simpatic, plin de energie, fiu de amiral, André Grandclément era ofițer de marină aflat în slujba guvernului de la Vichy. Pe la mijlocul anului 1942, André renegă regimul de la Vichy și acțiunile sale nefaste, aruncîndu-se în activitatea clandestină.

Touny, apreciindu-i calitățile, îi încredințează organizația regiunii B, o regiune imensă, foarte importantă, întinzîndu-se de la Loara la Pirinei, cu bazele submarine germane de la Bordeaux și de la La Rochelle, cu rețelele de trecere a frontierei spaniole, cu plaje întinse slab apărate, unde aliații ar fi putut debarca dacă fortificațiile de la Pas-de-Calais i-ar fi împiedicat.

Grandclément cîștigă repede simpatia militanților din regiunea B prin pasiunea și apropierea pe care le manifestă în relațiile cu oamenii. Ca și Roland Farjon, el suscită unele rezerve printr-un stil de viață din care lipsește austeritatea.

Banii, primiți cu indestulare de la Paris, explică în parte rapiditatea și amploarea succeselor sale. Angajează oameni, închiriază case, cumpără complicități utile. Dar atuul cel mai prețios al lui Gradclément rezultă, fără îndoială, din relațiile pe care le stabilește foarte repede cu agenții englezi ai S.O.E. Prin ei, obține parașutări importante și dobîndește un fel de exclusivitate: orice grup clandestin din sud-vest doritor de arme trebuie să i se adreseze lui.

Numai această împrejurare ar fi deajuns pentru a-i conferi autoritate asupra ansamblului mișcărilor din regiune, cu excepția comuniștilor.

Dar, în afară de Grandclément, în statul-major sînt și alți ofițeri străluciți, printre care și șeful de escadron Rollot. În iulie 1943, Rollot redactează un raport ce sună deja ca un comunicat de victorie. O armată de 42 000 de oameni recrutați și încadrați se va scula la anunțarea debarcării. O sută cincizeci de parașutări au furnizat mai multe mii de arme. Școli de instrucție funcționează la Bordeaux, Arcachon și Facture sub conducerea unui instructor canadian, parașutat special pentru această sarcină. Planurile sînt pregătite. Inamicul, hărțuit de gherilă, își va vedea comunicațiile rutiere și feroviare întrerupte în 24 de ore de la debarcare. Grupuri de rezistenți așteaptă deja implantate în apropierea celor mai importante obiective. Jandarmeria este cîștigată de partea Rezistenței. Implantarea inamică pare atît de slabă, iar acțiunea potențială a armatei clandestine atît de puternică, încît Rollot propune un plan strategic vizînd izolarea completă a sud-vestului. Trupele germane prinse în această plasă nu vor mai putea lua parte la bătălia debarcării.

În acest fel, visul londonez va prinde viață în regiunea B. Unitatea forțelor clandestine ale tuturor rețelelor este realizată sub comanda lui Grandclément, numit șef al armatei secrete.

Armele parașutate sînt stocate cu grijă, pentru a exclude orice inițiativă din partea celor ce nu puteau rezista dorinței de a se servi de ele. A fost evitată cu grijă tentația de a ceda organizării unor activități spectaculoase, care ar fi dus la întărirea forțelor de ocupație. Cei 42 000 de soldați clandestini s-au mărginit să arunce în aer cîțiva piloni de la liniile de înaltă tensiune. Se poate imagina stupoarea germanilor în clipa cînd vor vedea ridicîndu-se la luptă o regiune considerată ca una dintre cele mai liniștite din Franța.

Se pare însă că lui Grandclément i s-a urcat succesul la cap. Există un lung raport redactat la 4 martie 1944 de către doctorul Alain Boyau, însărcinat cu realizarea legăturilor dintre Paris și regiunea B, trimis ulterior la Londra. Boyau relatează divergențele dintre Grandclément și statul-major parizian. El asistase la mai multe întrevederi, din mai pînă în iulie 1943, dintre Grandclément, Touny și Roland Farjon.

Grandclément își dă aere de șef. El sperie prin ideile sale politice. Dezinvoltura sa față de superiorii ierarhici, pe care-i socotește închistați, este cu atît mai iritantă cu cît contactele sale cu serviciile engleze i-ar permite, în caz de nevoie, să se lipsească de O.C.M. Refuză să înainteze o situație lunară a

efectivelor de care dispune și se exprimă într-un mod peiorativ la adresa modului de a funcționa al serviciului de informații, socotindu-l prea lent.

Boyau conchide : „Grandclément se considera șef și purtător de cuvînt al tovarășilor săi pe lingă Charles de Gaulle, șef și reprezentant al Rezistenței".

Omul poate ceda amețelii cauzate de putere. Șeful militar rămîne totuși lucid. În iulie 1943, Grandclément apreciază că dacă lupta nu se angajează în scurt timp, „el nu mai poate răspunde de nimic în regiunea lui". Integrarea împinsă la maximum multiplică riscurile de infiltrare : un singur agent dușman ar fi în măsură să decapiteze armata secretă. Depozitele de arme riscă zilnic să fie detectate. Trupele, sub presiune de luni de zile, pot ceda fatal unei tentații hazardante. O armată de 42 000 de oameni ținuți în stare de mobilizare clandestină, sub ochii dușmanului, nu poate rezista multă vreme nedescoperită.

Dar debarcarea este iminentă ; cel puțin aceasta este convingerea lui Grandclément, informat de prietenii săi englezi. El este în contact, la Paris, cu *Rețeaua Prosper*, una din cele două rețele britanice care cred că debarcarea va avea loc la începutul toamnei lui 1943.

Potrivit unei surse germane, Gestapoul descoperă existența lui Grandclément în iulie 1943. Pseudonimul său, Bernard, este furnizat de un maior englez din *Rețeaua Prosper*.

Neglijența unei femei care avea misiunea de a strînge parașutele engleze amorsează catastrofa. În noaptea de 30 iulie, o echipă de primire așteaptă la Vertheuil-l'Agenais, lîngă Tonneins, o parașutare de arme. Avioanele apar și lansează containerele. Cîteva parașute nu se deschid. La contactul cu solul containerele explodează ca niște bombe.

O patrulă alertată capturează trei rezistenți. Ei sînt dați pe mîna poliției franceze din Bordeaux, care-i torturează fără milă. Unul din ei vorbește. Mărturisirile sale, confirmînd informațiile culese de agenții dubli, permit Gestapoului să pună la cale o vastă cursă. Regiunea B plesnește ca un fruct prea copt. Sînt arestați circa o sută de oameni.

Grandclément se refugiază la Paris.

Un rezistent, pe nume Léonce Dussarat, află că Gestapoul este pe urmele șefului său. El trimite un agent la doamna Grandclément pentru a-i recomanda să dispară. Ea îi rîde în nas emisarului, refuzînd să-i urmeze sfatul. Este arestată.

Gestapoul nu găsește nici un document la domiciliul lui Grandclément. Cercetările la cabinetul de asigurări, care-i servea de acoperire, rămîn, de asemenea, fără rezultate. Dar un prizonier furnizează Gestapoului o informație ucigătoare : șeful regiunii B ținea un fișier al numelor subordonaților săi pe care era aplicată eticheta : „polițe de asigurare posibile". Peste o sută de rezistenți, printre care șefii departamentali, sînt capturați datorită fișierului respectiv.

Șeful de escadron Rollot luase conducerea regiunii B, înlocuindu-l pe Grandclément. Căutat de Gestapo, Rollot fuge la 8 august în Spania. Îl înlocuiește la comandă maiorul Thinières, a cărui soție este repede arestată. La rîndul său și Thinières trebuie să dispară. El se refugiază în departamentul Gers. Conducerea regiunii B revine maiorului Camplan.

Gestapoul din Bordeaux posedă fotografii ale lui Grandclément găsite la domiciliul acestuia.

Untersturmführerul Dohse trimite informatori la Paris cu misiunea de a-l găsi pe fostul șef al regiunii B. Acesta nu a rupt contactul cu rețeaua. Thinières și apoi Camplan primesc de la el instrucțiuni și se străduiesc să astupe breșele potrivit directivelor lui. Grandclément se știe însă definitiv compromis în zona de sud-vest și încearcă să obțină comanda maquisurilor din nord. El este în relație permanentă cu prietenii săi englezi din S.O.E., zguduită de naufragiul *Rețelei Prosper*.

La 19 septembrie, unul din informatorii Gestapoului îi telefonează lui Dohse : „Sînt într-o cafenea, la o masă cu Grandclément".

Dohse dă ordin de arestare. El va povesti mai tîrziu anchetatorilor englezi demersurile sale febrile dar zadarnice făcute pe lîngă Luftwaffe spre a obține un avion pentru Paris.

Grandclément este arestat și condus la sediul din bulevardul Foch. După ce este bătut bine, interogatoriul începe cu întrebări despre contactele sale cu rețeaua S.O.E., țintă preferată de Gestapoul din Paris.

La 23 septembrie, Grandclément este transferat la Bordeaux.

În dimineața lui 24 septembrie, liber și sigur pe sine, Grandclément se prezintă la Charles Corbin, inspector de poliție și membru al S.O.E. El îi cere lui Corbin să convoace urgent pe toți șefii. Roger Landes, tînăr arhitect londonez, și Marcel Défense, operator radio, sosesc la Corbin și ascultă o stranie poveste despre un pact încheiat cu Gestapoul și despre un joc dublu pe care Grandclément afirmă că îl poate con-

trola. Landes ține mîna pe tocul pistolului. Ulterior va spune că a renunțat să-l împuște pe Grandclément datorită prezenței doamnei Corbin și a fiicei acesteia, Ginette, cărora nu dorea să le ofere un spectacol traumatizant. Dacă Landes nu ar fi iubit-o pe Ginette, cu care se va căsători după război, una dintre cele mai funeste tragedii ale istoriei Rezistenței ar fi fost, fără îndoială, evitată. Grandclément pleacă conjurîndu-și prietenii să-și păstreze încrederea în el.

În seara aceleiași zile, doctorul Boyau sosește la Bordeaux, unde este însărcinat de O.C.M. să restabilească legăturile compromise de arestarea lui Grandclément. Landes și Corbin îi relatează surprinzătoarea vizită a lui Grandclément. Și Alain Boyau socotește „inexplicabilă și periculoasă" atitudinea fostului șef al regiunii B. El ia legătura cu unul din responsabilii locali ai armatei secrete, Léo Paillère, căruia îi cere să-l execute pe Grandclément.

Atentatul eșuează.

Untersturmführerul Dohse a cîștigat.

Dacă, într-adevăr, în treburile de poliție poate exista geniu, Heinrich Wilhelm Friedrich Dohse, șeful Secției a patra a S.D.-ului din Bordeaux, este un polițist genial.

Are seducătoarea vîrstă de 30 de ani, prestanță, o față deschisă cu trăsături regulate, surîzătoare. „Nu ai fi zis că este gestapovist, va spune una dintre victimele sale. Nu era brută. El făcea foarte bine niște servicii speciale".

Polițist de profesie, el și-a învățat meseria la Stuttgart, iar apoi a intrat în Gestapoul din Kiev. Victoria germană îl instalează la Bordeaux, unde o duce minunat : masă bună și o metresă fermecătoare. Dohse este un om fericit și aceștia sînt oamenii cei mai periculoși.

Teroarea există la Bordeaux, dar ea este opera unui francez, comisarul Poinsot, anticomunist fanatic, ale cărui echipe aplică cele mai aspre torturi rezistenților capturați.

Presupuneți că sînteți un rezistent din regiunea B. Gestapoul vă arestează. Ignorînd repartizarea sarcinilor între casa Poinsot și casa Dohse, aveți inima cît un purice așteptînd să apăreți în fața șefului secției a patra a S.D.-ului. Surpriză : în locul brutei de temut descoperiți un bărbat surîzător, care vă întinde un pachet de țigări „Player's" și vă ține un discurs cam în acest fel : „Mărturisiți că totul este o prostie.

Sînteți convins că vă faceți datoria, și eu cred la fel. După părerea mea, ar fi bine să reflectăm puțin. Personal, am reflectat. Ați aflat ultimele știri de pe Frontul de est ? Pentru Reich războiul este pierdut. Aș fi preferat să-l cîștigăm, dar ce să-i faci... Eu sînt un patriot german, care se gîndește la ceea ce va fi după război. Interesul nostru, al germanilor, este să avem vecini cu care să ne putem înțelege. Or, este imposibil să te înțelegi cu o Franță comunistă. Mă înțelegeți ? Nu am nimic împotriva patrioților francezi. Le înțeleg și le admir lupta. În locul dv. aș fi făcut același lucru. Vom părăsi Franța. Nu știu cînd, dar o vom face. Aș vrea să las în urma mea o Franță necomunistă. Ce părere aveți ? Sînteți comunist ? Nu ? Foarte bine ! În cazul acesta, ce ne deosebește ? Puteți să-mi demonstrați că interesele noastre sînt divergente ? Avem același adversar : comunismul. Iată ce vă propun : mă lăsați pe mine să mă ocup de ce este necesar, iar eu vă las în pace".

Ce moleșeală plăcută vă învăluie. În loc de suplicii a căror perspectivă vă dădea fiori sau de zidul de execuție pentru care repetați deja Marseilleza, o conversație cu un om plăcut, ce vorbește despre relațiile diplomatice de după război. Va exista deci un după război pe care îl veți trăi fără dezonoare.

Domnul Dohse nu vă cere să trădați și nici nume, nu pune nici o întrebare indiscretă : el se interesează numai de ideile dv. politice. Or, dv. nu-i iubiți pe comuniști. Forța și ambiția lor vă neliniștesc. Perspectiva unei Franțe bolșevice vă îngrozește.

Nu toți s-au lăsat ademeniți de cuvintele mieroase rostite de Dohse. Unii s-au prefăcut că-l aprobă. Alții s-au lăsat seduși. Acestora din urmă drumul le fusese arătat de șeful lor, Grandclément.

Comunistul Pierre Georges, legendarul colonel Fabien, a intrat în istoria Franței omorîndu-l pe Moser în stația de metrou Barbès, la 21 august 1941. Frontul luptei patriotice trecea în acea zi pe la linia de metrou. Dar Pierre Georges nu l-ar fi putut suprima pe german dacă nu l-ar fi sugrumat cu mîinile sale încătușate, în 1940, pe gardianul francez ce supraveghea convoiul de deținuți comuniști transferați la Bordeaux. Frontul luptei de clasă trecea în acea zi prin vagonul de animale cu care era transportat convoiul.

Patria violată și asasinată a fost locul de întîlnire al tuturor cetățenilor patrioți, indiferent de politica făcută. Luptătorii erau atît de puțin numeroși, încît nimeni nu se gîndea să-l întrebe pe vecin de unde vine. Astfel, colonelul Touny, militant al extremei de dreapta nu găsea nici un inconvenient

să lucreze cu adversarii săi de odinioară: „Colobararea sa cu comuniştii era uneori dificilă, spune Daniel Gallois, dar foarte eficace".

Pînă în 1942, Rezistenţa este una singură, indivizibilă, o fraternitate născută din luptă. Calităţile umane superioare ale celor angajaţi în această bătălie le conferă un fel de uniformitate. Aceşti oameni se aseamănă în măsura în care sînt cei mai buni. Ei se reunesc în faţa unui inamic comun. După Stalingrad, cei ce intră în Rezistenţă sînt altfel şi Passy, la sosirea sa în Franţa, în martie 1943, notează: „În general, contingentul noilor veniţi nu are valoarea rezistenţilor din primii doi ani. Intrau în Rezistenţă, desigur, oamenii sinceri, al căror patriotism fusese orbit timp de doi ani, ce aduceau un spirit dezinteresat cauzei pe care, în sfîrşit, o descoperiseră. Dar erau şi indivizi mai puţin dezinteresaţi, preocupaţi înainte de toate de a salva nişte privilegii, ce se străduiau să intre în mişcarea gaullistă pentru a face din aceasta instrumentul pe care mai înainte încercaseră să-l găsească în regimul de la Vichy. Mai existau, în sfîrşit, vechile cadre ale administraţiei politice şi financiare, venite abia acum în Rezistenţă, după ce multă vreme o ignoraseră şi care, obişnuite să conducă, îşi propuneau ca încă de acum să guverneze Franţa de mîine".

Crearea Consiliului Naţional al Rezistenţei (C.N.R.), unificatoare prin definiţie, provoacă în realitate sciziuni. Militanţii care se angajaseră din primele clipe se revoltă împotriva reînvierii formaţiilor politice răspunzătoare de înfrîngere. Blocq-Mascart şi Touny refuză să ia parte la prima şedinţă a C.N.R. Jacques-Henri Simon ia avionul spre Alger pentru a protesta în numele O.C.M. În iulie 1943, Blocq-Mascart creează împreună cu alţi şefi ai Rezistenţei un Comitet Central destinat să înlocuiască C.N.R., din care nu vor face parte partidele politice, inclusiv comuniştii. Scopul oficial este de a asigura independenţa Rezistenţei faţă de Londra şi de a o feri de politicieni.

„Acestor două motive, scrie istoricul Henri Noguères, li se adaugă un al treilea, nemărturisit, dar care pentru unii este poate cel mai important: participarea cît mai redusă a comuniştilor, declaraţi sau ascunşi, la luarea hotărîrilor instanţelor superioare ale Rezistenţei".

Un caiet clandestin al O.C.M., difuzat atunci, afirmă cu forţă: „Teama de comunism constituie arma de care se servesc duşmanii Franţei. Rezistenţa nu este anticomunistă".

Dar, tot în iulie 1943, marea reţea *Alliance* reuneşte pe toţi responsabilii pentru a-şi defini „obiectivul său politic principal: evitarea revoluţiei şi a luptei de clasă în Franţa".

Evitarea revoluţiei. Despre aceasta este vorba, într-adevăr. Partidul comunist înfricoşează. Efectivele sale sînt cele mai active şi mai numeroase. „În 1942, scrie Rémy, comuniştii constituiau singura organizaţie clandestină armată care lupta în mod eficace împotriva germanilor". Ar fi inexact să afirmăm că organizaţia lor păstrează în 1943 exclusivitatea luptei armate, dar ar fi nedrept să nu recunoaştem că ei rămîn cei mai eficaci. Experienţa dobîndită cu preţul sîngelui explică superioritatea lor. În iulie, în timp ce 42 000 de oameni ai armatei secrete din regiunea B stochează arme şi aruncă în aer stîlpi, trupele de şoc comuniste atacă detaşamentul german care trecea zilnic în pas de gîscă pe Champs-Elysées. Ele organizează în toată Franţa ambuscade şi lovituri. Cei mai buni în luptă, ei exercită o invincibilă atracţie asupra celor mai aprigi şi recrutează chiar şi din rîndul militanţilor ce aparţineau de multă vreme altor mişcări. Puterea vizibilă a comuniştilor îngrijorează mai puţin decît puterea lor nevăzută: cît de mare este partea de sub apă a aisbergului roşu? se întreabă unii. Se ştie că Frontul Naţional, spre exemplu, este controlat de Partidul Comunist şi îi dă un vot suplimentar în deliberările C.N.R.

Dar tulburarea şi furia Rezistenţei necomuniste sînt sporite mai ales de „submarine". Cuvîntul desemnează pe cei care înscriindu-se în Partidul Comunist, în timp ce militează deja într-o altă mişcare, primesc ordin să rămînă acolo unde se află păstrînd secretă noua lor opţiune.

Nici o mişcare nu este scutită de „submarine", care, printr-un concurs de împrejurări neexplicat (în afară de cazul cînd pur şi simplu erau cei mai buni), ocupă cam pretutindeni posturi de răspundere, astfel încît biroul Consiliului Naţional al Rezistenţei însuşi va trece sub influenţa comunistă. O.C.M. nu va scăpa de o infiltrare comunistă de care compoziţia sa socială ar fi trebuit să o protejeze. După arestarea lui Charles Verny, responsabilul organizaţiei de tineret a O.C.M., Jacques Piette încredinţează comanda lui Jean Pronteau, tînăr veteran al luptei clandestine. Pronteau, „submarin" al Partidului Comunist, îşi ascunde această calitate. El reprezintă O.C.M. în Comitetul Naţional al Formaţiunilor Unite ale Tineretului Patriotic, un fel de consiliu naţional al Rezistenţei

tineretului. Din patru secretari naționali, trei sînt comuniști, dintre care doi „submarini".

Léo Hamon este însărcinat să repartizeze fondurile destinate întreținerii celor refractari S.T.O.[1] Pronteau varsă partidului un sfert sau o treime din sumele atribuite O.C.M.

Frontul de clasă începe să se separe de frontul patriotic pe măsură ce înfrîngerea germană impusă, în principal, de Armata roșie apare tot mai sigură. În Franța comuniștii își măresc puterea în mod vizibil. În reuniunile clandestine se șoptește, iar la Londra și Alger se rostește cu voce tare, că Partidul Comunist pregătește luarea puterii.

De ce nu ar face-o? Nu constituie funcția și datoria sa? Militanții săi nu au murit în număr suficient de mare, executați de naziști? Burghezia nu s-a adăpostit în bloc sub regimul de la Vichy?

Adevăratul sens al celui de-al doilea război mondial nu a apărut decît odată cu descoperirea măcelurilor naziste: Auschwitz, Treblinka, Dachau. Crezusem că ne batem pentru țara noastră, pentru clasa din care facem parte sau pentru amîndouă, dar am descoperit o altă nebănuită dimensiune a luptei, un al treilea front. Omenirea însăși fusese în joc. Nimeni nu-și imaginase aceasta. Era pur și simplu de neconceput. Nici cei mai lucizi nu-și imaginaseră că fascismul hitlerist poate merge atît de departe. Dacă memoria oamenilor este plină de orori singeroase, de hecatombe monstruoase, istoria nu a înregistrat niciodată coșmarul unei lumi stupefiante, în care rațiunea să fie în slujba nebuniei într-o acțiune vizînd moartea pe scară industrială. Inima se cutremură și mintea nu concepe nu atît marele număr de cadavre (acestea au jalonat secolele), cît grămezile de dinți de aur, baloturile presate de păr uman, grăsimea umană devenită săpun.

Rémy citează scrisoarea unui biet om, adresată fiului său deținut la Buchenwald: „Am văzut pe o hartă a Germaniei că Buchenwaldul nu este departe de Weimar. Te sfătuiesc să profiți de șederea ta acolo pentru a vizita acest oraș foarte interesant și care are muzee frumoase..."

Cine putea să cunoască soarta deținuților, din moment ce înseși victimele refuzau pînă în ultima clipă să creadă?

Într-o zi, la Birkenau, mai multe sute de bărbați și femei sînt aduși în fața camerei de gazare; o deținută care asistase

[1] Serviciul de muncă obligatorie, instituit de germani pentru a suplini lipsa de forță de muncă în Germania. (N.T.)

la acest spectacol de luni de zile, le strigă: „Faceți ceva!... Vedeți fumul și scînteile ce ies pe coș? Peste cîteva minute o să vă vină rîndul. Revoltați-vă! Strigați!"

I se răspunde cu un rîs ironic, isteric, un homeric hohot de neîncredere. Nimeni nu știa.

Chiar dacă sînteți un anticomunist, unul dintre aceia care l-au preferat pe Hitler Frontului popular, un partizan al războiului împotriva U.R.S.S., chiar dacă apartenența de clasă și convingerile dv. profunde vă fac în 1943 să vă temeți de viitorul comunist al Franței, nu trebuie în nici un caz să acordați atenție vorbelor untersturmführerului Dohse, a cărui uniformă este a celor aducători de moarte.

În fața lui se află acum André Grandclément. Polițistul, cumsecade, joacă cu cărțile pe față. El cunoaște existența unor vaste depozite de arme pe care le poate găsi fără mare dificultate: trupele de ocupație au primit de cîteva săptămîni ordinul de a semnala avioanele inamice ce zboară la joasă înălțime. Localizarea aproximativă a parașutărilor fiind cunoscută, scotociri făcute cu răbdare vor permite găsirea armelor, cu atît mai mult cu cît Gestapoul dispune de aparate de detecție adecvate.

Dohse îi dă prizonierului său o listă cu peste două sute de rezistenți din regiunea B, deja capturați, și-i arată și o altă listă de 150 de nume, unde figurau și cele ale celor doi locotenenți ai lui Grandclément, Malheyrand și Chazeau, ale căror familii au fost arestate. Un ordin al lui Dohse și cei 150 rezistenți pot fi arestați și închiși alături de tovarășii lor în fortul Hâ.

Toată ziua de 23 iulie și o mare parte din noapte, Dohse își expune argumentația pe care o va relua neobosit în fața majorității interlocutorilor săi. El cunoaște opiniile lui Grandclément și știe terenul excepțional de favorabil. Abilitatea sa constă în a porni de la ideea certă a înfrîngerii germane. În acest fel liniștește îngrijorarea patriotică a interlocutorului și poate lansa strigătul de alianță: „Uniți ca pe front!", fiind vorba de frontul de clasă. În demonstrația sa politico-strategică era oare sincer Dohse? Mult mai tîrziu, va declara că, potrivit părerii sale intime, Reichul mai putea încă să obțină victoria și că prin tactica folosită urmărea să dezorganizeze Rezistența prin metode noi, mai subtile și mai eficace. Untersturmführerul era conștient că dacă Germania cîștigă, con-

tribuția sa personală la victorie ar fi fost evidentă, iar dacă pierdea războiul, acțiunea sa anticomunistă ar fi deschis posibilitatea unui dialog cu o Franță „rezonabilă".

Cît despre metodele „noi și subtile", ele sînt exact cele pe care hauptsturmführerul Heinz Pannwitz voise să le aplice la Praga.

Tehnica tradițională consta în distrugerea oricărei rețele descoperite. Cum abia distrusă o rețea, alta apărea, Pannwitz sugerase să fie lăsate în pace rețelele și să fie capturați numai șefii lor. Aceștia, atrași la colaborare, urmau să devină „consilieri politici" ai autorității germane și, datorită lor, aparatul Rezistenței putea fi folosit pentru însăși distrugerea spiritului de luptă.

Dohse încearcă la Bordeaux ceea ce Pannwitz nu avusese timp să aplice la Praga. Propunerea pe care i-o face în final prizonierului este formulată cam astfel: „Dumneata îmi dai depozitele de arme ca semn de bunăvoință, iar eu îți eliberez oamenii. Apoi ne vom ocupa de organizarea viitorului astfel încît patrioți ca dv. să ne înlocuiască pe noi, atunci cînd Wehrmachtul va părăsi Franța".

Grandclément îl ia în serios pe Dohse. Gestapoul, combinînd mărturisirile cu cercetările, va putea, oricum, descoperi majoritatea ascunzătorilor.

Cît despre armata secretă, ea încasează lovituri serioase. Mai mult de două sute de oameni închiși și alții o sută cincizeci pe punct de a fi arestați. Soarta lor nu-l poate lăsa indiferent.

La început refuză pactul. Dohse îl sfătuiește să folosească ultimele ore ale nopții pentru a reflecta. În dimineața zilei de 24, după o consultare cu soția sa, Grandclément declară că acceptă propunerea, dar pretinde să ia legătura cu cei doi locțiitori ai săi, Chazeau și Malheyrand, pentru a obține și acordul lor și a afla de la ei locurile unora dintre depozitele de arme. El își dă cuvîntul de onoare că se va întoarce după 12 ore. Dealtfel, Gestapoul o păstrează ostatică pe soția sa.

Obiectivul urmărit de Grandclément, potrivit celor spuse lui Roger Landes, este de a-i alarma pe agenții regionali ai S.O.E. Interogatoriul de la Paris i-a permis să-și dea seama de amploarea dezastrului care lovise, una după alta, rețelele britanice. Un ofițer din *Rețeaua Prosper* cedase. Gestapoul obținuse de la el informații precise despre organizarea S.O.E.

în sud-vestul Franței. Nemții știu, spre exemplu, că agenții S.O.E. frecventează, la Bordeaux, cafeneaua „Coloanelor" și barul „Orient".

Dohse nu-și poate asuma răspunderea de a pune în libertate un șef de o asemenea anvergură. El este, la Bordeaux, în subordinea S.S.-istului Luther. Acesta decide să plece imediat la Paris spre a cere aprobare lui Helmut Knochen, șeful suprem al S.D. în Franța. Dohse apreciază că a cîștigat partida: el este protejatul lui Boemelburg, șeful Gestapoului din Paris, o autoritate în ierarhia S.S. datorită experienței sale în munca de informații.

Așadar, Grandclément dă alarma, explică pactul propus de Dohse, asigură că este capabil să conducă jocul dublu și insistă să i se acorde încredere. Apoi se întoarce la vila Bouscat, la marginea orașului Bordeaux, unde Dohse și-a instalat sediul.

S.O.E. este alarmat. Nici unul din agenții săi nu va cădea în cursă la cafeneaua „Coloanelor" sau la barul „Orient". Landes și Corbin vor pleca după două luni la Londra. Bănuiește oare Dohse modul în care Grandclément înțelege să respecte pactul? Poate că da, dar talentul său constă tocmai în a accepta probabilele libertăți asumate de Grandclément. Rari sînt trădătorii din vocație. Trebuie să croiești trădătorilor haine destul de largi, care să nu-i jeneze pe la cusături. Un trădător își face datoria cu atît mai bine cu cît îi lași și lui puțină onoare de păscut. Totul este să-i fixezi un obiectiv principal de îndeplinit. Dohse vrea armele fără de care rezistenții nu pot face nimic.

El ascultă relatarea lui Grandclément despre ce a făcut. Urmează a doua zi o altă întîlnire cu Malheyrand și Chazeau. Dohse o aprobă și-i pune la dispoziție o bicicletă pentru a-i ușura deplasarea. Chazeau și Malheyrand acceptă pactul. Primul este, potrivit spuselor camarazilor săi, „un anticomunist fanatic".

Afacerea merge ca pe roate: prima livrare de arme intervine la sfîrșitul lunii septembrie. Din depoziția lui Robert Mollié, înregistrată la 17 iunie 1945, rezultă următoarele: „Grandclément mi-a spus că promisese germanilor să le cedeze armele în schimbul liberării rezistenților arestați. El m-a mai informat că Dohse, șeful Gestapoului, era de acord să lase în libertate grupuri de rezistenți, cu condiția ca acestea să nu fie conduse de comuniști".

Mollié, neincrezător, întreabă dacă englezii şi-au dat acordul. Grandclément îi răspunde afirmativ, menţionînd că acest acord i-a fost transmis prin Roger Landes, din cadrul S.O.E.

Convins, Mollié pledează totuşi pentru o executare restrictivă a acordului şi minimalizează importanţa depozitelor cunoscute de Grandclément.

Prima operaţie are loc la Sabres. Dohse şi Grandclément au venit cu automobilul şi i-au găsit pe Chazeau şi Malheyrand. 45 conteinere cu arme sînt încărcate într-un camion de către banda de colaboraţionişti a lui Dohse. Acesta şi-a recrutat ceea ce el numeşte „orchestra de cameră", nişte indivizi care latră interminabil despre superioritatea ariană.

A doua colectare de arme va avea loc la Pissos. Între timp Dohse, Grandclément şi cei doi locţiitori ai acestuia pun la punct un plan: armistiţiu general în sud-vest. Rezistenţa se va mărgini la sabotaje spectaculoase dar inofensive şi va ceda armele ascunse în regiunea B, iar Gestapoul va libera 180 deţinuţi.

Cei trei francezi cer discreţie şi tact, pretinzînd ca transportarea armelor să se facă cu camioane împrumutate de la diverse întreprinderi civile, deoarece cele ale Wehrmachtului ar suscita tulburări. Bineînţeles, nici un soldat german în uniformă. Dohse îşi arată îngrijorarea cu privire la securitatea germanilor. Francezii acceptă să fie escortaţi de oamenii din „orchestra de cameră", care vor fi prezentaţi drept rezistenţi.

Ridicarea armelor de la Pissos este cît pe ce să eşueze. Robert Mollié a verificat dacă Landes a aderat realmente la pact. Şeful S.O.E. a negat categoric. Mollié ordonă imediat oamenilor săi să ia armele depozitate la Pissos şi să le ascundă în altă parte. Dar Chazeau soseşte cu un camion în timpul operaţiei de mutare. Oamenii lui Mollié îl cunosc bine şi n-au nici un motiv să devină bănuitori cînd Chazeau declară că-a venit să-i ajute. Rezistenţi şi agenţi ai „orchestrei de cameră" încarcă în camion conteinerele care vor ajunge la Dohse.

O cursă de viteză începe între Grandclément şi omul S.O.E. „El mergea cu automobilul, va spune Landes cu umor trist, şi noi cu bicicleta". Două sute şaizeci de conteinere luate de la Brède, trei sute şaizeci şi cinci de la Temple şi alte zeci de la Lacanau, Saint-Médard, Blaye. Ascunzătorile din regiunea Gironde sînt golite de arsenalul lor: mitraliere, explozivi, muniţii, arme automate. Mai multe zeci de mii de tone de arme depuse de Grandclément la picioarele lui Dohse. Sînt armele paraşutate de aviatorii englezi cu riscul vieţii lor, aşteptate la lumina lunii de echipe ce se furişează

transportîndu-le în depozite ascunse, potrivit ordinului Londrei. Dacă ar fi fost distribuite, dacă fiecare rezistent ar fi avut arma îngropată în grădina lui, Dohse nu ar mai fi putut pune mîna pe ele. Exista însă frica că unii nu vor rezista tentaţiei de a se servi de ele înainte de sosirea momentului oportun. Cu o parte din aceste arme, 2 000 de S.S.-işti din Divizia Das Reich au fost înarmaţi şi aceştia nu au rezistat tentaţiei de a se servi de ele, mai ales la Oradour-sur-Glane.

Dohse se ţine de cuvînt. O sută optzeci de deţinuţi pleacă din detenţie: sînt oameni cumsecade, arestaţi în majoritate înainte de a fi acţionat, liberaţi fără să înţeleagă ceva. Ei vor inocula, de la Gironde pînă la Pirinei, subtila otravă a indoielii şi vor fi nişte elogiatori ai lui Grandclément, hotărîţi să-şi apere salvatorul, nişte purtători de cuvînt pentru discursurile demobilizatoare pregătite de Dohse. După ce i-a consolidat poziţia lui Grandclément şi şi-a creat aureola, Dohse trece la a doua etapă a planului său de acţiune.

După arme, oamenii.

Din 1943 pînă astăzi s-a tot spus: „Grandclément nu poate fi considerat un trădător din moment ce nu face să fie nimeni arestat".

Afirmaţia este exactă numai în măsura în care subordonaţii săi îi execută instrucţiunile determinaţi de disciplină, stupoare sau teroare. Dacă se răzvrătesc, dacă refuză pactul, maşina poliţienească se declanşează în mod nemilos, aşa cum s-a întîmplat cu Léonce Dussarat.

La sfîrşitul lunii septembrie, Dussarat părăseşte ascunzătoarea pentru a participa la înmormîntarea unei persoane apropiate şi comite imprudenţa să treacă pe la biroul său. La el se prezintă doi oameni: Chazeau şi Malheyrand, care îi spun:

— Ne veţi da armele şi vă vom lăsa în libertate.

— Nu o să aveţi nici armele, nici pe mine, replică el şi merge la fereastră.

Dar Grandclément şi Dohse sînt în stradă împreună cu mai mulţi oameni înarmaţi. Dussarat se năpusteşte cu umărul înainte într-o uşă mascată, coboară pe o scară ce dă într-o altă stradă şi scapă de arestare. Nereuşita este un simplu rateu în funcţionarea armonioasă a unui mecanism bine uns. Acţiunea cîtorva indivizi devine derizorie dacă Dohse duce la îndeplinire a doua parte a planului său.

Este vorba de a trece în tabăra germană ansamblul trupelor aflate sub comanda lui Grandclément.

Maquis-ul de lîngă Lencouaq va servi de test. Dohse îi împărtășește o mare îngrijorare lui Grandclément spre sfîrșitul lunii octombrie. Wehrmachtul cunoaște existența unui maquis bine înarmat lîngă Lencouaq. Se pregătește lichidarea lui cu forța. Grandclément primește misiunea să-i convingă să adere la pact, caz în care Dohse poate obține anularea atacului prevăzut. Dohse promite că maquis-ul nu va fi desființat, ci va fi folosit, după retragerea Wehrmachtului, împotriva comuniștilor, în cazul în care aceștia ar încerca să-și impună dictatura. Pentru a înțelege abila manevră a lui Dohse trebuie precizate o serie de amănunte : regiunea B nu constituia o grijă pentru Wehrmacht, dar era mărginită de ținuturi împînzite de maquis-uri viguroase, formate în majoritate din comuniști. În regiunea Dordogne și în Corrèze agresivitatea lor îl hărțuiește pe ocupant.

Dohse îi sugerează lui Grandclément că o luptă comună a germanilor și a rezistenților, împotriva maquis-urilor comuniste ar fi în interesul ambelor părți.

Grandclément acceptă propunerea și merge la Lencouaq cu Malheyrand și Chazeau. Cei trei oameni, fără escortă și arme, vorbesc maquis-ului.

Robert Mollié spune : „Ei au explicat tinerilor membri ai maquis-urilor că, dacă nu sînt comuniști, germanii le acceptă patriotismul și îi pot ajuta împotriva vreunui dușman, cu condiția să înceteze lupta deschisă împotriva ocupantului, care se declară gata să se retragă". Aceste cuvinte sînt cam încîlcite, dar fondul este cît se poate de clar : se urmărea să se reediteze în această parte a Franței marea manevră reușită în Iugoslavia, unde maquis-urile „albe" și maquis-urile „roșii" se împiedică reciproc, în timp ce ocupantul cîștigă teren pas cu pas.

Maquis-ul din Lencouaq își dă acordul. A înțeles oare implicațiile armistițiului propus de Grandclément ? Cum să nu fie convinși acești foarte tineri militanți cînd oratorul este un șef necontestat, cu prestigiu, un om ale cărui mesaje au adus o ploaie de arme din Anglia, un ofițer de carieră de un patriotism neîndoielnic, organizatorul regiunii B ? El nu poate fi nebun, atîta timp cît cei doi locotenenți ai săi sînt alături și-l aprobă.

Satisfăcut, Grandclément anunță o nouă vizită, pe care o va face însoțit de Dohse.

În ziua fixată, cu oarecare întîrziere din cauza unei pene de motor, vehicule transportînd comisia de armistițiu franco-germană sosesc lîngă maquis. Dohse și adjuncții săi, Grandclément și locotenenții lui, continuă să meargă pe jos. Chazeau înaintează în fruntea convoiului.

O rafală prematură îl omoară pe loc. Ceilalți fug scăpînd ca prin minune din ambuscadă.

Acțiunea se datora colonelului Marguerittes, care se va face ulterior cunoscut sub numele de Lizé în eliberarea Parisului, contribuind la curmarea tentativelor de armistițiu cu dușmanul.

Marguerittes îi incită pe militanți, le stimulează energia, îi hotărăște să lupte. Unul din tinerii șefi ai maquis-ului își proclamă totuși fidelitatea față de Grandclément. Este executat pe loc. Nu se cunoaște numele executantului, dar adevăratul asasin se numește Grandclément.

În hainele lui Chazeau este găsit un permis de liberă trecere și unul de port-armă eliberate de Gestapoul din Bordeaux. Tabăra maquis-ului este imediat mutată. A doua zi, asaltul unui regiment german va nimeri în gol.

Dar Dohse nu abandonează proiectul maquis-urilor „albe", numite și maquis-uri „oficiale".

În ultimele zile ale lunii octombrie are loc o ședință de stat-major la care participă colonelul Camplan, colonelul Marguerittes, Yvon Toussaint și profesorul Joubert.

Marguerittes relatează evenimentele petrecute la Lencouaq și anunță moartea agentului său de legătură Auguste, asasinat lîngă Morcenx. El impută crima lui Grandclément și lui Malheyrand, cerînd punerea lor în acuzare în fața Comitetului militar prezidat de Touny. Cererea nu va avea nici o urmare și viteazul colonel, hăituit de Dohse, va trebui să părăsească o regiune în care oamenii de felul lui devin din ce în ce mai rari.

Touny procedează, totuși, la indispensabila reorganizare. La 23 octombrie el încredințează comanda lui Camplan. Michel Pasteau vine la Bordeaux și îi dă lui Camplan 300 000 franci. Doctorul Alain Boyau este însărcinat să asigure legătura între Paris și zona de sud-vest.

Eugène Camplan are 54 de ani și un mare curaj. În timpul primului război mondial, rănit de două ori și declarat inapt,

se înscrie voluntar în aviație. Pilot de război în renumita escadrilă „Berzele", primește medalii după medalii și este citat pentru vitejie și modestie.

Întreaga sa carieră clandestină se desfășoară în sud-vest. În 1942, lucrează în subordinea viitorului colonel Thinières. Devenit șeful zonei sudice a regiunii B, Camplan se înconjoară cu oameni tineri : Toussaint, adjunctul său, 20 de ani; Jacques și François Lespine, 20 și 21 ani, asigură legăturile; Grolleau, 21 ani, se ocupă de informații, fiind cel mai bun, cel mai experimentat. Îndesat, cu părul tuns perie, șchiopătînd, el va purta ultima bătălie din viața sa înconjurat de acești mușchetari care i-ar putea fi copii.

Grandclément, pilotat de Dohse, își înmulțește contactele. El este pretutindeni, chiar și la Paris, unde întîlnește membri ai O.C.M. Succesul său se explică prin tupeul de care dă dovadă. În loc să adopte comportarea modestă a celui constrîns, el proclamă dublul său joc, dă asigurări că-i duce de nas pe germani și, ca dovadă a eficacității sale, agită lista celor 180 rezistenți liberați. Afirmă că datorită jocului său subtil, regiunea B va putea participa la luptele finale cu forțe intacte.

Nimeni nu dă ordin ca Grandclément să fie omorît. Nici Touny, nici Camplan. Acuzațiile aduse de Marguerittes nu au fost luate în seamă. Protestele lui Dussarat sau Paillère sînt înăbușite. Paillère regrupează în jurul său pe cei care refuză autoritatea lui Camplan, atîta timp cît nu a spart abcesul Grandclément. Grupul Paillère rămîne în contact cu Roger Landes, omul S.O.E., care regretă că nu l-a lichidat pe Grandclément încă de la început.

Căderea rețelelor britanice infectate de Prosper nu va cruța sud-vestul. La 14 octombrie, în plină noapte, oamenii lui Dohse merg în localitatea Lestiac-sur-Garonne să-l aresteze pe căpitanul englez Charles Hayes, adjunct al lui Landes, pe care-l găzduiesc soții Duboué. Somați să se predea, Hayes și Duboué deschid focul și se bat toată noaptea. Dohse face apel la o unitate a Wehrmachtului dotată cu mitraliere. Duboué nu se predă decît după ce soția sa este grav rănită, iar Hayes nu rezistă singur. Dohse salută curajul prizonierilor, le asigură îngrijiri medicale și încearcă să reediteze cu ei operația Grandclément. Se ciocnește însă de refuzul încăpățînat al celor doi captivi.

Dar cine-l vizitează pe Charles Corbin pentru a-i duce vești liniștitoare despre Hayes ? Grandclément în persoană. Acest om infectează totul. El este în contact cu Boyau, ceea ce îi permite acces direct la Touny, pe care-l poate inunda

cu rapoarte, dublînd pe cele ale lui Camplan. Confuzia este totală. Rezistenții, zăpăciți, nu știu pe cine să mai asculte. Însuși Landes este obiectul unor zvonuri ciudate. Se șoptește că și el ar fi aderat în mod secret la pactul cu Gestapoul. Și de ce nu s-ar vorbi, din moment ce Grandclément îl lasă liber pe Corbin, deși îi cunoaște adresa.

Îngerul exterminator de care are nevoie sud-vestul cade din cer la 6 noiembrie 1943. Codificat îl cheamă „Hipotenuză". Un avion „Lysander" îl depune pe André Bonnier pe terenul Albatros în Charente la 3 km de Chateauneuf. Cu același avion este adus și Jacques Nancy, însărcinat cu organizarea sabotajului în regiunea B.

Regiunea B, în această toamnă saturată de miasme toxice, are nevoie de un chirurg. Trebuie tăiat în carne vie, amputate țesuturile putrede, cauterizate cu fierul roșu rănile purulente. Se impune, dacă e posibil, să fie ucis Grandclément.

Bonnier știe acest lucru, deoarece peripețiile de la Bordeaux au fost repede cunoscute la Londra.

Serreules îi semnalase : „La Bordeaux, responsabilul regional a trecut în serviciul Gestapoului. Este fiul amiralului Grandclément. Poliția germană i-a arestat pe el și pe soția lui, dar pe el l-a liberat repede, oprindu-l soția ca ostatică. Individul este căutat de prietenii noștri, care au legitima dorință de a-l distruge".

Hotărît, tenace, intransigent, Bonnier este, într-adevăr, omul reclamat de situație. Posedă un curaj fizic supraomenesc. Faptele vor confirma adjectivul. „Era extrem de dur față de el însuși și față de subordonații săi", va spune unul dintre aceștia.

Dacă Bonnier se va înțelege cu Camplan, Dohse și Grandclément vor pierde partida.

Însă înțelegerea nu are loc. Dimpotrivă, înfruntarea dintre cei doi oameni curajoși este imediată, instinctivă, iremediabilă. Ei nu au comun decît pasiunea pentru aviație : Camplan, pilot, Bonnier, constructor de avioane. Dar primul este de dreapta, în timp ce celălalt militează activ în partidul socialist. Camplan nu va întîrzia să-i reproșeze lui Bonnier faptul că favorizează formațiile de stînga. Mai gravă este totala lor opoziție cu privire la modul de conducere a acțiunii clandestine. Sub presiunea realității, Londra începe să autorizeze acțiunile pe care nu mai poate să le împiedice. Din clipa în care undeva se adună mai multe zeci sau sute de tineri, se declanșează represiunea și aceasta obligă la apărare armată.

Bonnier își dă seama că lupta este cel mai bun remediu pentru boala mortală care macină regiunea B. Trebuie săpat un șanț de netrecut între Rezistență și Gestapo. Decizia lui Bonnier de a lupta are semnificația unei măsuri de salvare publică.

Camplan duce o existență spartană, dar cei din jurul său se îmbuibă în belșug. El a epuizat repede fondurile date de Pasteau și nu reușește să mai obțină altele de la Paris. Bonnier, solicitat, refuză o finanțare care nu este urmată în schimb de executarea instrucțiunilor sale. Camplan protestează. Tînăra sa gardă începe să-l urască pe Bonnier.

În această situație, în care totul este anapoda, un detaliu extravagant va juca rolul de detonator. Nici un mesaj nu-l anunțase pe Camplan despre sosirea lui Bonnier. Ultimul, pentru un motiv încă neexplicat, s-a prezentat sub numele de Bordin.

Camplan se informează despre acest Bordin și nu găsește pe nimeni care să-l autentifice, fiind total necunoscut. Camplan, frămîntat de îndoieli, se întreabă dacă nu cumva omul pe care-l detestă este un agent infiltrat de Gestapo. Din moment ce el insistă să treacă regiunea prin foc și sabie, nu o face cu scopul de a atrage armata secretă în provocări care vor duce la demascarea și nimicirea ei? Perplexitatea suspicioasă a șefului regiunii B îl determină să refuze de a pune pe delegatul militar Bonnier în legătură cu subordonații săi, sau să o facă, în ultimă instanță, cu multă prudență, după ce-i avertizează pe aceștia. Mușchetarii lui Camplan îl numesc pe Bonnier „trădătorul" și îl filează.

Delegatul militar cere lui Camplan un operator radio. Acesta îi pune la dispoziție pe un anume Durand, căruia îi dă instrucțiuni secrete să supravegheze acțiunile lui Bonnier.

Un raport al poliției judiciare, din 26 februarie 1946, rezumă astfel starea de spirit a lui Camplan: „El făcuse o anchetă asupra trecutului lui Bonnier. Aflase că acesta fusese constructor de avioane și se străduia să obțină fotografii de-ale lui spre a le prezenta la Paris în cercurile aeronautice. El plănuia să-l lichideze dacă rezultatul investigației sale ar fi fost negativ sau numai îndoielnic".

Bonnier gîndește în același fel cu privire la Camplan. El simte în jurul șefului regional o atmosferă de trădare. Desigur, Camplan își exprimă cu voce tare regretul că Grandclément nu este încă lichidat, dar continuă să-i primească emisarii și, în acest fel, întreține pe mai departe un dialog indirect cu Gestapoul. Acesta este rezultatul jocului dublu al lui

Grandclément, chiar dacă el continuă, în mod subiectiv, să considere că nu a încălcat onoarea, atîta timp cît nimeni nu a fost arestat din cauza sa. Dar, din cauza lui, din cauza psihozei de trădare răspîndită și întreținută de acțiunile sale, doi oameni la fel de curajoși, indiscutabil patrioți, ajung să se gîndească la lichidarea lor reciprocă.

„Voi infecta țările pe care le voi ocupa, spusese Hitler. Voi face ca unii să-i denunțe pe ceilalți și eu voi fi denunțătorul unora, desemnîndu-i ca denunțătorii celorlalți..."

Camplan trebuie oare ucis? Bonnier este convins de acest lucru atunci cînd descoperă extraordinara manevră politică angajată de Dohse.

De fapt, Dohse nu mai este singur. Tatăl proiectului, el i-a găsit și nași: Karl Oberg, șeful suprem al S.S. și al poliției germane din Franța; Helmut Knochen, șeful S.D.

Oberg și Knochen, stăpîni atotputernici în Franța, i-au raportat lui Himmler propunerea lui Dohse, care, fiind acceptată, urmează să fie adusă la cunoștința führerului.

Partida de pocher poate începe.

Miza este extrem de simplă: trebuie să se negocieze cu generalul de Gaulle un armistițiu între ocupant și Rezistența necomunistă. Se va respecta de către ambele părți o încetare a focului riguroasă, lăsînd ca luptele dintre armatele clasice să decidă destinul Franței. Regiunea B, aleasă ca banc de încercare, va semna cu Gestapoul un pact din care același raport al poliției judiciare din 26 februarie 1946 precizează următoarele măsuri: constituirea unor depozite de arme comune; membrii grupului Camplan să nu tragă asupra germanilor dacă aceștia vor fi obligați să părăsească Franța; germanii să nu-i aresteze pe membrii grupului Camplan — a căror listă trebuie să le fie dată — atît timp cît va fi pactul în vigoare; să nu se comită acte de sabotaj în timpul șederii armatei ocupante în Franța; membrii grupului să-i ajute pe germani în lupta dusă împotriva comuniștilor.

Autorii acestui pact au fost Dohse și Grandclément. Dohse, bun psiholog, a sesizat la partenerul său viciul esențial, ce îi iritase pe Touny și Farjon, și anume o vanitate fără margini. Grandclément rămîne omul care se dorește purtătorul de cuvînt al regiunii B pe lîngă Charles de Gaulle. Dohse îi oferă un rol tocmai bun pentru a-l ameți: negociatorul încheierii unui armistițiu cu Germania, care va da peste cap

întregul război. În mod practic rolul său urma să fie capital; el trebuie să susţină în faţa şefilor Rezistenţei convingerea statului-major regional. Colonelul Touny, şeful O.C.M. interlocutor accesibil, dispune, pe de altă parte, de autoritate suficientă pentru a negocia cu Algerul acceptarea acordului sugerat de conducerea S.S.

Profesorul Joubert este primul care ia cunoştinţă de propunerile lui Grandclément. Se întîlnesc la 4 sau 5 noiembrie. Joubert îi raportează lui Camplan şi acesta apreciază că problema depăşeşte competenţa sa şi îi sugerează s-o discute cu Touny.

În paralel, Camplan îl trimite pe François Lespine să-l informeze pe colonelul Thinières despre această extraordinară întorsătură.

Thinières pleacă la Paris însoţit de Joubert. Întrevederea lor cu Touny este mijlocită de Pasteau şi Gallois. Touny le-ar fi răspuns că această chestiune îl depăşeşte şi că numai generalul de Gaulle poate hotărî.

Totodată, Touny l-a pus la curent cu situaţia pe Blocq-Mascart şi amîndoi au ajuns la concluzia că Rezistenţa franceză nu ar avea nimic de cîştigat dintr-un asemenea proiect.

Această reacţie negativă nu se traduce printr-o respingere brutală a celor doi purtători de cuvînt ai lui Grandclement.

Propunerea devine cunoscută şi de o serie de oameni pe care îi scandalizează. Paillère şi colonelul Marguerittes se întîlnesc cu Boyau, căruia îi cer să-i pună în legătură cu Touny. Boyau îi îndrumă către Pasteau. Acesta îi prezintă şefului O.C.M., căruia ei îi fac cunoscute doleanţele cu violenţă. Apoi se retrag nemulţumiţi, cu impresia că au fost daţi afară.

„În jurul datei de 15 decembrie, spune Thinières, am primit, prin doi emisari diferiţi, ordin de la Murat (Touny) să merg la Bordeaux pentru a pleca de acolo împreună cu Joubert în Africa de Nord. El trebuie să prezinte guvernului de la Alger propunerile de pace sau mai degrabă de armistiţiu făcute de germani".

La 20 decembrie Thinières şi Joubert — avînd în buzunar, de la Camplan, 80 000 franci pentru drum — se întîlnesc cu Dohse în gara Hendaye. Untersturmführerul le oferă mai întîi o masă într-un local din Biriaton, un sătuleţ din ţara bască, apoi îi trece frontiera în portbagajul maşinii, special amenajat în acest scop.

Dohse îi conduce pînă la Saint-Sébastien, unde îi lasă lîngă consulatul britanic, urîndu-le succes în îndeplinirea misiunii.

Nu rămîne decît să se aştepte răspunsul generalului de Gaulle.

La rîndul lui, Camplan aşteaptă rezultatul anchetei sale pentru a hotărî soarta lui Bonnier. El i-a cerut lui Thinières să se informeze la Alger despre misteriosul Bonnier.

Tînăra sa gardă îi spionează deplasările „suspectului", iar operatorul radio Durand, pus de Camplan la dispoziţia lui, îi supraveghează faptele şi gesturile.

Bonnier este convins de trădarea lui Camplan, ale cărui contacte cu Grandclément i se par suspecte. Dar el se înşeală: Camplan nu l-a întîlnit niciodată pe Dohse, fapt recunoscut de acesta în timpul interogatoriilor din 8 noiembrie 1948 şi 7 martie 1949. Camplan nu l-a mai văzut pe Grandclément de la arestarea acestuia.

Într-o depoziţie luată de D.S.T. la 28 aprilie 1945, Jacques Nancy, specialist în sabotaj şi adjunct al lui Bonnier, situează la începutul anului 1944 ruperea relaţiilor dintre Camplan şi delegatul Londrei. Iată opinia lui Nancy: „Către începutul lunii ianuarie 1944, Bordin (Bonnier) mi-a spus că Camplan lucrează pentru germani şi a trimis un mesaj la Londra pentru a semnala faptul şi a cere desărcinarea lui din funcţia de comandă. După cîteva zile, Bonnier mi-a spus: «Am avut o explicaţie furtunoasă cu Camplan şi i-am spus că nu pot lucra în aceste condiţii. Din moment ce lucrează cu germanii, nu trebuie să mai avem contacte cu grupul Camplan»".

De fapt, Bonnier hotărîse lichidarea fizică a lui Eugène Camplan. În acest fel va fi desfăcut nodul de intrigi, zvonuri şi compromisuri din regiunea B.

Este necesar să precizăm că Bonnier nu a hotărît singur. Nancy atestă acest lucru: „El a cerut instrucţiuni telegrafice la Londra, care i-a răspuns, ordonîndu-i să-l lichideze pe Camplan".

Mesajul a fost primit de doamna Babillot, profesoară la un liceu din Bordeaux. Se mai ştie că delegatul militar a făcut o călătorie la Paris, pentru a discuta problema Camplan cu doi rezistenţi eminenţi. Unul era, ca şi el, delegat militar şi va deveni într-o zi ministru al generalului de Gaulle. Amîndoi au opinat pentru moarte.

Raportul comisarului de poliție Durand, datat 1 aprilie 1947, consemnează : „Camplan Eugène s-a oprit la Angoulême, la 18 ianuarie 1944. Un automobil l-a dus în împrejurimile localității Ruffec, la o fermă în care a ajuns noaptea tîrziu. De acolo, potrivit ordinelor primite, doi oameni au plecat cu el în pădurea Linaux, pe teritoriul comunei Adjots. Pretextul invocat era reperarea unui important depozit de arme parașutate.

La un moment dat, în plină pădure, unul din oamenii care-l însoțeau pe Camplan s-a aplecat, prefăcîndu-se că-și leagă șiretul de la pantofi. La acest semnal, celălalt, înarmat cu un pistol Colt, calibru 11,45, a tras cu arma aproape lipită de tîmpla dreaptă a victimei. Moartea a fost instantanee.

Cadavrul în întregime dezbrăcat, spre a împiedica orice identificare ulterioară, și înfășurat într-o pînză veche de cort nu a fost îngropat.

Pădurea Linaux fiind un loc neumblat, era puțin probabil ca trupul inert să fie descoperit repede".

Cadavrul va fi identificat datorită unei cicatrice din regiunea frontală stîngă, urmare a unei fracturi avută de victimă la 21 august 1918.

Camplan și Thinières conveniseră că dacă acesta din urmă obținea la Alger asigurarea că Bordin este, într-adevăr, delegatul militar regional, el trebuie să difuzeze prin postul de radio Londra mesajul : „La familia Dupont totul este în regulă". „Mesajul de încredere, raportează comisarul Durand, nu a putut fi difuzat decît la 19 ianuarie. Este cert faptul că Camplan nu l-a auzit, deoarece în ajun el fusese executat".

Colonelul Camplan a fost oficial recunoscut „mort pentru Franța".

Mușchetarii săi îl iubeau. Ei știu doar că șeful lor a dispărut undeva în zona Angoulême și bănuiesc o cursă a lui Bonnier. Depoziția lui Nancy sună astfel : „După dispariția lui Camplan, Yves Toussaint a pronunțat amenințări cu moartea la adresa lui Bordin (Bonnier). I-am spus lui Toussaint : Bagă de seamă, dacă dispare Bordin, vei plăti".

Toussaint și prietenii săi nu se lasă impresionați și hotărăsc să elucideze în primul rînd misterul dispariției șefului lor.

Ei sînt patru : Yves Toussaint, Pierre Grolleau și cei doi frați Lespine. Au rămas însă numai trei prin arestarea lui François Lespine. La 14 ianuarie, a fost prins, în timpul unui control al actelor de identitate, la Arcachon, unde Grolleau îi încredințase o misiune. Știrea arestării s-a împrăștiat în aceeași zi și s-au întreprins măsurile de siguranță obișnuite, fără să survină vreun incident din care să rezulte că prizonierul ar fi vorbit. După vreo două săptămîni, într-o zi, aflîndu-se într-un bar din strada Iudaică, Grolleau îl vede pe François trecînd pe stradă, urmat de un individ cu figura patibulară, a cărui mînă dreaptă este băgată în buzunar. François Lespine se îndrepta spre poșta centrală din Bordeaux, unde cei patru stabiliseră să-și situeze întîlnirile imaginare, în cazul în care tortura îi obliga să vorbească. Grolleau este înarmat. El îl urmărește pe Lespine, intră după el la poștă și-i suflă : „Fugi ! Îl dobor eu pe tip". „Nu, este un prieten, un republican spaniol, obligat ca și mine să se prezinte zilnic la Gestapo...", îl liniștește el.

Apoi, Lespine îi povestește lui Pierre Grolleau aventura sa : fusese arestat la ieșirea din gară, avînd asupra lui un plan al orașului Arcachon. Dăduse explicația că a prospectat orașul în vederea cumpărării unei case. Germanii îi ceruseră adresa și îi dăduseră drumul, cu singura obligație să se prezinte zilnic la sediul Gestapoului. Tovarășul său, Antonio, rezistent comunist spaniol, avea aceeași obligație.

Această poveste, care l-ar face pe oricare rezistent să se îngrozească, este primită de Grolleau cu sînge rece. Cine nu cunoaște atîția clandestini arestați, apoi liberați spre a-și vedea de treaba lor ? Dohse și Grandclément au lucrat atît de bine, încît pînă și elementele cele mai viguroase, ca Grolleau, și-au pierdut chiar reflexele elementare. Regiunea B este anesteziată.

Pierre Grolleau se întoarce deci cu Lespine și cu Antonio, cu gîndul de a întreprinde ceva, în sensul de a-i pune la adăpost într-un maquis. Între timp, se află de dispariția lui Camplan și se hotărăște adăpostirea celor doi după elucidarea cazului. Antonio, promovat al cincilea mușchetar, asigură fondurile și tichetele de alimente.

Un negustor din Angoulême este răpit de echipa răzbunătorilor și sechestrat în pivnița unei case nelocuite. Acest cadru lugubru și toate amenințările nu reușesc să provoace mărturisirile așteptate. Prizonierul repetă într-una că a executat instrucțiunea de a-l însoți pe Camplan la o întîlnire organizată de Bonnier. Altceva nu mai știe. În mod paradoxal, prezența lui Antonio îl mai liniștește pe negustor : spaniolul are zece ani mai mult decît ceilalți. Prizonierul se teme mai ales de impulsivitatea tinerilor care mînuiesc periculos pistoa-

lele Colt. După cîteva zile de sechestrare, negustorul este pus în libertate. Cei cinci muşchetari au certitudinea că şeful lor a dispărut în cursul unei întîlniri organizate de Bonnier, fapt despre care informează Parisul, spre a se lua măsuri.

La 23 ianuarie, B.C.R.A. trimite delegaţilor militari regionali un mesaj de alertă : „Anumiţi conducători O.C.M. sînt în contact cu Gestapoul. Înştiinţaţi de aceasta pe şefii regionali ai celorlalte mişcări şi fiţi prudenţi în contactele cu O.C.M. Cercetaţi în regiunea dv. şi aduceţi precizări asupra acestei trădări. Preveniţi pe tovarăşii dv. cu privire la aceste operaţii".

În acelaşi timp, radio Londra atenţionează : „Grandclément este un trădător ! Feriţi-vă de Grandclément !"

Avertismentul, repetat în fiecare zi, este urmat de ordinul de executare, „cu orice preţ şi fără întîrziere", a trădătorului.

Se poate lesne deduce că cei doi emisari nu s-au bucurat la Alger de primirea sperată. De Gaulle a respins pactul propus de Gestapo şi a ordonat să fie reţinuţi cei doi purtători de cuvînt. Între şeful Franţei libere şi reichsführerul S.S. nu pot exista negocieri.

Dohse ştie că partida s-a terminat, dar nu impută eşecul numai relei voinţe a adversarilor : Hitler, informat de tratativele în curs, are una din crizele de nervi pe care i le provoacă orice propunere de negociere cu inamicul. Parisul şi Bordeaux primesc ordin să întrerupă tratativele.

Pentru Dohse a venit vremea să „închidă prăvălia", operaţie ce va fi precedată de o curăţenie minuţioasă, începînd cu eliminarea lui Bonnier. Acest om poate răsturna situaţia, incitînd la lupta armată în regiunea B. Dohse îl vrea pe Bonnier şi ştie că-l poate avea prin François Lespine, care este la ordinele Gestapoului.

Acest tînăr nu a fost nici bătut, nici ameninţat. El a vorbit o noapte întreagă cu Kunesch, adjunctul lui Dohse. Departe de a-l asalta pe prizonier cu întrebări, Kunesch i-a vorbit despre O.C.M. ; şefi, mod de recrutare, doctrina politică, negocierile cu Dohse. Lespine este stupefiat. Chiar dacă şi-ar fi pus problema eroismului, nu ar fi avut ocazia să se afirme ; el nu are decît de aflat de la Kunesch, nicidecum de mărturisit. Kunesch glumeşte şi îi toarnă coniac după coniac. El

îl introduce pe băiat într-o lume în care rudele sînt excluse, un univers în care frăţia de arme distruge orice frontiere, un viitor periculos dar excitant ce aboleşte patriotismele provinciale. În acest context, Eugène Camplan devine o figură ştearsă, îndepărtată. În zori, François Lespine este membru oficial al „orchestrei de cameră".

El are 21 de ani. Prea tînăr, ar fi poate unii tentaţi să spună. Dar comunistul Pierre Durand nu are decît 20 atunci cînd este împins, cu cătuşele la mîini, într-un local al poliţiei germane. „Primul lucru pe care l-am văzut, intrînd, va povesti el lui Alain Guérin, a fost o fotografie a lui Fabien pe care era scris : «Căutat, foarte periculos, să fie impuşcat fără somaţie»".

Pierre Durand îl cunoaşte pe Fabien, lupta sa înverşunată, arestarea, torturile îndurate, evadarea şi reluarea luptei. „Din clipa aceea, am fost sigur că nu voi denunţa pe nimeni şi că voi face totul pentru a evada".

Lespine nu este din acelaşi aluat. Pe de altă parte, de ce nu ar sta de vorbă cu Kunesch, atîta vreme cît şefii săi dialoghează cu Dohse ? Prin ce miracol să găsească drumul eroismului, cînd în ultimele trei luni nu făcuse nimic pentru Rezistenţă ?

Dohse îl manipulează cu măiestria sa obişnuită : hăţuri lungi şi zăbale de catifea. Lespine în libertate va vinde pe unii şi va proteja pe alţii după bunul său plac. El este flancat de Antonio, fost combatant al L.V.F.[1] pe Frontul de est şi veteran al „orchestrei de cameră".

Dohse află prin ei despre dispariţia lui Camplan şi bănuielile privindu-l pe Bonnier. Această revelaţie nu poate decît să-l incite şi mai mult împotriva unui adversar atît de dîrz. De aceea, din moment ce muşchetarii au decretat vendeta, de ce nu i-ar lăsa în pace ? Dar hotărîrea lor de a apela la instanţele pariziene îl convinge pe Dohse de incapacitatea tinerilor de a-l elimina pe Bonnier. Delegatul militar al Londrei trebuie doborît.

Grandclément continuă să circule ţanţoş între Bordeaux şi Paris. La 5 februarie, colonelul Zarapoff, şeful militar al mişcării *Libération-Nord*, are surpriza să-l întîlnească pe scară

[1] Legiunea voluntarilor francezi de luptă împotriva bolşevismului. (N.T.)

în imobilul în care se află apartamentul clandestin. Raportul întocmit de Zarapoff, a doua zi, precizează :

„Întorcîndu-mă la domiciliul meu clandestin, m-am întîlnit pe scară cu domnul Grandclément, alias Bernard, militant al O.C.M.

Deși locul nu era potrivit pentru conversație, pe care dealtfel nu țineam s-o angajez, am ascultat cuvintele lui Bernard ce dorea să se informeze despre siguranța generală a rezistenților și de a mea.

Cuvintele rostite de el erau un protest violent împotriva acuzației de trădare al cărei obiect știa că este, o explicație destul de complicată a conduitei și a raporturilor sale cu germanii, o cerere de a i se analiza comportarea de către un juriu de onoare. Răspunsul meu s-a mărginit la a-i spune că nu am calitatea să-mi exprim opinia despre fapte pe care nu le cunosc și că ar fi bine să se adreseze șefului O.C.M.

La afirmația lui că demersurile întreprinse au rămas fără rezultat, am acceptat să-i transmit cererea și să rog Comitetul de eliberare să o trimită Comitetului superior al Rezistenței.

Cred că este necesar să mai adaug următoarele : Am avut legături cu Bernard, în două sau trei rînduri, în iunie 1943, în scopul de a organiza fuzionarea mișcărilor în cadrul armatei secrete pentru departamentele din sud-vest al căror șef era el.

Spre a mă informa, am luat legătura cu locatarul pe care Bernard îmi spusese că l-a vizitat în acel imobil. Acesta mi-a declarat că-l cunoștea pe Bernard de mai multă vreme, amîndoi lucrînd la asigurări. Știa de arestarea lui Bernard și el însuși fusese arestat deoarece îl găzduise un timp. A mai precizat că, nefăcînd parte din Rezistență, a fost repede liberat și și-a exprimat convingerea că Bernard nu a vîndut pe nimeni Gestapoului.

Nu pot trage niște concluzii în legătură cu cele de mai sus, cu atît mai mult cu cît nu cunosc nimic despre O.C.M.

Rezultă că este necesar ca O.C.M. să fie avertizată cu privire la aceste fapte. Pe de altă parte, Direcția generală a Rezistenței poate exploata mijlocul de legătură pe care întîmplarea m-a făcut să-l cunosc, spre a se informa, dacă găsește util, și să rezolve cum crede cazul Bernard. În ce mă privește, eu iau măsurile de securitate necesare".

Ofensiva lui Dohse este fulgerătoare. La 8 februarie, doi oameni îl blochează pe Pierre Grolleau la ieșirea din cafeneaua „Cardinalul" somîndu-l : „Sus mîinile ! Te-ai ars !"

El se supune. O percheziție superficială nu descoperă micul pistol de 6,35, ascuns în buzunarul drept al hainei. Oamenii lui Dohse îl duc spre mașină. Antonio asistă la scenă rîzînd în hohote. Grolleau a băgat mîinile în buzunarele impermeabilului. O gaură discretă îi permite să scoată arma. Trage fără succes în germanul aflat în stînga sa. Cel din dreapta lui trage și el în Grolleau fără să-și atingă ținta. Un al treilea polițist îl lovește puternic cu patul armei. Însîngerat, Grolleau este dus în vila lui Dohse, unde îi găsește pe Yves Toussaint, Jacques Lespine și Louis Durand, operatorul radio pus de Camplan la dispoziția lui Bonnier. Toți au fost vînduți cu trei săptămîni în urmă de către François Lespine. Arhivele confiscate dau pe mîna Gestapoului întreaga rețea de informații organizată de Camplan.

Claude Bonnier are întîlnire a doua zi dimineața la ora nouă la domiciliul lui Durand.

Bonnier știe că este în primejdie. La 6 februarie i-a spus unuia din locțiitorii săi, Hubert Touya, că vrea să dispară pentru un timp în zona Angoulême. Londra urma să-i trimită un înlocuitor. Pînă atunci însă, vrea să „curețe" regiunea. Toți cei care gravitaseră în jurul lui Camplan i se par suspecți. Pe de altă parte, a hotărît să organizeze uciderea lui Grandclément și a comisarului Poinsot. Aceste două lichidări vor boteza cu sînge renașterea Rezistenței din regiunea Bordeaux.

Într-o notă adresată directorului S.D.E.C.E.[1] la 5 ianuarie 1948, Hubert Touya scrie : „Cînd m-am despărțit de Claude Bonnier, am remarcat că se așteaptă la o situație grea. Mi-a lăsat fotografiile lui Grandclément și Poinsot".

Bonnier merge la Bordeaux pentru a-i da operatorului radio Durand să transmită un mesaj urgent. El se știa dușmănit de mușchetarii lui Camplan, de la a cărui dispariție sînt conduși de Toussaint. Bonnier este totuși nevoit să folosească pentru transmiterea mesajelor sale un „pianist" din tabăra adversă.

[1] Serviciul de documentare externă și contraspionaj. (N.T.)

Delegatul militar, după o noapte albă petrecută într-un tren, probabil aglomerat, cade, în ziua de 9 februarie ora nouă, în cursa de la domiciliul lui Durand. Polițiștii îl conduc imediat la Dohse. Bonnier neagă totul, chiar și evidența. El nu este delegatul militar regional. În zadar îl identifică frații Lespine și Durand. Agasat, Dohse îl amenință că-l va da pe mîna lui Poinsot. Prizonierul nu se clintește. El a hotărît deja să evadeze, să fugă acolo unde nimeni nu-l mai poate prinde. Băgat în timpul nopții într-o celulă de la subsol, moare în zori după o înspăimîntătoare agonie. Toussaint, închis în celula vecină declară : „Claude Bonnier a reușit să-și rupă haina și să înghită pilula de cianură. Aceasta se sfărîmase însă și moartea nu a survenit imediat". François Lespine afirmă că nu era vorba de o pilulă, ci de o capsulă de cianură care i-a scăpat din mîinile încătușate prizonierului și acesta a fost nevoit să lingă otrava împrăștiată pe jos.

„Bonnier a suferit mult, a țipat mult, în celula sa, care era lîngă a mea", spune Grolleau.

Strigătele, atît au putut auzi de la el Dohse și oamenii lui.

Untersturmführerul, profund impresionat, constată: „Acești oameni de la Londra nu sînt ca alții".

Evenimentele nu vor întîrzia să confirme aceste cuvinte. A doua zi după moartea lui Bonnier, poliția franceză îl arestează pe unul din adjuncții săi, Notin, alias Nodier, care se sinucide înainte chiar de a fi dus la Dohse. Hubert Touya, prins în aceeași zi, are o conduită exemplară, în ciuda tratamentului la care este supus.

În ziua următoare, Philippe Boireau, agent de legătură al lui Bonnier, trage asupra polițiștilor veniți să-l aresteze și cade răpus de gloanțe.

Într-o depoziție făcută în 19 iunie 1947, Touya relatează : „Am fost adus în fața celui care cred că se numea Dohse. Se mai aflau acolo un general S.S. și un alt ofițer superior. Interogîndu-mă în limba franceză, Dohse a insistat să-mi cunoască poziția politică. Îmi studia reacțiile, mai ales din punct de vedere politic și se interesa de ideile mele cu privire la soarta războiului și la situația internațională de după război.

Cînd i-am spus că după război cred că vor exista doi poli de atracție, rușii și anglo-saxonii, iar Franța și Germania vor servi de tampon între cele două puteri, Dohse mi-a propus să mă angajez în L.V.F.

În fața refuzului meu, generalul S.S. mi-a spus : «Sînteți liber și încercați să nu mai aveți de-a face cu noi».

După ieșirea din imobilul în care fusesem interogat am fost oprit de doi polițiști, se pare în urma unui ordin telefonic primit cu puțin înainte".

Și Pierre Grolleau a avut o întrevedere cu Dohse înainte de a fi deportat. Aflînd că prizonierul este la curent cu tratativele duse cu Rezistența și cu misiunea Joubert-Thinières, Dohse a comentat : „Înțelegeți, Himmler încearcă să se apropie, să facă o pace separată cu aliații pentru a lupta împotriva comunismului. Înainte de toate vrem să luptăm împotriva comunismului".

„Era pentru el, conchide Grolleau, singurul argument care putea să-i tenteze pe aliați și să atragă în Franța opiniile anumitor grupuri, printre care și O.C.M."

„Închizînd prăvălia", Dohse a regretat, fără îndoială, că s-a grăbit. Arestările din 8 și 9 februarie i-au arătat că acțiunea sa de infectare cangrenase rezistența mai mult decît sperase : cîteva zile de răbdare și evenimente extraordinare ar fi destrămat Parisul, așa cum se petrecuse cu regiunea Bordeaux în ultimele patru luni.

Într-un text datat 20 martie 1944, Toussaint scrie : „A doua zi după arestarea mea ar fi trebuit să asist, la Paris, la o ședință a Comitetului Central al Rezistenței care îl convocase pe Bordin (Bonnier) pentru ca acesta să precizeze acuzațiile de trădare împotriva lui Camplan, Thinières, Joubert, Murat (Touny) și împotriva mea. Eu urma să apăr, datorită participării mele pasive la toate evenimentele, fidelitatea șefilor mei precedenți".

Interogat la 23 august 1945 de poliția judiciară, Durand aduce o precizare interesantă asupra evenimentelor care urmau să aibă loc la 10 februarie la Paris : „Toussaint mi-a mărturisit că are intenția să-l aresteze pe Bordin".

B.C.R.A. îi furnizase lui Bonnier o valiză ultraperfecționată, dotată cu mijloace incendiare : dacă valiza era deschisă fără a se lua niște măsuri preventive speciale de către cineva avizat, conținutul valizei ardea instantaneu. La 9 februarie, dispozitivul nu a funcționat însă, așa că Dohse a putut intra în posesia unor documente deosebit de prețioase : adresele unor depozite de arme și liste de rezistenți pe baza cărora se vor face 300 de arestări.

Frații Lespine vor deveni membri zeloși ai „orchestrei de cameră".

Grandclément a fost lichidat la 28 iulie 1944 — împreună cu soția sa și cu cel mai credincios ajutor al său, Duluguet — de către englezul Roger Landes, revenit în regiunea Gironde sub pseudonimul de Aristide.

Fostul șef al regiunii B a constituit pentru Dohse, timp de aproape un an, cel mai eficace dintre purtătorii microbilor de infectare; chiar dacă nu a dat Gestapoului nici un nume, Grandclément a permis propagarea suspiciunii de trădare dincolo de prevederile cele mai optimiste ale stăpînilor săi. Din cauza lui, oameni curajoși și de bună credință s-au omorît între ei. Din greșeala lui, Rezistența din regiunea Bordeaux era, în ansamblul ei, în ajunul Eliberării, incapabilă moral și material să întreprindă o acțiune eficace. Crima ce nu i se poate ierta este aceea de a-i fi descurajat pe rezistenți, îndeosebi pe cei tineri care, conduși la Dohse, găseau aici un Grandclément plin de suficiență, etalîndu-și relațiile la cel mai înalt nivel al Rezistenței, pălăvrăgind despre jocul politic pe care credea că-l conduce, în timp ce era numai un instrument al călăului.

Greșeala sa de neiertat este că niște deținuți de 20 de ani au putut redacta și înmîna lui Dohse un raport de șapte pagini, devastator pentru Rezistență, care se termina cu aceste fraze: „Cerem să reluăm cît mai repede posibil activitatea sub ordinele lui Grandclément, în sensul dorințelor noastre comune, pentru a repune Franța în drepturile ei legitime. Noi știm că împreună cu Grandclément avem chiar din clipa aceasta locul nostru în lupta împotriva iudeo-bolșevismului, participînd în conducerea mișcărilor de rezistență".

Acum, la peste 30 de ani de la moartea trădătorului, se mai găsesc unii care să-l apere. La Bordeaux, o sută de persoane vor spune că el a fost lichidat pentru a nu vorbi. Landes este suspectat de a fi omorît un nevinovat, un martor jenant. Singurul reproș ce i se poate aduce lui Landes ar fi acela că a ezitat să-l omoare pe trădător la 24 septembrie 1943.

Singurul nostru regret este că nu s-a găsit nici un francez care s-o facă înaintea acestui agent englez. La mormîntul lui André Grandclément, nu am putea recita versuri mai emoționante și mai potrivite decît cele ale poetului Eluard:

„Nu există cer mai strălucitor
Decît în diminețile în care trădătorii își dau duhul".

Friedrich Dohse trăiește la Hamburg și este negustor de vînat și păsări. Judecat la Bordeaux, a fost de o discreție

exemplară. Există o scrisoare redactată de el la 22 noiembrie 1946, pe cînd era deținut în Danemarca, unde ajunsese la sfîrșitul războiului. Adresîndu-se șefului F.F.I.[1] din regiunea de sud-vest, Dohse scrie: „În timp ce conduceam poliția de securitate germană la Bordeaux, am avut multe relații cu șefii Rezistenței din Franța, mai ales din sud-vest și Paris".

El relatează numeroasele liberări pe care le-a autorizat și dă o listă cu personalitățile susceptibile să depună mărturie în favoarea sa.

În concluzie, Dohse cerea favorul de a fi „pus la dispoziția autorităților franceze". El a fost în așa fel condamnat, încît după verdict a putut părăsi închisoarea. Echitatea obligă să se recunoască faptul că singurele sale arme au fost inteligența și folosirea rațională a pasiunilor politice. Pentru el politica însemnase continuarea războiului prin alte mijloace.

Comisarul Poinsot, sîngeroasa sperietoare cu care Dohse își înspăimînta interlocutorii, a fost condamnat la moarte și executat.

Profesorul Joubert a ieșit de curînd la pensie.

La 23 aprilie 1949, colonelul Thinières „comisar al guvernului pe lîngă Tribunalul militar al trupelor de ocupație în Germania și Austria" scrie colonelului Touny, pe care-l credea înaintat la gradul de general, o scrisoare ce începe astfel:

„Generale,

Sosind la Bordeaux și trecînd prin Paris, am aflat că sînteți în viață și sănătos, în timp ce eu vă credeam decedat într-un lagăr de deportare. Este întotdeauna plăcut pentru un soldat să afle că un șef stimat a ieșit cu bine dintr-o situație extrem de periculoasă.

Dintr-un punct de vedere mai egoist, învierea dv. îmi va permite să mă justific în fața șefilor și tovarășilor mei, împotriva odioasei suspiciuni ce mă înconjoară din decembrie 1943.

Lăsînd la o parte viitorul, de la care sper o reabilitare categorică, vă cer deocamdată o atestare a faptului că prezentarea mea la Dohse s-a făcut la ordinul dv. și că, anterior acestei prezentări, eu nu am avut cu el — direct sau indirect — nici o legătură".

Ciudata scrisoare a colonelului Thinières nu a primit răspuns. Destinatarul ei, Alfred Touny, împușcat la Arras, se odihnea de patru ani în cripta de la Mont-Valérien. Este în-

[1] Forțele franceze (de Rezistență) din interior, parte integrantă a Forțelor franceze combatante. (N.T.)

conjurat de 14 eroi, fiecare simbolizînd o formă a luptei împotriva ocupantului. Colonelul Touny a fost ales pentru a fi simbolul Rezistenței interne.

In fiecare an, la 18 iunie, președintele Republicii și marele cancelar al Ordinului Eliberării intră în această criptă pentru a le aduce omagiul Franței.

Arestarea lui Roland Farjon are loc la 23 octombrie, cînd în regiunea B s-a procedat deja la recuperarea armelor, la liberarea a 180 de prizonieri, iar Dohse pregătește încheierea acordului cu Algerul.

Faptul că Farjon, în urma interogatoriilor, ajunge la concluzia că „germanii știu totul despre noi" nu trebuie să surprindă, deoarece Grandclément cunoștea totalitatea membrilor din statul-major militar al O.C.M.

Așa cum a rezultat din cele de pînă acum, ignoranța și voința conștientă sau inconștientă de a refuza evidența s-au conjugat pentru a acredita, cu o forță zdrobitoare, legenda unei O.C.M. date pe mîna dușmanului prin trădarea lui Farjon. Acesta ignora afacerea Grandclément și nu știa că destinul statului-major era oricum pecetluit.

Să-l judece cine vrea. Cu o rezervă : cei care de cinci luni i-au permis lui Grandclément să trăiască, cei ce au luat legătura cu emisarii acestuia și au trimis la Alger pe Joubert și pe Thinières, cei care au refuzat să asculte protestele și strigătele de alarmă ale lui Paillère, Marguerittes și Bonnier — aceștia, măcar din decență, să se abțină să-l judece pe Roland, interogat de Schott, ce-i știa mai bine dosarul.

Clopotul de alarmă sună puternic. Alain Boyau știe că în valiza lui Bonnier au fost găsite scrise numele și adresa colonelului Touny. De aceea, el îl însărcinează pe Rebeyrol și pe un alt șef al O.C.M., Marc O'Neill, să-l prevină pe colonel. Acesta însă nu se urnește. Boyau adaugă : „El fusese prevenit de către Hémon despre pericol chiar și în ajunul arestării sale".

Hémon, în realitate Aymon, nu este altul decît colonelul Zarapoff.

Inerție inexplicabilă din partea fostului șef al Biroului doi, cunoscut pentru fler, perspicacitate, putere de reflecție și decizie rapidă. Touny impresionase pînă în 1943 prin maniera sa de a desfășura activitate secretă fără a schimba ceva

din existența lui cotidiană. Dar acum sîntem în 1944, și colonelul este arhireperat. Cum se explică faptul că el refuză cufundarea în clandestinătate ? Ignoră eșecul misiunii Joubert-Thinières. Colonelul Touny este singurul din marii șefi ai Rezistenței care a refuzat pînă la capăt să se salveze, deși a fost avertizat de cele mai multe ori.

Poliția germană bate la ușa sa la 25 februarie, la ora opt dimineața. I se pun cătușe. Împreună cu el este arestat și Bernard, fiul său cel mic, ce va fi însă liberat în aceeași seară.

Tehnocrat de mare clasă, cunoscut de toate cercurile de afaceri europene, viitor ministru de finanțe al generalului de Gaulle, Aimé Lepercq fusese adus în O.C.M. de Pierre Lefaucheux. Activitatea lui consta mai ales în a recruta informatori din rîndul înalților funcționari și al cercurilor de afaceri și în a pregăti structurile economico-administrative ale Franței eliberate. Jacques Piette, numit de Touny la conducerea regiunii A, primește într-o seară avertismentul că Lepercq va fi arestat a doua zi. Informatorul său este Jeanjean, funcționar la Camera Deputaților. În această clădire ocupată de germani, el adună documente foarte importante, potrivit principiului, de sute de ori verificat, că cea mai bună ascunzătoare este acolo unde inamicul nici nu se gîndește să caute. El a reușit să-și infiltreze agenții și în Ministerul de Interne.

Așadar, avertizat de Jeanjean, Piette merge acasă la Lepercq și îi propune să fugă chiar în aceeași seară. Lepercq, bolnav, refuză. A doua zi, la șase dimineața este arestat.

Rebeyrol este arestat la 28 februarie, la trei zile după Touny.

Marcel Berthelot, șeful grupului *Centurie*, îi întîmpină fără surpriză pe polițiștii veniți să-l aresteze. La 8 martie este arestat Louis Rouzée. Urmează apoi profesorul Gallois, Charles Verny și Jacques-Henri Simon.

Fără să se grăbească prea tare, sigur pe el, Gestapoul a decapitat O.C.M.

Monique nu-și mai amintește data exactă a vizitei pe care a primit-o în prima jumătate a lunii martie. De la sfîrșitul lui noiembrie nu mai avea vești de la Roland. Nu știa unde este închis sau măcar dacă mai trăiește. Coletele depuse la închisori sînt primite fără nici un cuvînt după ore de așteptare.

Vizitatorii se prezintă: doctor Schott de la Geheime Feldpolizei și interpretul său Weber zis Robert, numit de fapt Willy Moericke. Ultimul este căsătorit cu o franțuzoaică din orașul Epernay și s-a instalat în Franța, fiind reprezentant al unei firme olandeze de aperitive. Războiul îl îmbrăcase cu uniforma poliției secrete.

Schott se instalează în fotoliu și începe: „Știți, evident, că soțul dv. este arestat și ați vrea poate să aflați în ce închisoare se găsește?"

În continuare Schott îi propune femeii să-l vadă pe Roland, încarcerat la Arras. Schott fixează pentru vizită ziua de 22 martie, ziua aniversării căsătoriei soților Farjon. El stabilește întîlnirea cu Monique la hotelul „Comerțului" din Arras, după care pleacă. Uimită de bunăvoința lui Schott, Monique discută cu familia. Reacția este unanimă: „Este o cursă. Nu te duce!"

La 22 martie, Monique se urcă totuși în trenul de Arras.

„În încăperea în care l-am găsit pe Roland, relatează Monique, pe masă se afla un frumos buchet de garoafe de Nisa. Era o atenție a lui Schott pentru a marca aniversarea căsătoriei.

Am vorbit despre copii, sporturile de iarnă, unele lucruri de dinaintea războiului. O conversație mondenă. Se simțea o tensiune în atmosferă și fiecare se străduia să găsească subiecte de discuție anodine. Eu eram atentă și speriată, gîndindu-mă că este vorba de o tactică a germanilor. Roland mi-a spus: «Am stat în celulă cu Touny. M-a îmbrățișat și mi-a spus că mă consideră fiul lui». Toată situația în care mă aflam era absurdă și înăbușitoare".

După cină, Monique s-a despărțit de Roland și a înnoptat într-un hotel din Piața Gării. A doua zi dimineața, a plecat la Paris. Consiliu de familie. Monique, care încă trăiește insolitul cinei din Arras, hotărăște să-l informeze pe Lefaucheux. Acesta o trimite pe Monique la Piette.

Jacques Piette a scăpat de valul de arestări. Din decembrie 1943, el este inspector al F.F.I. pentru regiunea A și se străduiește să reconstruiască organizația. Blocq-Mascart îl va numi în curînd șef militar național al O.C.M., făcîndu-l succesor al lui Touny.

Această promovare accelerată va suscita invidie după Eliberare. În primăvara lui 1944 însă nu se prea găseau candidați pentru comanda unei organizații aflată în situația unei

corăbii în care pătrunde apa prin toate părțile. Trebuia mult curaj. Cadavrul unui șef militar tot cadavru este, și șansele lui Piette de a scăpa de arestare păreau infime.

Reconstructor al regiunii A, el a putut aprecia munca predecesorului său: „Dacă a existat O.C.M. în nord și Pas-de-Calais, este meritul lui Farjon și nimeni nu trebuie să uite".

Piette nutrește multă stimă pentru curajul lui Roland în care are, din instinct, încredere. El este totuși tulburat aflînd că tovarășii arestați în urma cazului Baillard sînt din nou interogați și că unii, deja judecați, trec din nou prin fața tribunalului militar german. „Ne-am pus întrebări. Mult mai tîrziu am înțeles. Atunci cînd am știut ce găsise Gestapoul la Farjon.

Aveam obiceiul să mă întîlnesc duminica cu șefii departamentali la Paris. Ne întîlneam într-o căsuță din strada Forge-Royale, în spatele spitalului Saint-Antoine. Alesesem acest loc deoarece străzile din împrejurimi sînt foarte înguste și nu permit circulația camionetelor. Cum aveam un emițător, exista garanția că goniometrele germane nu-l puteau repera. Ne adunam acolo să vedem ce mai trebuie făcut pentru a centraliza informațiile și a le transmite la Londra. Era, totodată, și un loc, păzit de doi-trei oameni înarmați, de regăsire în cazul întîlnirilor ratate.

Acolo mă aflam în ultima duminică de martie cînd au venit soții Lefaucheux. Ei mi-au spus că Monique Farjon vrea să-mi vorbească. De ce nu? Fermecătoarea Monique a venit îmbrăcată foarte cochet și foarte bine dispusă. Eram surprins. Mi-a spus:

— L-am văzut vineri pe Roland.

— Ce? Cum?

— Doi agenți ai Gestapoului, civili, au venit să mă întrebe dacă vreau să iau masa cu el.

Și ea a început să-mi povestească. Am întrerupt-o.

— Taci! Nu vreau să vă mai văd. Soții Lefaucheux au fost foarte imprudenți aducîndu-vă aici. Vă dați seama că germanii vă urmăresc?

De aceea am părăsit imediat imobilul. Din acea clipă, sînt foarte atent cînd este vorba de Roland, deoarece lucrurile nu mi se par prea clare".

Daniel Gallois crede că va fi liberat, cînd în dimineața zilei de 30 martie i se întocmesc forme de părăsire a închisorii Fresnes. El este arestat de trei săptămîni, fără să fi fost

interogat, o dovadă în plus despre lipsa de interes a germanilor față de mărturisirile smulse lui Roland Farjon.

La începutul după-amiezii, în curtea închisorii, alături de Gallois, se mai află Lepercq, Rouzée și un anume Huvé. Vreo zece soldați germani înarmați cu automate înconjoară un camion cu prelată. Alături de cei patru mai urcă Vicky și Sofka. În camion se află soldați germani înarmați. Unul din ei citește un studiu despre Rainer-Maria Rilke. Seara ajung la închisoarea Saint-Nicaise. Deținuții îl vor întîlni la interogatoriu în echipa de anchetă pe „soldatul" care citea. El vorbește o franceză perfectă și-și vor da seama că polițistul deghizat în simplu soldat înregistrase cu atenție discuțiile lor șoptite din camion.

Roland Farjon și colonelul Touny se află deja la Arras. Celor sosiți la 30 martie li se vor adăuga Marcel Berthelot, Rebeyrol și Jacques-Henri Simon. În acest fel, statul-major captiv al O.C.M. se află reunit în același oraș.

„Într-o dimineață, povestește Rouzée, sînt scos din celulă și dus împreună cu Gallois la hotelul „Comerțului". La intrare l-am zărit pe Farjon. Germanii mi-au făcut semn că pot vorbi cu el. Ar fi fost stupid să n-o fac, deoarece dacă germanii ne-au mijlocit întîlnirea, însemna că ei știau că ne cunoaștem. Farjon mi-a spus: «Bătrîne, poți vorbi. Ei știu totul». I-am răspuns că e posibil, dar prefer să nu aibă confirmări de la mine".

Aceeași confruntare are loc cu Lepercq, Vicky și Gallois.

Germanii știu totul? Poliția nu cunoaște niciodată totul, dar Roland nu poate să se îndoiască de faptul că Schott știe mult. După două zile de la interogatoriul din 7 februarie, cînd Roland a divulgat trei nume, Schott i-a arătat „un interogatoriu privind *Confreria Notre-Dame* în care figurau numele lui Touny, Berthelot, Pasteau, Rouzée, al meu și numerele noastre matricule, precum și o schemă a O.C.M." Se poate presupune că Parisul, după ce a dat cale liberă lui Schott, i-a transmis materialul disponibil.

Faptul că statul-major al O.C.M. se afla captiv la Arras era suficient pentru a demonstra amploarea cunoștințelor germanilor.

Dar cum să accepte acești deținuți invitația lui Farjon de a vorbi, atîta vreme cît ei sînt convinși că au fost arestați datorită lui?

Roland Farjon ignora totul despre cazul Grandclément. Fără îndoială că documentele arătate de Schott, a doua zi după interogatoriu, i-au demonstrat că adversarul nu avea nevoie de el pentru a-i cunoaște șeful și tovarășii. Dar cronologia este groaznică, obsedantă: el a vorbit la 7 februarie și, în cele trei săptămîni care au urmat, statul-major era arestat și adus la Arras, ca și cum i-ar fi trădat pe toți.

Dacă cunoaște totul, ce mai caută Schott? În mod cert pe Blocq-Mascart și Piette, singurii șefi încă în libertate. Întrebarea revine fără încetare: „Unde este Maxime?" Cît despre Piette, alias „Nimeni", germanii știu numai că folosește o bicicletă roșie de vînzător de ziare. În afară de căutarea acestor doi șefi, Schott și echipa lui fac un fel de autopsie a O.C.M. O imensă organigramă de patru metri înălțime a fost fixată pe perete. Ei se străduiesc să umple cu calm fiecare căsuță.

La Arras sirenele de alarmă urlă zi și noapte. Bombardamentele anglo-americane sînt din ce în ce mai insistente. A mai rămas o lună de zile pînă la debarcare și ofensiva aliaților se intensifică. Pas-de-Calais este departamentul cel mai bombardat din Franța. Londra vrea să întărească convingerea adversarului că debarcarea se va efectua lîngă Dieppe sau Boulogne, și nu în Normandia. Aviatorii au primit consemnul: „Pentru o bombă în Normandia, două la Pas-de-Calais". Arras, nod de cale ferată, reprezintă un obiectiv prioritar.

Unitatea 716 a poliției germane se vede obligată să se evacueze. Anchetarea prizonierilor O.C.M. este dealtfel terminată și organigrama de patru metri are toate căsuțele pline. Fiecare prizonier și-a semnat depoziția. În mod normal, deținuții ar trebui să fie judecați. Berthelot este trimis la Bruxelles, cu un ocol pe la închisoarea Fresnes. Vicky, Sofka și Roland sînt duși la Paris. Femeile, condamnate la moarte, ajung în Germania.

Lepercq, Gallois, Rebeyrol și Rouzée sînt duși la Amiens. După o scurtă oprire la închisoarea din oraș, camionul ajunge la Senlis și se oprește la castelul Beaulieu, unde Unitatea 716 și-a stabilit noul cartier general.

Groapa din Arras nu este ușor de găsit. Drumul spre ea pornește de la un bulevard periferic și se afundă printre copacii al căror frunziș a fost cutremurat de salvele armelor.

Numele celor asasinați aici sînt gravate pe plăci de marmură, pe care sînt scrise profesia și organizația unde a activat fiecare. „Minier" și „comunist" sînt două cuvinte ce revin foarte des. Iată numele lui Charles Debarge, omul care a ridicat la luptă pe minieri și a purtat steagul roșu, partizan fără pereche în Franța, sabotînd noaptea, omorînd ziua, uriaș ieșit din adîncurile pămîntului, pentru viața căruia s-a rugat o întreagă regiune, vînat de temut, pe capul căruia polițiile franceză și germană au pus mari premii.

Dacă aș fi comunist, aș scrie despre viața și moartea lui Charles Debarge și aș face o carte atît de frumoasă, încît copiii burgheziei ar citi-o pe ascuns.

În această groapă au fost găsiți 12 eroi, din care cunoaștem patru : Pierre Baudel, învățătorul din Arras ; Raoul François, cel ce scrisese soției sale, la 1 decembrie 1943, că „sînt gata la orice sacrificiu, purtîndu-vă în inimă pe tine și țara mea" ; André Tempez, doctorul care refuzase să fugă din închisoare în timpul bombardamentului la Amiens, pentru a salva de sub dărîmături pe gardienii germani și deținuții francezi ; Touny, al cărui sicriu avea să intre, la 10 noiembrie 1945, în Parisul îndoliat, spre a fi depus cu toate onorurile demne de un erou în cripta Mont-Valérien.

Roland Farjon evadează de la castelul Beaulieu în noaptea de 9 spre 10 iunie 1944. Acum, după 30 de ani, cuvîntul „evadare" continuă să suscite insinuări în rîndul camarazilor săi care au supraviețuit, cei mai puțin convinși de „evadare" fiind cei ce au cunoscut închisoarea respectivă, ca de exemplu Rouzée : „Închisoarea, foarte bine păzită, avea un parc în permanență străbătut de patrule cu cîini". Alții spun : „Evadare ? Glumiți ! I-au dat drumul ca recompensă pentru bunele și loialele sale servicii". Sînt și din aceia care merg mai departe : „Farjon nu le mai era de folos, deoarece le spusese tot ce știa. I-au dat drumul, ordonîndu-i misiunea de a se reintroduce în organizație și a le aduce noi prăzi". Așadar, evadarea agravează suspiciunea generală ce plutește în jurul său.

Roland Farjon evadează împreună cu Pierre Pène, viitorul comisar al Republicii la Saint-Quentin și guvernator militar al regiunii Bade. Iată, comunicată de doamna Pène, relatarea scrisă de soțul ei privind evadarea din castelul Beaulieu. Nu cunoaștem cine este colonelul D. Interpretul Robert este Willy Moericke. Dufor îl desemnează pe Roland Farjon.

„Noaptea trecută a fost frig. Dimineața am fost scos din celulă cu colonelul D.. Urcînd scara ce duce la toaletă, l-am

întîlnit pe interpretul Robert care ne-a spus că colonelul D. poate să-i scrie soției sale, întrucît nu are prea multe șanse s-o mai vadă.

Condus mai întîi la postul de gardă, unde am așteptat cîteva minute în timp ce soldații mutau paturile, am fost dus apoi la etajul al treilea, într-o cameră cu grilaj la fereastră și aici l-am găsit pe Dufor. Abia am rămas singuri că ne-a și venit ideea evadării. Etajul al treilea era situat la circa 10 metri de sol. Ușa nu avea ferestruică prin care să fim observați.

Pașii gardianului ce se plimba pe coridor se auzeau de departe, deoarece el trebuia să mai descuie o ușă înainte de a ajunge la cea a celulei noastre. O gardă înarmată, formată din trei oameni, făcea permanent înconjurul clădirii, dar exista șansa de a ne putea strecura după trecerea lor.

Imediat am încercat o pilișoară pe unul din drugii de fier de la fereastră, dar, acesta fiind gros și pilișoara foarte fină, aveam nevoie de mai multe ore în care riscam să fim prinși.

Pe de altă parte, trebuia să ne grăbim, deoarece în fiecare zi germanii adăugau alte precauții în sistemul de pază.

Am fost obligați să întrerupem lucrul, deoarece doi tovarăși se plimbau prin parc sub escorta gărzii înarmate cu automate. După zece minute ne-am reluat tentativa. Întrucît bara rezista, am încercat locul ei de încastrare în zid. Noroc nemaipomenit : mortarul de la locul încastrării era proaspăt și se sfărîma ușor. În timp ce eu supravegheam exteriorul, Dufor continua munca și în curînd am avut certitudinea că bara poate fi scoasă. Am mascat aceste pregătiri astupînd gaura cu miez de pîine și pudrînd locul cu praf de moloz, astfel încît să nu se vadă ce am făcut.

Rămînea să găsim o frînghie. Aveam fiecare cîte un cearșaf din care ne-am făcut ceea ce ne trebuia. Către ora 11 noaptea, am scos bara de la fereastră și Dufor s-a aplecat să examineze eventualele obstacole pe care urma să le întîlnim. Firele electrice de alimentare a clădirii treceau chiar pe sub fereastra noastră. Trebuia coborît la început cu grijă, spre a nu ne electrocuta.

Pe la ora 11 și jumătate ne-am descălțat, ne-am pus pantofii în jurul gîtului și am legat de grilaj cearșafurile transformate în corzi. Dufor urma să iasă primul. Am convenit să mă aștepte, iar în cazul cînd intervine ceva care mă va împiedica să ies, el să plece.

Cînd a coborît, mi s-a părut că a făcut zgomot prea mare, fapt ce m-a determinat să mă grăbesc. Trecînd pe la fereastra

de la etajul al doilea, am văzut că s-a aprins lumina. Am crezut că sînt prins, ceea ce m-a determinat ca pe la vreo 6 metri de sol să-mi dau drumul.

În căzătură mi-am scrîntit mîna dreaptă. Am luat-o la fugă după Dufor și mi-am pierdut pantofii. Am sărit zidul împrejmuitor și ne-am trezit pe șoseaua națională, pe care mărșăluia un convoi german. După trecerea pericolului, am pornit spre Compiègne. Ne grăbeam să ajungem la un telefon pentru a ne avertiza familiile să se ascundă, spre a nu fi arestate. Mergeam destul de greu desculț și, pe deasupra, începuse să mă doară mîna..."

Nepot de țărani și fiu al unui slujbaș mărunt al căilor ferate, Pierre Pène are ambiția de a deveni inginer. În primul război mondial, fratele său este rănit și va rămîne paralizat, iar tatăl său va muri tot ca urmare a unor răni.

Pierre Pène va călători mult: patru ani profesează în Madagascar, apoi este consilier al Negusului. La Addis-Abbeba îl cunoaște pe Michel Pasteau, director al Societății de căi ferate franco-etiopiene și viitor tovarăș de clandestinitate.

Mobilizat în 1940, el se remarcă în cîteva misiuni de recunoaștere și primește medalia „Crucea de Război".

După armistițiu, merge la Soissons, unde funcționează ca inginer de drumuri.

André Boulloche îl recrutează pentru O.C.M. și îi încredințează comanda regiunii Aisne. Energic și excelent organizator, va face din departamentul său un model de eficacitate. Nu se limitează la culegerea de informații, ci se lansează și în acțiuni de sabotaj și de recuperare a armelor abandonate de armata franceză în derută.

Pène scăpase de Gestapo, dar cinci din subordonații săi de la serviciul de drumuri fuseseră arestați. Ei acceptaseră să-i primească pe operatorii radio ai unităților de luptă și informații parașutați de englezi. În conformitate cu instrucțiunile de la Londra, numele și adresele gazdelor figurau pe listele găsite la Roland Farjon.

Pène intervine la Gestapo. El se gîndise că pasivitatea sa i-ar fi alertat și mai mult pe germani. Era normal ca el, șef în ierarhia administrativă a serviciului de drumuri, să se intereseze de subordonații săi. Dar vizita sa la Gestapo îl lasă perplex. Ofițerul care-l primește se laudă că el cunoaște bine Rezistența.

Pène ia hotărîrea să intre în clandestinătate. Înțeleaptă măsură: cîteva zile mai tîrziu, oamenii Gestapoului se prezintă la birou spre a-l aresta. Pène se instalează la Paris, în

strada Amelot. Cum soția sa, cu locuința la Boulogne-sur-Seine, îl vizitează des, portăreasa și ceilalți locatari îi cred doi soți adulteri.

Pierre Pène este numit șef al armatei secrete pentru regiunea Parisului. Predecesorul său fusese prins de Gestapo la 29 decembrie 1943. Pène ordonă sabotaje la uzinele S.K.F. și Bronzavia, care lucrează pentru ocupant. El a primit și doi adjuncți: colonelul Marguerittes și colonelul Rol-Tanguy, a cărui propunere de a declanșa o insurecție de masă coordonată cu iminenta debarcare a aliaților este respinsă de Pène.

La 4 aprilie, el cade în cursa întinsă altor rezistenți. Este prins împreună cu agentul său de legătură la institutul din strada Assas și dus la sediul Gestapoului din strada Saussaies. Torturat, nu spune nimic. Este încarcerat la Fresnes, apoi la Senlis, de unde evadează.

O notă datată 4 iulie 1945, cu antetul Direcției generale a siguranței naționale, arată: „R. Farjon și J. H. Simon, ocupînd împreună, cu începere de la 4 iunie, o cameră la etajul al doilea, în timp ce domnul Pène se afla într-o celulă de la subsol cu alți deținuți, și-au pregătit evadarea. Întrucît J. H. Simon a fost transferat în ajun, domnul Pène i-a luat locul. Un anume Robert, de naționalitate germană, interpret la închisoarea Senlis, i-ar fi furnizat lui Roland Farjon o pilă".

Despre J. H. Simon nimeni nu știe unde a fost dus, ci doar că nu s-a mai întors.

Louis Mouchon, combatant în B.C.R.A., va spune surîzînd într-o zi: „Importanța rolului pe care l-am jucat fiecare în Rezistență este direct proporțională cu importanța situației actuale a fiecăruia". Mai puțin cinic, Jean Pronteau constată cu un scepticism întemeiat: „Istoria Rezistenței este scrisă pe baza mărturiei supraviețuitorilor, fapt care face ca cei dispăruți să dispară a doua oară".

Trimis în misiune la Alger, Jacques-Henri Simon cere să fie parașutat în Franța, deși se știa urmărit. Încă înainte de arestare, el cunoștea că Roland îi pusese destule în spinare. Așa era regula jocului. Nimeni nu putea prevedea că Simon, trimis la Alger cu o misiune politică, va reveni în Franța să lupte.

Nota siguranței naționale din 4 iulie 1945 relata prima întîlnire dintre Pierre Pène și J. H. Simon, amîndoi arestați,

care a avut loc între 20 și 25 mai, la postul de gardă din castelul Beaulieu: „Pène își amintește că una din primele întrebări puse de Simon a fost: «Se poate avea încredere în Farjon?» Pène i-a răspuns că Farjon pare foarte impresionat de mulțimea de informații de care dispun germanii și că el, Pène, nu crede că este trădător".

Soția lui Pène confirmă: „Înainte, în timpul și după evadare, soțul meu nici nu-și imagina măcar că Farjon ar fi putut trăda".

La 10 iunie, la ora patru dimineața, Françoise Pène este arestată ca urmare a evadării soțului ei. O oră mai tîrziu, îi vine rîndul soției lui Roland Farjon. Încarcerate la Fresnes, ele ignoră prezența, într-o altă aripă a închisorii, a statului-major al O.C.M., transferat de la Senlis. Și Nicolas Obolensky se află încarcerat la Fresnes. El a fost arestat la 1 iunie și și-a petrecut prima noapte la sediul Gestapoului, închis într-un dulap, mestecînd și înghițind toate hîrtiile pe care le avea asupra lui. A doua zi, un anume Dietrich l-a interogat în legătură cu Vicky.

„El mi-a spus, își amintește Nicolas, că va fi liberată dacă consimte să vorbească și mi-a cerut să compun o scrisoare prin care s-o determin să vorbească. Am redactat un text atît de grandilocvent, încît s-o fac pe Vicky să rîdă".

Spre sfîrșitul lunii, într-una din zile, Obolensky urla de bucurie la fereastra închisorii: Philippe Henriot a fost executat! Henriot era oratorul a cărui elocvență atrăsese mulți indivizi în rîndurile miliției și ale trupelor S.S. franceze. Rafalele armelor ce l-au executat pe Henriot au adus deținuților de la Fresnes, care în proporție de 9 din 10 urmau să fie executați, aspra fericire de a se ști răzbunați.

La 15 august, Obolensky este evacuat de la Fresnes împreună cu alți 2 800 deținuți. Autobuzele îi duc în gara Pantin, de unde trenul îi va transporta în Germania. Feroviarii sînt în grevă. Pe peronul gării femeile strigă: „Nu plecați! Americanii sînt la Saint-Rémy-les-Chevreuse!". Cinci zile de călătorie, apoi Buchenwald.

Rebeyrol fusese în ultima clipă luat din gara Pantin și dus înapoi la închisoarea Fresnes. Împreună cu Lepercq, Gallois și Rouzée, el era una din polițele de asigurare ale maiorului Roskotten.

Unul din șefii justiției militare germane din Franța, Roskotten hotărîse ca pentru el războiul să se termine la Paris.

Potrivit celor afirmate de Rouzée, Le Roy Ladurie, fost ministru al lui Pétain, îl pusese pe maiorul german în contact cu generalul Navarre, șef al O.R.A., organizația de rezistență a armatei regimului de la Vichy. Roskotten i-ar fi spus lui Navarre: „Voi judeca pe oamenii dv., ca pe niște ofițeri, nu ca pe niște teroriști. Anunțați-mă cînd am de-a face cu oamenii dv."

Aceeași grijă de a-și aranja viitorul îl determinase pe Roskotten să protejeze pe cîțiva membri ai statului-major al O.C.M.

Femeile închise la Fresnes au de-a face cu Schott. Clothilde Pène, sora evadatului, declară despre el: „Părea că te căinează. Spunea: «Știu că sînteți o persoană de onoare și că nu veți trăda». În continuare încerca însă să te facă să trădezi. Într-o zi, spre exemplu, a deschis un album cu fotografii și mi-a spus: «Eu sînt foarte drăguț, priviți: iau fotografii de la toți cei de care mă ocup.» El întoarce paginile albumului și pune degetul pe o fotografie, ca din întîmplare: «Ce a mai slăbit Simon...» Eu nu-l știam pe Simon. Dacă l-aș fi cunoscut, m-aș fi dat de gol..."

Interogată la Saint-Quentin, la 9 iulie 1945, în cadrul anchetei întreprinse asupra lui Farjon, Françoise Pène declară polițiștilor din Serviciul de informații generale:

„Am plecat la Fresnes cu mașina, păzită de secretarul doctorului Schott. El vorbea prost franceza și mi-a spus: «Mergeți la închisoare din cauza lui Roland Farjon, un francez rău. Soțul dv., un dușman de-al nostru, este un bun francez. Roland Farjon a lucrat pentru noi, dar îl disprețuim».

La Fresnes am fost supusă mai multor interogatorii. Atît Schott, cît și alți germani mi-au vorbit despre trădarea lui Farjon. M-am întrebat de ce îmi spuneau toate astea și ce cursă se ascundea în vorbele lor.

Într-o zi mi-au arătat, referitor la soțul meu, un pasaj dintr-un raport redactat în timpul unui interogatoriu luat lui Farjon în ianuarie 1944. Apoi mi-au cerut să citesc cele 157 nume scrise în acel raport. Deoarece erau mai mulți anchetatori care mă urmăreau cu atenție, pentru a nu mă trăda prin expresia feței citind nume cunoscute, am refuzat să citesc, spunîndu-le că lista nu prezintă nici un interes, de vreme ce eu nu știu nimic despre activitatea reală sau falsă a soțului meu. Ei m-au obligat să citesc totuși. La început am privit foarte superficial toate numele, dar m-au silit să le

citesc rar pe fiecare. Recunoşteam nume care îmi erau familiare, dar nu m-am trădat. Unele erau complete, cu adresele exacte, altele doar cele conspirate. M-au informat că din totalul de 157 de persoane, 80 sînt arestate.

Le-am spus că dacă, într-adevăr, Farjon ar fi lucrat pentru ei, n-ar face cunoscut acest lucru şi Farjon nu ar fi evadat. La prima obiecţie mi-au răspuns că : «Farjon este o vulpe care şi-a înşelat tovarăşii şi acum ne-a păcălit şi pe noi. Am crezut în colaborarea lui sinceră, dar ne-a decepţionat, evadînd. În închisoare, a scris un raport despre colaborarea cu noi, pe care vi-l vom arăta. (Nu mi l-au arătat niciodată.) Ne-a ajutat mult, dar noi mai aşteptăm ceva de la el. Răspundem de evadarea lui şi a soţului dv. şi din cauza asta vom fi judecaţi de tribunalul militar».

Un alt comisar a adăugat : «Noi îi impuşcăm pe agenţii dubli. Deoarece nu-l putem omorî pe Roland, răspîndim vestea că a trădat Rezistenţa pentru ca membrii ei să-l lichideze. Dacă merge în Anglia, va fi doborît, deoarece acolo avem un agent dublu însărcinat cu această misiune».

I-am asigurat că îşi pierd timpul de pomană spunîndu-mi toate acestea, întrucît eu nu cunosc nimic despre Rezistenţă.

La a doua întrebare, ei mi-au dat următoarea explicaţie : «După debarcare, Farjon crede într-o victorie anglo-americană. Dacă noi îi respingem pe aliaţi în mare, Farjon s-ar putea să ne caute».

I-am întrebat dacă soţul meu bănuia trădarea. Mi s-a răspuns negativ. Le-am replicat că îi pun pe nedrept lui Farjon în spinare aceste păcate, pentru a-l ascunde pe adevăratul trădător. Spre a mă convinge, mi-au spus că şi Jacques Simon îl bănuieşte pe Farjon de trădare, deoarece Roland ar fi indicat trei din adresele la care putea fi găsit. Pe de altă parte, Simon, după un interogatoriu de două ore, se întorsese în celulă foarte abătut şi îi spusese lui Farjon : «Schott este nemaipomenit. Mi-e teamă de el mai mult decît de S.D. Ştie totul. Sînt totuşi mulţumit că nu am vorbit de acţiunea din strada X şi din strada Y (numele unor străzi pe care le-am uitat)». Auzind această afirmaţie, Farjon ar fi cerut să vorbească cu Schott căruia i-ar fi spus : «Jacques Simon nu v-a vorbit încă despre strada X şi nici despre strada Y». Schott l-ar fi chemat din nou pe Simon spre a-l interoga despre acestea. Ca urmare, Simon a fost dus la Fresnes. În locul lui, în celula lui Farjon l-au băgat pe soţul meu, sperîndu-se aceleaşi servicii din partea lui Farjon. Într-adevăr, Schott mi-a relatat : «Farjon mi-a spus că soţul dv. ar fi afirmat că e convins că germanii nu ştiu totul, deoarece au dat drumul în regiunea Aisne unui număr de cinci rezistenţi». El pîndea reacţia mea. Am rămas impasibilă, deşi fraza mi s-a părut probantă.

Din clipa aceea, am crezut în vinovăţia lui Farjon, întrucît cunoşteam că cinci agenţi ai Rezistenţei fuseseră puşi în libertate în Aisne, din lipsă de probe, iar pe soţul meu îl ştiam incapabil să facă o asemenea mărturisire nemţilor.

Schott practica duşul scoţian. Începea printr-un interogatoriu foarte riguros, care mă obliga să răspund cu multă atenţie, apoi îmi vorbea într-o ambianţă de destindere despre război şi copii. La sfîrşit, cînd eram decontractată, îmi punea întrebarea cheie, ceea ce justifica întregul interogatoriu.

Se putea discuta cu Schott, deoarece accepta să fie contrazis şi chiar să i se vorbească brutal. Era un burghez care lupta şi cu arme anticomuniste. «Avem un duşman comun», repeta el. Era mîndru de reputaţia sa. «Nu sînt ca S.S.-iştii, afirma el. Eu impuşc, dar nu torturez niciodată pe cei ce luptă împotriva Germaniei». Odată mi-a spus : «Obţin rezultate mai bune decît S.S.-iştii folosind mijloace umane. Aşa am distrus O.C.M.». I-am răspuns : Nu aveţi nici un merit din moment ce Farjon v-a dat totul ! A tăcut, dar după o săptămînă cînd m-a chemat iar, mi-a spus : «Da, dar cine l-a făcut pe Farjon să vorbească ?»".

Un lucru este cert : acuzaţii grave şi precise i-au fost aduse lui Roland de către Schott şi coechipierii săi. Ar fi prea simplu să fie respinse pe motiv că emană de la o sursă nesigură.

Iată însă că întîmplarea, sau nu numai ea, a făcut ca faimosul „raport despre colaborare", pe care Schott promite, dar omite să i-l arate prizonierei, să ajungă pînă la noi. Această întîmplare se numeşte Zarapoff. El face rost, nu se ştie cum, de un text scris pentru germani de către fostul şef al regiunii A. În luna martie 1944, Zarapoff pune la cale subtilizarea documentului : „Text al raportului recapitulativ privind perioada 16 februarie — 1 martie", cuprinzînd „suplimentar declaraţiile scrise de un ofiţer ce asigura legătura între Comitetul Central al Rezistenţei şi un comitet regional privind misiunile armatei secrete". Este vorba de Roland Farjon. Zarapoff transmite documentul, spre informare, lui Edmond Debeaumarché, unul din conducătorii grupului P.T.T. La întoarcerea sa din deportare, Debeaumarché va da o copie lui Maxime Blocq-Mascart care se pare că nu a vorbit nimănui despre el.

Astfel, sub rezerva, dealtfel puțin probabilă, că este vorba de un alt text, Rezistența poseda deja de trei luni faimosul document, atunci cînd Schott vorbește despre el, în iunie 1944, soției lui Pène.

Interogat cu privire la mijloacele cele mai eficace de a lupta împotriva armatei secrete, Roland Farjon răspunde pe un spațiu de șase pagini dactilografiate la un rînd cu o iscusință incontestabilă și un simț cert al umorului.

Începînd prin a revela lui Schott că armata secretă va avea ca sarcină, în ziua Z, să hărțuiască Wehrmachtul, stînjenindu-i sistemul de transmisiuni și comunicații, el declară că toate posturile de comandă germane vor trebui să se mute de urgență în clipa debarcării, dacă vor să scape de atacul și capturarea puse la cale de Rezistență. El admite că va rezulta o confuzie extrem de jenantă, dar subliniază că un cartier general funcționînd rău nu valorează nimic.

De asemenea, toți ofițerii superiori și subalternii lor vor trebui să plece de urgență, deoarece locuințele acestora sînt reperate și armata secretă a prevăzut arestarea lor la domiciliu. Bătălia Franței va începe deci printr-o vastă debandadă din cauza căreia, în ziua crucială, toate organele de comandă germane se vor împrăștia în teritoriul ocupat. Se pare că locotenentul Roland Farjon, specialist în transmisiuni, își ia revanșa asupra avocatului Schott.

Despre sabotajele feroviare, Roland afirmă că planul de operație îi este necunoscut, dar presupune că armata secretă va organiza deraieri de trenuri. Singura măsură ce trebuie luată ar fi o supraveghere atentă a rețelei feroviare, pentru care este necesar un numeros personal.

Roland susține că Rezistența cunoaște totul despre agentura franceză utilizată de Wehrmacht și că s-a prevăzut ca, într-o primă etapă, agenții P.T.T. să execute ei înșiși sabotajele, dar adaugă că ulterior s-a stabilit să intervină „trupe speciale", ceea ce este inexact. Singurul mijloc de a evita sabotajele constă, totuși, în arestarea masivă, în momentul debarcării, a tehnicienilor P.T.T. Ideea părîndu-i-se ingenioasă, el propune ca această măsură să fie extinsă și asupra mecanicilor căilor ferate. Tehnicienii centralelor electrice și agenții serviciilor municipale urmau să aibă o soartă asemănătoare. O interdicție a circulației tuturor vehiculelor trebuie să completeze în mod fericit măsurile de siguranță.

De fapt, dacă statul-major german ar fi urmat aceste sfaturi, în ziua Z trupele ocupantului din Franța s-ar fi aflat, așa cum doreau Londra și Rezistența, paralizate total.

Raportul se termină printr-un rapid tablou al „stării de spirit existente în unele unități de apărare", citit cu consternare de Schott și de superiorii săi. Pompierii din Paris ? : „În întregime devotați Rezistenței". Roland este destul de prudent să adauge că șeful lor face excepție. Poliția pariziană ? : De la comisar la gardian, are „mentalitate rezistentă". Garda republicană și Grupurile mobile de rezervă ? : Garda este de partea Rezistenței. „În privința Grupurilor nu știu nimic, dar presupun că situația este aceeași. Apărarea pasivă și Crucea Roșie au pus deja vehiculele lor la dispoziție Rezistenței". Poliția regională și jandarmeria rurală ? : „În numeroase locuri contaminarea este un fapt împlinit".

În rezumat, toate forțele de poliție și securitate franceze sînt gata să angajeze lupta împotriva Wehrmachtului, care nu va putea începe evacuarea, în ziua Z, decît după ce va aresta cîteva zeci de mii de feroviari, angajați ai P.T.T., ai serviciilor municipale etc.

Cuvîntul „dezinformare" nu exista încă în actuala sa accepție, dar Roland Farjon făcea dezinformare fără să știe.

Pierre Pène fusese reperat încă din decembrie 1943, cînd Gestapoul încercase să-l aresteze la birou, după cîteva zile de la intervenția făcută în favoarea celor cinci subordonați ai săi din serviciul de drumuri. Nu era oare evident că Gestapoul din Laon transmisese lui Schott dosarul Pène, cu mențiunea demersului efectuat de acesta în decembrie ? Nu era oare normal ca Schott să deducă faptul că colegii săi din regiunea Aisne se lăsaseră păcăliți ? Însuși Pène, într-un text despre care va mai fi vorba, recunoaște că a fost chestionat la Senlis cu privire la cei cinci tovarăși înainte de a-i fi vorbit lui Roland despre aceștia.

Pe de altă parte, Schott comite o eroare ce demonstrează mai tîrziu că a mințit : se cunoaște faptul că Jacques-Henri Simon se pregătea să evadeze împreună cu Roland. Françoise Pène ignoră acest lucru, iar Schott se ferește să i-o spună, deoarece i s-ar prăbuși tot eșafodajul. Dacă Roland ar fi fost omul Gestapoului, și încă oarecum pe față, cine poate crede că Simon ar fi pregătit cu el o evadare ? Cum se poate admite că Roland ar fi hotărît să fugă cu un tovarăș atît de intransigent, care nu ar fi ezitat să-l sugrume odată ajunși în libertate ? Mai mult : prin ce aberație Willy Moericke ar fi dat o pilă unui informator al Gestapoului, riscînd să fie imediat denunțat superiorilor săi ?

La 16 iunie, Roland Farjon află despre anatema pronunțată împotriva lui. I se va oferi totuși posibilitatea de a se înrola într-un maquis, unde să-și găsească moartea. Înainte de a părăsi Parisul, el redactează un raport de 11 pagini privitor la detenția sa. Cițiva supraviețuitori ai O.C.M. cunosc acest text, scris cursiv, pe care îl numesc „confesiunea". Este, într-adevăr, o mărturisire. Roland recunoaște că i-a „dat pe Pasteau, Gallois, Pène".

De fapt, Schott nu auzea pentru prima dată de Pène. Cît despre Pasteau, Roland știa încă de la Arras că germanii îl arestaseră din decembrie. Pentru Gallois însă Roland avea remușcări, ca și pentru întregul stat-major al O.C.M., în frunte cu Touny.

Masa de aniversare a căsătoriei soților Farjon a însemnat pentru mulți o dovadă spectaculoasă a trădării. Dar Roland i-ar fi putut cere soției sale să nu vorbească nimănui despre aceasta, dacă, într-adevăr, s-ar fi considerat vinovat. Însuși Schott s-ar fi gîndit la păstrarea secretului, dacă ar fi vrut să aibă în continuare posibilitatea de a se folosi de Roland ca de o momeală, mai ales cînd peste cîteva zile urma să fie transferat la Arras statul-major al O.C.M. Dimpotrivă, Schott prevede cum va fi primită de camarazii lui Roland încă liberi știrea despre modul de aniversare a căsătoriei. Schott nu tortura, el otrăvea.

Textului redactat în grabă Roland îi adaugă un post-scriptum, al cărui original s-a pierdut. Copia figurează în arhivele O.C.M. El scria: „Cer scuze pentru relatarea pe scurt, atît de incompletă, dezlînată, dar îmi lipsește timpul. Mîine părăsesc Parisul. Am evadat cu singura intenție de a mă bate cu arma în mînă. Sînt convins că în vremurile pe care le trăim, vremuri revoluționare, nici o slăbiciune nu ar fi iertată unui om ca mine. Am intenția să dovedesc că știu să nu am slăbiciuni și mîine mă voi bate alături de trupe sau alături de partizani. Vreau ca Dumnezeu să-mi ajute să-mi realizez această dorință; dacă voi putea să vă revăd, vor fi răsplătite eforturile mele depuse de-a lungul a trei ani".

În ianuarie 1974, atît familia lui Roland Farjon, cît și eu eram convinși că el trăiește în Argentina. Oameni serioși, ce deținuseră sau dețineau încă înalte funcții, îmi repetaseră aceasta.

Roland avusese ca pseudonime numele de „Yves" și „Dufaure" și luptase în pădurea Senonches. Am hotărît să lansăm în Argentina un apel pe care nu știam dacă îl va auzi, dar formulat ca să fie înțeles numai de el. Articolul următor, redactat potrivit indicațiilor mele, a apărut în ziarele argentiniene „Panorama", „La Opinion" și „El Tercer Mundo".

„Șansele de a avea un Rembrandt ascuns și neștiut în podul casei sînt infime. Dimpotrivă, tablourile de Dufaure de Senonches înnegrite de praf trebuie să fie numeroase și chiar dacă nu vor atinge niciodată prețul unui Rembrandt, cota lor a crescut de o sută de ori în doi ani și continuă să urce vertiginos.

Yves Dufaure de Senonches, născut la Boulogne-sur-Mer la 29 februarie 1910, a fost un pictor în „stilul pompier" și a pictat cu migală scene de luptă care au împodobit multe saloane burgheze. Dar moda a trecut și pictorul, ruinat și amărît, s-a expatriat în Argentina, unde după cum se știe din scrisorile adresate fiicei sale France, a continuat să picteze pînă la moarte. Aceasta înseamnă că zeci de pînze, atingînd o cotă foarte bună, așteaptă să fie descoperite în Argentina. Proprietarii lor, care ar accepta să le împrumute pentru o mare expoziție de consacrare la Paris, pot lua legătura cu Ruth Valentini, post restant, biroul X, Paris".

Derizorie sticlă aruncată în mare. Argentina și-a scotocit podurile caselor, criticii de artă s-au înflăcărat. A intrat în joc și Serviciul cultural al ambasadei Franței. Trei luni mai tîrziu ni se comunică faptul că, în ciuda unei anchete exhaustive întreprinsă în muzee, galerii etc., nimeni nu pare să-l cunoască pe acest pictor.

Roland nu dăduse semne de viață.

Blocq-Mascart, Izard și Rebeyrol încearcă transformarea Rezistenței într-un partid politic, care însă nu va supraviețui alegerilor din 1945.

Jacques Piette a fost numit de către de Gaulle secretar general al Producției industriale. Iată ce relatează el:

„Într-o zi, Lepercq mă sună pe firul interministerial:

— Roland Farjon este la mine în anticameră. Nu vreau să-l primesc. Ți-l trimit ție, tu să hotărăști.

— Și eu ce să-i fac?

— Să-i spui că este mai bine să procedeze în așa fel încît să fie uitat.

Puțin mai tîrziu, a venit la mine Roland îmbrăcat în uniformă. Mi-a întins mîna, dar i-am refuzat-o. El a început să suspine și mi-a spus cam așa:

— Nu ştiu ce ţi s-a povestit, dar totul este adevărat. Ce trebuie să fac?

I-am răspuns:

— Pentru familia ta, pentru mişcare, ai face mai bine să-ţi cauţi moartea pe cîmpul de luptă.

Din acest moment şi numai de-atunci nu m-am mai îndoit de trădarea lui. De ce s-ar fi acuzat în faţa mea dacă n-ar fi făcut nimic? De ce această criză de lacrimi? Recunosc că mi-a venit greu să cred. Era, categoric, un om curajos. În faţa Gestapoului clasic, cel cu vină de bou şi cu cada de apă, ar fi rezistat indiscutabil. Era curajos, dar prost".

„La 1 ianuarie 1945, povesteşte Monique Farjon, am mers în vizită la bunica mea Lami, unde trebuiau să vină şi soţii de Gaulle să prezinte urările de Anul nou. «Sînt mulţumit că te văd, i-a spus de Gaulle lui Roland. Ştiu ce ai făcut, care a fost conduita dumitale frumoasă şi este bine că putem să vorbim despre ea». Aceste cuvinte i-au impresionat pe toţi cei de faţă, deoarece el se exprima întotdeauna cu mare rezervă".

Dar, 13 zile mai tîrziu, un văr al soţiei lui Roland primeşte o scrisoare prin care doamna Werbrouck, văduva unui om împuşcat, îi impută lui Farjon executarea soţului ei.

La 16 martie 1944, germanii i-au aprobat doamnei Baudel o vizită la soţul ei, în timpul căreia a luat cunoştinţă „că Farjon a trădat toată O.C.M."

Animată de o înaltă şi implacabilă exigenţă, ea îi întreabă pe supravieţuitorii O.C.M.: „De ce nu este judecat Farjon?"

„Era într-o duminică, relatează soţia lui Roland. L-am văzut foarte abătut. Mi-a spus:

— Asupra mea planează îndoieli, dar voi ştii să dau explicaţii.

I-am spus:

— Dar Blocq-Mascart şi ceilalţi care nu puteau face un pas fără tine...

— Rezistenţa s-a terminat. Acei oameni ocupă posturi importante. Se uită repede ce au făcut tovarăşii.

Şi-a petrecut toată după-amiaza redactînd o scrisoare către Maxime Blocq-Mascart.

A doua zi m-am dus să-i duc scrisoarea lui Maxime, cu care avusesem întotdeauna relaţii foarte prieteneşti. M-a primit un om glacial, distant. I-am întins scrisoarea şi i-am spus:

— Roland are mari necazuri. Ce se petrece?

El mi-a răspuns:

— Şi dacă vi s-ar spune că soţul dv. este un trădător?

Abia stăpînindu-mă să nu-i arunc în faţă bila de cristal care se afla pe biroul lui, m-am ridicat şi, înainte de a ieşi, i-am replicat:

— Cred că nu mai avem ce ne spune. La revedere, domnule".

În ajunul înmormîntării tatălui său, la 18 ianuarie, Roland a mers la o reuniune la care asistau Lefaucheux, Berthelot, Bellanger, Blocq-Mascart, Pasteau. Dorea să-i convingă ca un juriu de onoare să ia o hotărîre asupra cazului său. S-a întors şi mai abătut. Lefaucheux şi Berthelot îl susţinuseră, dar Blocq-Mascart, neînduplecat, se opusese categoric constituirii juriului. Roland era desperat.

Lui Dordain i se va acorda în ianuarie 1946 dreptul de a fi judecat de un juriu de onoare, care s-a reunit la Arras sub preşedinţia lui Duflot şi a hotărît blamarea lui Dordain, dîndu-şi totodată avizul de a nu i se acorda nici o distincţie onorifică. După trei ani, Dordain era implicat într-o escrocherie ce a scandalizat Franţa şi care a determinat deschiderea unei anchete privind activitatea sa de rezistent. În faţa Tribunalului din Metz va fi evocată sentinţa uşoară dată de juriul de onoare, iar O.C.M. va fi bănuită de a fi vrut să acopere pe unul din membrii săi.

Roland a cerut să fie mutat de pe coastele Atlanticului, unde lupta cu nişte grupuri răzleţe, nepericuloase. Întrucît situaţia nu-i satisfăcea dorinţa sa de a-şi demonstra curajul, solicită să facă parte dintr-o unitate cu adevărat combatantă. A fost transferat într-o unitate de puşcaşi-marini în Alsacia. Doar epistolele primite de la vechii săi camarazi şi subordonaţi, scrise cu dragoste şi respect, sînt ultimele raze de soare care mai luminează crepusculul său.

Este oare posibil ca atîţia oameni de constituţii atît de diferite să fi iubit un ticălos?

La 23 octombrie 1944, colonelul Lhermitte exhuma la groapa din Arras pe cei 12 tovarăşi ai săi împuşcaţi în secret: „Eu i-am identificat. L-am recunoscut pe Tison după ghipsul de la piciorul său rupt, iar pe François după barbă. Pentru a-l identifica pe colonelul Touny, am mers pe la văduve cu hainele celor împuşcaţi şi cu obiectele găsite asupra lor. A fost

ceva îngrozitor. Soțiile lor nu se așteptau la aceasta. Execuțiile oficiale se cunoșteau. Din moment ce nu le anunțaseră nimeni, ele erau convinse că soții lor sînt deportați. Șocul a fost groaznic de brutal. Din această cauză am depus plîngere împotriva lui Farjon".

La 27 decembrie 1944, colonelul Lhermitte lansează, într-adevăr, primul atac împotriva lui Farjon, pe care-l acuză de a fi acceptat să fie momeală în slujba germanilor.

După 30 de ani, un comando rămîne în stare de alertă. Numele membrilor săi nu figurează în această carte. Vor merge pînă acolo încît să-l omoare pe Roland Farjon? Cine știe? Oricum, unul din ei a ucis o fată care lucrase pentru dușman. Cine poate ști, însă, dacă ei ar mai vărsa sînge pentru a pedepsi fapte vechi de peste un sfert de secol? Zvonurile îi țin în permanență treji. „A trecut pe acolo... va trece pe dincolo". Nu prea au existat ani în care Roland să nu fi fost semnalat pe undeva. Se zice că ar fi avut chiar îndrăzneala și cinismul de a merge să dejuneze la hotelul „Comerțului". Rețeaua de informații funcționează bine, dar comandoul a eșuat pînă acum.

La 19 noiembrie 1968, văduva unui rezistent împușcat a primit un telefon anonim: Farjon fusese recunoscut la Boulogne și la Calais, unde stătuse vreo zece zile. Omul misterios de la telefon precizase că trădătorul folosește un pașaport eliberat în America de Sud de consulatul unei țări mediteraneene.

A doua zi, fiul unui rezistent din Arras, aflîndu-se la Paris, aude în Gara de Nord anunțîndu-se la interfon că un călător cu nume exotic a lăsat un mesaj „pentru domnul Farjon".

Fostul rezistent, anunțat de fiul său, vine la Paris și obține următorul mesaj: „Domnul Asegaza îl informează pe domnul Farjon că, trebuind să ia avionul de pe aeroportul Le Bourget, în loc de Orly, este necesar să urce în trenul de ora 18 și 33 de minute în direcția Boulogne".

Comandoul intră imediat în legătură cu prietenii de la poliție pentru a descoperi destinația avionului, dar mai multe decolări prevăzute la Orly au avut loc de pe Le Bourget. Urma misteriosului Asegaza este pierdută.

Nici unul din urmăritorii lui Farjon nu s-a gîndit să se informeze, în anturajul fraților Farjon. Onorabilul Asegaza, cetățean japonez, este reprezentantul la Tokio al societății „Baignol et Farjon".

Frații Farjon și birourile lor din Boulogne sînt totuși supravegheate.

Decesul mamei lui Roland Farjon, în martie 1970, a declanșat o mobilizare generală: exista certitudinea că el va veni să asiste la înmormîntare.

Între 24 și 27 martie, aeroporturile au fost supravegheate și difuzoarele de la Orly au transmis mesajul: „Domnul Raymond Farjon îl așteaptă pe domnul Roland Farjon". Nu s-a prezentat nimeni, dar unii au crezut că un anume Gomez, venit din Argentina, ar putea fi Roland. Un fost membru al serviciilor secrete franceze, care manifesta un viu interes pentru acest caz, afirmă că Gomez l-a anunțat pe Raymond Farjon că sosirea sa este întîrziată cu 24 de ore.

În ajunul înmormîntării, comandoul reușește să pătrundă în timpul nopții în uzina „Baignol et Farjon" și să scotocească atelierele și birourile în speranța de a-l găsi pe Roland.

Pompele funebre primiseră telefoane anonime: „Atenție! Oamenii dv. să nu stea prea aproape de sicriu: dacă Roland Farjon este acolo, vor fi împușcături".

Poliția, alarmată, a introdus în rîndul asistenței patru inspectori înarmați. Mai mulți membri ai comandoului se aflau în biserică.

Ulterior, șoferul familiei Farjon, Rollos, a fost de cîteva ori oprit pe stradă, în Boulogne, și întrebat despre Roland: „L-ați recunoscut? El era?"

Trei persoane, în trei rînduri, s-au dus la Rollos, afirmînd că vor să scrie o carte despre Farjon și au nevoie de date.

Rollos ignoră, dar eu știu, că mijloacele sale de existență au făcut obiectul unei anchete: comandoul voia să se asigure că familia Farjon nu i-a cumpărat tăcerea.

Călătoriile soției lui Roland în străinătate sînt supravegheate. Mi s-a spus că ea s-a îmbarcat la Gênes cu destinația America de Sud. De asemenea, chiar și deplasările ei prin Franța stau în atenția comandoului.

Roland Farjon a fost mutat, prin ordinul din 22 ianuarie 1945, cu gradul de locotenent, în Regimentul 1 de pușcași-marini, din divizia comandată de Diego Brosset, o divizie

oarecum aparte, în care fiecare escadron acționa împreună cu o brigadă de infanterie. Operația era destul de periculoasă, deoarece trebuia ca escadroanele să meargă înainte pentru a descoperi inamicul și a-l provoca.

Roland a fost repartizat în escadronul condus de Cadéac d'Arbaud...

La 1 aprilie, o grenadă ce a explodat pe o străduță din Menton l-a rănit.

Și totuși, adevăratul pericol venea din celălalt capăt al Franței, unde se declanșase deja urmărirea lui. La 9 aprilie, un membru al familiei i-a scris lui Roland: „O anume doamnă Baudel, din Arras, a depus la începutul lunii februarie la Comitetul O.C.M. o plîngere împotriva ta. Soțul ei a fost împușcat de germani în martie sau aprilie 1944. Îți reproșează că i-ai fi cauzat moartea soțului ei prin depozițiile făcute. Afirmă că și-a văzut soțul înainte de execuție și a aflat de la el totul. A anexat plîngerii diverse mărturii făcute împotriva ta, îndeosebi pe aceea a delegatului departamental al O.C.M. (Dordain, cred) și ale mai multor tovarăși din Rezistență deținuți în același timp cu tine. Aceștia au declarat că tu i-ai fi îndemnat că mărturisească. Ei îndrăznesc să afirme că lăsai impresia că ajuți Gestapoul !...

Doamna Baudel pare să fi manifestat o foarte vie animozitate în ce te privește și Comitetul O.C.M. a acceptat să dea curs acuzației sale.

Trebuie să adaug că plîngerile altor soții de rezistenți împușcați sînt susceptibile să fie anexate precedentei.

Rebeyrol a primit misiunea să ducă personal dosarul la procurorul general și să-i dea cîteva explicații despre tine. Sper că o va face cu un spirit de echitate ce nu poate fi decît în favoarea ta.

Am încercat să-ți rezum pe scurt și foarte obiectiv totul, astfel încît tu să fii în măsură să iei hotărîrile pe care le vei crede oportune. Este inutil să-ți spun cît de revoltat sînt, văzînd cum ești împroșcat cu noroi, mai ales că acum o dată mai mult ți-ai dovedit patriotismul și disprețul pentru pericol".

„La sfîrșitul lui aprilie, spune Monique, Roland a venit acasă. Era galben ca lămîia. Avea hepatită și i se dăduse voie să se trateze la domiciliu.

La 8 mai, ziua victoriei, am deschis ferestrele pentru a asculta clopotele și salvele de artilerie.

Toată lumea se manifesta ca fiind profund emoționată. Roland era obosit, abătut. Îl simțeam foarte trist, ceea ce nu-l caracteriza".

Șoferul Rollos păstrează aceeași amintire: „Nu vorbea. Era frămîntat de gînduri. Veneau oameni să întrebe de el, dar li se răspundea că nu este acasă, deoarece, în mod sigur, aceștia nu aveau intenții bune".

La 13 mai, o scrisoare afectuoasă expediată de Cadéac d'Arbaud îl anunță pe Roland că l-a propus pentru Legiunea de Onoare.

La 24 mai, Roland redactează o mică notă al cărei original există. Generalul evocat este evident Charles de Gaulle: „Fotografiați scrisoarea Generalului și încredințați fotocopia — la care veți anexa și un rezumat al ei — lui Raymond. Bourgès (Maunoury), căruia Geo (Georges Glasser) i-a vorbit deja de multă vreme, a confirmat, la vederea acestei scrisori, ideea de a-mi da o ocupație undeva în afara Franței.

Această măsură pare să corespundă cu sugestiile ce mi-au fost date la D.G.E.R. Înțeleg că interesul general al țării este, pe cît posibil, să evite dezbateri judiciare penibile, dar nu vreau să se creadă că săvîrșesc cu sînge rece o lașitate. Deci nu voi pleca înainte de a expune această situație foștilor mei tovarăși, pe a căror loialitate contez. Totodată, nu doresc să mă conduc numai după sfaturile familiei și să abuzez de atitudinea generoasă a șefului nostru comun".

Scrisoarea lui de Gaulle menționată mai sus a dispărut în mod misterios.

Două zile mai tîrziu, Roland este înaintat la gradul de căpitan în rezervă.

La Arras, André Velut, care face tot posibilul să obțină o inculpare, primește la domiciliu vizita a doi inspectori de la D.G.E.R. „Ei m-au lăsat să înțeleg limpede că este în interesul meu și să tac și să-l las în pace pe Farjon", își amintește el.

Velut îi poftește afară pe cei doi inspectori și ulterior află că poliția anchetează discret, punînd întrebarea: „De ce Velut nu a fost împușcat ?"

La 18 iunie, Roland participă cu regimentul său de pușcași-marini la marea paradă de pe Champs-Elysées.

Colonelul Passy nu-și mai amintește data exactă la care generalul de Gaulle și-a exprimat dorința ca nici o urmărire judiciară să nu fie întreprinsă împotriva lui Roland. Potrivit spuselor unui membru al familiei Farjon, generalul ar mai fi promis: „Nici o hîrtie nu va ieși din Ministerul Justiției fără s-o văd eu personal".

Plîngerile depuse împotriva lui Roland determinau deschiderea unei cercetări de către Parchetul din Lille. Judecătorul Lavergue este însărcinat cu instrumentarea cazului.
La 1 iulie, Roland, Monique şi copiii lor pleacă la Servoz în Haute-Savoie, la cîţiva kilometri de frontiera elveţiană.

Doamna Dussaix, sora mamei lui Roland, are la Servoz o proprietate.
Monique Farjon spune : „Proprietatea se numea Fiz şi avea o terasă care dădea înspre Mont-Blanc. Asfinţiturile erau mărețe. Roland se simţea bine şi hepatita se vindecase. Deprimarea dispăruse ; glumea şi făcea proiecte. Şi eu eram fericită. Îmi spuneam : Războiul s-a terminat. Vom pleca şi totul va intra în normal.
Miercuri 18 iulie, după dejun, luam cafeaua pe terasă, cînd mătuşa Dussaix a venit şi a spus : Roland, vrei să vii ? Au sosit două persoane care se interesează de doamna Thomas. Roland i-a întrebat pe cei doi civili :
— Ce doriţi ?
— Căutăm pe doamna Thomas, a răspuns unul din ei.
Soţul meu s-a prezentat :
— Căpitan Roland Farjon.
Cei doi au părut surprinşi :
— Dv. sînteţi căpitanul Farjon ?
— Da, de ce ?
— În acest caz este inutil să mergem mai departe. De fapt, pe dv. vă căutăm. Iată, avem un mandat de arestare emis pe numele dv.
În acea clipă a intervenit soacra mea. Roland i-a spus : «Nu-i nimic». El a intrat cu cei doi poliţişti şi cu mama lui în birou.
În cele din urmă poliţiştii au plecat şi Roland s-a prăbuşit într-un fotoliu. Era distrus. Din această clipă nu ne-am mai despărţit. Mi-a cerut iertare pentru necazurile pe care le provoca. Eu îi spuneam : Este de necrezut ! Eu ştiu bine, am citit scrisoarea ta către Blocq-Mascart. Este o eroare. Nu ai de ce să-mi ceri iertare pentru un fapt pe care nu l-ai comis.
În timpul cinei, Roger Dussaix i-a spus : «Vino cu mine, coborîm în sat şi aranjez eu cu nişte oameni să te treacă la noapte în Elveţia». Roland nu a respins ideea : «Este drept că ar fi uşor. Aş putea să dispar, să las spiritele să se liniştească».

Eu i-am replicat : Nu, nu poţi face asta. Cînd ai conştiinţa curată, te baţi cu capul sus. Nu-mi dădeam seama ce spun. După aceea m-am gîndit adeseori la cuvintele mele. Oare din cauza lor a renunţat să plece în Elveţia ? Nu ştiu.
Seara a fost groaznică. Roland era foarte agitat şi abia se abţinea să nu plîngă. Tulburarea îi cuprinsese pe toţi ai casei.
Cei doi poliţişti plecaseră să doarmă la Saint-Gervais. Veneau de la Lille, unde trebuiau să-l ducă pe Roland. Înainte de a pleca au zis : «Dv. rămîneţi aici. Noi dormim la Saint-Gervais şi ne întîlnim acolo, la plecarea trenului spre Paris». Nu am dormit aproape deloc în noaptea aceea. Am depănat filmul vieţii noastre din ultimii zece ani. El îmi repeta : «Îţi jur că nu am nimic să-mi reproşez. Nu am făcut nici mai mult, nici mai puţin decît alţii». Ceea ce îl tulbura era perspectiva de a fi băgat de francezi în închisoarea în care fusese deţinut de germani. Nu accepta asta.
Încercam să-l încurajez, spunîndu-i că de Gaulle nu-l va lăsa să cadă. Soacra mea credea contrariul şi afirma că de Gaulle nu va mişca nici măcar un deget.
I-am întîlnit pe cei doi poliţişti la Saint-Gervais. Unul din ei a spus : «Vă mulţumesc că aţi venit. Eram puţin îngrijoraţi, deoarece am comis o greşeală : nu ar fi trebuit să vă lăsăm singur».
La Gara Lyon ne aşteptau Raymond şi Renaud Farjon, precum şi Georges Glasser şi Deconninck.
Poliţiştii au acceptat ca Roland să fie lăsat liber 24 de ore să-şi rezolve problemele şi şi-au dat întîlnire pentru a doua zi la Lille.
A doua zi, m-am trezit înaintea lui. Pe la ora 8, am primit un telefon de la soacra mea, care mi-a comunicat : «Cei doi inspectori mi-au telefonat. Nu s-au mai dus la Lille să-l întîlnească acolo pe Roland. Ei îl aşteaptă aici în oraş, în cafeneaua de pe strada Lafayette. Vine Rollos să-l ia cu maşina»".
Rollos relatează : „Trebuia să trecem prin Piaţa Vendôme, pe la Ministerul Justiţiei, unde ne aştepta Raymond, dar Roland mi-a spus : «Du-mă întîi în calea Champaubert». Acolo era, la nr. 11, un imobil cu două ieşiri. Cînd a coborît, i-am propus să-l însoţesc. S-a împotrivit : «Nu, lasă-mă, Rollos. Trebuie să văd un prieten. Aşteaptă-mă cinci minute». Eu i-am propus : Ascultă, Roland, ştiu ce vrei să faci. Am o

canistră în port-bagaj, găsesc eu benzină pe drum. Te duc la frontiera elvețiană și gata... «Nu, nu pot, mi-a răspuns el» și a dispărut în imobil.

Am așteptat. După cîtva timp am plecat în Piața Vendôme. Raymond se plimba prin fața ministerului. Mi-a strigat : «Unde este Roland ?»

Eram furios cînd i-am răspuns : Știți foarte bine unde este ! În Sena, în metro, știu eu !

Și am făcut gestul unuia care își trage un glonte în cap. Am adăugat : Nu ar fi trebuit să fie lăsat singur".

André Deconninck își amintește : „I-am găsit pe cei doi inspectori în cafeneaua de pe strada Lafayette, unde era fixată întîlnirea. Roland nu mai sosea. Am telefonat mamei lui și am aflat cum a dispărut. Apoi am făcut ceva groaznic. Timp de cîteva ore am străbătut cu mașina pădurea Boulogne. Mi se spusese că s-a dus acolo. Pe banchetă aveam revolverul încărcat. Voiam să-l găsesc și să-l omor, ca să-l împiedic pe el să se sinucidă. Consider că sinuciderea este lucrul cel mai rău. De aceea, atunci m-am îndoit de el prima oară. Dacă plănuia să se sinucidă, însemna că este vinovat. Nu l-am găsit".

A doua zi, la 22 iulie Comisariatul de poliție din Saint-Cloud anunță familia că un trecător a găsit pe pod o caschetă, mănuși albe pătate de iarbă și o servietă conținînd decorații și scrisori de adio. Un mesaj preciza :

„Rog pe cel ce va găsi servieta s-o ducă familiei mele cu menajamente". Roland indica adresele fratelui său Raymond, a cumnatului său Glasser și a mamei sale. Mesajul era semnat : căpitan Roland Farjon, citat prin ordin de zi în 1940 și în 1944, propus pentru Legiunea de Onoare în 1945, fost prizonier de război, fost prizonier civil, evadat, rănit pe front la 1 aprilie 1945".

În servietă se mai găsea o fițuică de 12 rînduri consacrată unor detalii materiale. Roland semnala o datorie față de o persoană din Nisa, o notă neachitată croitorului militar, onorarii restante pentru dentist.

O lungă scrisoare „pentru mai tîrziu", adresată lui Christian, fiul său mai mare, începea prin enumerarea statelor sale de serviciu în Rezistență și în armată. El continua : „Dar nu mai am puterea să suport campania creată de o atare psihoză al cărei obiect sînt eu, nu pot admite în sufletul și conștiința mea de soldat să fiu încarcerat în locul unde germanii m-au făcut să sufăr atît. N-am vrut să implic în proces oameni pe care i-am iubit, i-am plîns și care au murit pentru țara lor..."

Servieta mai conținea o scrisoare adresată soției sale, un mesaj de adio pentru soldații din subordine și o scrisoare către Maxime Blocq-Mascart.

„Maxime,

Cînd vei primi aceste rînduri, eu voi fi mort. Nu-ți port pică, dar regret că nu ai acceptat să fiu judecat de juriul de onoare.

Niciodată, Maxime, jur pe memoria tovarășilor mei împușcați, nu am trădat ; prins de Gestapo cu documentele pe care le aveam, torturat, slăbiciunile sau mărturisirile mele sînt consecința constrîngerii.

Nu voi suporta să fiu dus în închisoarea unde germanii m-au făcut să sufăr atît.

Îi iert pe cei ce au depus mărturie împotriva mea, pentru că ei nu mă cunoșteau. Dumneata însă, care îmi știai așa de bine caracterul, entuziasmul, curajul, ai fi putut feri de această situație pe cel ce a fost pivotul mișcării O.C.M.

Lungile ceasuri pe care le-am petrecut împreună mă împiedică să fiu supărat pe dumneata ; păstrez pentru mine, credincios în sufletul meu, prietenia noastră.

Ai cel puțin față de ai mei, față de memoria tatălui meu mort pentru Franța, de soția și copiii mei gestul pe care-l aștept de la dumneata, adică regretul că l-ai judecat greșit într-o zi pe Roland.

Fie ca gestul meu — nu de desperare, ci de adîncă durere — să poată aduce între francezi această împăcare și dragoste reciprocă indispensabile redresării noastre.

Fie ca moartea mea voluntară să însemne în ochii dumitale și ai tuturor tovarășilor noștri din Rezistență un gest de curaj, căci numai în acest spirit acționez.

Roland Farjon".

Monique spune instinctiv : „Sper să nu fie niciodată găsit..." Mama lui Roland o privește și exclamă : „Ba da ! Trebuie neapărat să i se găsească corpul !"

La 23 iulie un cadavru în uniformă de ofițer de pușcași-marini este scos din Sena. Rollos îi duce pe Raymond și Renaud să-l identifice.

În aceeași zi, Jacques Piette află macabra descoperire de la unul din cei doi inspectori, care adaugă :

„Am văzut cadavrul și n-am avut impresia că ar fi al lui".

Funeraliile au loc la 27 iulie la Saint-Honoré-d'Eylau. Trei luni mai tîrziu, în octombrie, pe tot teritoriul francez era răspîndit manifestul :

„DESTULE CRIME

Cine l-a răpit pe căpitanul Roland Farjon, fiul senatorului din nord, și rudă apropiată a unei foarte înalte personalități ?

Membru al O.C.M., arestat în 1942, Roland Farjon intră în slujba Gestapoului, trădează patrioți și participă la interogatoriile acestora. El i-a vîndut, între alții, pe Velut André, Baudel, Le Bourva. Roland Farjon continuă în Normandia rolul său de agent provocator.

După Eliberare, victimele depun plîngere judecătorului de instrucție din Lille care emite, la 11 iulie 1945, mandat de arestare împotriva lui Roland Farjon. Este arestat la 19 iulie și pus în libertate provizorie a doua zi la intervenția maiorului Deconninck din cadrul D.G.E.R.

La Lille s-au făcut presiuni de către numitul Jafferie, din cabinetul domnului Teitgen, ministrul justiției.

Domnul Gaston Palewski intervine personal pentru a încerca să-l disculpe pe Roland Farjon pe baza unui dosar fals, întocmit de D.G.E.R.

Roland Farjon dispare, spunîndu-se că s-a sinucis la 21 iulie, lăsînd o scrisoare către un destinatar al cărui nume nu-l facem cunoscut din motive de demnitate națională".

Manifestul, care evocă și alte cazuri scandaloase, este semnat : „Un grup de magistrați".

După șapte luni de la înmormîntare, „Jurnalul oficial" din 24 februarie 1946 publică un decret emis în 4 ianuarie 1946, cu 15 zile înainte de renunțarea la conducerea guvernului provizoriu de către Charles de Gaulle, prin care Farjon Roland este numit în „Legiunea de Onoare".

De reținut că numirea nu este făcută post-mortem.

Arhivele O.C.M. conțin mai mult de 13 000 dosare individuale, începînd cu cel al lui Jacques Arthuys, fondatorul organizației, pînă la F.F.I., angajat în august 1944. Istoria O.C.M. este însă mai ales aceea a celor 12 800 persoane ale căror nume și acțiuni nu apar în această carte, care nu este nici istoria O.C.M. și nici a statului său major.

O fi ea măcar istoria lui Roland Farjon ?

Cititorul va fi impresionat de mulțimea faptelor evocate, a numelor citate, a mărturiilor culese. Am căutat multă vreme o documentație germană, fără însă să reușesc. De asemenea, nu am găsit nici un supraviețuitor al Unității 716 G.F.P., compusă din oameni în vîrstă. Uneori am fost asigurat că există documente germane, dar că nu pot fi scoase din seifurile în care sînt închise. Serviciile secrete franceze, ale căror dosare sînt, de obicei, accesibile, s-au dovedit impenetrabile.

De aceea, fiind vorba de Roland Farjon, nu mă voi hazarda să afirm o convingere. Celor care l-au acuzat și continuă să-i poarte o ură implacabilă, le fac cunoscute, totuși, umilele mele incertitudini.

În această carte, l-am descoperit pe Roland Farjon cu ochii acuzatorilor. Aceștia au vorbit despre ușurința și imprudențele sale, despre personalitatea sa sonoră și găunoasă, despre ambițiile ce dorea să le realizeze după război. Umbra lăsată de trădare îi întuneca trăsăturile și-l desfigura poate. Tovarășii săi din maquis au cunoscut un om atît de diferit, încît uneori mă întreb dacă este vorba de același Farjon. Printre cei ce l-au cunoscut în timpul clandestinătății, cei care nu făceau parte din O.C.M. — scăpînd astfel de psihoza colectivă — creionează, de asemenea, un portret pozitiv.

Reluînd toate interviurile, am făcut clasamentul statistic al calificativelor cele mai frecvent folosite pentru a-l descrie pe Roland Farjon. În ordine descrescîndă, acestea sînt : patriot, imprudent, iubitor de parade și uniforme militare, ticălos, pretențios, simplu, generos, vesel, soldățoi.

Dar privilegiul exorbitant al acuzării rezidă mai ales în exclusivitatea relatării faptelor și gesturilor unui acuzat judecat în contumacie. Nimeni nu minte, dar uneori oamenii se înșală. Spre exemplu, dacă nu ar fi fost depoziția lui Pierre Pène, s-ar putea ușor conchide că Roland Farjon nu s-ar fi gîndit niciodată să evadeze în eventualitatea că nu i-ar fi dat ideea camaradul său de celulă. Cîte alte deformări similare, pe care nu le-am descoperit ? Acuzatorii vor replica că dacă Farjon putea și voia să pună lucrurile la punct, ar fi trebuit să nu dispară. Adevărul e că a fost constrîns să se sinucidă sau să fugă. Dacă mergea la Lille, soarta sa era pecetluită și ar fi sfîrșit executat la Bondues. Eminenți membri ai statului-major al O.C.M., miniștri, înalți funcționari de stat, prefecți, comisari ai Republicii ! Care dintre dv. ar fi venit să spună la proces simplul adevăr : „Acest Roland Farjon și-a dovedit de mai multe ori curajul său fizic și poate s-ar fi comportat eroic dacă ar fi fost torturat, dar noi nu i-am dat ocazia s-o demonstreze, deoarece eram în tratative cu conducerea S.S., astfel încît el a ajuns într-o închisoare din provincie în loc să fie supus tratamentului obișnuit". Care dintre dv. ar fi mărturisit juraților că : negocierea cu Dohse trebuia să reu-

şească, întrucît altfel aţi fi fost prinşi, deoarece nu aveaţi o lingură destul de lungă pentru a sta la masă nepedepsiţi cu acest diavol; refuzînd să-l lichidaţi pe Grandclément, făceaţi jocul lui Oberg şi Knochen; destinul vostru era agăţat nu de buzele lui Roland Farjon, ci de cele ale vărului său prin alianţă, Charles de Gaulle, al cărui „nu" spus lui Himmler v-a aruncat pe toţi în plasa întinsă de multă vreme... Şi care dintre dv. ştia toate acestea?

Roland Farjon a vorbit în februarie 1944. Comportarea sa fusese timp de patru luni corectă, raţională. El v-a ferit pe voi toţi cei care conduceaţi O.C.M. Descoperind de la capturarea sa proporţiile datelor posedate de inamic, el a profitat de vizita lui André Deconninck pentru a-i alarma pe cei mai ameninţaţi dintre dv., în frunte cu Touny. Într-o mişcare de rezistenţă, în mod normal, strigătul de alarmă ar fi fost auzit şi cei vizaţi s-ar fi cufundat în clandestinătate. Dv. aţi hotărît să nu ţineţi seama de acest semnal. Aveaţi dreptul, dar trebuie să admiteţi că ceea ce a urmat nu-l mai privea pe Farjon.

Soarta sa a fost decisă în ziua în care în biroul lui Oberg sau al lui Knochen s-a hotărît ca de lichidarea O.C.M. să se ocupe Schott. Normal ar fi fost să fie ales pentru această misiune Friedrich Dohse, dar mînia lui Hitler i-a determinat pe şefii S.S. să prefere un om ce nu luase parte la negocierea violent criticată de führer.

Grandclément, agentul principal al destrămării organizaţiei, care a dus inamicul pînă la organele de conducere, a scăpat de pedeapsa ce i se cuvenea pentru că a distrus O.C.M.

Roland Farjon s-a aflat din această cauză prins într-o menghină în care şi alţii mai tari ca el nu ar fi rezistat. El a fost omul asupra căruia inamicul, prin intermediul lui Schott, a dat drumul brusc şi brutal ciocanului pneumatic al tuturor informaţiilor culese timp de doi ani şi jumătate, de la Grandclément, cele obţinute prin descoperirea centralei din strada Pompe, a centralei de transmisie „Coligny" şi distrugerea *Confreriei Notre-Dame*.

Aţi beneficiat de o imunitate excepţională. Nici o lovitură dată între decembrie 1941, luna arestării fondatorilor O.C.M., şi august 1943, cînd Gestapoul pătrunde în domiciliile lui Blocq-Mascart şi al lui Simon. Optsprezece luni fără nici un cutremur. Nici un stat-major al vreunei mişcări de rezistenţă nu a beneficiat de un asemenea răgaz. Dar medalia are şi reversul ei: Nu aţi învăţat ca alţi tovarăşi, de la şcoala grea a represiunii, lecţiile luptei clandestine. Pentru un Michel Pasteau, care cunoştea din Abisinia regulile salvatoare, cîţi alţii a căror neglijenţă era nebunească?

O serie de oameni ce nu aparţineau O.C.M. participau la dineurile mondene ale membrilor organizaţiei şi se întorceau de acolo cu capul plin de informaţii periculoase.

Roland era rupt de exterior de trei luni şi jumătate.

Un rezistent interogat imediat după arestare, chiar handicapat de starea de stupoare paralizantă, ştie cel puţin situaţia reţelei, nu ignoră ultimele lovituri ale inamicului, cunoaşte sectoarele nevralgice ce trebuie ferite cu orice preţ, ştie, în sfîrşit, pe ce teren trebuia să se bată. Roland însă ignoră prăpastia deschisă de arestarea lui Grandclément, Duval, Vicky şi Sofka. Schott avea un dosar ticsit cu informaţii dintre cele mai recente. Cunoştea destul pentru ca interlocutorul său să fie convins că ştie totul. Schott l-a făcut pe Roland să vorbească? Mai exact ar fi să se spună că el a început să verifice fiecare foaie din grosul său dosar.

Roland însuşi s-a acuzat de a-i fi „dat" pe Pène, Pasteau şi Gallois. Desigur că Schott l-a întrebat despre Pasteau, ale cărui fotografii făcute la Rudi von Mérode le are în dosar, iar Roland va crede că el l-a „dat" pe Pasteau pe care, de fapt, acesta îl avea deja. Apoi Pène, ale cărui date fuseseră furnizate de Gestapoul din Saint-Quentin, încă de la perchezitionarea sa în biroul inginerului şef de la Serviciul de drumuri. De asemenea, Vicky, Sofka, Duval, a căror arestare este ignorată de Roland. Despre toţi aceşti oameni Schott nu are ce să mai afle de la Roland. Pe cîţiva alţii, despre care Schott nu ştie mare lucru, prizonierul îi va compromite.

Un trădător? Da, dacă, torturat sau nu, şi-ar fi vîndut tovarăşii din primele zile ale arestării sale. Dar acest prizonier izolat, năucit, luat pe nepregătite, interogat la peste trei luni după arestarea sa, chiar dacă vorbeşte, poate trezi cel mult compasiune.

Ar fi foarte bine să se găsească textul interogatoriilor. În acest fel s-ar vedea cum a apărat fiecare prizonier cadavrul O.C.M. împotriva autopsiei întreprinsă de doctorul Schott.

Oricare din responsabilii clandestini de ieri, de azi sau de mîine ar fi acţionat sau ar acţiona ca el.

Prins cu o mulţime de documente compromiţătoare pentru mulţi din subordonaţii săi, cunoscînd date despre statul-major naţional al O.C.M. şi despre mulţi alţi şefi ai Rezistenţei, Ro-

land Farjon trebuia cu orice preţ să cîştige timp, să întîrzie momentul crucial al interogatoriului cu privire la legăturile sale cu conducerea organizaţiei.

Roland s-a mărginit să-i sfătuiască să mărturisească pe nişte oameni deja arestaţi, dintre care majoritatea erau iremediabil compromişi de hîrtiile confiscate în strada Clichy. El a sperat pînă în ultima clipă că poate să-i salveze de la moarte şi, într-adevăr, execuţiile nu au început decît din martie 1944.

Lui însă şi-a pregătit în acest fel pieirea. Oferindu-le tovarăşilor săi prizonieri imaginea unui şef fără vlagă, ce abdică de la spiritul de rezistenţă, el deschidea breşa în care-şi găsea loc formidabila rumoare a trădării sale.

Toate mărturiile demonstrează profundul şoc suferit de prizonierii confruntaţi cu el, de pe urma căruia supravieţuitorii nu-şi vor putea reveni.

Justeţea hotărîrii sale este discutabilă. Trebuia să acţioneze astfel ? Fireşte că şi el voia, ca toată lumea, să trăiască. Rémy însuşi, dacă s-ar fi aflat în situaţia de a sacrifica cîţiva agenţi pentru a salva esenţialul, credeţi că îndoiala privind o asemenea hotărîre luată dintr-un instinct vital nu l-ar fi măcinat toată viaţa ?

Fumător pasionat, Roland Farjon nu a putut rămîne insensibil în faţa pachetului de ţigări întins de Schott. După două luni în care şi-a sorbit supa, legat fiind cu mîinile la spate, din gamela pusă jos, mîncarea servită la hotelul „Comerţului" nu-i putea fi indiferentă gurmandului Roland.

Oameni ce aţi suferit atît şi a căror durere nu o cunosc, mă veţi crede un adversar al vostru pentru faptul că pun la îndoială certitudinile voastre. Este bine să ştiţi : dacă aş fi sigur că el v-a trădat, aş fi alături de cei mai implacabili dintre voi.

Să constatăm cel puţin că atunci cînd un şef de regiune trecea de partea inamicului, ca Grandclément, bilanţul avea alte dimensiuni. Este adevărat că Grandclément a trădat de bună-voie, deoarece pasiunea lui politică îi susţinea conştiinţa. Farjon, dacă s-ar fi aflat în slujba inamicului, nu ar fi produs pagube mult mai mari ? Ar fi fost el, într-o asemenea situaţie, redus la rolul mărunt de momeală ? Dacă Baillard a aruncat aproape o sută de rezistenţi în plasa întinsă de duşman, oare Roland nu ar fi putut să înmulţească hecatomba ? Este oare obligatoriu ca el să fie un trădător absolut pentru ca ceilalţi să rămînă eroii unui mutism total în faţa anchetatorilor ?

Roland ştia că nu va convinge pe nimeni şi de aceea a fugit sau s-a sinucis.

Un ofiţer care în 1945 făcea parte din statul-major general de război mi-a spus : „Am organizat plecarea lui Farjon în Maroc sau în Indochina, nu mai ştiu exact, spre a-l scăpa de urmărire, dar, în ultima clipă, s-a considerat că nu este suficient de sigură această cale. Oamenii O.C.M. s-au angajat să se ocupe de plecare".

Guy Mollet afirmă : „Passy ştie totul".

Passy însă neagă : „Nu am ştiut nimic. Întrebaţi-l mai degrabă pe Wybot".

Wybot, care a condus 15 ani D.G.E.R.-D.S.T., nu-şi aminteşte să fi auzit vreodată de Farjon.

Un fost membru al O.C.M. este de părere că : „Nici Passy, nici Wybot n-au fost amestecaţi în această afacere. Doi foarte înalţi funcţionari din Ministerul de Interne s-au ocupat de totul".

Unul din funcţionarii în cauză a decedat, iar celălalt nu vorbeşte.

Mama lui Roland a murit convinsă că fiul său a fost „asasinat", deoarece era un om compromiţător. Cînd el a dispărut, un an după Eliberare, iluzoria unanimitate se făcuse de multă vreme ţăndări şi viaţa publică franceză era agitată de violente zguduiri ce aveau să ducă, cinci luni mai tîrziu, la retragerea zgomotoasă a generalului de Gaulle. Un văr chiar mai îndepărtat al şefului Franţei libere aflat în boxa acuzaţilor pentru crimă de trădare ar fi oferit un spectacol pe care unii l-ar fi considerat neconvenabil şi nedorit.

Roland întruchipa şi o clasă socială ce nu avea, pe vremea aceea, eroi prezentabili. Un trădător în plus n-ar fi fost de folos, nici chiar familiei. Am întrebat-o pe mama lui Roland cu privire la demersurile pe care ar fi trebuit să le întreprindă pentru a-l scăpa pe fiul ei : „Nu cumva l-aţi lăsat să se ducă la fund ?". Ea mi-a răspuns : „Am să vă spun adevărul. Mai erau ceilalţi fii ai mei şi uzinele. Afacerile mergeau extrem de prost. Se vorbea de naţionalizare. M-am gîndit că nu am dreptul să compromit viitorul fraţilor săi pentru a-l salva pe el".

O, mari familii... !

Frigul singurătăţii l-a aruncat în ghiara morţii ?

Se pare că acest om nu putea trăi decît înconjurat de afecţiune. Avusese tovarăşi de maquis, apoi puşcaşi-marini a căror prietenie îl ferise de desperarea de a fi abandonat de O.C.M.

Atîta timp cît era iubit, se simțea bine. În dimineața de 21 iulie, s-a aflat singur. Chiar și cei doi polițiști nu mai aveau încredere în el.

Maladia sa recentă nu putea decît să-i agraveze vulnerabilitatea. Cei ce au avut hepatită epidemică știu că nu te vindeci în două luni de descurajarea pe care ți-o dă această boală.

Generalul de Gaulle, reintrat în politică, este ținta unor atacuri cu ocazia fiecărei campanii electorale. În 1958, au fost difuzate la Marsilia manifeste evocînd cazul Farjon. În felul acesta, familia Farjon și-a format convingerea că Roland fusese victima „urii bolșevice". Nimic nu este mai fals. Acuzatorii săi nu au nimic comun cu comuniștii. Unul dintre ei, doctorul Duflot, a fost multă vreme deputat gaullist.

D.G.E.R. anchetează cazul Farjon în 1944. Devenită D.S.T., nu l-a lăsat cu totul de o parte, deși dosarul era oficial clasat.

În 1949, Monique a depus la Ministerul Foștilor Combatanți o cerere pentru a se atribui lui Roland titlul de internat-rezistent.

Procedura fiind tărăgănată, ea a reluat ofensiva în 1958, aducînd în sprijin o scrisoare a lui Yeo-Thomas. Englezul, al cărui prestigiu era imens, îi scrisese lui Raymond Farjon, la 18 mai 1953 : „În ce mă privește, părerea mea despre fratele dv. rămîne neschimbată și îl voi considera întotdeauna ca un curajos patriot care nu a abdicat în fața datoriei. Îi păstrez tot respectul meu și regret că nu i-o pot spune personal. Din nefericire, este foarte ușor să pui pe seama morților răspunderi ce nu le revin".

Rambert, ofițer lichidator și memorie vie a O.C.M., îi scrie lui Maxime Blocq-Mascart, la 2 mai 1958 : „Părerea mea, mai nuanțată decît aceea a lui Yeo-Thomas, este că Farjon nu poartă atîta răspundere cît face să i se atribuie dispariția sa".

La 22 aprilie 1966, Tribunalul administrativ a dat un verdict, de o ipocrizie exemplară, de respingere a cererii : se admite materialitatea detenției lui Roland, dar se constată că nu există probe ale unei legături de la cauză la efect între o activitate de rezistență și această detenție. În concluzie, tuturor misterelor cazului Farjon tribunalul le adaugă o întrebare fundamentală : de ce l-au arestat germanii ?

El nu avea nici o șansă. Iulie 1945 înseamnă întoarcerea scheletelor în pijamale cu dungi, descoperirea măcelurilor naziste, arestarea călăilor. Franța, care trăise cinci ani consacrați, în general, căutării pîinii zilnice, nu are decît martiri,

eroi sau trădători. Nu se vorbește decît la superlativ. Sfatul de a mărturisi dat de un șef înseamnă destul pentru a cere moartea lui. Condițiile de detenție a lui Roland ar fi părut paradiziace multor foști captivi și chiar și publicului care întîlnea zilnic în ziare descrierea minuțioasă a tehnicilor folosite de călăii sadici ai Gestapoului. Mîinile lui încătușate la spate timp de două luni l-ar fi făcut să zîmbească pe unul scăpat din mîna adevăraților călăi. Roland nu fusese torturat fizic. El trecuse prin încercări de altă natură, pe care jurații nu le-ar fi înțeles. Cînd oamenii păstrează buzele închise în timpul supliciilor cele mai groaznice, cum să se admită „slăbiciunea" acestuia ?

În plus, el nu știa ce ar fi putut să explice. Una din reușitele doctorului Schott a fost, desigur, aceea de a-i inocula îndoiala asupra dimensiunilor răspunderii sale pentru distrugerea O.C.M. Cu riscul de a fi considerat îngîmfat, cred că dacă s-ar fi putut prezenta în fața judecătorilor cu această carte sub braț, el ar fi mers la Lille. Nu este însă exclus ca procesul să fi fost socotit inoportun. Dacă ar fi avut loc totuși, ar fi fost nostim să fie ascultat ca martor al acuzării Jean Dordain, escroc, trădător și asasin.

El a preferat însă să moară sau să dispară. Dacă a luat hotărîrea pentru a-și proteja onoarea numelui, gestul său a fost gratuit, deoarece acuzațiile s-au înmulțit, făcînd ca el să apară ca un trădător notoriu.

Nu sînt convins că Roland Farjon a fost o momeală în slujba Gestapoului, dar am certitudinea că a devenit un țap ispășitor.

La 13 mai 1975 am pornit la drum spre Lorena. La volan era Christian Farjon. Jean Bernard, primarul orașului Bar-le-Duc, autorizase deshumarea cadavrului îngropat sub numele de Roland Farjon.

Monique vorbea despre tinerețea ei fericită în casa familiei. După prima noastră întîlnire, încheiasem un fel de pact : urma s-o informez cu tot ce descopeream, bun sau rău, despre Roland Farjon. Nu mă gîndeam atunci decît la problema trădării. Ipoteza supraviețuirii lui Roland mi se părea de domeniul romanelor polițiste. Pe măsura culegerii mărturiilor, a început să-și croiască drum îndoiala și o speranță amestecată cu neliniște și-a făcut loc în inima lui Monique Farjon. De la dispariția sau moartea lui Roland, pentru ea nu a mai existat nici un alt bărbat. Speranța se născuse din numeroasele afirmații care acreditau ideea su-

pravieţuirii, cu atît mai mult cu cît Monique şi-a dat seama că în jurul ei, cu excepţia cumnaţilor, nimeni nu credea cu adevărat că Roland a murit.

Medicina legală făcuse asemenea progrese în ultimii ani, încît nu era imposibil ca prin examinarea cadavrului să se ajungă la o certitudine. Doctorul Martin fusese ales de pe lista experţilor tribunalului de către avocatul Jacoby, solicitat de Christian Farjon.

Groparii din Bar-le-Duc au scos sicriul în dimineaţa zilei de 14 mai şi l-au pus într-o camionetă care a luat drumul Parisului, urmată de maşina noastră.

A doua zi, la morgă, la solicitarea doctorului Martin, Monique a adus nişte mănuşi şi o cascheta militară aparţinînd lui Roland, precum şi schija de grenadă care-l rănise la clavicula stîngă la 1 aprilie 1945. Era prea puţin. O fişă de identitate dentară ar fi fost suficientă pentru a clarifica orice incertitudine. Exista însă dovada că Roland avea un dinte pilit.

După deschiderea sicriului, Monique a vrut să-i vadă mîinile. Un membru al familiei afirmase unui ziarist la 25 martie 1970 următoarele: „Lui Roland i se amputase un deget. Corpului pescuit în Sena îi lipsea un deget. Deci el era".

Monique ştia mai bine ca oricine că nu i se amputase nici un deget. Toţi cei de faţă însă am putut număra zece degete la mîinile cadavrului.

Nu venisem la morgă decît pentru formalitatea deschiderii sicriului. Adevărata muncă urma să se facă în liniştea laboratorului.

După 15 zile, doctorul Martin ne-a proiectat fotografia dintelui pilit, găsit în sicriu, apoi radiografia claviculei stîngi. Rana era flagrantă şi doctorul a precizat că schija se potrivea exact urmei lăsate în os. El a mai adăugat că rana fusese provocată cu două-trei luni înaintea morţii.

Totul era cît se poate de limpede. Roland Farjon a murit la 21 iulie 1945. Singurul lucru care rămîne de aflat este dacă s-a aruncat în mod voluntar în Sena sau a fost împins, cum credea mama sa. Un răspuns nu este uşor de dat.

Sînt aproape şase ani de cînd m-am ocupat de Roland Farjon. Desigur el nu este dintre ai mei, dar îi iubesc pe cei care ţin la el şi mi-e milă de el. Cei înţelepţi din vremea aceea au suferit puţin, deoarece nu au riscat nimic. El şi-a sacrificat viaţa la fel de simplu cum îţi pui o cocardă la pălărie, crezînd că este suficient pentru a-ţi onora toate angajamentele. Destinul l-a aruncat pe acest mîndru gladiator într-o arenă neprevăzută, în faţa unui alt gladiator înarmat cu o plasă ce a anulat curajul şi forţa. Fiecare să-l judece cum vrea. Cei mai severi vor trebui totuşi să admită greutatea zdrobitoare, complexitatea şi misterul, pentru el indescifrabil, al împrejurărilor a căror jucărie a fost.

Nici eu nu cunosc totul, dar infinit mai mult decît fiecare dintre cei care l-au condamnat. Convingerea mea profundă este că pe nedrept i s-a pus pe frunte groaznica pecete a trădării şi că Roland Farjon merită mai multă milă.

Sperasem cu ardoare că această carte va fi o sticlă aruncată în mare, care va ajunge la el pe vreun tărm îndepărtat. Dar lespedea de piatră a fost din nou pusă deasupra sicriului înţepenit pentru eternitate.